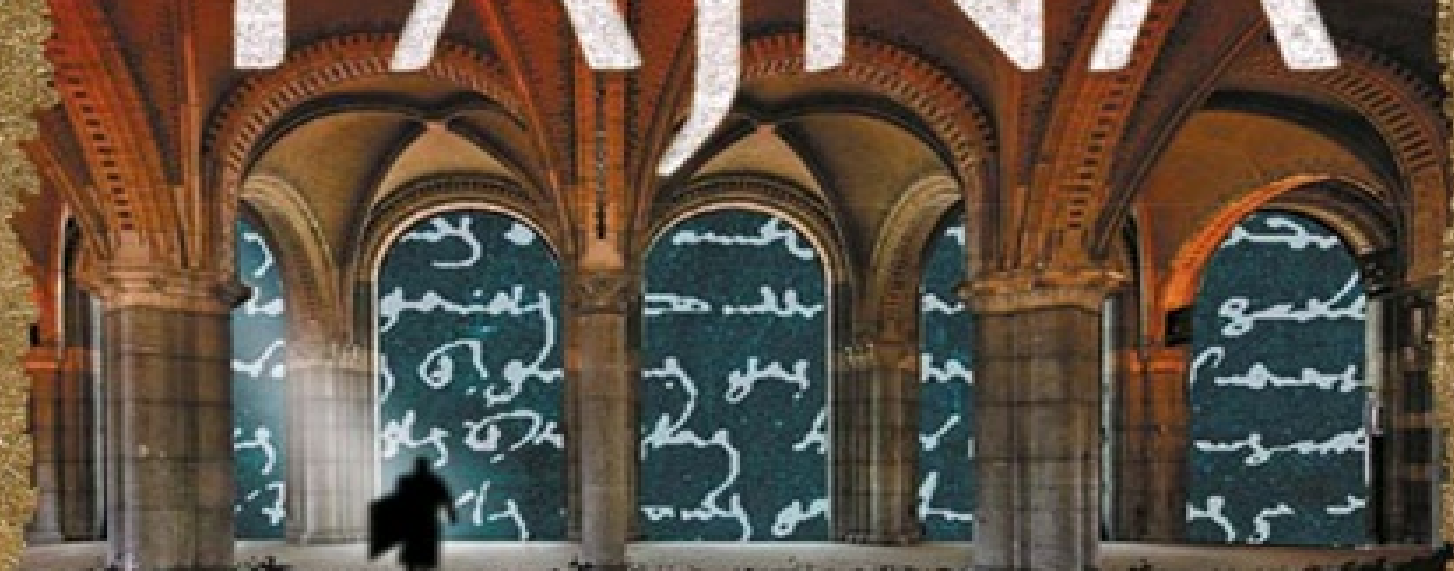

Alex Connor

REMBRANDTOVA TAJNA

ONAJ TKO SAZNA ISTINU,
BIT ĆE UŠUTKAN ZAUVIJEK.

LUMEN

Alex Connor

**REMBRANDTOVA
TAJNA**

S engleskog jezika prevela
Sandra Mladenović

Zagreb, 2013.

Izdavač

Lumen izdavaštvo d.o.o.

Masarykova 28, Zagreb

Naslov izvornika

The Rembrandt Secret

Copyright © Alex Connor, 2011.

Izvorno izdanje objavljeno u Velikoj Britaniji,
u Quercus Publishing Plc.

Dizajn naslovnice

Lovorka Decker

Fotografije na naslovnici Shutterstock

© Lumen izdavaštvo d.o.o., Zagreb, 2013. za djelo prevedeno na hrvatski Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pisanog dopuštenja.

Čovjeku koji traži osvetu prvo valja iskopati dva groba.

Konfucije

KNJIGA PRVA

PROLOG

Gouda, kaznionica

1651.

Ovo je priča o meni.

Pišem je zato što će je jednog dana netko pročitati i doznati istinu. Pišem je u uvjerenju da će se moja pripovijest izbaviti odavde, zato što ja nikada neću. Zaključali su me ovamo. Tresnuti vratima za mnom, a kad me uhvatila panika, polili su me vodom. Bilo mi je hladno kad sam se osušila, bijela kapica što mi je prekrivala kosu skrutnula se od štirke i od pljuvačke jednog od stražara. Nakon što mi je pokušao zavući ruku pod suknju. Nakon što su me pretražili, pregledavši mi usta i uši, i intimne dijelove, gurajući prste u šupljine, pretvarajući me u životinju.

Oduzmu ti život kad zaključaju vrata. Kad kažu — Geertje Dircx, koja je vodila kućanstvo Rembrandta van Rijna, strpana je u zatvor. Napasna je, svog je poslodavca verbalno zlostavljala, optužila ga da je pogazio riječ, prodala prsten što joj ga je on dao. Prsten što je pripadao njegovoj pokojnoj ženi. Nemoralna je, nezahvalna, sluđena od gorčine i gnjeva, govori laži, širi glasine o tome kako joj je gospodar obećao da će se njome oženiti.

Ali sad je umuknula.

Samo ovi komadi papira čuju moju pripovijest... Legla sam s njime nakon što sam u kući proboravila tek koji tjedan. Oplakivao je pokojnu ženu, a ja sam bila željna da iz kuhinje napredujem u ložnicu, da ležim pokraj njega i sanjarim o tome kako bi dijete za koje su me zaposlili da se brinem o njemu moglo — jednog dana — postati moj posinak. Pssst... Ove papire skrivam kad začujem neki zvuk. Koraci vani na hodniku znače stražare i ljude koji poviruju k meni, promatrajući me čak i dok se olakšavam. Promatraju me, zato što sam sad žigosana. Iza rešetaka u kaznionici, kao žena razvratna ponašanja. Opasnost samoj sebi, rekli su, kad su stali na njegovu stranu — a trebala sam znati da hoće. Moćnomu i poštovanomu, kako li mu je samo jednostavno bilo jednu ljubavnicu ukloniti radi nove. Djevojke mlade od mene, jedre, seoske puti koju će on istraživati i po kojoj će prebirati. A onda će je naslikati. Kao što je naslikao mene.

Ona će se brinuti o njemu i njegovu sinu, i mesti pod, one jednobojne pločice, kad sunce ude kroz vitraž na prozorima i prospe krijesnice po oplati. Njušit će laneno ulje i zečje ljepilo, i upoznati zvuk mužara gdje se boje mrve s uljima i terpentinom koji joj peku nepce. Znam da će se šuljati na kat i promatrati njegove učenike kako rade, a promatrat će i njega. Prekapat će po kupovima kostiju i rekvizita što ih prikuplja za svoje slike i sklanjati se u sjenu kad mecene dođu u atelijer. Uhvatit će sebe kako pogledava u svoj odraz u zrcalu malo dulje nego što je običavala, prebrajajući svoje draži zato što želi da mu taj prizor bude po volji. Sve će to činiti kao što sam i ja. A ja sam ga promatrala kako me motri, i promatrala kako se njegov izraz iz naklonosti pretvara u ljubav. Promatrala sam to - da se nitko nije usudio ustvrditi suprotno.

Psst... Sad zastajem, skrivajući papir pod suknjom svoje haljine dok me nečije oči odmjeravaju kroz mrzovoljni prozorčić u vratima. Pokazujem prostačku gestu, a stražar odlazi, cokćući usnicama. Misle da sam razvratna. Nekoć sam i bila, kad sam ostala udovica. S nekolicinom, u taverni gdje sam radila. Bila sam, nekoć. Ali oni su poslije lažno svjedočili protiv mene. Ne samo moji susjedi nego i moj rođeni brat...

Jesu li mu platili da laže? Koji je iznos bio dovoljan da sestru dade strpati u zatvor? Leži li

budan u Amsterdamu i gleda li kroz svoj slobodni prozor svoj slobodni Mjesec? I pita li se koji li to krajičak uzničkog neba njegova sestra nazire kroz rešetke?

Tad sam mogla upropastiti van Rijna, ali nisam. Mogla sam razotkriti tajnu koja bi ga osakatila, pa bi ga cijela Holandija drobila pod svojom moralističkom nizozemskom čizmom. Ali nisam rekla ni riječ. Tražila sam samo ono što je obećao, ono što mi je poslije uskratio... Sad već pada mrak, više gotovo i ne vidim pisati. Ali sutra ću nastaviti. Moja će pripovijest biti ispričovijedana i ja ću te uništiti, van Rijne. Iz ludnice kamo si me strpao, iz tvoje postelje i tvog života, odavde, na komadićima skrivenog papira, ispisat ću tvoju propast.

Napisat ću ova pisma sebi. Ovim ću zapisima zadržati zdrav razum. A jednog dana, kad ih pročitaju, svijet će te spoznati. Spoznat će mene, i tebe — i Rembrandtova Majmuna.

Amsterdam

Tijelo mu je bilo nagnuto, glava zaronjena među stijenke lavora, koljena pognuta. Hlače spuštene, krv je curila između guzova, pri vrhu mesnatih bedara debela masnica. Na podu, pokraj njegova otečenog desnog koljena, bila je WC četka okrvavljenog drška. Niz kratkih posjeklina zastirao mu je križa, koža mošnji bila je išarana tragovima opekline. Iako mu je glava bila uronjena u lavor, na stražnjem dijelu vrata vidjeli su se otisci prstiju, zapešća su mu bila svezana pozlaćenom žicom kakva se često koristi za vješanje slika.

Dugo mu je trebalo da umre. Dok se opirao, koprcao se, zapešćima je zatezao žicu što mu se urezivala u meso, mjestimice ravno do kosti pešća. Glavu su mu umakali u napunjeni lavor, zatim vadili, onda opet umakali. Kad mu je voda napokon počela ulaziti u pluća, tijelo je reagiralo, mjehurići slinje skupili su se u kutovima usana. Mnogo poslije odignut će se od tijela, pa će nastati bijela mrtvačka pjena. Pod pritiskom vode oči su mu se raširile, a zjenice preobrazile - u roku od nekoliko sati - od bistrih krugova u zamućene kolute, dok je zurio, slijepo, u dno lavora.

Ubojica se pobrinuo da njegova smrt ne zgrozi samo one koji nadu Stefana van der Heldea nego i njegove suradnike i pristaše. Počinivši sodomiju nad njime, raskrinkao je van der Heldeovu prikrivenu homoseksualnost, ponizio ga i srušio jednog od glavnih agenata u umjetničkom svijetu. Ali bilo je tu još nečega. Razlog zbog kojeg nikad nitko neće zaboraviti smrt Stefana van der Heldea. Kad je na njegovu tijelu obavljena obdukcija, patolog mu je u želucu našao kamenje. Čini se da je satima bio prisiljen gutati oblutke, jedan za drugim, svaki veći od prethodnoga. Sve dok nisu zaprijetili da će ga ugušiti. Čak i kad mu je jednjak reagirao i zgrčio se, bio ih je prisiljen i dalje gutati, kamenje mu je mjestimično nagnječilo i razderalo ždrijelo.

Našli su dvadeset oblutaka u trbuhu Stefana van der Heldea. Našli su vodu što ga je ugušila - i tih dvadeset kamena. Patolog nije znao što to znači. Nije ni policija. Nitko nije znao značenje kamenja. Kad su doznali, svijet je već progutala recesija, aukcijske kuće gubile su cijela bogatstva dok je prodaja padala, galeristi su bili osuđeni na propast zbog nenaplativih potraživanja, a stare su usluge dolazile na naplatu. Dok se godina dovukla do kolebljivoga i klaustrofobičnog proljeća, globalni je umjetnički svijet zapao u depresiju kakvu nitko nije predvidio i za kakvu se nitko nije pripremio. A iza elegantnih pročelja i blistavih reputacija raširilo se kvarno podzemlje umjetničkog svijeta. U nekoliko mjeseci na financijski slom tržišta nastavila se moralna zloćudnost koja nikoga nije poštedjela. A još su četvorica galerista stradala.

Bio je to, rekli su neki, odstrel.

2.

London sadašnjost

Zakukuljena u samoj gradskoj jezgri među filigranom ulica pokraj prometne žile kucavice Piccadillyja, proteže se Ulica Albemarle. Svaka je zgrada različita, pročelja nekih trgovina zlate se od modnih logotipova, vratari u crnim pogrebničkim odijelima otvaraju vrata podjednako turistima i suprugama ruskih oligarha. Druge su trgovine ondje već više od stotinu godina; prašnjavi prstohvat snobovštine prolaznika mami izlozima u kojima stoluju cipele po mjeri ili rukom motane cigare. A kao pjegica među oznakama kraljevskih dobavljača i tirkiznim Tiffanyjevim kutijama ugnijezdila se galerija Zeigler.

Otvorena je 1845., ali nije privukla pozornost. Poslije toga nekoliko je puta mijenjala vlasnika te bila zatvorena neko vrijeme poslije Drugog svjetskog rata. Napuštena, zidova golih bez slika, bitke je prosjedila sama, dok je stan iznad ostao prazan. Cijene su bile previsoke, najmodavac previše pohlepan. Na vrhuncu rata u galeriji je buknuo sumnjivi požar. Neki su rekli da ga je podmetnula skitnica, ušuljavši se i zaspavši s upaljenom cigaretom u ruci. Ali ni skitnica, pa čak ni opušak cigarete, nikad nisu nađeni. Međutim, uskoro nakon toga, *dogodio se stvarni* smrtni slučaj. Vojnik je ubijen na dopustu, njegovo su tijelo ostavili u dnu galerije, skriveno među praznim transportnim kutijama. Vojnik - koji nije nosio identifikacijski privjesak i nije imao dokumente - nikad nije imenovan, a ubojstvo nikad riješeno. No smrću nepoznatog vojnika zgrada je došla na zao glas, a galerija dobila duha. Ili su barem kružile takve glasine.

A zatim, 1947., galeriju je ponovno otvorio Poljak imenom Korsawaki. Došao je iz Varšave - gdje je bio prisiljen za sobom ostaviti imetak i obitelj - da okuša sreću u Londonu. U svojem rodnom gradu bio poprilično ugledan trgovac umjetninama, ali u oskudnim godinama neposredno nakon rata slabo je napredovao u Londonu. Prisiljen prodavati jeftine litografije, uskoro je kopao rukama i nogama ne bi li bilo kako platio najamninu, a 1949. taj je galerist otišao. Slijedilo je još nekoliko galerista, sa slabim uspjehom, a za galeriju se pročulo da je ureknuta. Napuštena dok su njezini susjedi doživljavali procvat, nakratko je zablistala kao kavana. Ali zveckanje suda i bilo razgovora ubrzo su prestali, a vrata galerije ponovno su zatvorili i povukli zasun.

Tako su i ostala, sve dok jednog, do kosti ledenog jutra 1963., kad je mladić zastao na Ulici Albemarle i u izlogu vidio natpis NA PRODAJU. Zaintrigiran, Owen Zeigler se nagnuo, zavirio unutra; ali razabrao je samo pustu unutrašnjost, sa stubištem na jednoj strani i svjetlarnikom na kraju galerije. Pritisnuo je kvaku, ali brava je bila zaključana. Onda je zakoračio natrag - zamalo pa pred automobil koji je nailazio - kako bi se zagledao uvis u stan na katu. Prozori nisu ništa odali, ali Owen je osjetio kako ga to mjesto privlači zbog nekog razloga koji mu je izmicao. Zainteresiran, ponovno je pokušao otvoriti vrata i tad je zapazio ime posrednika nekretninama i njegovu adresu.

To je popodne posjetio gospodu Lytona i Goldthornea te se iscrpnije raspitao o galeriji. Oni su - naslutivši mogućeg kupca nekretnine za koju se ispostavilo da ju je doslovce nemoguće prodati - potaknuli njegovo zanimanje. Gospodin Lyton je Owena u roku od jednoga sata čak odveo u galeriju, gurnuvši vrata da se otvore i mahnuvši interesentu da uđe. Usput zapitkujući, gospodin Lyton je doznao da Owen ima obiteljsku potporu i da mu je otac bio trgovac umjetninama u East Endu. Owen gospodinu Lytonu međutim *nije* rekao da Neville Zeigler nije bio trgovac umjetninama, nego raznovrsnim "kolekcionarskim predmetima". Židov koji je u London došao prije rata; Židov koji je zanat ispekao na vlastitoj koži. Ali Židov dovoljno lukav da nauči prepoznati ono što se može

prodati, a poslije, ono što vrijedi. A s godinama je Neville svojemu jedincu ucijepio zastrašujuću ambicioznost. Vodio je Owena u ulice Bond i Cork, pokazivao mu galerije i govorio sinu - ne, *uporno tvrdio* - da će jednog dana u tom kolopletu kulture i novca postojati galerija Zeigler. Sa žestinom kakva bi krhkije dijete obeshrabrila, Owen je naučio kako da svoju prirodnu sklonost razvije u vještinu. Napornim radom na East Endu Neville je Owenu omogućio mjesto na sveučilištu - a sin se ocu valjano odužio.

Kad je Owen Zeigler napokon zakoračio u arenu umjetničkog svijeta, bio je lukav, vješt i samopouzdan. Mogao je proći pod akademskoga građanina iz više klase, prirodnog baštinika karijere u kulturi. Sa svojom prirođenom sposobnošću i obrazovanjem, glatko je napredovao. Ali ljudi nisu znali da postoji i drugo lice Owena Zeiglera. Lice koje je naslijedio od oca Židova, zajedno s Nevilleovom lukavom, neprocjenjivom poslovnom pronicavošću.

Udovac Neville, koji je znao kakvo se bogatstvo može steći u umjetničkom svijetu, poticao ga je govoreći Owenu da o svojemu podrijetlu šuti i "krene prema gore".

"Osigurao si se s obiju strana", rekao mu je Neville. "Razumiješ se u kulturu i znaš se snaći u životu. Iskoristi to. I zapamti - na vrhu uvijek ima mnogo mjesta."

Gospodin Lyton dakako nije znao ništa od toga, ali bio je impresioniran kad se Owen vratio dan poslije, nakon što je razotkrio prevrtljivu povijest galerije koju je potom iskoristio za cjenkanje. Ukratko, u roku od dva tjedna Owen Zeigler postao je novi vlasnik galerije. A u roku od tri tjedna vani je bio novi natpis, unutrašnjost je bila oličena, a stan na katu namješten.

Nakon porođaja bez komplikacija rodila se galerija Zeigler. A iste te ciče zime Owen je priredio otvorenje. Njegovi su susjedi došli tratiti vrijeme i kritizirati. Šačica njih da prorokuju katastrofu, ali samo nekoliko minuta nakon što su prešli prag, galeristima iz Ulica Dover i Bond bilo je jasno da imaju suparnika. Premda je tržište u tom trenutku bilo preplavljeno francuskom umjetnošću, impresionisti i prozračni ladanjski prizori polagano su se otrčali, postajući gotovo dosadni upravo zbog svog ponavljanja. Zato se Owen specijalizirao za nešto drugo - nizozemsku umjetnost. Ne za poznata imena poput Rembrandta ili Vermeera - nije sebi mogao priuštiti da trguje njima - nego za minorne sljedbenike i slikare mrtve prirode.

Tog hladnog zimskog dana 1963. izloženo je bilo samo dvadeset slika, ali do kraja mjeseca osamnaest ih je kupljeno. A karijera Owena Zeiglera bila je porinuta. Ne možda poput velebnog linijskog broda što proždire ocean, nego poput hitre, snalažljive malene teglenice što umije broditi valovima tržišta umjetnina i preživjeti.

Svega se toga Marshall Zeigler prisjećao dok je s nevjericom gledao svojeg oca.

"Kamo je nestao sav novac?"

Položivši glavu u ruke, Owen je zurio ispred sebe. Bio je u sedamdesetima, ali nije izgledao stariji od šezdeset pet. Godine pomnog njegovanja i dugih šetnji londonskim parkovima održale su ga vitkim, a njegova kosa, iako posijedjela, bila je gusta i dobro ošišana. Pred njim je bio stol kojim se koristio od prvog dana kad je počeo raditi u galeriji. Stol na kojem je ispisano nemalo čekova i nad kojim se nemalo puta rukovalo. Iznad stola visjela je nizozemska slika Jana Steina. Vrijedna - kao i sve slike u galeriji, osiguranje je s godinama često raslo kako bi namirilo i zaštitilo uspjeh njegova oca. Zajedno s njegovim alarmom, mnogi su drugi alarmi bili povezani s obližnjim policijskim

postajama; svi su oni svojim crvenim svjetlima bljeskali vani, poput izvansezonskih božićnih niski.

Zureći i dalje u oca, Marshall se prisjetio djetinjstva. Svojih prvih deset godina proveo je u stanu iznad galerije, ali kako je otac napredovao, obitelj se iz Londona preselila u kuću na ladanju, Thurstons. Preko tjedna Owen je živio u stanu, a vikende je provodio u klasicističkom stereotipu života na visokoj nozi. Ali kad je Marshallova majka poginula, Owen se često vraćao u Ulicu Albemarle, prepuštajući sina na brigu dadilji, a poslije hladnom naručju privatne škole.

"Kamo je nestao sav novac?" ponovio je Marshall.

Njegov se otac pokrenuo, gotovo kao da sliježe ramenima. Ali kretnja je zamrla, napola izvedena. "Moram nešto poduzeti... Moram."

Prvi je put Marshall uočio da se njegovu ocu kosa lagano stanjuje na tjemenu. Čak ni njegov spretnom brijač nije pošlo za rukom to, pomislio je, svjestan kako bi njegovu ocu bilo neugodno da to zna. Zatim je uočio nabrekle vene po njegovim šakama, staračke pjege što su mu poprskale preplanulu kožu. Stari, spoznao je Marshall, neobjašnjivo ganut. Svi sitni izrazi Owenove taštine postajali su uočljivi, jasni... Skrenuvši pogled, sjetio se telefonskog poziva koji ga je doveo natrag u London. Otac ga je zamolio da se vrati sa svog posla u Nizozemskoj.

"Moram razgovarati s tobom", rekao je Owen glasom što je podrhtavao na rubu panike. "Samo dođi kući."

Odmah je to učinio zato što njegov otac nikad nije bio posesivan ni zahtjevan. Marshall je možda kao dijete čeznuo za većom bliskošću, možda je majčinu smrt oplakivao sam, ali kad je ušao u pubertet shvatio je da mu otac nikad nije uskratio svoju ljubav. Samo ju je neutralizirao. Budući da je suprugu izgubio tako neočekivano u padu zrakoplova, Owen je sljedeće desetljeće proveo čekajući. Gotovo kao da bi je neki drugi zrakoplov - stvaran ili prolazan - mogao vratiti. Kao da će, odbije li prihvatiti njezinu pogibiju, ona jednog dana doći na neki duhovni terminal i tamo će je on dočekati pokraj izlaza da je odveze kući.

Ali nikad se nije vratila. Ni svojemu mužu ni sinu. A Marshall je promatrao oca kako se napokon suočava s istinom, deset godina nakon majčine smrti. Promatrao je žalost i sjedio s ocem u ladanjskoj kući, zureći u ladanjske vatre i promatrajući ladanjske vidike. Slušao je stare uspomene koje nikad nisu bile njegove, uspomene od prije njegova rođenja, i spoznao da u nekim muškarcima postoji jedan prostor. Za jednu ženu. A ako te žene nestane, prostor se nikad više ne popuni. Uz tako ucviljenog oca, Marshall je vlastitu žalost prebrodio sam, a kad ga je Owen pozvao da razgovaraju o majčinoj smrti, on se od nje već oprostio. Kao od prelijepe, ali bezvremene, poput starih francuskih slika svojega djeda.

Vrativši se mislima u sadašnjost, Marshall ga je ponukao. "Rekao si da je novac nestao."

"Sav", rekao je Owen kimajući.

"Kako?"

"Dugovi."

"Dugovi", ponovio je Marshall, potresen. Njegov otac nikad nije dao naslutiti da ima financijskih problema.

"Nikad nisi rekao da krpaš kraj s krajem. Posljednja je izložba uspjela -"

I dalje sjedeći, Owen je lice okrenuo uvis prema sinu, prikovavši pogled za njegov. "Prevarili su me."

Prevarili su me... Te riječi kao da su nabujale u galeriji, odskakutavši duž vodilice za slike, klizeći crvenom svilom po zidovima, da bi zatim uz stubište odgmizale otraga u mrak. Sablasni osjećaj nelagode preplavio je Marshalla, ista ona slutnja koja bi ga obuzela kad je kao dječak spavao u stanu na katu, kad bi se sjetio stare pripovijesti o zgradi. I osluškivao ne bi li čuo duh nepoznata vojnika. Mladića koji se noću ukazivao, šetao dolje po galeriji, zatim se u mraku odšuljao uza stube.

"Tko te prevario?"

"Nikad mu nisam smio povjerovati..."

"Komu?" pitao je Marshall, zabrinut. "O kome to govoriš?"

"Mannersu."

Ime je palo poput kose, razrezavši zrak između dvojice muškaraca. Tobar Manners, jedan od očevih najstarijih prijatelja i kolega galerist. Tobar Manners, sa svojim sitnim ružičastim šačicama i kosom maslačka. Tobar Manners, brz, pametan, prevrtljiv, uvijek toliko šarmantan prema njegovu ocu, ali drugi čovjek prema Marshallu. Zapravo je Manners rekao Marshallu za ubijenog vojnika, naslađujući se što dijete straši pričama o duhu. A zatim se nasmijao, uvjeravajući da ga je samo zadirkivao, ali svjestan - negdje u intuitivnim dubinama - da je posijao otrovnu misao. Mnoge je neprospavane noći svog djetinjstva Marshall mogao zahvaliti Tobaru Mannersu. Mnogo je puta, probudivši se od nagle buke, za svoju nelagodu okrivio očeva prevrtljivog prijatelja.

"Što je učinio?"

Owen je odmahnuo glavom.

"Tata, što je učinio?"

"Neko sam već vrijeme u dugovima", rekao je Owen polako razgovijetnim riječima, kao da će svoju paniku potisnuti bude li izgovor držao pod nadzorom. "Posao loše ide, kolekcionari ne ulažu jednako. A pogodene su i dražbe. Nekoliko se galerija čak zatvorilo." Zastao je, grčevito udahnuvši. "Posljednjih nekoliko godina previše sam kupovao. Naišao sam na neke dobre slike i učinilo mi se da ću ih lako prodati. Ali onda je nastao kreditni slom. Rijetko tko kupuje u takvim trenucima -"

"Ali veliki kolekcionari?"

"Suzdržavaju se."

"Svi?"

"Ne... Ali ne ulaže ih dovoljno da bi spriječili moj bankrot."

"Isuse", rekao je Marshall, sjednuvši pokraj oca. "A što je s kućom?"

"Pod refinanciranom hipotekom."

"Slike", rekao je Marshall donekle i sam panici. "Prodaj ono što imaš. Možda budeš na gubitku, ali nešto bi novca skupio."

"Ne dovoljno", rekao je Owen tiho, ruku stisnutih u šake. "Nisam ti htio reći koliko je loše. Mislio sam da se mogu izvući... Mislio sam, ako prodam Rembrandta..."

Polako, Marshall je dignuo glavu i zagledao se u oca. Slika je u obitelji bila od 1964., kad ju je Owen kupio u Njemačkoj. Najprije je smatrao da ju je naslikao Ferdinand Bol, Rembrandtov učenik, ali poslije mnogobrojnih testova i malo intenzivnog istraživanja, pokazalo se da je autentična. Bio je to prvi spektakularni uspjeh u karijeri njegova oca. Točka na i njegove galerističke nadarenosti. Marshall se sjećao kako je čuo da tu priču ponavljaju njegov otac i Owenov mentor

Samuel Hemmings. *Sad čuvaj leđa*, upozorio ga je Samuel, *sad imaš neprijatelja*. "Jesi li prodao Rembrandta?"

"Odnio sam ga Tobaru Mannersu..."

»I?"

"On je rekao da nije prava. Da ju je naslikao Ferdinand Bol, kao što smo najprije mislili -"

"Bila je prava!"

"Najvažnija je atribucija, Marshalle", rekao je njegov otac kratko, "nema stopostotnog dokaza -"

"Samuel Hemmings je podupro tvoje mišljenje", prekinuo ga je Marshall. "Njegovo ime ima valjda dovoljnu težinu?"

"Samuel je kontroverzni povjesničar, znaš to. Ono što kaže neki prihvaćaju, a drugi svojski niječu."

"Obično onda kad je riječ o novcu."

Owen se jako razljutio, nad njegovom se ugladenom uštirkanošću nadvilo neprijateljstvo.

"Znam ja što ti misliš o ovome poslu, Marshalle! O njemu mi ti ne možeš reći ništa što već nisam čuo. Ti si odlučio da nećeš imati veze s galerijom ni s umjetničkim svijetom. U redu, to je bila *tvoja* odluka, ali ovo je moj život i, ma koliko ti to prezirao, moja strast."

Ta se prepirka između njih već otrčala. Owen je možda bio privržen trgovanju umjetninama, ali Marshall je bio svjestan realnosti tog trgovanja. A to je bilo trgovanje. Nemilosrdno, skučeno trgovanje gdje je šačica poštenih ljudi trgovala s legijom drskih. Galeristi koji su galerije naslijedili radili su bok uz bok s titanima koji su novcem utrljali svoj put. Poslovi su se ugovarali između tradicionalnih posrednika i špekulanata koji su angažirali lažne ponuđače da na dražbi dižu cijenu neke galerijske slike. Makar ni neke aukcijske kuće nisu bile nevinašca; postupak *spaljivanja* bio je opće poznat. Ako slika nije postigla minimalnu očekivanu cijenu, tobože bi bila prodana, ali umjesto toga bi je *spalili*, sklonili nekamo godinama dok tržište ne bi na nju zaboravilo ili pretpostavilo da ju je na prodaju ponovno dao privatni kupac. Tako nijedno slavno ime nije gubilo svoju slavu i tržišnu vrijednost. A tržišna je vrijednost bila presudna. Na svakog Cezannea koji je postigao višu cijenu od svoje donje cijene i postavio novi standard, vrijednost desetak drugih Cezannea u muzejima i privatnim zbirkama bi narasla. Tijekom šezdesetih, sedamdesetih i osamdesetih tržište umjetnina napuhalo je vrijednost Van Gogha do takvih razmjera da je jedan kupac zbog osiguranja svoju sliku morao uskladištiti na dvanaest godina. Cijene su umjetnost prognale iz galerija i sa zidova u čelične grobnice bankovnih sefova.

Uzdahnivši, Marshall je shvatio kako ovo nije trenutak da spominje stare razmirice, pa je ublažio ton. "Dakle, Manners je rekao da to nije Rembrandt?"

Owen je kimnuo. "Rekao je da je to bio jedan od Rembrandtovih učenika. Uostalom, nije bilo potpisa na slici -"

"Na mnogim Rembrandtovim slikama nema potpisa!" prasnuo je Marshall. "To ih nikad nije spriječilo da ih pripišu njemu. A sam Bogzna da se za mnoge slike s njegovim potpisom sumnja da su prave."

"Tobar je bio siguran da nije prava. Kad sam ga zamolio da je kupi, rekli su mu da je Ferdinanda Bola. Dvapat je dao da je pregledaju, temeljito ispituju -"

"Komu?"

"Stručnjacima!" zaštektao je Owen brzo nastavljajući. "Tobaru je bilo silno žao. Rekao je da će mi dati koliko god može, ali ni izbliza koliko bih dobio za Rembrandta... Isuse, vjerovao sam mu. Tobaru poznajem godinama. Nisam imao razloga *ne* vjerovati mu."

Sami od sebe, pred Marshallom su se zakovitali prizori. Prizori Božića, vernisaža, posjeta galeriji - a u svakom je prizoru bio Tobar Manners. Uvijek prisutan. Katkad sam, katkad posred skupine ljudi. Manners i Samuel Hemmings, i drugi prijatelji njegova oca, kako razgovaraju, smiju se, razmjenjuju anegdote o trgovcima ili kupcima. Tračevi što očijukaju od jedne čaše do druge, ostaci informacija razmijenjenih uz kavijar i kanapee; otrovni čirevi naplavljeni u nezasitne uši.

"Što je učinio?" pitao je Marshall naposljetku.

"Kupio je sliku od mene."

"I?" "Upravo sam čuo", rekao je Owen slijepo, "upravo sam čuo za to. Za prodaju u New Yorku. Netko mi je pokazao katalog, a ondje ona - moja slika. Ista ona koju je Tobar od mene kupio pod Ferdinanda Bola. Samo što nije bila. U katalogu je bila kao Rembrandtova. Prodana je pod Rembrandtovu." Govorio je odlučno, priča je mitraljirala iz njega. "Tobar Manners dao mi je samo djelić njezine vrijednosti! Prevario me!"

Potresen, Marshall je zurio u oca. "Jesi li razgovarao s njime? Suočio ga -"

"Rekao je da nije on kriv!" odgovorio je Owen podižući glas, a gnjev mu je na obrazima stvarao jarke točke boje. "Rekao je da ju je preprodao nekomu pod Ferdinanda Bola i da je taj prevario *njega!*"

"Ne vjeruješ mu valjda?"

"Naravno da mu ne vjerujem!" zagrmio je Owen, zatim ustao i prišao prozoru. Na svoje zaprepaštenje Marshall je vidio oca kako se trese, njegovo elegantno tijelo kako podrhtava, šake kako se opsesivno stišću i otpuštaju. "Zaradila je bogatstvo na dražbi, srušila sve rekorde za ranog Rembrandta. *Moja je slika zaradila bogatstvo*. Bogatstvo kojim sam mogao spasiti svoj posao. Bogatstvo koje je bilo *moje!* Isuse Bože", rekao je očajnički, "odzvonilo mi je."

Naslutivši očev očaj, Marshall ga je pokušao primiriti. "Čuj, možeš prodati svoj inventar. Sve što imaš. Po ovim zidovima vise tisuće funta, možeš tako prikupiti novac -"

"Nije dovoljno."

"Mora biti!" odgovorio je njegov sin, osjetivši kako ga paralizira groza. "Nazovi svoje kolekcionare, daj na dražbu što imaš. Telefoniraj svojim vezama. Mora postojati neki način da dođeš do novca -"

"Neće biti dovoljno!" oteresao se Owen, izgubivši kontrolu. "Imam dugova za koje ti ne znaš. Dugova mnogim ljudima - neki od njih sad me pritišću. Ne mogu više održavati ovu galeriju. Stalno sam mislio da će krenuti nabolje, a onda su se svi našli u škripcu. Ljudi su i dalje kupovali, ali mnogo manje ovih posljednjih mjeseci. Ne mogu prodati inventar, Marshall! Ne mogu prikupiti novac. Samo je taj Rembrandt bio ostao. Uvijek je bio sa strane, za svaku sigurnost. Znao sam da ću njime prikupiti dovoljno da otplatim dugove i ponovno isplivam. Ali Manners me prevario..." Prestao je govoriti, gnjev je presušio, sablasna je smirenost ovladala njime. "Neće priznati, ali jest. Lagao mi je, svjestan da sam u nevolji, lagao mi je... Koliko mi je puta taj čovjek došao u kuću? Koliko sam mu puta svih ovih godina pomagao? Posuđivao mu novac kad mu nije išlo?" Nije govorio sinu, samo je

zurio u stol pred sobom. "Ovdje sam bio samo koji tjedan kad se Tobar Manners došao upoznati. Tvoja ga majka nikad nije simpatizirala, ali ja sam uvijek mislio da je to zato što se znao pakosno izražavati o ljudima, a ona nikad nije voljela tračere. A kad je tvoja majka poginula, Tobar je bio jako susretljiv..."

Bio je pijavica, došlo je Marshallu da kaže. Moja je majka to shvatila. I ja sam, čak i kao dijete. Ali nije bio pametan, ni izbliza nadaren poput tebe. Kako te onda uspio prevariti?, pitao se Marshall zureći u oca u nijemoj nevjerici. Nekoć ti nije bio ni do koljena. Smijao si mu se sa Samuelom Hemmingsom. Ne zlobno, više da ugodiš Mannersu, nego da mu se narugaš. Ali dao si mu da se približi, previše često i previše blizu. Bože, zašto si budala ispao prema najlicemjernijim od svih?

"Uštedio sam nešto novca. Mogu ti to dati -"

"Ne, ne mogu od tebe ništa uzeti", odgovorio je Owen, a potom se umilno nasmiješio kao da je ta ponuda načas izbrisala težinu njegova problema.

"Što ćeš učiniti?"

"Snaći ću se nekako." Pokušavao se oprijeti panici, poklopiti uskipjelu plimu vlastitog očaja. "Ponovno ću razgovarati s računovođom i bankom -"

"Hoće li oni pomoći?"

"Ne znam. Možda..." odgovorio je, vrativši kontrolu. Otac, a ne paničar. "Ne brini se ti za mene. Samo sam bio šokiran onim što se dogodilo. Zapravo te nisam trebao gnjaviti, da i ti razbijaš glavu. Već ću se ja nekako ispetljati." Neuvjeren, Marshall se osvrnuo po galeriji. "Tebi treba promjena. Trebao bi se neko vrijeme maknuti odavde. Lakše ćeš razmišljati, tata. Mogao bih ja doći i biti s tobom u Thurstonsu. Ne moram se odmah vratiti u Amsterdam, mogao bih malo ostati."

"To bi moglo..." "Dobro će ti doći", salijetao ga je Marshall. "Možemo razgovarati ako želiš, ili se možeš jednostavno opustiti."

Zakimavši, Owen je i dalje gledao u stranu. Bio je posramljen što ga sin doživljava kao propalicu. Posramljen i postidjen što se uspaničio, rasplakavši se poput djeteta. Na kraju, što je Marshall mogao? Nije imao novca da ga spasi i nije mogao naslutiti ukupan dužnički ponor... Nikad nije bio kockar, pomislio je Owen, trebao je biti pametniji. Nikad nije trebao pasti u zamku da previše kupi, pa se oslanja na prijatelja da ga izvuče iz nevolje. Prijatelja kojemu je pomogao, jedinog kojeg je zadužio... Šok neizbježne propasti ključao je u Owenovoj glavi, zajedno s mučnom spoznajom o vlastitoj gluposti. Znao je da je slika autentična. Gledao ju je godinama, štovao je, divio joj se, tetošio je poput najmilijeg djeteta. Nikad to nije bio rad imitatora. Naslikala ju je Majstorova ruka. A on ju je podcijenio. Zbunjen i u panici, slušao je prevaranta i ispao budala.

"Moraš se maknuti odavde", rekao je Marshall, prekinuvši očevu zamišljenost.

"Ureknuta je."

"Što?"

"Galerija", rekao je Owen blago. "Kad sam je kupio, znao sam za glasine. Ništa ovdje nije zadugo uspijevalo. Ljudi su dolazili i odlazili. Možda duh zaista postoji -"

"Sranje kroz gusto granje."

Na njegovo iznenađenje, otac se nasmijao. "Volio bih da sam poput tebe, Marshalle. Stvarno bih."

"Ja sam oduvijek priželjkivao da sam više kao ti", rekao je njegov sin iskreno i dotaknuo oca po ramenu. "Mogli bismo večeras u Thurstons -"

"Ne mogu", odgovorio je Owen žustro, "ne mogu tek tako pobjeći."

"Ali da se makneš, razbistrila bi ti se glava -"

Owen je uzdahnuo. "Ima posla. Moram neke stvari dovesti u red prije nego što mogu otići."

"Dobro", složio se Marshall naposljetku. "Onda me pusti da ostanem ovdje i pomognem." "Ne", odgovorio je Owen, osmjehnuvši se usiljeno. "Nisam te trebao upletati. To nije tvoja briga. Samo me uhvatila panika, ništa drugo. Imaš pravo, Marshalle, *ima* ovdje mnogo inventara, možda mogu prikupiti dovoljno da nekima vratim dug."

"A da od banke zatražiš privremeni zajam? Tek toliko da pregrmiš najgore?"

Owen se neveselo nasmijao. "Njima se to nije činilo izglednim."

"Pusti onda mene da razgovaram sa *svojom* bankom."

"Ne", rekao je Owen gotovo oštro. "Pusti to, Marshalle. Već mi je razgovor s tobom pomogao. Sutra ću pregledati inventar i izbaciti neke iznose. Ima ljudi s kojima mogu razgovarati..." Utihnuo je osvrćući se oko sebe. "Rembrandt bi sve ovo riješio, isplatio sve moje dugove. *Zaradio je bogatstvo*, jesam li ti to rekao?"

Iznenaden, Marshall je kimnuo. "Da, tata, rekao si mi."

"Manners me prevario."

"A da se onda zajedno suočimo s njime?"

Skamenjena lica, Owen je slegnuo ramenima. Čudna gesta, doimala se bezvoljno i istodobno nemoćno. "Što je bilo, bilo je. Znam kakav je ovo posao, dovoljno sam novca i sam zaradio od njega -"

"Ne tako što si varao ljude."

"Ne", složio se Owen. "I ne tako što sam varao prijatelje." Zastao je, zatim se uspravio, zagladio kosu, besprijekoran u svom uglađenom šarmu. "Možda i nije beznadno."

"Jesi li siguran da ja nikako ne mogu pomoći?"

"Nikako", rekao je Owen smireno. "Idi ti u Thurstons, a ja ću doći za vikend."

Marshall je kimnuo. "Najprije moram obaviti neke poslove. Ali vratit ću se pa ćemo otići zajedno. Može?"

"Može, može."

S olakšanjem, Marshall je dotaknuo očevu ruku. "Kad se makneš odavde, drukčije ćeš se osjećati, obećavam ti. Do vikenda će sve biti drukčije."

3.

Teddy Jack je pio čaj, spravljen s dvije vrećice i četiri žličice šećera. Skuhala ga je tusta žena u Tea Houseu na uglu, nasuprot crkvi svetog Barnabe. Kuhala ga je bolje od ikoga drugoga, i namignula kad bi mu ga dodala. Teddy bi joj zahvalno potapšao stražnjicu, mekano meso ispod sintetičke suknje bilo mu je podatno pod rukom. Otpivši još gutljaj, nadlanicom je obrisao usta i bradu promatrajući radnike kako dolaze i odlaze na glavni ulaz u Smithfield Market.

Teddy ga je pamtio otprije dvadeset godina, kad je tek izašao iz Strangewaysa, nakon što je odslužio dvije godine zbog napada. Njegova je majka tad rekla - *ako želiš postati ništarija, samo nastavi kako si i krenuo*. Odmah je zaključio da želi postići nešto više od jeftine hrane, zaležanog kreveta i općinskog stana na devetom katu, s pogledom na plinaru.

Rastavši se od žene koja je drugomu rodila dijete dok je on bio u zatvoru, Teddy je sa sjevera otputovao u London.

Stigao je nakljukan svim uobičajenim pričama o tome kako su ulice glavnoga grada ili zatrpane zlatom ili vrve ubojicama. Nije zatekao ni jedno ni drugo. Možda je mnoge odbila njegova impresivna tjelesna veličina ili njegovo ponašanje koje je bilo ljubazno i istodobno prijeteće. Bilo kako bilo, Teddy Jack svoj je novi život počeo perući posude u velikom londonskom hotelu. Do kraja mjeseca unajmio je smrdljivi stan u Ulici Beak, u Sohou, utisnut između soba dviju prostitutki i iznad dežurne ljekarne u koju su neprestance dolazili ovisnici - najočajnji bi uzeli svoju robu i odmah se uboli iglom u žilu na pragu Teddyjeva stana. Kad bi ih on uhvatio, to ne bi ponovili.

Teddy je nakon toga raščistio stan i riješio se smrada; ugradio novi prozor umjesto istrunule daske, i uskoro su prostitutke zavoljele Teddyja, a nakon daljnjih mjesec dana "oženio" se s pet različitih djevojaka, pri čemu je njegov supružnički status rastjeravao makroe i uvodio reda među mušterije. Zauzvrat bi Teddy kao nagradu dobivao pušenje ili seks s nogu, a neko je vrijeme čak umišljao da se zaljubio u minijaturnu Azijku - sve dok ona jednu noć nije provela kod njega i opljačkala ga. Poslije toga nijedna prostitutka nije više nikad prespavala kod Teddyja. Dolazile su one u posjet, razgovarale s njime u plastičnoj turobnosti mini-kuhinje ili tražile da se posluže njegovom kadom, ali bile su samo prijateljice, ne ljubavnice. Teddy je uvijek brzo izvlačio pouke.

Toliko brzo da je od perača posuda uskoro napredovao do vratara u uglednom hotelu Park Lane, s pomno njegovanom bradom boje šafrana, kose podšišane i složene pod zelenu kapu odore. Odjeven u tamni kaput i hlače vojnog stila, Teddy je bio markantan Norvežanin na vratima. Viking usred Londona, čiji je bas pojačavao njegovu općenitu auru moći. Ubrzo je Teddy postao dobro poznata i pouzdana osoba. Vjenčani gosti koji su dolazili s ljubavnicima nikad se nisu morali brinuti da će Teddy bilo što reći njihovim bračnim drugovima. Nije bilo neugodnih zabuna imena, samo uobičajena diskretna dobrodušnost od koje su Teddyjeve napojnice rasle jednakom brzinom kao i ljubomora njegovih kolega. Spoznavši da se pridošlica sa sjevera pretvorio u neočekivanog miljenika, zli su se jezici zaklatili. Do ušiju uprave stigla je glasina da Teddy Jack gostima dovodi prostitutke. To nije bila senzacija - s obzirom na to da se takvo što događalo u većini hotela - ali kad su u upravi čuli za megalomansku proviziju koju Teddy navodno dobiva, dali su mu otkaz.

Nikad mu nisu rekli razlog, samo su ga nogirali jer su navodno trebali smanjiti broj zaposlenih.

Tko zadnji dođe, prvi ode, žalim, stari. I rako je Teddy vratio odoru i krenuo dalje, bez preporuke, radeći kao nosač za jednu od manjih umjetničkih galerija na Ulici Dover. Zbog fizičke

snage s lakoćom je pakirao i raspakiravao slike i skulpture, ali uvijek je bio pod nadzorom. Teddy nikad nije spominjao policijski dosje, ali o svojoj je prošlosti izbjegavao govoriti pa su ga promatrali s oprezom. Kad se jedanput dobrovoljno javio da klijentu dostavi sliku u Hampsread, neugodna stanka što je slijedila poručila je, bez riječi, kako njegov poslodavac nema namjeru dopustiti da Turnerov crtež galeriju - bez pratnje - napusti s Teddyjem Jackom.

Reagirajući na očitu - iako neizgovorenu - uvredu, Teddy je dao otkaz. Ali zadržao je smeđu jaknu nosača koju je smatrao naknadom za uvredu. Bijesan i zureći u pločnik, izašao je iz Ulice Dover te počeo hodati prema Piccadillyju, okrznuvši čovjeka i srušivši ga na zemlju u Ulici Albemarle.

Ščepavši neznanca kojega je izbacio iz ravnoteže, Teddy se ispričao.

"Jesi li dobro, prijatelju?"

Ugladeni je muškarac slegnuo ramenima. "Ništa strašno. Ali krupan ste vi čovjek, zauzimate velik dio pločnika." Owen Zeigler se nasmiješio, a zatim pokazao na jaknu nosača u koju je Teddy bio odjeven. "Radite negdje u blizini?"

"Radio sam."

"Što se dogodilo?"

"Poslodavac mi nije vjerovao."

Zainteresiran, Owen je proučavao ljudinu. Trebao je još radnika u galeriji i upravo se spremio objaviti oglas za taj posao, kadli mu se ovaj Čovjek doslovce našao na putu.

"Je li vaš poslodavac imao razloga ne vjerovati vam?"

I tad je Teddy Jack učinio nešto što inače nikad nije.

Zatekao je sebe kako se povjerava, otvara. Bilo zato što su ga izživcirali - ili zato što ga nije bila briga - odgovorivši, zanemario je sav svoj prirodni oprez.

"Vi prosudite je li mi mogao vjerovati ili nije. Imam dvadeset devet godina. Vječita bitanga, odslužio sam dvije godine u Strangewaysu zbog napada. Muškarac je bio mojih godina i uvrijedio mi je ženu. Pa sam ja zbog roga odrobijao, a kad sam izašao moja je žena drugomu rodila dijete. Za njezinu sam se čast borio mnogo žešće od nje." Teddy je promišljeno, odmjereno udahnuo. "U Londonu sam gotovo šest mjeseci. Radio sam kao perač i hotelski vratar. Upravo sam dao otkaz smradu u galeriji iza ugla. Stanujem u Ulici Beak, tko ondje preživi, taj o tome priča, stanarinu plaćam svaki petak. Ne drogiram se, ne kradem, a pijem samo vikendom."

"Još si nagao?"

"Jeb'o me pas ako se to primijeti", odgovorio je Teddy, uperivši pogled netremice u elegantnog muškarca ispred sebe.

Stajali su tako na londonskoj ulici, pod nezainteresiranim proljetnim suncem, nezgrapan par. Ridobradi Viking licem u lice s profinjenim galeristom. A opet, odmah su se svidjeli jedan drugomu, neko se uzajamno razumijevanje dogodilo između njih.

"Trebam nosača u svojoj galeriji, galeriji Zeigler", nastavio je Owen. "Ali ne samo nosača, nekog tko može biti fleksibilan -"

"Kao guma."

"Imam još dvojicu nosača koji su odlični, ali htio bih da ti obavljaš više teških poslova. Imaš li

vozačku dozvolu?"

Teddy je kimnuo. "Za automobil i kamion."

"Pretpostavljam da nemaš nekih preporuka?"

"Samo iz Strangewaysa", odgovorio je Teddy napokon se nasmiješivši. "Čujte, ja se ovdje dolje želim skrasiti. Prošlost sam pokopao. Stari Teddy Jack više ne postoji. Više se nisam htio družiti s njime."

"Dat ću ti mjesec dana probnog roka. Ako si pouzdan i dobar radnik, posao će biti stalan. Ali mogao bi se promijeniti, s vremenom", rekao je Owen mršteći se. "Znaš već, okolnosti, događaji. Stvari se mijenjaju. Potrebe se mijenjaju."

Bez oklijevanja Teddy je ispružio ruku. "Ja sam Edward Jack. Teddy Jack."

Owen je ponuđenu ruku dohvatio i protresao je, osmjehujući se s iskrenim šarmom. "A ja se zovem Zeigler, Owen Zeigler..." Teddyjeve su oči zaiskrile.

"Što je?"

"Znam za vas", odgovorio je Teddy pomalo razgaljen. "Zapravo, naslušao sam se mnogo toga o vama i vašoj galeriji -"

"Stvarno?"

"Zato što je smrad kojemu sam maloprije okrenuo leđa Tobar Manners."

Rok od mjesec dana istekao je prije nego što se itko snašao, i nikad se nije spominjao, zato što je u četiri tjedna Teddy stvorio svoj teren i nije imao namjeru otići. Izvukavši pouku iz prijašnjeg iskustva, pripazio je da ovaj put ne postane miljenik i ne odbije svoje kolege. Zato se prema starijim nosačima, bivšim vojnicima Lesteru Foxu i Gordonu Hendrixu, odnosio s poštovanjem i sklanjao im se s puta. Teddy se zapravo *svima* sklanjao s puta i umjesto toga se usredotočio na galeriju Zeigler. Nanovo je obojio zidove, popravio stubište i prihvatio se nekih osnovnih vodoinstalaterskih poslova.

"Što je sad?" upitao je Owen jedne noći ulazeći u podrum da promatra Teddyja kako krpa potrgani transportni kovčeg.

"Treba ga popraviti."

I bi popravljen. Što god bilo, ako je trebalo popravljati, Teddy je popravio.

To je proljeće brzo prošlo, otišlo a da nitko nije primijetio, sve dok uzavreli ljetni val 1994. nije svoje široke bokove zanjihao londonskim ulicama... Teddy se vratio u prošlost, prisjetivši se kako je smog zakrčio isprepletene uličice i trgovine što se odvajale od Ulice Bond, zavijugao oko udovičke terase Muzeja čovječanstva, pa zadrijemao na ulazu u Burlington Arcade. Dok su žile plamenocrvenih londonskih autobusa ocrtavale cirkulaciju grada, Ulica Albemarle marinirala se u nizu slavodobitnih umjetničkih prodaja. A kad je jedan Matisse nadmašio već prenapuhane cijene, pristaše nizozemske umjetnosti ponovno su se pojavili na sceni.

U tom sablasnom ljetnom živom blatu Owen Zeigler odveo je Teddyja Jacka u stranu i, onako usput, rekao mu da motri nekoga. Samo ih promatraj, zapisuj i podnesi izvještaj, ništa posebno. Poslije mu je Owen rekao da ih prati, onda da im prisluškuje telefon... Bila je to prva u nizu prigoda da je Owen od Teddyja Jacka tražio da prekrši zakon.

Netipično uznemiren tim uspomena, Teddy Jack se osvrnuo i otpio malo svog čaja. Nakratko mu je na pamet palo da napusti London, a onda se predomislio, sjetivši se umjesto toga onog što zna.

Onog što mu je Zeigler rekao. Tajni koje je godinama čuvao.

... Tražim nekog na kog se mogu osloniti, možda čak pouzdati se u njega.

Bili su dragi jedan drugomu, obojica su bolje znali kakav je onaj drugi zapravo, iza predodžbi u koje je svijet vjerovao. Polaskan i potreban, Teddy je bio idealna potpora, savršen saveznik, špijun iz prikrajka.

I možda jedini čovjek na svijetu koji je znao sve o Owenu Zeigleru.

4.

Srušivši mapu s litografijama dok se okretao, Samuel Hemmings prokleo je ispod glasa. S naporom se potom sagnuo u kolicima da pokupi snop papira, bacio ih natrag na svoj radni stol, pri čemu je iz šalice s kavom tekućina poletjela preko ruba. Neuznemiren, Samuel je kućni ogrtač ovio čvrsto oko sebe, a kapljice kave curile su mu niz prsa dok je pijuckao svoj napitak. Izvana mu je zimski vrt prijetio svojom koščatom šakom. Lišće se nagomilalo na mreži iznad jezerca, kameni je kerubin držao sumornu stražu uz prostor u obliku potkove, ispod ograde na suprotnoj strani, koji su lisice desetljećima obilazile.

Zamišljen, Samuel je odsutno obrisao naočale za čitanje i zagledao se u jutro koje otrježnjuje. Bio je, iritirano je pomislio, umoran. Ali opet, imao je osamdeset šest godina i ispriku za to što je u jedanaest sati bio još u kućnom ogrtaču. Čuo je kako se pali usisavač s druge strane zaključanih vrata njegove radne sobe, vani na hodniku. Gospoda McKendrick, njegova domaćica, za njega je radila dulje od dvadeset godina, ali koliko god puta joj je ponovio, ona bi uvijek pokušala ući u radnu sobu. *Treba je pospremiti*, rekla bi... Ali Samuel je volio odraz prašine na visokim policama za knjige. Čemu ih micati kad su mu ti svesci rijetko trebali? Knjige koje *jest* prelistavao bile su pri ruci, toliko često upotrebljavane da se prašina nije stigla slegnuti. A što se prašine na njegovu starom kauču i naslonjaču ticalo, i nju je volio. Godilo mu je smjestiti se među balast koji su godine pobacale u zrak. Samo je jedno nedostajalo Samuelu, pas. Otkad je živio na ladanju u Sussexu - u kući koja se pograbila od zapuštenosti i toliko izašla iz mode da je opet postala modema - uvijek je postojao pas. Netko tko je živio, stario sa svojim gospodarom. Spavajući pokraj vatre, isparavajući se kad bi došli iz šetnje ili prdeći ususret starosti, životinja je bila dio kuće jednako koliko i zvekir na vratima i natpis na ulazu - *Samuel Hemmings, povjesničar umjetnosti*.

Premda je iza svog imena prikupio mnoštvo nagrada i slova, Samuel je volio da mu identitet ostane jednostavan. Mogao je sebi to i priuštiti, kao i svi odličnici svjesni da njihov ugled govori umjesto njih. Lecnuvši se kad se usisavač ponovno pokrenuo, Samuel se okrenuo papirima na stolu. Zabavljala ga je posljednja dražba, Mark Rothko za kojeg se očekivalo da dosegne rekordnu cijenu, pa se pitao koliko će ta slika vrijediti za stotinu godina. Hoće li se Rothkov ugled povećati, ili opasti kao već mnogima prije njega.

Budući da je s umjetničkim svijetom raščistio, Samuel je napisao nekoliko anarhičnih radova o apsurdnosti moderne umjetnosti ili o gangsterskoj taktici nekih galerista. Uvijek bez dlake na jeziku, bio je sve hrabriji kako je stario. Hrabar sa sedamdeset, postao je nepromišljen kad je navršio osamdesetu, a s devedeset se nadao mučeništvu.

Prekinuvši mu misli, iza njega su se otvorila vrata. Uzrujan, Samuel se okrenuo u kolicima i podignuo rijetke obrve od zadovoljstva kad je vidio tko je posjetitelj.

"Marshalle!"

"I ja tebe pozdravljam", odgovorio je njegov posjetitelj te se približio starcu i podignuo svežanj papira s obližnje stolice prije nego što je sjeo. "Bio sam u prolazu -"

"Lažeš. Nikad u dvadeset godina nisi bio *u prolazu* ovuda", odgovorio je Samuel zureći u svojega posjetitelja.

Podsjetio se - i to ne prvi put - da Marshall Zeigler ne slični svojem ocu. Dok je Owen bio patricij, Marshall je bio krupnije grade, ležerno odjeven, gusta mu je kosa bila jednako tamnosmeđa

kao i oči. Na ulici bi prolaznik za Owena pomislio da je diplomat, za njegova sina da radi u medijima. Čak su im se i glasovi razlikovali, Owenov elegantni govor bio je prava suprotnost Marshallovu dubljem tonu.

"Dakle", upitao je Samuel, "što te zapravo dovodi ovamo?"

"Moj otac."

Samuel je pogled prikovao za Marshalla. Vid mu je bio sve slabiji, lijevo oko mliječno od mreže. Ali desno se oko sjajilo, plavo poput različka, i ništa mu nije promicalo. "Je li on dobro?"

"I nije baš. Vidio sam ga sinoć. U dugovima je, velikim dugovima -"

"*Tvoj otac?*"

"Da, nikad ne bih za njega rekao da će se naći u takvoj nevolji..." rekao je Marshall zamišljeno, začuvši usisavač kako se pali pred vratima, gospodu McKendrick kako njime lupa po oplati dok se pomiče duž hodnika. "I to velikoj. Prodao je Rembrandta -"

"Što?! Kad je to bilo?" upitao je Samuel žustro, dokotrljavši kolica do stola i kliknuvši na računalo. Zgledavši se u monitor, počeo je tipkati, dok ga je Marshall promatrao. Samuel Hemmings možda i jest duboko zašao u osamdesete, ali bio je računalno pismen. "Imao sam bronhitis prošla dva tjedna, nisam se ustao iz kreveta. Propustio sam toga u vražju mater", promrmljao je uzdišući kad se na monitoru prikazala stranica s detaljima njujorške prodaje. "Isuse, postigao je bogatstvo!"

"Koje moj otac nije dobio."

Samuel se polako okrenuo u stolici, prednjica kućnog ogrtača rastvorila se i otkrila džemper s V-izrezom navučen preko prugaste pidžame. "O čemu ti to govoriš?"

"Tobar Manners ga je prevario. Moj se otac obratio Mannersu zato što mu je on bio prijatelj, a bio je u nevolji. Manners je znao da ocu novac očajnički treba, ali rekao je da je Rembrandt djelo Ferdinanda Bola -"

Samuelovi su prsti zaklepetali po tipkovnici, a zatim je ponovno otkotrljao kolica preko sobe te izvukao debeli svezak s fotografijama. Vrativši se za stol, izvrtio je desetke stranica, a zatim izvukao sliku tog Rembrandta. Zaškiljivši, pročitao je što je pokraj nje zapisao na stranici.

Navodno Ferdinand Bol. Ali nedvojbeno Rembrandt.

Podrijetlo sumnjivo, ali boje i potezi kista očito majstorovi.

Owen je ovaj put uspio. Sad je pravi trgovac (1961.)

Zatim je opet pogledao sliku proučavajući je ispod povećala. Gospoda McKendrick je pred vratima i dalje usisavačem udubljavala podnu letvicu, a u vrtu ispod prozora drozd se praćakao u lišajevima obraslom pojilu za ptice. Strpljivo, Marshall je čekao da Samuel ponovno progovori.

Isprva ga je iznenadio starčev izgled; doimao se otrcanije nego inače i smršavio je. Ali u roku od nekoliko sekunda dokazao je da mu je intelekt jednako oštar kao i uvijek. Osvrćući se dok je Samuel i dalje čitao, Marshall je zapazio filigranske rezbarije duž vodilice za slike, ponegdje sive od prašine, a drugdje je Sunce izbljedio drvo. U te je rezbarije zurio i kad je bio dijete, onaj dan kad ga je otac poveo da upozna slavnog Samuela Hemmingsa. Povjesničar je tad bio mnogo mladi, noge mu nisu bile onemoćale, nego je poput zvrka skakutao hirovitim terenom svoje radne sobe. Među knjigama i papirima skrio je staklenke jeftinih slatkiša; njihove su se neskladne osnovne boje tukle s decentnom okolinom. Govoreći brzo i sa žarom, Samuel je zastajao samo da zagrabi pregršt slatkiša,

progutavši dva, a ostale je bacio u Marshallovu smjeru, pri čemu bi Owen namignuo svojem sinu.

Drugo bi dijete Samuelova ekscentričnost uznemirila, ali Marshall je bio očaran. Volio je pucketanje energije, stimulans Samuelova zanimanja. Njegov polet i poštenje bili su ugodna promjena u odnosu prema mnogim očevim poznanicima galeristima. A kako je vrijeme prolazilo - i Marshall spoznao da je Samuel Hemmings usamljeni disident umjetničkog svijeta - njegovo je divljenje još poraslo. Galeristi koji su se našli na meti Samuelova jezika ili pera možda su ga prezirali, ali njegovo poznavanje povijesti umjetnosti - pogotovo nizozemskih majstora - bilo je veličanstveno. Upravo su se tako Samuel i Owen i upoznali.

Uskoro nakon što je Owen otvorio galeriju Zeigler, krakata i pognuta prilika Samuela Hemmingsa došla je u posjet. U svom staromodnom odijelu i istrošenim svečanim lakiranim cipelama izgledao je gotovo komično, ali njegova je inteligencija bila izvanredna, a sa svojim je znanjem bio neuobičajeno velikodušan. Pa kad je tako relativno neiskusni trgovac poput Owena zamolio Samuela da pogleda njegove slike, očekivao je brzinski sažetak - ali umjesto toga dobio je opsežno i dojmljivo mišljenje o svakom. Umjesto da ga uvrijedi brutalnost nekih Samuelovih primjedbi, Owen je od starijeg muškarca odlučio učiti - i stvorilo se prijateljstvo.

Zabubnjavši prstima po stolu, Samuel se kolicima odvezao natrag do Marshalla, očešavši pritom kotačem nogu stola. "Prava je. Tako sam i tad rekao, i imao sam pravo. Kako je Tobar Manners mogao ustvrditi suprotno?"

"Rekao je mojemu ocu da ju je sam dao procijeniti -"

"Komu?"

"Ne znam. Sumnjam da i moj otac zna..."

Samuelove su se rijetke obrve podignule, ali nije ništa rekao.

"... Manners je rekao da su *njega* prevarili. Da su mu platili djelo Ferdinanda Bola, ne Rembrandta -"

"Što znači da je tvojemu ocu mogao dati mnogo manje od prodaje."

"A moj je otac računao na Rembrandta da ga izvuče iz nevolja."

"Zašto se meni nije obratio?" pitao je Samuel okrećući se natrag prema Marshallu.

"Mislim da ga je bilo sram."

"Sram čega?"

"Toga što nije uspio", rekao je Marshall prigušenim glasom. "Moj otac nikad nije spominjao ništa o tome da ima dugove. Ni riječi. Mislio sam da sve dobro ide, kao i uvijek. Ali najednom me uspaničen nazvao i rekao da je upropašten. Rekao je da je previše toga kupio. Prodaje na dražbama ne idu kao nekad, kolekcionari nemaju novca da bi ulagali kao nekad. Moj je otac pribavio previše slika, a nedovoljno kupaca."

"No što je bilo s njegovom zaradom?"

Marshall je slegnuo ramenima. "Otišla."

"*Otišla?*" ponovio je Samuel, okrenuvši se natrag stolu i dohvativši glavnu knjigu prije nego što se vratio Marshallu. "To nije nalik na tvoga oca. Ništa od toga. On nikad nije bio nepromišljen."

"Znam, ali sad je izvan sebe. Kaže da će izgubiti galeriju -"

"To ne vjerujem!" odgovorio je Samuel. "Ona mu je sve na svijetu. Nju nikad ne bi stavio na

kocku."

"Moj je otac mislio da se može izvući iz duga - a da nitko ne dozna ama baš ništa o tome - ako proda Rembrandta."

Odmahnuvši glavom, Samuel se zagledao u vatru, a gospoda Mc-Kendrick ušla s dvije šalice čaja. U tišini ih je spustila na dugački stolić ispred kamina, zatim jednu šalicu dodala Samuelu. Uzevši je, odsutno je pijuckao čaj neprestano razmišljajući.

Prošlo je nekoliko minuta prije nego što je ponovno progovorio. "Mogu tvom ocu posuditi deset tisuća funti."

"O Bože, ne", rekao je Marshall zatečen. "Nisam k tebi došao po novac. Samo sam s tobom htio razgovarati o tati. On novac ne bi mogao prihvatiti, a ja neću. Ali jako je potišten, Samuele, a tebe sluša."

"Ne u posljednje vrijeme, inače ne bi bio u toj mučnoj situaciji."

Marshall je kimnuo. "Zabrinut sam za njega. A manje bih se brinuo da si ti u kontaktu s njime. Ja ću biti u ladanjskoj kući, a on će mi se pridružiti za vikend, ali bi li ga mogao nazvati u međuvremenu? Samo razgovaraj s njime, primiri ga. Ja sam mu sin, ja ne mogu, mene neće slušati."

"Što je s Tobarom Mannersom?"

"A što da ti kažem?" rekao je Marshall gorko. "On kaže da je sliku mog oca preprodao i da je kupac rekao da je Bolova, a ne Rembrandtova. Pa je Mannersu tu cijenu platio za jednog od Rembrandtovih učenika, a ne za Rembrandta. Manners uporno tvrdi da je on prevaren."

"Lažljivac. Bio i bit će", rekao je Samuel hladno. "Nikako ne mogu razumjeti zašto je tvoj otac povjerovao i u što što je rekao."

"Bili su prijatelji."

"U poslu nema prijatelja", uzvratio je Samuel oštro. "Tvog je oca uhvatila panika, eto što. Pamet mu se pomutila -"

"Razgovaraj onda s njime", poticao ga je Marshall. "Molim te. Potreban mu je razgovor s nekim koga poštuje."

Kimnuvši, Samuel je otpio malo čaja, zagledan u vatru. Cjepanice su se pomaknule i pale, iskre zafrcale uz pospani dimnjak pred njima.

"Je li ti otac ikad rekao za svoju teoriju?" "Koju teoriju?" upitao je Marshall, dovršivši čaj i zavalivši se u naslonjač. Kuća je bila gostoljubiva, a dan vani hladan i odbojan. Odjedanput se ponovno osjetio poput dječaka, kako sluša neku Samuelovu priču i čeka da ga naglo zapljusnu slatkiši.

"Svoju teoriju o Rembrandtovu Majmunu."

"Rembrandtovu Majmunu? Ne, nikad mi o tome ništa nije govorio", odgovorio je Marshall gledajući kako se Samuel raskopčava, pripremajući se za svoju pripovijest.

"Možda je znao da te neće zanimati", rekao je Samuel jednostavno, bacivši pogled prema Marshallu i vidjevši da je pogodio u živac. "Tebe galerija nikad i nije zanimala, je li tako?"

"Nije."

"Tvom je ocu zbog toga bilo žao, ali opet, ne možemo djecu prisiliti da idu našim stopama. To im samo upropasti stopala. Može ih čak i obogaljiti, barem tako kažu", nastavio je Samuel. "Tvoj se

otac silno ponosi tvojim radom. Znaš to valjda? Pita se odakle si smogao takav talent za jezike i prevođenje."

"Imam dobro pamćenje, a i moja je majka govorila tri jezika", rekao je Marshall tiho. "Pretpostavljam da sam ga naslijedio od nje."

"Ali treba više od obične vještine za prevođenje književnosti s drugog jezika. Potrebne su strast i kreativnost."

"Što sam mogao upotrijebiti u galeriji i umjetničkom svijetu?" parirao je Marshall čitajući starčeve misli. "Inače nisi tako kratkovidan, Samuele, zašto ne kažeš otvoreno što misliš?"

Nasmiješio se, raspoložen, a zatim vratio na prethodnu temu.

"Tvoj otac ima teoriju o Rembrandtu. Malo je istraživao i provjerio činjenice i datume, a onda je k meni došao razgovarati o tome. O, bilo je to jako davno, nedugo nakon što je kupio galeriju, a mi se sprijateljili. Tad ste svi stanovali u Ulici Albemarle, u stanu pretijesnom za tročlanu obitelj."

"Pogotovo uz onog vražjeg duha."

Samuel se ponovno nasmijao. "Nitko nikad nije doznao tko je ubio tog jadnog vojnika, je li? Ali opet, ima duhova i duhova. Neki nastave pohoditi mjesto gdje su ubijeni, neki nastave pohoditi mjesta koja su voljeli. Neki duhovi ne mogu otići zbog svoje spone sa zemljom. A postoje i živi duhovi..." Zastao je te sklopio ruke preko svog uskog trbuha. "Ljudi koji su u pozadini. Vječno tu negdje, vječno izvan dosega."

"Ne razumijem", rekao je Marshall oprezno promatrajući očeva mentora.

"Rembrandt nije uopće bio onakav kakvim ga danas doživljavamo. Nije uživao ugled u 18. i 19. stoljeću, njegov su rad smatrali previše mračnim i turobnim. Drugi su slikari bili mnogo bolji od njega. Rubens je mogao naslikati nosoroga a da okom ne trepne, i cijelu povorku ljudi po najjačem suncu. Bez prevarantskih sjenki, bez pozadina u boji gulaša. A svejedno smo se s godinama zaljubili u Rembrandta van Rijna. Njegovu smo tamu prihvatili kao svoju. Možda je u 20. stoljeću bilo previše Sigmunda Freuda i Carla Junga; ljudi koji su nas natjerali da zavirimo u svoje glave i psihe, koji su govorili o našim mračnim stranama, i to nas je uvjerilo da je duša pristupačna koliko i zaštićeni spomenik. Učili su nas da prihvatimo svoje sjene. A sjene žive bez sunca... Caravaggio je bio prvi koji je od svjetla napravio karijeru, ali u svojoj je sirovoj snazi i nasilju otišao predaleko da bi imao mnogo zagovaratelja, pa smo tako došli do Rembrandta..."

I protiv njegove volje Marshallova je znatiželja porasla. Vani je bilo hladno i nije imao želju otići. U mekanom, suhom gnijezdu stare kuće Samuelov mu je glas ponudio utjehu, priča ga je sve dublje usisavala.

"... Ali pustimo činjenice. To da je Rembrandt bio mlinarov sin. Drskijega, ambicioznijega i neotesanijeg čovjeka teško se moglo zamisliti. U Amsterdam je stigao uvjeren da sve zna, i uskoro je postigao uspjeh. Rembrandt se odijevao poput kavalira ili nekoga istočnjačkog moćnika pod turbanom, ali štogod da je nosio, u nas gleda isto ono krumpirasto lice. Odjeća od tog čovjeka nije mogla stvoriti ništa drugo nego prostačinu." Samuel je zastao smiješeći se obijesno. "Ništa od toga nema nikakve veze s njegovom slikarskom sposobnošću. Bio je izvanredno nadaren, ali mi uporno griješimo u svojem načinu *razmišljanja* o Rembrandtu... Tvoj je otac otkrio pravog Rembrandta." Nagnuvši se naprijed, Marshall se zagledao u starca. "Kako to misliš? Pravog Rembrandta?"

"Nakon što je Rembrandtu van Rijnu umrla supruga, zaposlio je domaćicu. Mlađahnu udovicu

Geertje Dircx koja nije imala djece. Uskoro su postali ljubavnici. Dao joj je jedan od prstena svoje pokojne žene. Ali zatim je u kuću došla još jedna sluškinja i preotela Rembrandtovu naklonost."

"I?"

"Geertje su istjerali. Ali tužila je Rembrandta zbog prekršenog obećanja. Rekla je da je obećao oženiti se njome - što se u Nizozemskoj u to doba vrlo ozbiljno shvaćalo - i da prsten dokazuje njegovu namjeru. Rembrandt je to zanijekao. Rekao je kako bi prema uvjetima oporuke svoje pokojne žene doslovno spao na prosjački štap da se ponovno oženi te da se onda - zbog toga - nikad ni s kime neće oženiti. Ponudivši Geertje mito pokušao se izmigoljiti iz svoje obveze. Ali kad Geertje na sudu nije htjela pristati na njegove uvjete, Rembrandtova je osveta bila među najokrutnijim ikad zabilježenim. *Dao ju je strpati u ludnicu.*"

Iznenaden, Marshall se namrštio. "O tome se ne govori."

"Naravno da ne. Kako bi se to uklopilo u predodžbu o Rembrandtu čovjekoljupcu? Da znamo da je nagovorio Geertjeine susjede, njezina rođenog brata i nećaka da svjedoče protiv nje, kako bismo onda sudili o Rembrandtu?"

"Kao o gadu", odgovorio je Marshall jednostavno. "Što je, dakle, bila teorija mogega oca?"

"Da je Geertje Rembrandtu rodila sina."

Zabuljio se u Samuela, u nevjerici. "*Ma ti se šališ?*"

"Postoje neki dokazi da je Geertje Rembrandta mogla upoznati prije nego što se ijedno od njih vjenčalo i da su imali kratku avanturu dok su oboje bili vrlo mladi. Znamo da su Rembrandt i Geertjein brat bili znanci i da su se obitelji poznavale. Ali poslije avanture Rembrandt se oženio Saskijom, a Geertje se udala za broskog stolara."

"I to je sve?"

Samuel je Marshalla polako odmjerio.

"Imaj strpljenja. Tvoj je otac vjerovao da je Geertje rodila sina - Rembrandtovo dijete - 1622., kad joj je bilo samo petnaest godina, a Rembrandtu četrnaest."

"Bili su malo premladi, nisu li?"

"Neki je dan u novinama pisalo o dječaku koji je dijete začeo s dvanaest godina", odgovorio je Samuel ravnodušno. "Uglavnom, budući da su Rembrandt i Geertje bili djeca, a sve je to skupa bila sramotna pogreška, rođenje su zatajili, a dijete je posvojila obitelj u Beemsteru. Posvojitelj je bio u gradskom vijeću, a njegova je žena bila mjesna primalja, Barbetje. To je vrlo važna činjenica -"

"Zašto?"

"Zato što je primalja neželjeno dijete lako mogla uvesti u vlastitu obitelj. Tko bi bio u boljoj prilici?"

"Ali zašto bi?"

"Tvoj otac i o tome ima teoriju", uzvratilo je Samuel sretan što vidi Marshallovo sve veće zanimanje. "Navodno je posvojitelj, Pieter Fabritius, radio za gradsko vijeće i redovito dobivao povišicu plaće. Poslije otprilike jednog desetljeća par je na godinu zarađivao golem iznos. Owen smatra da su bračnom paru Fabritius plaćali da šute."

"A to je posvojeno dijete -"

"Carel Fabritius."

"- bilo nezakoniti sin Rembrandta i Geertje Dircx?"

"Jest."

Ispuhavši obraze, Marshall se zavalio u svoje sjedalo. Vani je vjetar bio sve pakosniji, a dan je posivio od kiše.

"Ali kako bi ih Rembrandt nagovorio da pristanu prihvatiti dijete?"

"Nije Rembrandt. Zaboravljaš da je Rembrandt u to doba bio dječak. Njegovi su roditelji očajnički željeli zataškati skandal, pa su, premda nisu bili bogati, platili da nezakonito dijete uzmu posvojitelji. Imaj na umu, njima bi se to isplatilo. Znali su da im je sin čudesno talentiran, da ga čeka blistava budućnost. Nisu bili spremni dopustiti da im ta prilika izmakne. To su vjerojatno dva para roditelja ugovorila međusobno. A zatim zaboravila."

"Ali ako je to istina, što se dogodilo s Geertje?"

"Ona je nastavila svoj život, radila u krčmi, a onda se udala za brodskog stolara."

"I nikad nije nikomu rekla ni riječi?"

Samuel je zastao, primaknuo kolica rešeci kamina i bacio cjepanicu na vatru. Za nekoliko je trenutaka s vatre zaplamsao miris jabukova drveta.

"Ali što ako je nekomu *ipak* rekla? Svojemu mužu?" upitao je Samuel. "Parovi stalno razgovaraju i razmjenjuju tajne. Možda se povjerala Abrahamu Claeszu kad su saznali da ne mogu imati djece. Možda su se posvađali, pa joj je on rekao da je ona kriva, da je neplodna. Zar se ne bi osvetila? Kakvu bi joj samo zadovoljštinu priuštilo da se pohvali sad slavnim ocem svojega nezakonitog djeteta? Ili što ako je - kad je čvrsto pustila korijenje u njegovu domu i životu - *sama rekla Rembrandtu?*"

Zaintrigiran, Marshall je ispružio ruke da ih zagrije, pogleda prikovanog za razbuktali plamen.

"Gdje je u to doba bio Carel Fabritius?"

"Odrastao u Beemsteru. Kao što je promišljeno isplanirano, Pieter Fabritius bio je slikar amater, tako da Carelov talent ne bi upao u oči. A kad je ušao u pubertet, njegov je otac - uvidjevši idealnu prigodu za napredovanje - upisao Carela u Rembrandtov atelijer kao učenika. Sve vrlo elegantno."

"Kad je to bilo?"

"Početkom 1640-ih. Geertje je u Rembrandtovu kuću ušla 1643."

Znatiželjan, Marshall je razmatrao činjenice. "Je li znala tko je Carel?"

"Tvoj otac vjeruje da jest", odgovorio je Samuel. "Tvoj otac misli da je Geertje i te kako dobro znala da je Carel Fabritius njezin sin. I da je, kad je Rembrandtu umrla žena, njoj to bila savršena prilika da se ponovno pojavi u slikarovu životu -"

"Ali ako je Rembrandt znao za Carela -"

"Ali tvoj otac misli kako *on* nije znao da je Carel njegovo nezakonito dijete. Barem ne u početku. Svojega nezakonitog sina vjerojatno nikad nije vidio. Vjerojatno je sve to skupa smatrao već davno završenim. Rembrandt je bio opijen, slavan, ambiciozan i bahat. Moguće da mu je bilo jako drago što opet vidi Geertje - i nastavi njihovu staru romancu dok ona doji njegova malenog sina - ali je li Rembrandt znao da je njegov učenik kopile koje je dobio sa svojom mladom ljubavnicom? Teško. Ne bi baš riskirao takav skandal primivši Geertje u kuću, je li tako? Da mu njegov izvanbračni sin bude

učenik? Dok on spava s njegovom majkom? Ne, ne bih rekao."

"Ali ako je Geertje znala", rekao je Marshall oprezno, "Bože, kako bi samo držala Rembrandta u šaci... Naravno, još je jedno veliko pitanje."

"A to je?"

"Je li Care! Fabritius znao tko su mu pravi roditelji?"

Uzdahnuvši, Samuel je utonuo natrag u sjedalo, ispružio vretenaste noge na stolić ispred vatre, a stare su mu se papuče presavile na prstima.

"Zar ti tvoj otac nikad *ništa* nije spominjao o ovome?"

"Nije, nikad", odgovorio je Marshall.

"Možda bi ga trebao pitati."

"Reci mi ti", nagovarao ga je Marshall. "Ne možeš sad stati. Priča je previše uzbudljiva. Je li Carel Fabritius znao da je Rembrandtov sin?"

"Tvoj otac misli da nije. Misli da je Carel doznao poslije."

Marshall se namrštio. "Što je onda Rembrandtov Majmun?"

"Ne što, *tko*. Navodno su postojala pisma, napisala ih je Geertje Dircx, koja potkrjepljuju cijelu priču", odgovorio je Samuel smiješeći se zagonetno. "Tvoj ih je djed ostavio tvojemu ocu."

Osupnut, Marshall se nagnuo prema starcu.

"Pa zašto ih nije objavio? Zašto ih nije prodao? Zaradio bi bogatstvo -"

"I izazvao skandal? Potkopao cijelo umjetničko tržište, osobito u recesiji", rekao je Samuel tiho. "Tvoj otac voli umjetnički svijet - a i nije čovjek koji bi naumio upropastiti dobar glas jednog od najvećih slikara koji su ikad živjeli."

Marshall je spustio vjeđe. "Nisi dovršio priču. Nisi mi rekao tko je Rembrandtov Majmun."

"Nije na meni da ti kažem."

"Pa si mi rekao tek toliko da mi izrastu zazubice?" Samuel je kimnuo, s lukavim pogledom. "Ostalo pitaj oca. Neka njemu pripadne slava da ti to ispričaja. To bi vam obojici moglo koristiti. Rekao si da ćeš preko vikenda biti s ocem? E pa pitaj ga onda. To će mu skrenuti misli s briga, a i bit će mu drago ako pomisli da te zanima njegova najdraža teorija."

Smješkajući se Marshall je proučavao starca ispred sebe. "Jesi li ti vidio ta pisma?"

"A što misliš?"

"No, jesi li ili nisi?"

"Recimo to ovako", rekao je Samuel ozbiljno, "ja nisam plemenite prirode kao tvoj otac. Ja bih uživao da mogu stvoriti pomutnju."

"Baš kao i ja", rekao je Marshall, "pa se zato pitam zašto si mi rekao za njih. Znaš koliko mrzim ovaj posao. A taj problem s Mannersom sad je u meni probudio veći prezir nego ikad." Prisjetio se Owenove uspaničene tjeskobe. "Ako moj otac izgubi galeriju -"

"Je li stvarno tako teško?"

"Tako on kaže. Da izgubi galeriju, propao bi. Ne mislim samo financijski; cijeli bi se njegov svijet srušio. Ulica Albemarle i okolne ulice, galerije, galeristi, aukcijske kuće, to je smisao njegova živoga. Trgovanje je njegova strast. Mislim da bi otac podnio čak i da izgubi dobar glas - ali ne i da

izgubi galeriju."

"Tvoj otac ima mnoge prijatelje, uključujući i mene. Iskreno, Marshalle, siguran sam da će, kad se primiri, shvatiti da može spasiti posao. Možda će morati prodati inventar i zatražiti poneku uslugu, ali može on to. I zapamti, tvoj otac može računati na deset tisuća funta." Starac je uzdahnuo. "Ako mene pitaš, Owenu sad treba sreće. Učini ono što si rekao da kaniš. Budi s njime preko vikenda, pusti ga da govori. I pitaj ga za pisma o Rembrandtu. Ta smrtonosna, tajna pisma."

Ustavši, Marshall je spustio pogled na povjesničara. "A Rembrandtov Majmun?"

"O da, pitaj ga i za Majmuna." Samuel se nasmijao i pogledao kroz prozor. "Neka ti kaže kakav je Rembrandt *zaista* bio."

5.

Kiša se spustila u platinastim plahtama dok je Marshall stigao do predgrađa Londona. Škiljeći u sve dublji mrak predgrađa, zakrivudao je da izbjegne motocikl, a zatim proklizao da zakoči pokraj ceste. Uzdrman, Marshall je ugasio motor, dok su brisači na vjetrobranu nastavili mehaničko zujanje. Posegnuvši prema mobitelu, nazvao je oca, ali u galeriji se nitko nije javljao. Iznenaden, ponovno je nazvao u ladanjsku kuću, ali odgovora opet nije bilo.

Marshall je tad shvatio da, ako je u podrumima galerije Zeigler, Owen ne može čuti telefon koji zvoni u galeriji iznad. A poprilično je sigurno bilo da je dolje, pregledava inventar, popisuje ga, pokušavajući uvesti kakav-takav red u kaos... Na trenutak je Marshall bio u napasti da se odveze do kuće Tobara Mannersa. Na kraju, dobro je znao gdje je, u Barnesu. Stara kuća prepuna slika, Manners je bio požrtvovan domaćin, a njegova ponosna žena Talijanka često na putu. Ona je bila, rekao je jedanput neki šaljivčina, Dobri Manners. U svakom se slučaju činilo da ima malo doticaja s muževim radom ili kolegama; nazočila je samo bežičnim domjencima koje su priređivali svake godine. Marshall ju je mogao zamisliti bez imalo truda - viša od muža, širokih ramena, dugoga venecijanskog nosa i crne kose - veličanstvena, a opet prirođeno srdačna. I s impresivnim obiteljskim stablom.

Mnogi su se pitali zašto se udala za niskoga, homoseksualnog Tobara Mannersa, s agresivnim, divljačkim pristupom poslu i jetkim šarmom u društvu. Ali brak je potrajao, venecijanska udavača bila je suzdržana poput sfinge. Premda joj ništa nije promicalo. Rosella to možda nije komentirala, ali zapažala je sve što je njezin muž činio. Jedanput, mnogo godina prije, vidjela je Tobara kako zadirkuje Marshalla i uhvatila dječakov pogled, krajičkom oka pogledavši muža i podigavši obrve kao da želi reći *kakva budala. I to oboje znamo.*

Ljutit, Marshall je pomislio na Tobara Mannersa, dok su mu se šake stezale oko volana. Zašto ne bi otišao i riješio to? Suočio se s njime, optužio ga da je prevario njegova oca? Zašto?

... Znao je Marshall dobro zašto. Manners je svoju priču sigurno razradio do savršenstva. Uporno bi tvrdio da je prevaren *on* i nedvojbeno pri ruci imao nekog krotkog pomagača da podupre njegovu verziju događaja. Odmahivao bi glavom i pravio se usplahirenim, posramljen onim što se dogodilo, uvjeravajući Marshalla da nikad - *nikad* - ne bi mogao učiniti bilo što nažao Owenu Zeigleru. Ruka bi mu se samo malo tresla dok bi im točio seri, i izbjegavao bi kontakt pogledom, bijele bi mu trepavice treperile nad prepredenim očima.

Uključivši ponovno motor, Marshall je shvatio da bi bilo kakav posjet Tobaru Mannersu bio besmislen. Izvukao se. Zasad. Ali samo da mu se pruži prilika, i jednog će dana Marshall vratiti dug svojemu mučitelju iz djetinjstva i očevu neiskrenu prijatelju.

S glavom u rukama, Nikolaj Kapinski zurio je kroz prozor stana iznad galerije Zeigler, debele je naočale gurnuo na tjeme prosijede glave. Oko njega su bile računovodstvene knjige i sve druge informacije koje je uspio nabaviti o financijskom stanju Owena Zeiglera. Ne činjenice koje je već dobio, nego cjelovita i neskrćena verzija neizbježne propasti jednog čovjeka. Isuse, pomislio je stoti put, zašto mu Owen Zeigler nije rekao koliko se stanje pogoršalo? Zašto je lagao, davao Nikolaju lažne financijske izvještaje? Odgurnuvši poslovne knjige, Nikolaj je nastavio zuriti kroz prozor, svoj je blijedi poljski pogled prikovao za spiralni dimnjak u daljini. Sebe je smatrao prijateljem koliko i računovođom. Koliko su puta tijekom prethodnih dvadeset godina on i Owen razbijali glavu zbog

novca? Raspravljali o planovima? Bili zadovoljni kad bi galerija imala osobito uspješnu godinu - a takvih je bilo mnogo. Ali prema onomu što je Nikolaj sad vidio, u protekla dvadeset četiri mjeseca zabilježeno je dramatično potonuće, koje se pretvorilo u odron, a zatim u financijski slobodni pad.

Okrenuo se kad je začuo korake iza sebe. "Zašto mi nisi rekao?"

Owen je slegnuo ramenima i sjeo. "Nije riječ bila o povjerenju, znaš da sam ti uvijek vjerovao. Ali upuštao sam se u neke rizike s kojima se ti ne bi složio -"

„Je li ovo sve?"

Owen je polagano trepnuo promatrajući sitnog čovjeka uskih ramena kako sjedi za groteskno velikim stolom. Nikolaj je do Owena došao preko prijatelja; preporučio ga je kao oštroumnog računovođu, podrijetlom iz Varšave. Postojao je samo jedan problem. U paketu sa Nikolajevom poslovnom bistrinom došla je i dugoročna manična depresija. Lijekovi su stanje držali pod kontrolom osamdeset pet posto vremena, ali bilo je povremenih posrtaanja u nestabilnost, a svaki put kad bi Nikolaja spopala manija, vraćao se - bratovu nestanku.

Luther je nestao kad su bili djeca. Množile su se glasine o otmičarskim bandama, ciganima, poljska je policija čak ispitala mještanina, pa ga pustila. Prognan iz grada, čovjek je pobjegao, ali zagonetka je ostala. S vremenom su se Nikolajevi roditelji priviknuli na gubitak. Njegova je majka zdrav razum zadržala uvjerivši sebe da joj je sin mrtav, a budući da je bila vjernica, prihvatila je njegovu sudbinu. Ali Nikola je znao da mu brat nije mrtav. Jedina mu je želja bila pronaći ga.

S vremenom je zbog prilika bio prisiljen napustiti Poljsku, a budući da je njegov život u Londonu napredovao, Nikolaj se oženio i dobio sina. Držeći duševnu bolest pod nadzorom, postao je ugodan čovječuljak, smješкао se i svima kimao u znak pozdrava kad bi došao, pa se iz prizemlja galerije zavio u najvišu sobu, iznad stana. Tu, među grebuckanjem i gugutanjem londonskih golubova, uvodio je vojnički red među financijske izvještaje Owena Zeiglera, pedantno bilježeći svaku funtu. Njega nije zanimala umjetnost, prodaja nekog Vermeera bila je nebitna, Nikolaju je važan bio samo novac i njegovo knjiženje.

Zato su, kad je nastupila prva epizoda nestabilnosti, svi bili iznenađeni, a Nikolajeva se blažena kontrola strmoglavila u konfuziju te nakon toga u bizarnu ljutnju usmjerenu na ustroj njegova tavanskog svijeta. A s prijezirom prema onomu čemu se inače toliko divio, pojavila se i opsesija bratom. *On će ga naći*, rekao je zaprepaštenom Owenu kad je prvi put izgubio kontrolu. *Luther je još živ. Mora se vratiti u Poljsku, mora ići kući...* I onda su pozvali liječnika, a Nikolaj je dobio lijek. Polagano se primirio, ali sedative je popratio kaotičan pad u depresiju. Manija je nestala, a Nikolaj je sjedio, s mozgom u brnjici, glavom u rukama, zureći u londonsku panoramu. Vidio je zloduhe u nastavcima dimnjaka i čuo kišu kako psuje dok se izlijeva iz okomitih žljebova. Oblaci su se priljubili uz njegov prozor i isplazili mu jezik, vodenasto sedefasto Sunce cerilo se poput demona. Među crepove i automobilske sirene zašao je njegov brat. Sa stuba i iza podrumskih uglova pripovijedao je Nikolaju svoju povijest i preklinjao da ga nadu.

Kad je očaj prestao, Luther je nestao, a Nikolaj se na kraju osjećao budalasto i neugodno. Danima bi se ispričavao i rumenio iza teških naočala, cokćući jezikom kao da ne odobrava vlastite misli i želi ih se odreći. Obzirno, Owen bi odmahnuo rukom na događaj, spoznavši na vrijeme da bi svaki poziv na razgovor Nikolaja mogao vratiti u njegovu voštanu konfuziju. I tako bi Nikolaj Kapinski odložio svoju maniju, svoju srdžbu, svoju konfuziju - čak i svog brata - i vratio se svom

majušnom, blagom ja.

I upravo je taj blagi ja sad nepomično promatrao Owena.

"Je li to sve? Ništa drugo ne skrivaš od mene?" ponovno je zapitao Nikolaj, njegov se poljski naglasak osjetio u samoglasnicima. "Gospodine Zeigleru, je li to sve?"

On je kimnuo. "To je sve."

"Zašto si to toliko dugo skrivao od mene?"

"Mislio sam..." uzdahnuo je Owen. "Pogriješio sam, trebao sam te za pomoć zamoliti odavno. Ali mislio sam da ću se snaći. Nisam."

"Propao si."

"Znam."

Uzrujan, Nikolaj je zurio u svojega poslodavca, a zatim je pogled vratio na knjige, načrčkavši nešto kriptično u kutu svojega bloka.

U tišini Owen ga je promatrao, zatim mu dotaknuo rame. "Sve je u redu -"

"Ne, ne bih rekao. Ne bih rekao da je ovo uopće u redu."

"Jest", inzistirao je Owen dodajući Nikolaju njegov kaput i aktovku. "Idi sad kući."

Nikolaj je ustao, sežući Owenu jedva do ramena, u očajničkoj želji da ponudi utjehu, no ipak mu je nedostajalo riječi.

"Mi... mi..."

"Bit ćete vi dobro", rekao je Owen tiho. "Imam zamisao, nešto što bi moglo uspjeti."

Nikolaj se dirljivo ponadao. "*Imaš?*"

"Mislim da da."

"Kakvu?"

"Nešto što sam već davno trebao učiniti." Owen se osvrnuo po skladnoj sobi pod strehom. "Ako ti bilo što zatreba, pitaj Teddyja Jacka. Ja ću možda morati otići neko vrijeme -"

"Što?"

"Saslušaj me. Plaće su na broju, u sefu. Tebi sam nešto malo dodao, Nikolaj. Za odanost. Ti imaš ključeve sefa, isplati svima. Ako ja *stvarno* odem, umiri zaposlene, nosače i recepcionarku. Trebao bih ovo ovdje moći održavati još dva mjeseca, možda tri. Zatrebaš li pomoć, zamoli Teddyja." Nasmiješio se, gotovo bezbrižno, dok je proučavao ured. "Sviđa mi se tu gore. Zapravo, to je najljepši dio galerije, uvijek mi se tako činilo. Primamljiv je. Dok smo ovdje živjeli kao obitelj, mislio sam da ću ovo preurediti u radnu sobu." Osvrnuo se oko sebe, obuhvativši pogledom pocrnjelu rešetku kamina, grede boje melase i prozorske okvire, opuštene od starosti. "Ali sad je prekasno... Predugo sam bio ovdje, Nikolaj, previše je uspomena. Previše duhova."

Nikolaj je kimnuo. "Toga svi imamo."

Između njih prostrujao je trenutak razumijevanja. "Ali tvoj je duh stvaran."

"Svaku je njegov duh stvaran."

Osmjehnuvši se, Nikolaj se pomaknuo prema uskim stubama, navukao kaput, pa se okrenuo.

"Ako ti ikako mogu pomoći -"

"Znam."

"Bili ste dobar poslodavac, gospodine Zeigleru..." rekao je blago pružajući ruku i uzeo Owenovu "... i cijenjen prijatelj."

Dvadeset minuta poslije Marshall se uvezao u Ulicu Albemarle, da poveze oca pa da zajedno odu na selo. Večer se umiješala, istresavši van podjednako turiste i kolekcionare, utiskujući kupce u Piccadilly, meku žutih svjetala taksija i bijeli trbuh podzemne.

Parkiravši napokon nasuprot galeriji Zeigler, Marshall je pogledao postignuće svojeg oca. U izlogu je bila slika Pietera de Hoocha, ništa više.

Nikad ne pretrpavaj, uvijek je govorio Owen, neka slika diše...

Marshallov se pogled polagano pomaknuo uvis prema stanu iznad. Nije mogao zamisliti da zgrada pripadne ikomu drugom i iskreno se užasavao progonstva iz svojega doma iz djetinjstva. Uspomene, posute prahom oduševljenja, isparavale su oko njega. Zvuči galerijskih nosača - Gordona Hendrixa i Lestera Foxa, obojice bivših vojnika - kako reorganiziraju vodilice za slike i izložbeni prostor, Owena kako iz novina izrezuje obrise slika, koje će prisloniti uza zid da procijeni gdje bi originali najbolje izgledali. Pa bi krenuo ispočetka, dok bi Lester mumljao sebi u brkove, a mrzovoljni Gordon umirao za cigaretom u stražnjem dvorištu. Ali obojica su muškarca čekala daljnje upute svojega poslodavca, svjesna da će za dva tjedna sve to morati ponoviti.

Pa bi spuštali slike. Spuštali ih sa zidova, spuštali u podrumsku utrobu. Dolje je bilo suho zato što je uvedeno grijanje. Ali svejedno surovo. Po zidovima su bile postavljene police radi pohrane slika, a potpuno otraga u podrumu pregrada iza koje su Lester i Gordon jeli užinu ili se kartali ako su imali pola sata mira. U ostalim galerijama u okolici bilo je još takvih podruma. Ali u neke su nahrupili mladi homoseksualci, željni rada u glamuroznom ozračju umjetničkog svijeta, domamljeni obližnjim ekskluzivnim trgovinama i mogućnošću da upoznaju moćne, homoseksualne kolekcionare. Nekima se posrećilo, pa su uspjeli upecati vlasnika galerije, s naglim promaknućem od galerijskog asistenta u rezidentnog ljubavnika. Druge su hvatali u *fellatio delicto* po podrumima, skladišnim zapećcima njihova podzemnog svijeta. A onda, kad je počela epidemija side, mnogi su prelijepi, ljiljanski bijeli dječaci umrli...

Marshallove su misli nastavile putovati, pogled mu je odlutao do prozora njegove stare spavaće sobe. Cijelo je djetinjstvo gledao kroz taj prozor, studirajući gungulu kupaca, gledajući oca kako dolazi i odlazi. A noću bi Marshall promatrao kako svjetla londonsku ulicu pretvaraju u božićnu čestitku. Budući da u blizini nisu živjela druga djeca, Marshall je bio prisiljen zabavu nalaziti sam. Jedini mu je prijatelj bio Timothy Parker-Ross, pet godina stariji od njega. Ali podjednak izopćenik. Siroti Timothy, sa svojim senzacionalnim ocem, Butlerom Parker-Rossom, jednim od najcjenjenijih trgovaca u Londonu. I jednim od najpoštovanijih. Previše za neke, svakako previše za Timothyja. Samouvjerena bahatost njegova oca nije bila bezosjećajna, ali njegova je sina užasavala. Neko je vrijeme Butler uvjeravao sebe da će Timothyja uhodati u posao, ali njegov sin nije imao talenta ni osjećaja za slike. Nije bio glup, ali razmišljao je polagano, odmjereno - upravo obrnuto od Butlerova adrenalinski izazvanog ponašanja. Ako bi mu postavili pitanje, Timothy bi tako dugo razmišljao o odgovoru da bi njegov otac izgubio zanimanje i nastavio dalje. Kad mu je sin postao tinejdžer, Butler se toliko zabrinuo zbog Timothyjeve sramežljivosti te ga je poslao u privatnu školu, gdje je povučeno dijete idealna žrtva nasilnicima. Do četrnaeste godine Timothy je mucao i izrastao metar i osamdeset u visinu.

Kad se vratio na praznike, Timothy se počeo grbiti da prikrije svoju visinu i čupu svijetle kose koja mu je padala preko očiju, zastirući svijet. Kad je navršio osamnaestu, Timothy je jedva maturirao i naviknuo se na to da šuti i kloni se nevolja. Vrativši se u London, nije imao kamo drugamo - osim u galeriju. A pod dobrodušnim, ali agresivnim mentorstvom svojega oca Timothy Parker-Ross jako se trudio - i vrlo malo naučio.

Ali Timothy Parker-Ross imao je jedan talent - za prijateljstvo. Bio je odan i brižan, a usamljenom djetetu poput Marshalla bio je idealan saveznik. Dječaci su često duga popodneva provodili u British Museumu, zureći u egipatske mumije i pripovijedajući jedan drugomu priče o tome kako je ona pod brojem 657 uklonjena, izvan dosega. Zato što je ukleta. Svi koji su ikad pogledali to žensko tijelo umrli su... A Marshall je Timothyja pustio da priču ispričava svojim tempom, uzvrativši vlastitom pričom - o duhu vojnika u galeriji Zeigler.

"Umreš li ako ga vidiš?" pitao je Timothy.

Zbunjen, Marshall je trenutak razmišljao. "Nemam pojma. Valjda ne, jer kako bi inače ikomu mogao reći da si ga vidio? Bio bi mrtav."

Osim toga, dječaci su odlazili u kino na Trgu Leicester, Marshall je posrao ovisan o znanstvenoj fantastici, dok je Timothy platno promatrao s izrazom tupe zbunjenosti. A poslije bi uhvatili najbliži autobus, da vide koliko stanica mogu proći prije nego što kondukter zatraži da plate. Kad bi ih lihvarili, iskočili bi...

Marshallove su misli nastavile dalje. Kad je njegov otac kupio ladanjsku kući i onamo preselio obitelj, Marshallu je London nedostajao. Nedostajao mu je miris pakiranja i piljevine. Nedostajale su mu promumljane psovke dok su dostavljači veće slike pokušavali unijeti kroz vrata galerije ili otraga kroz stražnji ulaz. Nedostajale su mu platane što listaju dok *Ritz* svoj stupovima uokviren cerek kesi prema Piccadillyju. Nedostajao mu je prodavač novina na kraju ulice koji mu je pripovijedao o zvijezdama koje su dolazile odsjesti u najfinijim hotelima glavnoga grada. Kad je bio vozač, pričao je Marshallu, *O da, sve sam ja njih vozio kad sam bio vozač...* Marshallu je nedostajao čak i duh. Izgubljena bljedunjava sjenka nepoznata vojnika koja mu je pečatila snove. Ali najviše od svega nedostajao mu je njegov prijatelj.

Ostali su u kontaktu, ali više to nije bilo to. Timothyja su počeli pripremati za galerijski posao, a kad je Marshallu poginula majka, život se nepovratno promijenio. Činilo se da je u roku od jednog ljeta Marshall izgubio najveći dio one male obitelji koju je imao. Nekoliko tjedana nakon što mu je majka umrla, njegov djed - mutni, pomalo zastrašujući Neville - umro je jer mu se u plućnom krilu stvorio krvni ugrušak. Život je iznenada ubacio u višu brzinu. Više nije bilo vremena za razgledanje mumija, znanstvenu fantastiku ili bježanje iz autobusa. Odrastao je. Djetinjstvo je završilo.

Zamišljen, Marshall je pogledao u galeriju Zeigler, a pogled mu je sa stana kliznuo na galeriju. Na pragu trijema svjetlo je bilo upaljeno, ali roleta na vratima spuštena pa nije vidio unutra. Ruku na srce, užasavao se toga da ude i razgovara s ocem. Sramio se te misli, ali svejedno je bila prisutna. Owen je bio toliko sluđen, toliko očajan, a Marshall oca nikad takvog nije vidio. Nikad nije vidio da je ugladeni Owen Zeigler izgubio nadzor... Uzdahnuo je otvarajući vrata automobila. Otac mu je stario, svima se to dogodi. Bio je stariji i u šoku. Trebao mu je sin. Stanje se naglo promijenilo. Kao i sa svom djecom i roditeljima. Kao i u svim naraštajima. Sad je Owenu trebala pomoć. Prije je Owen pomoć nudio sinu. Ovaj put potporu je dao sin.

Prišavši vratima, Marshall se sjetio onog što mu je rekao Samuel Hemmings. Pitat će oca za Rembrandtova Majmuna. Imao je Samuel pravo, to će im dati temu za razgovor, nešto da Owen skrene misli s njegovih problema. Pokucavši na vrata, Marshall je osluhnuo, ali odgovora nije bilo, pa ih je otključao svojim ključem i ušao.

"Tata?" zazvao je.

Nigdje odgovora.

Osvrnuvši se, Marshall je uključio stolnu svjetiljku, a onda se trgnuo. Papiri su bili istrgnuti s polica i fascikala, ladice izvrnute, glavna poslovna knjiga galerije bačena na pod, bijelo grlo njezinih stranica širom otvoreno. Iznenaden, prekoračio je preko nereda, zamišljajući kako mu je oca uhvatila panika dok je pregledavao knjige.

"Tata?" ponovno je zazvao. I ponovno, nigdje odgovora. Ali taj je nered bilo nesvojestven njegovu ocu pa se Marshall uznemirio. Owen je uživao u redu; nehajna neurednost za njega je bila nekarakteristična. Ponosio se time što svoje knjige pedantno vodi. Čak ni u stanju u kojem je bio, Owen se ne bi valjda ponašao toliko neprepoznatljivo? Prišavši stubama što su vodile u stan, Marshall se uspeo i ušao u staru roditeljsku spavaću sobu. I ondje je sve bilo u kaosu, ladice izvučene i isprevtane. Sad već ozbiljno zabrinut, Marshall je izašao na odmorište pa ušao u svoju staru sobu. Ali ona je bila netaknuta. Baš kao i dnevna soba. Ne znajući što bi mislio, Marshall je opet sišao u prizemlje, pazeći kuda hoda među razbacanim papirima, i krenuo prema stražnjim stubama što se spuštaju u podrum.

Svjetlo je bilo isključeno. Znači, njegov otac dolje nije, pomislio je Marshall na trenutak, na rubu da se okrene. Ali onda se predomislio i, nakon što je kvrcnuo prekidač, niz strme stube krenuo u brlog ispod. Dok se spuštao, osjetio je kako se temperatura mijenja. Podrum nije bilo vlažan, ali je uvijek bio koji stupanj hladniji od galerije. Pogruvši glavu da izbjegne nisku gredu na dnu stuba, Marshall je zakoračio u podrum. Nije ondje bio već dosta dugo, godinama zapravo. Ali dok je bio dijete posjećivao je Gordona i Lestera u podrumu, promatrajući ih dok su popravljali okvire ili pakirali slike za prijevoz u inozemstvo. Katkad bi sjeo na stube i slušao njihov razgovor o starim danima, dok su bili vojnici, i osluškivao kako se smiju i razgovaraju o nekim kupcima - od kojih su mnoge, činilo se, prezirali. Razgovarali su oni i o galeristima, Marshall se naslušao nepovezanih tračerskih pojedinosti za koje je znao da su ih čuli od ostalih nosača i galerijskih asistenata.

Znatiželjan, Marshall je zašao dublje u podrum. Mimo drvenih polica, na kojima su bili pohranjeni nizozemski interijeri, mimo izdvojene selekcije crkvenih interijera. Pogledom je prelazio preko pozlaćenih okvira i kutova slika, tek napola vidljivih. Sjećao se zime kad je cijev puknula u podrumu pa su svi - uključujući i njega - stali zajedno u kolonu, prosljeđujući sliku za slikom od ruke do ruke, a Marshallova ih je majka dizala na sigurnost podrumskih stuba. Poslije je za vojnike skuhalo čaj s viskijem, a Owen je ostatak noći proveo pregledavajući svaku sliku da vidi je li ju voda oštetila. Polako, Marshall je nastavio, pokraj starih kanti i radnih stolova, prema pregrađenom dijelu gdje su Lester i Gordon jeli i tu i tamo popušili koju vani na dvorištu. Samo što nije stigao do pregrade kad je začuo zvuk iznad glave i zazvao.

"Tata?"

I opet odgovora nije bilo, a Marshall je čuo samo prst vjetra kako kuca na stražnja vrata. Spreman na uzmak, odlučio je da će provjeriti bravu prije nego što izađe iz podruma, pa je krenuo naprijed, došao do pregrade i skrenuo za ugao.

Ali na mjestu gdje bi inače bili Gordon ili Lester, sjedio je njegov otac. Bio je privezan za cijev s hladnom vodom, ruku obješenih iznad glave, tijela golog izuzev bokserica. Leđima je bio okrenut Marshallu, koža mu je bila oderana od batinanja, komad okrvavljenog električnog kabela ležao je na podu do njegovih nogu. Rane su varirale; neke gotovo neprimjetne, tek nešto teže od ogrebotina, ali druge su nanijeli zamasi koji su se više puta urezivali u meso, dok su neki zasjekli sve do donjeg mišića. Na leđima Owena Zeiglera nije bilo ni pedlja koji nije bio rasječen. Krv je već odavno prestala istjecati.

Oduzevši se od užasa pred sobom, Marshall je trebao trenutak da reagira, a zatim je krenuo prema ocu, progacavši kroz lokvu krvi i urina. Uzdrhtalom rukom potražio je bilo na očevu vratu.

"Tata? Tata?" rekao je tiho, glupo.

Prema kutu Owenove glave bilo je očito da je mrtav, ali Marshall je nastavio razgovarati s njime, mrmljajući utješno dok je posezao da pokuša odriješiti očeve ruke. Kad nije uspio olabaviti spone, Marshall je uzmaknuo, nekontrolirano se tresući, osvrćući se da nade nešto čime bi prerezao užu. Osjećao je ljepljivu krv pod potplatima i hladni zrak kako dopire kroz otvoreni prozor, ali pogled nije mogao skrenuti sa svog mrtvog oca. Svog ubijenog oca. Nježno je dotaknuo Owenovo lice, zatim skinuo jaknu i prebacio je preko očeve glave. Ali kad je to učinio, tijelo je klonulo, zanjihavši se na vezanim zapešćima dok se okretalo prema njemu.

Sav elegantni šarm lica Owena Zeiglera nestao je pod skorenom krvi, usnice su mu od boli ogoljele zube, tjeme se rascijepilo, oči slijepo zurile, rebra se urušila pod išaranim mesom. A iz razjapljene Šupljine njegova trbuha crijeva su počela, polagano, kliziti na pod.

Owenu Zeigleru netko je rasporio utrobu.

6.

Rosella Manners stajala je pokraj vrata sobe za doručak u kući u Barnesu i zurila u svojega muža, promatrala ga. Stajala je bosonoga, cipele je izula trenutak prije, kad je ušla u kuću. Bila je to davna navika, način da se njezin muž - sedam centimetara niži - osjeća manje ugroženo zbog njezine visine. Izraz njezina lica bio je zagonetan, kaput neotkopčan, torbica na stolu u predvorju. Otključavši sama vrata, izbjegla je bilo kakav razgovor s domaćicom; čvrsto naumivši da nitko ne čuje ono što je namjeravala reći.

Svirao je Mozart, vrlo tiho, miris bijelih ljiljana u predvorju gotovo je gušio. Svježe cvijeće dvaput na tjedan. Rosella je inzistirala na tome. Čak i dok je nije bilo. To je dobar *chi*, govorila bi podrugljivo, održava životnu energiju u kući. Ali gledajući Tobaru - koji je još nije primijetio - shvatila je kako nema smisla ustrajati na bilo kakvom od sitnih privida koje je nakupila tijekom godina. On nije bio čovjek osjetljiv na atmosferu, bio je imun na sve osim materijalnoga. Mogla se Rosella truditi da stvori imitaciju bračnog života, ali on je bio upravo to - emocionalna bižuterija.

Njezin je pogled skrenuo na sag pod stolićem. Kupili su ga u Tangesu, Tobar se pogađao s trgovcem, očijukao s njime da spusti cijenu. A ona je stajala u pozadini, nijema iza sunčanih naočala, i pretpostavljala da je smatraju njegovom tajnicom ili sestrom. Nikad ženom. Pogled joj je prešao na policu iznad kamina; na kerubine što se zaljubljeno gnijezde. Samo što su oba amoreta imala muške genitalije, a njihovo je mramorno savršenstvo bio zaleđen trenutak homoerotike. Odasvud je progovarao jezik dječaka. O sklonostima njezina supruga, kasno noćnim razgovorima u radnoj sobi i dvama zasebnim brojevima mobitela.

Rosellu je uznemirivalo, ali i zabavljalo, to što je žale. Što ljudi misle da je potratila sebe. Čemu biti supruga muškarcu koji suprugu nije trebao? A opet, pomislila je, čemu biti supruga uopće? Nepomična, Rosella je nastavila zuriti, promatrajući zatiljak svojega muža. Tračevi su s njihovim brakom srasli kao nokat s prstom, ali ona je bila pametna žena; i te kako svjesna da je to što je doživljavaju kao žrtvu njezina zaštita. Njezin vlastiti lažni moral.

Bacivši svoj primjerak *Evening Standarda* prema Tobaru, promatrala je kako ga udara u rame.

Razdražen, Tobar se okrenuo prema njoj. "Ma koji vrag -"

"Pročitaj novine", rekla je usnica stisnutih u tankoj zgađenoj crti pod patricijskim nosom. "Pogledaj svojih ruku djelo."

On ih je smjesta ščepao, pročitao odlomak koji je označila i problijedio. "Owen Zeigler ubijen... Koji se to kurac dogodio?"

"Izvarao si ga s onim Rembrandtom -"

"Ma slušaj -"

"Ne laži mi, gade mali. Ja te poznajem, sjećaš se? Znam svaku gadariju o tebi." Sjela je na rub stolice, licem prema njemu, zibajući jedno u hulahupku odjeveno stopalo. "Prevario si ga kad mu je bio potreban novac. Da si tu sliku prodao kao Rembrandta, spasio bi Owenov posao -"

"Ali ne i njegov vražji život."

"Kako znaš? Možda je riskirao, previše posudio, spleo se s pogrešnim ljudima. Sam Bog zna da je mnogo takvih koji se sad motaju oko galerija i njuše krv."

Tobar je užurbano čitao novine. "To pljačka nije uspjela -"

Zafrktala je nosom. "Čudno što nije odnesena nijedna slika. Makar, najvrednija je ionako već nestala, je li tako?"

"Rekli su mi da to nije Rembrandt."

"Lažove prokleti!" rekla je prezrivo. "Sjećam se što si rekao kad je Owen Zeigler tek kupio tu sliku: *Vražji srećković, pod stare će dane živjeti kao bubreg u loju*. Nagnula se prema mužu, provocirajući ga svojim izrazom lica. "Tu si sliku želio desetljećima. A kad si došao do nje, draž je brzo nestala, je li? Morao si uz to i od Owena napraviti budalu. Da ispadne trećerazredni galerist, ne bi li tvoja slava bila još veća. Pa si je preprodao. A on ti je vjerovao. Da nije bio tako očajan, misliš da bi ti povjerovao?"

Tobar je slegnuo ramenima. "Rekli su mi da nije Rembrandtova. I ja sam bio na gubitku -"

"Ne vjerujem ti", odgovorila je Rosella. "Vidjela sam kako radiš i nije mi se svidjelo što sam vidjela. Zašto misliš da toliko vremena provodim daleko od tebe?"

"Oboje znamo da imaš drugog muškarca."

"Ja imam jednog muškarca. Ti u mojim očima nikad muškarac nisi bio", uzvratila je, a njezin je prezir prestajao. "Ja sam bila tvoja *brada*. Tako se to zove, zar ne, Tobare? Kad homoseksualac mora stvoriti privid braka, lažna žena je njegova *brada*." Osmjehnula se gorko. "E pa vrijeme je da te glatko obriju."

Podboden, usmjerio je svoj blijedi pogled prema njoj, bezizražajna lica. "Dosta jebene melodrame. Ja sam ti potreban."

"Ne više", odgovorila je. "Nekad si bio, ali sada više nisi."

"Imamo dogovor."

"*Imali smo dogovor*", ispravila ga je. "Ali sad ne bih mogla s tobom živjeti pod istim krovom nakon onoga što si učinio."

Ušiljio se od pakosti. "Ne znam zašto si takva. To je posao. Žao mi je što je Zeigler mrtav, ali nisam ga ja ubio."

"Upropastio si ga, natjerao u očaj. Sam Bog zna što je sve stavio na kocku -"

"I za to sam ja kriv?"

"Prevario si ga kad mu je bio potreban novac. I te kako dobro znaš da si mu ti bio zadnja nada."

"Mogao se obratiti nekomu drugomu! Nisam ga ja silio da dođe meni."

"*Ti si mu bio prijatelj*." Uzdahnula je s gađenjem na licu. "Godinama te promatram, kako varaš i lažeš. Promatram re kako krivotvorine prodaješ pod originale. Čula sam dovoljno da zbrojim što radiš, Tobare. U kakvim to podlim prevarama toliko uživaš. Dok sam se pravila nezainteresirana, *ipak* sam slušala." Vidjela je kako se lice njezina muža steže. "Ali posao je posao, a meni je bio drag novac koji si zarađivao. I ruku na srce, sudeći prema većini njih, galeriste sam smatrala poštenim plijenom. Ako si ti pobijedio nekoliko puta više od nekih, to je bilo zato što si bio trunčicu okrutniji."

"I u čemu je sad problem?"

"Owen Zeigler je mislio da si mu prijatelj. U tome je problem. Držao si se kao njegov prijatelj, ponašao si se kao njegov prijatelj. Odlazio si u njegovu kuću i pozivao ga u našu, *kao prijatelj*. Razgovarali smo kao prijatelji, smijali se kao prijatelji. A sad, napokon, vidim da ništa što ti kažeš ili učiniš nije iskreno. Ako si mogao prevariti najstarijeg prijatelja, što bi tek mogao učiniti meni?"

Uznemiren, Tobar je odgurnuo novine od sebe. "Ja nemam nikakve veze sa smrću Owena Zeiglera."

"Jesi li siguran?"

Hladnim je pogledom proučavao svoju ženu. "Jeste li ti i Owen Zeigler bili ljubavnici?"

Ona se nasmiješila, ruke su joj načas poletjele prema licu prije nego što je odgovorila.

"Nismo... Ali od svih galerista koje poznaješ, svih ljudi s kojima se družiš, Owen je bio najčasniji. Bilo mu je stalo do tebe. A ti si ga *svejedno* bio sposoban upropastiti." Ustala je i zagladila suknju. "Ostavljam te -"

"Ne lupetaj! Zbog Owena Zeiglera?"

"Ne", odgovorila je odlazeći prema vratima. "Zato što bih bila jednako iskvarena kao ti da me njegova smrti ostavi ravnodušnom."

"Nikad mu nisu bila draga ova mjesta", rekao je Marshall ne osvrnuvši se. Čuo je da se vrata otvaraju i prepoznao korake i lagani pritisak njezine šake na svom ramenu. "Rekao bi da sam ga samo trebao strpati u kutiju - neku od onih ekoloških što se prirodno razgrađuju - i zakopati negdje u polju."

"Silno mi je žao."

Osvrnuo se i pogledao prema svojoj bivšoj ženi. "Zar nećeš reći nešto duhovito?"

"Mjesto ne bi bilo primjereno."

"Zato bi i bilo smiješno. Ti uvijek kažeš krivu stvar na krivome mjestu", s ljubavlju je odgovorio Marshall prigušenim glasom.

Posegnuvši za njezinom rukom, stisnuo ju je, a Georgia je privukla stolicu do njegove; oboje su sjedili pokraj Owenova lijesa u Kapelici počinka. Nije pogledala bivšem svekru u lice. Nije se mogla prisiliti, bar em još ne. Čim je čula za smrt Owena Zeiglera nazvala je Marshalla i bila uz njega - s prekidima - sljedećih četrdeset osam sati. Razgovarajući, uglavnom slušajući.

Odmotavši šal s vrata, Georgia je zbacila kovrčastu kosu s lica. Lažljivu kosu, kako ju je Marshall zvao. U vječnoj mijeni. Kestenjasta ujutro, vatreno crvena na fluorescentnom svjetlu i jantrom preliveva na suncu. Ali njezine su oči bile postojane, tamne i čvrste, uvijek budne.

"Zakrpali su ga", nastavio je Marshall, "sad ne izgleda prestrašno." Georgia se polako okrenula od Marshalla i pogledala u mrtvo lice Owena Zeiglera. Rana na tjemenu bila je zašivena, samo mu se lagani ožiljak protezao, okomito, niz čelo. Zbunjena, shvatila je da oker nijansa Owenove kože potječe od šminke, debelo nanesene da skriva ranu i modrice. Odmjereno je proučavala njegove sklopljene vjeđe, dugačku liniju nosa i usta. Neprepoznatljivu, ukočenu u smiješak kakav je zamislio kozmetičar iz pogrebnog poduzeća.

"Ne slični mu."

"Ne", složio se Marshall. "Netko je rekao da mrtvima uvijek naprave smiješak da budu manje strašni. Ali ta grimasa izgleda čudno, zlokobno... Mojemu bi ocu bila užasna."

Pružio je ruku, a zatim je maknuo, shvativši da ne može promijeniti očev izraz lica. Nesiguran, Marshall se zagledao u crveni karanfil u Owenovu zapučku, osmotrivši svijetlosivo odijelo i bijelu košulju koju je prethodnu noć donio pogrebniku. Nakon što su tijelo njegova oca predali u Kapelicu počinka; nakon što su patolog i policija s njime završili. Nakon što su Owenu Zeigleru ponovno zašili tjeme...

"Koliko si dugo ovdje?"

"Cijelo jutro."

"Jesi li jeo?"

Marshall je slegnuo ramenima. "Ne zanima me hrana."

"Moraš jesti. Odvest ću te na neki ručak."

Nije se pomaknuo. "Ljudi dolaze i odlaze cijelo jutro."

"Tvoj je otac bio omiljen -"

"Ne onomu tko ga je ubio."

Njezina se šaka slegnula nad njegovom. U kutu malene, čiste prostorije gorjele su svijeće,

vitražni prozor prikazivao je biblijski prizor. Staklo je bilo debelo i obojeno dovoljno tamno da spriječi da bilo tko vidi unutra ili van. Georgia je nevoljko pogled vratila na pokojnika, zapažajući sitne, besmislene pojedinosti. Poput besprijeckorno plisirane postave lijesa, od blijedo ažurne svile. Je li to poput sablasnog odjeka rođenja, pitala se? Plavo za dječaka, ružičasto za djevojčicu? "Pogreb je sutra. Pokopat ću ga u crkvi blizu Thurstonsa. Ocu bi to bilo drago. Mislim... Ne znam, nikad nije rekao. Ne znam što bi on želio. Nije ostavio ni oporuku."

"Nije očekivao da će umrijeti."

"Nikolaj Kapinski je rekao da moj otac nikad nije *pomišljao* na smrt. A u neku ruku, zašto i bi? Nije bio star, ali ipak, očekivao bih da mu je to tu i tamo palo na pamet."

"Ja mislim da se svijet dijeli u dvije kategorije - pola o smrti misli premalo, druga polovica previše."

Okrenuo se da je pogleda. "Koja si ti?"

"Ja sam površna, ja želim samo razmišljati o životu."

"Nikad ti nisi bila površna", odgovorio je, nagnuvši se naprijed, s laktovima na koljenima, pogleda uprtoga u očev lijes.

Lakirano drvo, s mjedenim dršcima koji su izgledali pseudofrancuski. Pogrebnik mu je pokazao mnoštvo propekata s lijesovima, mjedenim pločicama i dršcima - toliko vražjih držaka - kao da su dršci važni. A Marshall je - i dalje u teškom šoku - proučavao prospekte i sve odabrao pomno, promišljeno, kao da osmišljava jelovnik. A cijelo vrijeme dok je to radio, prisjećao se kako je zatekao svog oca. Iznova proživljavao taj isti kipući strah, detalji s poprišta ubojstva isprepletali su se s dršcima lijesa. Uže koje je vezivalo ruke njegova oca; krvavi vonj željeza i vreline; stropno svjetlo što se prigušilo i treperilo; i nabreknula utroba što je klizila na pod. Želio ju je podignuti, ugurati natrag u šupljinu očeva trbuha, zadržati je unutra i učiniti nešto da ponovno bude čitav...

"Marshalle?"

Zastao je shvativši da Georgiju toliko čvrsto stišće da su joj prsti pobijeljeli. "Oprosti", rekao je, popustivši. "Samo sam razmišljao."

Kimnuvši, bacila je pogled kroz okrugli prozorčić na vratima. Netko je prolazio i zastao, pogledavši unutra i osmjehnuvši se ljubazno, profesionalno. Uzvratila je pitajući se kako itko može raditi u pogrebnom domu gdje je ishod samo jedan - smrt. Kao nastavnica radila je s djecom, malenim ljudima koji su bili na početku, a ne na kraju. Uz malo sreće nitko od njih neće umrijeti mlad. Umjesto toga ona ih je podučavala i nadala se da će je za dvadeset godina potražiti i reći joj koliko je utjecala na njihov život.

Bila je to dobro znana maštarija; Georgia joj se predavala dok je bila udana za Marshalla... Upoznali su se na vernisaži u galeriji Zeigler, Georgiju su pozvali prijatelji i brzo joj je postalo dosadno. Spasio ju je Marshall, a njoj je bilo zabavno koliko malo njega zanima dični posao njegova oca. Bilo bi mu tako lako preuzeti već stečeni imetak. Ali - kao što joj je poslije rekao - njegovo srce nije kucalo za umjetnički svijet. Georgiji se to svidjelo kod Marshalla Zeiglera. Svidio joj se muškarac koji nije išao linijom manjeg otpora.

Njihov se brak raspao nakon šest godina zato što su oboje bili premladi i previše samostalni da se skrse u obiteljski život. Prijatelji, da, ljubavnici, svakako. Ali bračni par? Ne, to ni jednom ni drugom nije bilo upisano u zvijezdama. Zato je njihova odluka da se raziđu bila prijateljska, rastava

dobronamjerna, a Georgia je smislila doskočicu za prijatelje:

"Bila sam jako dobra prema svojem mužu. Ostavila sam ga." S vremenom je upoznala nekoga drugoga, a i Marshall je počeo novu vezu. Kad su Georgiji slamali srce, obraćala se Marshallu, a kad bi vrtoglava opijenost njegovih avantura ishlapjela u ciknuti pjenušac, uvijek bi međusobno suosjećali. Zapravo su jedno drugomu ostali dosljedna okosnica u životu. Njihova je povezanost bila takva da su mogli razgovarati svaki dan u tjednu, a onda dva mjeseca ne kontaktirati. Ali kad bi opet razgovarali, ili bi jedno zatrebalo drugo, uvijek su bili na raspolaganju. "Nikad ti ne padne na pamet da će se tvoji roditelji bojati, je li tako?" Iznenadena, Georgia je pogledala bivšega muža. "Je li se Owen bojao?" "Užasavao se, posljednji put kad smo razgovarali... Trebao je vikend provesti sa mnom. Ne ovdje. Ne u prokletom lijesu." Gnjevno je zurio u tijelo. "Napravili su od njega demona", prasnuo je Marshall prčkajući po očevoj kravati. "A on je nikad nije tako vezao! Traljavo su to obavili. Rekao sam im. Rekao sam im *točno* kako mora biti, kako sve mora biti. Čovjek bi očekivao da će slušati. Očekivao bi to, zar ne?" Stao je kad ga je Georgia obgrlila. "Isuse... Nisam se oprostio." "Hajde sad." "Što?"

"Oprosti se sad."

"Mrtav je. Ne vjerujem u život poslije smrti."

"Svejedno to izgovori, Marshalle. Nikad ne znaš."

Georgia je ustala i izašla, pa se naslonila na zid u hodniku i udahnula. Trenutak poslije pogledala je kroz okrugli prozorčić na vratima. Marshall je stajao uz uzglavlje lijesa, spustivši pogled. Vidjela je kako mu se usnice miču, ali razaznati je mogla samo posljednjih pet riječi - *netko će platiti za ovo*.

8.

Odjeveni u teške kapute i s crnim vrpcama oko ruke, Gordon Hendrix i Lester Fox stajali su na pragu galerije i promatrali ulicu. Vicky Leighton, recepcionarka u galeriji, tiho je plakala uz njih. Vidjeli su Marshalla kako razgovara s nekim galeristom, a Lester je s poštovanjem kimnuo Samuelu Hemmingsu koji je u grad došao na pogreb Owena Zeiglera. S jedne strane, sam, stajao je Nikolaj Kapinski, tresući se. Sićušan, iscijeden od svake boje, s ćelavom glavom kao blijedom kuglom na tamnom ovratniku zimskog kaputa. Grozdovi drugih, u crno odjevenih poput lupara, narojili su se na pramcu te londonske ulice. Lica, problijedjela od ganutosti ili hladnoće, mrmljajući su razmjenjivala uspomene na mrtvoga kolegu. A s ugla ulice promatrala je zgrčena prilika Tobaru Mannersa. Okružen svojom sljedbom, metalnim je očima sijevao s ostalih žalobnika prema Marshallu, pa natrag.

Kao što je i obećala, Rosella ga je ostavila, ali nitko to nije znao. Svi su mislili da je to samo jedan od njezinih odmora. A Tobaru bi najdraže bilo da tako i ostane... Lagano je okrenuo lice na vjetru. Zureći u Marshallov zatiljak, samo je napola slušao što mu je netko govorio. Naravno da se govorkalo. Iza Tobarovih leđa i te kako se šušalo o prodaji Rembrandta. Neki su čak natuknuli kako je prevario Owena Zeiglera, i aludirali na to da je Manners neizravno odgovoran za ubojstvo svojega prijatelja.

A sad su, iznenada, ulozi još više porasli. Sad je među njima bio ubojica. On to ne bi priznao, ali i Tobar Manners je krpao kraj s krajem. Ne toliko koliko neki manje uspješni galeristi, zato što ga je posao s Rembrandtom zaštitio. Naravno da je slagao Owenu; naravno da je on pronašao drugu stranku kojoj će prodati sliku, a zatim s njime podijeliti zaradu. Njegova žena to možda zna, ali nitko ne može dokazati.

Podigavši ovratnik kaputa, Tobar se okrenuo, promatrajući Samuela Hemmingsa kako se približava u kolicima.

"Mannerse", rekao je Samuel kriptičnim tonom, sjedeći i naslonivši bradu na štap, dok je njegov vozač čekao u automobilu nasuprot njima. Na sve nižoj temperaturi Samuel je izgledao krhko; tanak poput štapa, zamotan u kaput i šal, s krznenim šeširom natučenim nisko na čelo.

"Izgledaš kao jebena gljiva."

"I meni je drago što tebe vidim, Tobare."

"Nisam očekivao da ćeš doći iz Sussexa, mislio sam da si umro."

"Ma kakvi. Na kraju, nisi mene opljačkao", spretno je parirao Samuel. "Kako spavaš?"

Zastrugavši nogama, Tobar je bacio pogled na svoju pratnju, a zatim ponovno na starca, spustivši glas. "Ne razbacuj se optužbama, gospodine Hemmings. Premda si star i većina bi to pripisala senilnosti, svejedno pripazi."

"Nekako si mršav", nastavio je Samuel nepokolebano. "Nemaš apetit? Vjerojatno zbog te silne žuči u tvojim crijevima, Tobare. Ili od grizodušja. Vidi ti se na licu -"

"Zaveži!" prosiktao je Tobar, sagnuvši se prema njemu. "Owena smrt nema nikakve veze sa mnom."

"Bio je u nevolji -"

"Pa očito", odgovorio je Tobar te podignuo ovratnik još više pred hladnoćom.

"Owen je trebao novac, a ti si mu mogao pomoći."

"Ti si mu bio vražji mentor, zašto nisi ti nešto učinio?"

"Nije se obratio meni."

"E pa to dovoljno govori, zar ne?" odgovorio je Tobar zajedljivo. "Idi kući, stari. Ondje huškaj do mile volje, ali mene se kloni." "Tvoja mi je žena rekla da te ostavila."

Probljedjevši, Tobar se lecnuo usmjeravajući Samuelova kolica podalje od skupine.

"Ona je na odmoru -"

"Poznajem Rosellu", odgovorio je Samuel, glasom tihim, ali postojanim. "A ona mi je rekla da joj je pun nos. Navodno je ono što si učinio Owenu dokrajčilo vaš brak... Rosella je uvijek razgovarala sa mnom, Tobare. O svemu i svačemu. Ona je u načelu časna žena. Materijalistica, svakako, voli sebi ugoditi. Ali ima savjest, a živjeti s tobom i gledati sve što si radio... E to joj je bilo previše i trebala je nekog da mu se povjeri -"

"Ti to meni prijetiš?"

"Cime, gospodine Manners?"

"To i mene zanima."

Brže je disao, zureći u Samuela i spoznavši da ima istinskog neprijatelja. Još i gore, da ga taj neprijatelj mrzi ne samo zato što je prevario Owena Zeiglera nego i zbog toga kakav je bio prema Roselli. U tom je trenutku Tobar shvatio da je podcijenio starca, misleći da je u Sussexu postao mutav i krezub.

"Na što misliš?"

"E pa da ti to kažem, bio bi mudar koliko i ja", uzvratio je Samuel. "Misliš da si se izvukao nekažnjeno. Ali nisi. Želim da to znaš, Mannerse. Želim da o tome razmišljaš i brineš se -"

Pomaknuvši se iza kolica povjesničara umjetnosti, Tobar je lijevim stopalom naglo otpustio kočnicu, a Samuel je pokret naslutio i pograbio kotače.

"Ma kog vruga -"

"Starac si, gospodine Hemmings."

Samuel nije imao namjeru pokazati strah. "Star sam, ali dugo pamtim."

"I predugo za vlastito dobro", odgovorio je Tobar kvrcnuvši kočnicu da se aktivira. "Na tvojemu bih mjestu počeo zaboravljati".

Samuel je još osjećao mržnju Tobara Mannersa dok ga je njegov vozač gurao prema galeriji Zeigler. Nakon što su mu pomogli ući, Samuel je otpustio čovjeka i uzdahnuo, njegova iscrpljenost i nelagoda bile su očite. Iako to ne bi pokazao nikomu vani ili na pogrebu, trpio je bolove na hladnoći i čeznuo za domom. Ali ništa ga, pomislio je, uzdahnuvši isprekidano, ne bi spriječilo da oda počast svojemu štíćeniku.

Bacivši pogled oko sebe, Samuel je zapazio prazan galerijski prostor, prisjetivši se onog što mu je Marshall rekao o noći kad je našao oca. Policija je zaključila da je to bila provala koja je pošla po zlu. Da su u galeriju provalili, te da su lopovi - a motalo ih je biti više od jednog - bili poremećeni; nasilje je dalo naslutiti napad potaknut drogom. Nadalje su pretpostavili da su Owena mučili zbog kombinacije sefa. Ali Samuel to nije vjerovao. Owen bi radije predao novac nego umro. Samuel je zapravo mislio da njegov stari prijatelj i nije mogao birati. Naslonivši dlanove, a zatim bradu, na vrh štapa, Samuel je pogledao ravno u sliku Jana Steena na suprotnom zidu. Zašto nisu to uzeli? Bila je

poprilično vrijedna, zašto bi je ostavili? Zašto bi ostavili Epsteinovu poprsje u stražnjoj galeriji? Nizozemski ormarić s intarzijama?

Otraga su se tiho otvorila vrata, a Marshall je prišao Samuelu. Izgledao je malaksalo, tromo od šoka.

"Jesi li dobro?"

Kimnuvši, Marshall se zagledao po galeriji. Njegove su kretnje bile napregnute, pokreti su ga iscrpljivali.

"Moram razgovarati s tobom."

"O čemu, Marshall?"

"Netko je nešto tražio. To nije bila provala, premalo je toga odneseno. Nije ih moj otac samo iznenadio pa su ga slučajno ubili..." zastao je, a zatim zatvorio ulazna vrata galerije i okrenuo ključ. "Ne vjerujem to. A ni ti."

"A ne?"

"Tražili su nešto vrlo konkretno."

"Što?"

"Mislim da su tražili pisma. Pisma o Rembrandtu." Marshall se zagledao u starca. "Prema tvojemu licu vidim da je i tebi to već palo na pamet. Kad smo razgovarali o njima, rekao si da su opasna, da bi mogla izazvati skandal -"

"Ali samo sam ti govorio o teoriji tvojega oca. Možda se varam -"

Razjaren, Marshall ga je prekinuo. "Gdje su pisma o Rembrandtu?"

"Ne znam."

"Ali misliš da ih je netko tražio?"

"Mislim da je to moguće. Pisma su važna -"

"Zašto? Rekao si mi dio priče, ali ne sve. Što piše u pismima?"

U nelagodi, Samuel se uzvrpoljio u sjedalu. "Tvoj otac nikad nije potvrdio da ih je našao -"

"Ako ih nije našao, kako je mogao znati što u njima piše?" uzvratilo je Marshall. "Kako ti je mogao iznijeti svoju teoriju, sa svim pojedinostima, imenima i datumima koje si mi dao? Moj otac je *morao* naći i pročitati ta pisma."

Samuel je oklijevao, a Marshall se glas povisio. "*Ti znaš što je u njima bilo, je li tako?*"

"Znam samo da su to pisma koja su Rembrandta mogla prokleti zauvijek. I dokazati da mnoge Rembrandtove slike nisu djelo njegovih ruku, *nego da ih je naslikao netko drugi*"

"Rembrandtov Majmun?"

"Da."

"A to je bio?"

"Carel Fabritius, nezakoniti sin Rembrandta i Geertje Dircx."

Marshall se naslonio na vrata. "Znači, nije riječ bila samo o skandalu zato što Rembrandt ima izvanbračnog sina, nego je problem i što je *on krivotvorio očeva djela?*"

Samuel je kimnuo. "Mnoga. Nakon što je napustio Rembrandtov atelijer, Fabritius je živio u Delftu, daleko od Amsterdama. Preopterećen i pohlepan, Rembrandt je narudžbe davao u podnajam

svojemu najnadarenijem učeniku -"

"Pisma to dokazuju?"

Ponovno je kimnuo. "Tvoj je otac tako rekao."

"A da je objavio pisma -"

"Sve bi se Rembrandtove slike morale iznova procijeniti. To bi obuhvatilo galerije, muzeje, kolekcionare po cijelome svijetu." Samuel je zastao. "Potkopalo bi tržište umjetnina koje se zasniva na starim majstorima. Bila bi to gotovo pa katastrofa. Da ijedan Rembrandtov portret - koji može postići cijenu veću od četrdeset ili pedeset milijuna - razotkriju kao djelo njegova učenika, to bi sabotiralo cijeli njegov katalog."

Marshall je zurio u starca. "Dakle, pisma su bila opasna?"

"Pisma *jesu* opasna."

"Dovoljno da bi netko za njih ubio?"

Samuel je sklopio ruke na krilu s mrkim izrazom lica. "Da, mislim da jesu."

Između njih je zastrujala jeza.

"Zašto je Fabtitius figurirao kao Rembrandtov Majmun?"

"Potpuno objašnjenje je u pismima. Geertje Dirx sve objašnjava -"

"Pa reci mi onda!"

"Ne mogu!" otesao se Samuel. "Ja ih nisam pročitao, znam samo ono što mi je tvoj otac rekao."

"Bi li se moj otac povjerio ikomu drugomu?"

"Ne, sumnjam u to."

Auto se provezao pokraj izloga, potrubivši jedanput, sablastan zvuk u sumornosti galerije. Svjetlo je gasnulo, spremala se kiša, londonsko se nebo natmurilo nad zgurenim krovovima.

Šupljega glasa, Marshall se zagledao u povjesničara.

"Gdje su pisma?"

"Ne znam."

"Nadam se da mi ne lažeš."

Srdito, Samuelovo se lice ukočilo. "Bio sam najbližiji prijatelj tvojega oca -"

"Što te dovodi u opasnost, zar ne? Zato što bi, tkogod da je krenuo u potragu za pismima, mogao pomisliti da su kod *tebe*."

"Ili tebe, Marshalle. Na kraju, ti si mu sin."

Riječi su pucketale oko njih, napetost među njima je frcala, a stari povjesničar se zaprepastio što je Marshall svoje jasno nepovjerenje usmjerio na njega. "Znaš jednako dobro kao i ja, Samuele, da o pismima nisam znao ništa dok mi ti nisi rekao."

"To ti kažeš -"

"I to je istina!"

Potresen, Marshall je udahnuo. Očeva ga je smrt shrvala, a svijest o njegovoj patnji šok je pojačala. Prema riječima mrtvozornika, Owen Zeigler je umirao dugo, a batinanje se otegnulo da prouzroči maksimalan bol.

Ublaživši ton, Samuel je nastavio. "Jesi li razmišljao o tome da je tvoj otac možda predao pisma, pa da je nakon toga ubijen? Ako su njegovi ubojice dobili što su željeli, nitko drugi nije u opasnosti -"

"Ali mi za pisma *znamo*", odgovorio je Marshall mirno. "Znati za njih je gotovo kao da ih imamo."

"Znanje nije dokaz."

"Jesi li siguran da nisu kod tebe?"

"*Koliko puta!*" upitao je Samuel dok mu se lice zažarilo. "Ne, pisma nisu kod mene. Volio bih reći da jesu, ali ne, Marshalle, nikad ih nisam vidio. Nikad taknuo. Nikad pročitao. Prestani sumnjati u mene, tražiš na krivome mjestu."

Neuvjeren, Marshall je zurio u starca. "Moj otac ne bi valjda rekao za pisma Tobaru Mannersu?"

Samuel se trznuo. "Ne, zbog nekog mu je razloga bio drag, ali Mannersu nije vjerovao. Zašto pitaš?"

"Zato što je, ako je znao za pisma, Manners vrlo lukavo pripremao teren."

Zbunjen, Samuel je odmahnuo glavom. "*Kakav teren*"

"Mojega je oca prevario da povjeruje kako je njegova Rembrandtova slika zapravo rad drugorazrednog slikara. Prijevarom mu je oteo bogatstvo... To baš i ne govori u prilog njegovu ugledu, je li tako?"

"Manners ga je prevario!"

"Slažem se. Ali koliko bi lako bilo prikazati da moj otac nije znao što radi? Bilo bi dovoljno uprijeti prst u njegov propali posao da ga potkopaju. Izgubio bi vjerodostojnost. A potom, da je i *objavio* pisma o Rembrandtu, koliko bi lako bilo obezvrijediti *njih*? Mogli su ih otpisati kao varku. Ili još gore, kao njegovo sredstvo da se domogne publiciteta."

"Tvoj otac nije bio takav."

"Ti ga nisi vidio na kraju, Samuele. Nije bio nalik sebi, paničario je. Što više o tome razmišljam, sve mi se više čini da je moj otac znao da je u nevolji. Pravoj nevolji. Ne samo financijskoj. Prije sam razgovarao sa Nikolajem Kapinskim..."

Samuel se prisjetio dotjeranog čovječuljka koji je Owenu bio saveznik u poslu.

"I?"

"... Nikolaj mi je rekao da je još jučer - samo koji sat prije nego što je ubijen - moj otac sve nazivao da mu pomognu. Nikoga nije bila briga za njega. Banka mu čak nije dala da refinancira hipoteku na galeriju. Desetljećima je bio besprijekoran klijent, a prvi put kad mu je pomoć stvarno zatrebala, oni su zbili redove." Marshall je zastao, cinično udahnuvši. "Nikolaj je rekao da je moj otac iscrpio svaku mogućnost za pomoć. Nitko mu nije htio pomoći -"

"Ja bih bio."

"Da, znam to", Marshall je odgovorio znatiželjnim tonom. "*Zašto* onda nije otišao tebi? Ti si mu bio mentor, njegov pouzdani savjetnik. Poznavali ste se godinama. Zašto se onda *nije* obratio tebi, Samuele? Dugo sam razmišljao o tome, zašto nije?"

"Sam si mi rekao, bilo ga je sram."

"*Sram?*" Marshall je podulji trenutak promatrao svoje ruke. "Ali ako ste bili tako bliski, bi li

sram bio dovoljan da ga spriječi da te zamoli za pomoć?"

"Ti to na nešto ciljaš?" pitao je Samuel glasom hrapavim od žestine. "Jer ako je tako, reci Marshallu. Prestar sam za igrice."

"Ja mislim da ti nikad nećeš biti prestar za igrice. Mislim da one tebe održavaju na životu", odsjekao je Marshall. "Moj je otac bio očajan. Nije imao kamo. Ostao mu je samo jedan izlaz: da objavi pisma o Rembrandtu. Pisma koja bi mnogi željeli uništiti. A drugi posjedovati."

"Ili ukrasti." "Da, ili ukrasti", složio se Marshall. "U tome i jest bio rizik, zar ne? Da umjesto asa u rukavu, pisma postanu smrtna presuda."

"Ako postoje", rekao je Samuel odrješito.

"Nisam u to bio siguran, dosad. Sad pouzdano znam da ta pisma još postoje. Nitko ih ne bi uništio. Zato što onda ne bi bilo dokaza, ne bi bilo konkretnog dokaza Rembrandtova kopileta. Pisma se *moraju* sačuvati da ih netko može iskoristiti. Taj netko mogao je biti moj otac - samo što ga je netko pretekao."

Samuel se s nelagodom zagledao u mlađeg muškarca. Osjećao se silno umorno, njegov je oštri um zapeo, iznevjerivši ga. Pitao se je li to zato što ga je agresivnost Tobaru Mannersa uznemirila ili zato što je još bio u šoku zbog Owenove smrti.

Iscrpljen, pogledao je Marshalla. "Što, dakle, kaniš?"

"Naći ih."

"Naći ih? Misliš da su još ovdje?"

"Patolog je rekao da je moj otac satima odolijevao mučenju. Rekli su da su ga na kraju spustili na pod i gazili mu po rebrima, probivši mu pluća, a zatim mu razrezali prsni koš. Patolog je rekao kako su ga udarali i mlatili tako divljački da je to moglo biti samo iz čiste mržnje i neobuzdanog bijesa." Marshall je pogled prikovao za starčev. "Reci mi onda jedno. Da su njegovi ubojice dobili što su tražili, zašto bi bili toliko bijesni?"

Kad je dotaknuo vanjski rukohvat što je vodio u podrum, njegova je šaka kroz rukavicu osjetila hladno željezo pa se trgnuo. Morao je biti brz, okupljeni žalobnici pred galerijom Zeigler uskoro će se razići, i ljudi će se početi vraćati unutra. Gordon Hendrix i Lester Fox mogli bi se pokušati spustiti u podrum, premda je bio odijeljen policijskom vrpcom, a svaki bi trenutak netko mogao poželjeti da kradomice baci znatiželjan pogled na poprište ubojstva. Sagnuvši se ispod vrpce, krenuo je prema stražnjim vratima, otključao ih i prešao na trijem koji je vanjski dio odvajao od podruma.

Kroz staklenu gornju polovicu vrata vidio je sve tamnije krvave mrlje po podu, površine ispjegane zlosutnim tragovima praha za uzimanje otisaka koje kao da je ostavio uskrсни zeko. Iznad sebe začuo je glasove i zastao, prepoznao je da to razgovaraju Marshall Zeigler i Samuel Hemmings. Bešumno otvorivši unutarnja vrata ušao je u podrum, zaobišao krv na podu i krenuo prema dijelu s policama pokraj stuba. Čuo je kako koraci iznad glasno odjekuju, ali zamrli su, netko je otišao na kat, nije se spustio u podrum.

Vremena je bilo malo, znao je to dok se kretao duž polica gdje su bile poslagane slike, učvršćene između pohranjenih okvira i neizloženih platna. Pogledom je prelazio preko skladišta. Gdje su? Owen nikad nije bio napadan, pa je malo vjerojatno da bi napadan bio u izboru bilo kojeg skrovišta. Brzo dišući, muškarac se napeo kad je začuo kako su se glasovi iznad najednom povisili, a zatim ponovno stišali. Opustio se, a srce mu je zatreperilo u prsima, dok je policijska vrpca lagano lepršala na zimskom povjetarcu kroz napola otvorena vrata.

Zašto mu Owen nije rekao kamo je točno skrio pisma?, pomislio je, odjedanput srdit, dok su mu se ruke znojile u rukavicama. Ili mu je možda *namjeravao* reći. Na kraju, te su se noći trebali vidjeti. Ali nije se pojavio kad su se dogovorili. Owen Zeigler bio je ubijen u isto vrijeme dok je on sjedio u baru na drugoj strani Londona, čekajući ga... Na još jedan zvuk odozgo muškarac je poskočio. Jesu li unutarnja podrumaska vrata bila zaključana? Isuse, ako nisu i netko ude, uhvatit će ga na djelu. Brzo je krenuo prema stubama. Povuci će zasun na vratima, zaključati ih iznutra da ostavi sebi više vremena za traganje. Ali tek što je stigao na pola puta, ispred vrata se začulo struganje koraka, pa se muškarac ponovno sjurio niza stubište i skrio ispod stuba. Teško dišući, čuo je vrata kako se otvaraju, a zatim ugledao par stopala kako silazi stubama. Je li to bila policija? Stopala su se prestala kretati. Čuo je vlastito disanje i bio uvjeren da će ga čuti i neznanac, ali nakon još jednog trenutka stopala su se istim putem vratila gore, a podrumaska se vrata ponovno zatvorila. I zaključala.

Zatim se ugasio svjetlo. Iznenaden, muškarac se pokušao prisjetiti gdje je prekidač u podrumu i počeo pipati prema njemu. Samo što ga nije kvrcnuo da se upali, iznenada je stao. Je li netko čekao da upravo to učini? Hoće li netko vidjeti svjetlo izvana? Ili kako dopire ispod vrata? Ruka mu se spustila s prekidača, dok je u svom džepu okretao bateriju, pa njezinom prigušenom zrakom prešao preko poredanih polica. Owen je spominjao sliku koju je netom prodao - malenog Pietera de Hoocha - a svjetlost baterije pala je na drugu policu, po sredini, gdje je slika bila pohranjena. Ondje je bio prazan prostor. Muškarac je žustro opipao prazninu, ali ondje nije bilo ničega. Ni slike, ni pisama, samo prašina.

Namrštivši se, uzmaknuo je pokušavajući se sjetiti svega što mu je Owen ikad rekao o pismima o Rembrandtu. Znao je da nisu u sefu. Nekoć su bila, a odnedavno ne. Ne, nedavno je Owen natuknuo da je pisma preselio. Skrio nekamo drugamo u prostorijama. *Ali kamo?* pomislio je muškarac ljutito. Trebali bi dani da pretraži galeriju, i premda je uspio pregledati glavne izložbene prostorije, nije

imao prilike za valjanu hajku. A poslije danas, koliko je izgledno bilo da će dobiti drugu priliku?

Galeriju će zatvoriti, zaposlenike otpustiti, a nitko od njih neće imati pristup poprištu zločina. U roku od nekoliko sati lokaciju će zapečatiti sam Bog zna koliko dugo... Zastao je, začuvši kako su se prednja vrata galerije s treskom zatvorila. Vibracija je odjeknula podrumom, pokazujući ljutnju koja ju je pokrenula.

Tišina je ponovno zavládala, ali osjećao je nervoznu promjenu u atmosferi i, oprezan, isključio bateriju. Jedva dišući, stisnuo se u prostor ispod podrumskih stuba, promatrajući stražnji ulaz, a policijska vrpca mahnito je zalepetala od propuha s vrata što su se otvorila.

Gouda, kaznionica

1651.

Odavno je prošlo jedan ujutro. Čula sam sat kako otkucava i odbrojavalala korake stražara dok je od ćelija prolazio prema vanjskim vratima. Sačekat će neku od kuhinjskog osoblja - ne znam joj ime - prepoznajem samo mijauke, graktanje koje ispušta dok on prtlja po njoj, a drvene joj potpetice lupaju u zid pokraj vanjske crpke.

I mi smo imali crpku u obzidanom vrtu Rembrandtove kuće, pod prozorom s vitražnom slikom broda u plovidbi. Poput onoga u kojem je isplovio moj muž. Kao stolar i - u slobodno vrijeme - brodski trubač. Time me pokušao zadiviti kad smo se upoznali, rekavši da je trubu kupio od čovjeka koji je umro u Njemačkoj. Sjećam se da sam ga pitala od čega je čovjek umro, zato što sam se nadala da nije ništa zarazno, a on je pogledao trubu, pa mene, smijući se, kao da sam se našalila. Doimao se kao sasvim čestit čovjek, u to doba. A i moj ga je brat poznavao, ali opet, moj brat kao da je svakog poznavao. Skupo sam to platila. Bratovu srdačnost.

Psst... stražar ponovno odmiče pa mogu nastaviti pisati. Otići će po svoju lulu i nasloniti se na zid i otpuhivati hrđavi, sivi dim prema Mjesecu kao da je gradonačelnik kojemu odgovara cijeli Amsterdam... Amsterdam, već kad napišem to ime, kao da sam opet ondje. Sjećam se nijeme hladnoće Rembrandtove kuće zimi. Kako je po glavnom stubištu zviždao vjetar i kako je vonj kanala kiselo zaudarao ljeti. Dječaci su piškili u stajaću vodu, gađajući patke, njihov je urin stvarao brze citrinske duge na pozadini amsterdamskog neba. Rembrandt je uvijek grdio dječake, premda je on često pišao u noćnu posudu u atelijeru. Jednom se čak pomokrio u vjedro gipsa. Vonj se zadržao, kiseo i jednak, čak više od smrada sirove umbre i ugljena. Ali nitko se nije žalio.

Ja se bome nikad nisam, lako su njegove ruke ostavljale mrlje od boje na mojim podsuknjama, a kosa mu je katkad bila zamršena od masti, ja bih mu napunila kadu pokraj vatre - to bi trajalo dugo, pola popodneva - a jednom sam ga gurnula pod vodu, opravši mu kosu istim sapunom kakav upotrebljavaju kurve. Ali to mu nisam rekla. Kad sam mu istrljala kosu da se osuši, pucketala je poput triješća za potpalu... Vjerovao mi je. Vjerovao mi je čak toliko da je dopustio da ga brijem, britvom uz vrat, koža mu je u naborima bila kozičava, dok bi mu oštrica poput klizaljke miljela preko brade.

Nakon što sam s njime bila dulje od jedne godine, uhvatio me kako gledam njegove knjige. On nikad nije čitao, ne poput nekih akademika koji su mu pozirali. Rembrandt je knjige skupljao kao što je skupljao oklope i metalne predmete, zbog njihove ljepote, ne zbog sadržaja. I premda sam srebrne pladnjeve trljala limunom i solju da očistim talog; premda sam svoj osmijeh provjeravala u njihovim odrazima - zatvorenih usta jer mi zubi nisu bili dobri - srebro me nije fasciniralo.

Ali knjige sam voljela i željela čitati. Cijelo vrijeme dok sam odrastala, radila u krčmi, gdje te smatraju kurvom jer si ondje, željela sam čitati... pa me on naučio. Katkad je bio strpljiv, uglavnom bi brzo planuo, izvikujući riječi kao da sam ih trebala svladati dok ih je on izgovarao. Ali bila sam bistar učenik i to je Rembrandtu godilo. A kad sam pokazala takav potencijal, rekao je da će me naučiti pisati. Potrajalo je dulje od jedne godine, zato što je on bio zauzet, ne zato što sam ja sporo učila.

Gurnuo bi mi pisaću tablicu, kimajući na slova koja sam oblikovala, tjerajući me da neprestance ispisujem ime. Ne svoje, njegovo... Sjećam se tih dana dok pišem. Mislim da bi požalio što me naučio da je znao što će u mojim pismima na kraju pisati. Da je znao kako ću one

suglasnike i samoglasnike upotrijebiti protiv njega.

Nikad nisam bila glupa.

Željela sam napisati volim te, ali nikad nisam dobila priliku.

Danju me uvijek odbijao. Dok je radio, ja sam gurala Titusa u njegovoj drvenoj hodalici ili ga dizala na prozor da vidi kanal. Kad je dječak spavao, praznila sam kamine ili odlazila na tržnicu i kupovala ribu, zato što sam sleđeve znala pripremiti bolje od ikoga. Ili je barem on tako govorio. Katkad bih začula Rembrandtov glas kako dopire s kata iznad, razdražljivo se prepirući s učenicima, i osmjehnula se zato što bih mu poslije masirala leđa u postelji, osjećala njegove debele noge pod sobom i otupljivala oštrim njegove prijeko ćudi. On bi mi pripovijedao o zemlji i o Amsterdamu. O tome kako u jednoj od gradskih crkvi postoji nadgrobni spomenik na koji ljude upozoravaju. "Nikad u njega ne smiješ predugo zuriti", rekao mi je.

"Zašto ne?"

"Zato što ćeš, budeš li predugo zurila, vidjeti datum svoje smrti."

Nikad mu nisam rekla da sam, godinama poslije, kao slomljena, usamljena žena, otišla do tog spomenika pa zurila li zurila. Ali ništa mi nije rekao. Ni moju smrt. Ni njegovu...

Rembrandt me tad volio. Naslikao me, jedanput. Dao mi je sliku, ali kad mi je nestalo novca, prodala sam je. Netko je rekao da ju je vidio kako visi u pekarnici u Haagu, s računima zakvačenim za okvir. Da, prodala sam je, zajedno s prstenom njegove pokojne žene. Saskijinim prstenom. Onim koji mi je Rembrandt dao kao zaručnički prsten. Ali poslije je to zanijekao. Zanijekao kad se odljubio i okrenuo leđa, dopustivši da me stave iza brave. ... Ura otkucava četvrt sata, za koji trenutak stražar će otresti lulu i početi hodati duž špalira ćelija. Zavirit će unutra, u nadi da će čuti plač, u nadi - bude li te sreće - kako će mu neka žena ponuditi da se olakša za gulden.

Ova pisma držim skrivena, negdje gdje ih nitko neće naći. Sve dok ih jednog dana ne pročitaju pa će ljudi doznati moju priču... Kad sam došla u Rembrandtovu kuću u Amsterdamu tog dana, prvog dana, pogledao me i kimnuo. Bit ću dobra. Nije me prepoznao... Bili smo jako mladi, to znam, ali blagostanje je među nama stvorilo dublji jaz negoli su to mogle ikakve godine. Rekao mi je da me zapošljavaju kao dadilju njegovu sinu. Nije imao nikakvih sjećanja na moj mladi lik; onu sjenku ljubovce koja je nosila drugo, prijašnje dijete.

Dječaka koji je postao Rembrandtov Majmun.

KNJIGA DRUGA

Amsterdam

Izmožden od putovanja Marshall je ušao u svoj stan, bacio kovčeg na pod i upalio svjetlo. Blagi zapah vlage podsjetio ga je da je grijanje isključio, a na otiraču od rogožine bio je kup pošte. Podigavši je, prepoznao je - stisnuta srca - očevo rukopis. Zaključavši vrata i navukavši zasun, Marshall se preselio u svoju središnju sobu i sjeo s pismom na stolicu pred sobom.

Odmah je znao što omotnica sadržava. Pisma o Rembrandtu. Baš kao što je znao da će se, kad jednom otvori zamotak i pročita pisma, obvezati na misiju svojega oca. I, što je još važnije, približiti razlogu očeve smrti. Marshall se zavalio u kožnati naslonjač, ni na trenutak ne mičući pogled sa zamotka.

To su bila pisma zbog kojih su Owena Zeiglera ubili. Pisma zbog kojih su ga mučili.

Misli su mu skrenule na posljednji razgovor sa Samuelom Hemmingsom. Čuvao se starca, bio nepovjerljiv, ispipavao.

"... *Ljudi bi skupo platili da posjeduju ta pisma.*"

"Ili ih ukrali."

"Da, ili ukrali", složio se Marshall. "U tome i jest bio rizik, zar ne? Da umjesto asa u rukavu, pisma postanu smrtna presuda."

"Ako postoje", rekao je Samuel odrješito. Marshall je zurio u veliku smeđu omotnicu. O da, postojala su ona. Njegov mu ih je otac poslao da ih čuva. Owen se vjerojatno uspaničio, želio pisma skloniti iz Londona, daleko od svoga kruga, ljudi koje je poznao. Ali *kojih* ljudi?, Marshall se pitao. Koga se njegov otac bojao? Neznanaca? Ili nekoga bliskoga, prisnoga? Zurio je u omotnicu. Tko je bio blizak njegovu ocu? Dovoljno blizak da bude čovjek od povjerenja? Dovoljno blizak da dozna za pisma? Samuel Hemmings? Nikolaj Kapinski? Teddy Jack?... Marshall je i dalje buljio pred sebe, pitajući se kako su se ljudi koji su mu bili dragi i kojima je vjerovao tako brzo pretvorili u sumnjivce.

Opet je pomislio na Samuela Hemmingsa. Kako se mogao čuvati čovjeka koji je bio takav dio njegova djetinjstva? Mentor njegova oca? Ali s druge strane, Samuel Hemmings je bio vrlo ambiciozan - i star. Možda je želio umrijeti sa stilom, a pisma o Rembrandtu bi to i te kako omogućila. Što bi neobuzdanom disidentu bio bolji epitaf od dokaza koji bi mogao potkopati jednog od najvećih svjetskih slikara? Koliko bi zadovoljstvo Hemmingsu priuštilo da atribucije vidi srušene, a ugled javno uništene? Što bi bila bolja osveta od poruge? Da svijetu kaže za Rembrandtovo kopile, majmuna u djelima koji je majmune učinio od svih njih.

Ali unatoč svojoj ambiciji, ili napasti, bi li Samuel Hemmings *zaista* ozlijedio njegova oca?... Marshall je i dalje zurio u smeđi zamotak, razmišljajući o računovođi, Nikolaju Kapinskom. Krhkom čovječuljku blage prirode - ako se izuzmu ona mračna, nekarakteristična zastranjenja. Možda je Nikolaj predugo sjedio pod krovom, nagledao se dovoljno novca koji je Owen Zeigler zaradio. Možda je ljubomora kuhala, zgrušavajući se uz zvuk golubljeva gugutanja sve dok, jednog dana, mračni demončić nije nahrupio iz Poljaka. Je li to bilo moguće? *Je li?*

Naravno, bio je tu i Teddy Jack. Čovjek kojega je sreo samo jedanput. Čovjek o kojemu je Marshall najmanje znao, osim da mu je njegov otac silno vjerovao. Je li to bilo mudro? Je li se možda previše povjerio sjevernjaku? Možda je Teddy Jack doznao za pisma o Rembrandtu i našao

kupca izvan galerije Zeigler? Ili ga je možda samo ubio zbog njih? Da bi ih *on* mogao iskoristiti? Lice Tobarra Mannersa zaiskrilo je pred Marshallom. Unatoč njegovu silnom nijekanju, ljudi su znali da i Mannersova galerija grca otkako je recesija dublje zabila kandže. Pisma o Rembrandtu bila bi pogubna za njegov posao koji se temeljio na prodaji nizozemske umjetnosti. Da su poništili Mannersove atribucije, izgubio bi dobar glas. Čim bi pisma bila objavljena, a umjetnički svijet počeo sumnjati u svaku Rembrandtovu sliku, Manners bi lako mogao izgubiti bogatstvo.

Prisjetivši se onog što mu je otac rekao, Marshall je shvatio da, ako pisma objave, to neće biti prvi put da se Rembrandtova djela ponovno procjenjuju. U Nizozemskoj je 1969. pokrenut Projekt za istraživanje Rembrandta kako bi se razmotrila svaka dostupna slika i kako bi se, koristeći se najsofisticiranijim metodama, jednom zauvijek zaključilo koje je slike naslikao Rembrandt, a koje njegovi učenici. Zbog toga je niz prethodno autentičnih djela degradiran, a niz autentičnih Rembrandta dobio, ako ne na broju, onda zasigurno na cijeni. Zatim je, 2004., za četiri ulja koja su prije bila pripisana Rembrandtovim učenicima proglašeno da ih je naslikao sam majstor. Tri su bila u privatnim zbirkama, četvrto je posjedovao Umjetnički zavod Detroita. Među ostalim ponovno otkrivenim Rembrandtima bili su autoportret, procijenjen na 34 000 000 funta, kojemu je danska policija u trag ušla gotovo pet godina nakon što je ukraden iz Švedskog nacionalnog muzeja. A uz to je nekolicini Rembrandta koji su 1969. pripisani drugima ponovno vraćen status.

Je li umjetnički svijet mogao na svojim plećima iznijeti još jedan skandal u vezi s Rembrandtovim atribucijama? Jesu li muzeji, zbirke, galerije i privatni kupci mogli podnijeti takav katastrofalan udarac? Marshall je znao da su stari majstori, a pogotovo Rembrandt, jedno od rijetkih područja gdje je uspjeh zajamčen. Samo su oni mogli održati vrijednost zbog svoje raritetnosti, a ugled im je rastao tijekom stoljeća trgovanja. Neki je Rembrandt uvijek mogao zaraditi poštovanje i golem novac. Ali *degradirani* Rembrandt bio je nešto drugo. Rembrandt koji je naslikao učenik na dražbama bio je gubitnik. Čak i ako je taj učenik, eto, bio Rembrandtovo kopile...

Marshall je podignuo zamotak i odvagao ga u ruci, preokrenuvši ga i proučavajući omotnicu. U umjetničkom bi se svijetu svi očajnički željeli domoći pisama. Bilo da ih upotrijebe da destabiliziraju tržište, ili da se pobrinu uništiti ih kako bi zaštitili svoje interese. A on ih je imao u svojim rukama... Oklijevajući još trenutak, Marshall je otvorio omotnicu, istresao sadržaj na stol pred sobom. Arci papira - različitih veličina - poprimili su žutu boju, rukopis je bio nespretan, ali ne neobrazovan, tinta djelomično izbljedjela, ali razumljiva. Lako čitljiva Marshallu, koji je tečno govorio nizozemski.

No prije nego što je počeo čitati stranice, ponovno je pogledao u zamotak u nadi da će naći poruku svojega oca. Nije je bilo. Osjećao se čudno prevarenim. Čeznuo je za nekom obaviješću, nečim što bi ublažilo užas Owenova ubojstva. Ali paket je očito bio poslan u žurbi, a ruka koja je napisala pisma nije nalikovala očevoj. Umjesto toga ta je ruka bila kruta, pomna, ali na mjestima nesigurna, kao da je pisala u teškim uvjetima. I nagib rukopisa je varirao. Katkad je na stranici bio uspravan, drugi put bi se zakosio u jednu stranu, a riječi se nagnule prema rubu papira.

Marshall je oprezno poslagao stranice na stol pred sobom, pokušavajući ih prema sadržaju svrstati po redu, jer nijedno nije bilo datirano. Zatim je počeo čitati. S nekim je intuitivnim predosjećajem znao da su pisma autentična i spoznao da svjedoči zločinu što se dogodio nekoliko stoljeća prije.

Odavno pokojna Geertje Dirx postupno se stvorila u stanu i razgovarala s njime, njezin je svijet

oživio dok je Marshall čitao kako su je utamničili. Mogao je zamisliti tu grozu kad ju je izbacio ljubavnik, kad su je prevarili, dok je protiv nje svjedočila njezina rođena obitelj, i užas suočavanja s dvanaestogodišnjom robijom u kaznionici Gouda. Robijom koja je lako mogla značiti smrt u zatvoru. Od Rembrandtove dragane Geertje je postala njegova bivša ljubavnica, proglašena agresivnom histeričarkom; bačena iza rešetaka i ušutkana.

Okrenuvši na sljedeću stranicu, Marshall je naišao na prvi spomen Rembrandtova Majmuna, a zatim zastao, uznemiren, kad je zapazio komadić novijega, čistog papira zakvačen za vrh. Poruka je bila ispisana užurbanom, napetom rukom:

Ova sam pisma dao temeljito provjeriti, Owene. Autentična su. Papir i tinta su iz pravog razdoblja, vodeni žig odgovara. Starost je također skladu s tvojom procjenom. Testovi su tripit ponovljeni. Prema svemu sto znam ja, a i još jedan vodeći stručnjak, ta je pisma napisala Geertje Dirx u Nizozemskoj u 17. stoljeću. Svjedoče o moralnom zločinu i umjetničkoj prijevari čije bi posljedice - to ti ne moram govoriti - mogle biti katastrofalne.

Oprezno s ovim pismima, stari prijatelju. U pogrešnim bi rukama mogla biti smrtonosna. U svakom su slučaju opasna i savjetujem ti da se čuvaš.

U potpisu ispod poruke stajalo je *Stefan van der Helde*.

Svjetlo se gasilo, a Marshall je prišao prozoru i spustio roletu te uključio svjetiljku da rasvijetli prohodnu sobu. Natočivši si piće, vratio se poruci. Ime Stefan van der Helde nekoliko mu je trenutaka odjekivalo u glavi, a zatim, poput kugle u fliperu, sjelo u Marshallovo pamćenje. *Prošle je godine van der Helde ubijen u Amsterdamu. Mučen i izvrgnut sodomiji, bio je prisiljen progutati kamenje; po tome se strašnom detalju neriješeni slučaj još dublje urezao u pamćenje...* Marshall je osjetio kako mu se ježe dlačice na potiljku. *Stefan van der Helde je vidio i potvrdio autentičnost pisama o Rembrandtu.*

A i on je - baš kao i Owen Zeigler - bio ubijen.

Začuvši kako su se ispod njega zalupila vrata, Marshall je pokupio pisma zajedno s van der Heldeovom porukom i vratio ih u omotnicu, osvrnuvši se po sobi. Morat će ih skriti. *Ali kamo?* Iznenada se zapitao zašto bi ga njegov otac svjesno doveo u opasnost, a zatim shvatio da Owen vjerojatno nije imao izbora. Morao se riješiti pisama, a poslati ih izvan zemlje, sinu prevoditelju, činilo se jedinim rješenjem. Ali dvojica su već ubijena zbog pisama o Rembrandtu, a dok se ogledao po svojem stanu, Marshall se hrvao s panikom, prisjetivši se posljednjeg razgovora sa Samuelom Hemmingsom.

"Bio sam najbliskiji prijatelj tvojeg oca -"

"Što te dovodi u opasnost, zar ne? Zato što bi, tkogod da je krenuo u potragu za pismima, mogao pomisliti da su kod tebe."

"Ili tebe, Marshall. Na kraju, ti si mu sin."

"Isuse Bože", izgovorio je Marshall naglas, pograbivši kaput i krenuvši prema vratima. Otići će u banku i pisma o Rembrandtu pohraniti u sef, a zatim skriti ključ. Tutnuvši zamotak u unutarnji džep kaputa, Marshall se strčao niz dva kraka stuba prema ulazu. Ali kad je stigao do glavnih vrata, ona su se otvorila, a žena ušla i zapriječila mu izlaz.

"Marshall? Marshall Zeigler?"

Zastao je, a zatim kimnuo. "Tko ste vi?"

Ne odgovorivši, prošla je mimo njega u predvorje, žena od pedesetak godina, elegantno odjevena, kosa joj je tek ovlaš doticala ramena, dok je u rukama premetala, nervozno, ključeve svojeg automobila.

"Moram razgovarati s vama -"

"Tko ste vi?" ponovno je pitao Marshall.

Osjećao je kako mu zamotak s pismima pritišće prsni koš, gotovo da je osjećao kako mu riječi ruju kožom, migoljeći u krvotok. Možda su ženu poslali da ga identificira. Da ga pokaže...

Marshall je posegnuo prema kvaki. "Imam sastanak -"

"Ali moram s vama razgovarati prije nego što odete odavde ili bilo što učinite." Zastala je. "Dijelimo mnogo toga."

"Možda i dijelimo. Ali neću razgovarati s vama dok ne doznam tko ste."

"Ja sam Charlotte Gorday", odgovorila je uperivši svoje inteligentne oči u njegove. "Ja sam ljubavnica vašeg oca."

Kad je otvorio oči Teddy Jack zatekao se u mračnom, zatvorenom, skućenom prostoru, a rukama je automatski posegnuo uvis i udario u poklopac samo dvadeset centimetara iznad sebe. Panika je Teddyja preplavila onog trenutka kad se natjerao da prepipa poklopac iznad svoje glave. Bio je u kutiji. Ne u lijesu, bila je to kutija, veličine i mjera lijesa, ali osjećao je glave čavala iznutra, a letve na svojim leđima. Odjedanput je shvatio da je u transportnom kovčegu, jednoj od kutija u kakvima su slike isporučivali u inozemstvo. Preznojavajući se, pipao je duž poklopca, pokušavajući ga noktom kažiprsta odignuti da se otvori. Ali umjesto toga nokat je puknuo, a vijci su poklopac zadržali čvrsto na mjestu.

Dobro, rekao je Teddy sebi, smiri se. Misli... Osjećao je znoj kako mu klizi niz leđa, pa između guzova, i odupro se napasti da uzvikne zato što nije znao čiju će pozornost privući. Polagano, Teddy je udahnuo otvorenih usta, onjušivši zrak oko sebe. Strugotine drveta i nešto poznato, u rangu zeca. Neki od materijala koje su upotrebljavali da pripreme, ili restauriraju, okvire slika. Dakle, bio u je u podrumu galerije Zeigler. Netko ga je vidio kako je provalio pa ga pratio... Iznenada se sjetio udarca u zatiljak, mekanoga gnjecanja svog tjemena kad se rascijepilo, a zatim ništavila dok se strmoglavljivao u nesvjesticu.

I probudio u kutiji... Pritisnuvši uho uz drvo, Teddy je osluškivao zvukove, ali u podrumu je bilo tiho. Pogreb je završio i činilo se da su ljudi koji su posjetili galeriju otišli. Bože, koliko li je već ovdje? Nije znao je li još dan ili noć. U svakom slučaju nije bilo zvukova ni koraka, kroz poklopac nije prodirala ni zraka svjetla. A zatim je Teddyju Jacku sinula druga pomisao. Pomisao od koje mu se okrenuo želudac. Transportne kutije bile su izrađene solidno da izdrže koliko god bacakanja treba. Na kraju, prijevoz vrijedne slike bio je ozbiljna stvar. Zato su kutije izrađene da izdrže slučajan pad ili bilo kakav nagli pokret zrakoplova ili broda. Niz drvenih letvica i kožnih remena sliku je držao iznutra, a prostor između djela i stijenki sanduka bio je podstavljen ambalažnim materijalima - iako nisu doticali površinu slike, služili su kao dodatna obloga. Tako je slika bila zaštićena od oštećenja dok se prevozila u kutiji čvrsto zapečaćenoj protiv bilo kakve vodom prouzročene štete.

Kutija nije propuštala zrak... Teddy se počeo tresti, šake su mu se stiskale i opuštale. Znao je - zato što je mnogo njih sam izradio i spakirao - da su izvana postavljene čelične spone. Okomite i vodoravne. Spone toliko jake da bi mogle spriječiti kuriju da se razleti na komadiće ako ispadne.

Toliko jake da bi unutra mogle zadržati čovjeka bez ikakve nade u bijeg.

Netipično deprimiran, Samuel Hemmings otkotrljao je kolica do vatre koju mu je zapalila domaćica. Prehlada koju je navukao na pogrebu Owena Zeiglera mrgodno mu se uvukla u kosti, stopala su ga boljela u papučama, šake mu otropavjele od reumatizma. Na trenutak je pomislio kako je jednom obećao da će u mirovinu otići u inozemstvo, gdje je vruće. Ali godine su proletjele kao dani, a on je u Sussexu ostao dok nije ostario previše da razmišlja o bilo kakvom putovanju dalje od Londona. Dohvativši kemijsku, Samuel je otvorio bilježnicu na krilu i pokušao pozornost usmjeriti na članak koji je pisao za National Gallery, ali riječi mu nisu dolazile, mozak mu je nabujao od nelagode. Je li dobro učinio što je lagao?, zapitao se, prisjećajući se. Bio je star i koječega se u životu nagledao, ali možda se previše udaljio od svijeta, previše zaokupio teorijama i mišljenjima da bi se suočio sa stvarnošću. Bilo je jednostavno zauzeti stajalište o mrtvom slikaru; lako suditi o nečemu što je odavno prošlo.

Dugo godina ekskluzivne, intimne večere Samuelu su bile užitek; pozvati nekolicinu utjecajnih ljudi u svoj dom u Sussexu pa razmjenjivati ideje. I tračeve. Pošteđen financijskih briga, uživao je u očijukanju umova i poticao mlade galeriste i pisce koji su sjedili oko ovalnog stola za blagovanje, razgovarao do kasno navečer, osluškiavao kočoperenje ambicije i komešanje kreativnosti. Izvrsna hrana, skupo vino i udoban počinak njegovim su gostima bili zajamčeni, ništa se nije mijenjalo kako su godine prolazile, a gosti dolazili i odlazili. Čak i kad je pas uginuo, njegov je krevet i dalje ostao u kutu, netaknut.

Protrljavši zglobove na šakama, Samuel se zagledao u vatru i pomislio na Owena Zeiglera. Nije želio znati pojedinosti ubojstva, ali nakon povratka kući Samuel je pretražio po internetu i pročitao sve što je mogao o Owenovoj smrti. Pojedinosti su bile šokantne, strašne, u kuću u Sussexu uvele su i odveć zakašnjelu stvarnost. Njegov je prijatelj mučen i ubijen. Bože blagi, pomislio je Samuel, ako Owen, zašto ne i on?... Nervozan, otpio je čaj, dok mu se tuka tresla. Hrabar na riječima, jako se užasavao smrti i boli. Znao je kako je to... Ponovno protrljavši zglobove na šakama, Samuel je pokušao zamisliti što je Owen propatio, pa se zapitao kako je njegov štićenik pogledao smrti u oči... Ali ni trenutak nije povjerovao da su ubojice našli pisma o Rembrandtu.

Samuel se svakako nadao da bi Marshalla mogao uvjeriti da jesu. Te da su zato obojica izvan opasnosti. Ali lagao je Marshallu *i* sebi... Misli su mu skrenule na slike koje je tijekom godina proučavao, portrete i vizije mučeničkih smrti.

Bičevanja, odrubljene glave, sve otrpljeno stoički i sa sviješću o nagradi poslije žrtve. Dobitku na duhovnom lotu. Ali Samuel je znao da on nije stvoren za mučenika. Na papiru je mogao izazivati i parirati, ali u stvarnosti je bio star, obogaljen i želio živjeti.

Popivši čaj, Samuel se otkotrljao u predvorje i aktivirao protuprovalni alarm, promatrajući bljeskavo crveno svjetlo kako trideset puta sijeva dok se nije ugasilo, dajući do znanja da su vanjska vrata kuće sigurna. Kao i uvijek, noću će biti sam, gospoda McKendrick dolazi u devet ujutro i ostaje do sedam navečer, nakon što mu skuha večeru. Poslužavnik inače ostavi u kuhinji, da ga Samuel može dohvatiti, a ostatak večeri on obično radi ili razgovara na telefon. Razgovor je oduševio Samuela, a njegovi su telefonski računi svjedočili o opsegu i duljini njegovih poziva. I ne samo to: tijekom prošle godine svoje je zanimanje proširio na internet, pa je sad bio aktivan član nekoliko povjesničarskih i antikvarskih mrežnih stranica. Na zaprepaštenje gospode McKendrick, počeli su pristizati dijelovi neočekivanih strojeva - dijelovi koje je Samuel kupio na *eBayu*. Poput vrlo velike, previše složene mikrovalne pećnice i industrijske perilice za rublje s ugrađenom sušilicom. Suočena s alarmantno zamršenim strojem, gospoda McKendrick bi prekrižila ruke i odbila se njome koristiti te je ostavila u garaži zamotan u plastiku, a Samuel je bio uvjeren da će je uskoro uspjeti dopremiti unutra i staviti u upotrebu. Kao što je govorio, ljudi se moraju naviknuti na promjene. Prilagoditi se ne mogu samo psihotičari.

Ili jako stari.

Samuel je uzdahnuo za sebe. Nikad o sebi nije razmišljao kao o starcu, ali sad se osjećao staro. I usamljeno. Otkotrljavši se niz hodnik, krenuo je prema svojoj spavaonici u prizemlju, pokraj kupaonice koju su preuredili u skladu s njegovim invaliditetom. Njemu je kat bio nedostupan, a prostorije zatvorene, osim kad su gosti dolazili u posjet. Samuel je razmišljao o tome da dade ugraditi dizalo, ali ipak je zaključio da neće. Dosad. Sad je razmišljao o katu, prisjećajući se soba u koje nije imao pristupa, odmorišta i tavana dalekih poput Dubaija. Kuća je prevelika, dakako, ali on

je nikad ne bi napustio. Nikad ne bi mogao zamisliti da mora promijeniti stanište sebi i svojim knjigama. Da svoj način razmišljanja i navike treba prilagoditi novom, praktičnom domu. Svoje je ideje mogao prilagoditi, ali način života? A ne.

A opet... Uhvativši se za stranice svojih kolica, Samuel je krenuo u ophodnju kroz prostorije u prizemlju, provjerivši ulazna vrata koja su već bila zaključana. Sa zastrtim prozorima i aktiviranim alarmom trebao je biti opušten, ali Samuel Hemmings osjećao je nervozu. Bio je obogaljen, krhak. Ranjiv. Njegova je kuća bila izvan sela, izvan dosega očiju i ušiju. Bilo tko je mogao prići da ga ne primijete. Bilo tko je mogao promatrati iz grmlja po danu i provaliti kad padne mrak. Prvi put u životu bilo ga je strah živjeti sam. Večer kao da se pred njime prostirala bez kraja i konca, a njezini se uobičajeni užici pomutili. Budući da nije mogao čitati ni bistro razmišljati, Samuel se vratio pa sjeo ispred vatre u radnoj sobi, s telefonom na stolu pokraj sebe.

Hoće li doći po njega? Ako su došli po Owena Zeiglera, doći će i po svakog drugog tko je znao za pisma o Rembrandtu...

Samuel se vratio u prošlost, na onaj ljetni dan, vrelo, s cvijećem i pčelama koje su mahnito zujale oko visokih stabala.

"Daj Stefanu van der Heldeu da pogleda pisma", rekao je, "njemu nije promaknula nijedna krivotvorina u posljednjih dvadeset godina."

Owen je bio vrlo ozbiljan toga dana. Lijepo odjeven kao uvijek, sjedio je sa Samuelom u vrtu, pod lukom lovora, mahnuvši manikiranom šakom da otjera osu.

"Vidio ih je -"

Samuel je zastao, iznenađen. "*Stvarno?*"

"Da. Kaže da su prava."

A nebo taj trenutak kao da se stubokom izmijenilo. Sjena što su je lovori bacali produbila se, iza vikendice Sunce je bilo bezvoljno, a ptice sjedile promatrajući s krošanja lisnatih stabala. Samuel je na trenutak osjetio ljubomoru te poželio da opet bude mlad. Relevantan. Poželjevši da sudjeluje u strci koja će slijediti nakon što se pisma objave.

A od svoje je zavisti postao neuobičajeno pakostan. „Je li van der Helde siguran da su autentična?"

"Stopostotno."

"Onda moraš dobro paziti na njih, Owene."

On je kimnuo, očito zamišljen. "Hoću. Uvijek i jesam."

Uvlačeći zrak dugo, polagano, Samuel je pustio misli da se vrate dublje u prošlost. Do prvog puta kad je uopće čuo za pisma o Rembrandtu. Bilo je to ljeto 1973., nedugo poslije smrti Nevillea Zeiglera kad je, uzbuđen, Owen došao do Sussexa u velikoj žurbi. Nosio je paket te ga spustio i odmotao na stolu u radnoj sobi. Razotkrivena, ispostavilo da je to robusna kasete srednje veličine, optočena mjedenim ukrasima, što je stajala prkosno na suncu. "Što je to?" pitao je Samuel, gotovo ironično. "Ne bi se reklo da baš mnogo vrijedi."

"Nije vrijedna kasete. Nego ono što je unutra", odgovorio je Owen. "Dok je bio živ, moj me otac znao podbadati kako znade nešto što bi '*umjetnički svijet moglo propisno naguziti*'. Pitao sam ga što je to, ali nikad mi nije htio reći. A onda je, prije koju godinu, počeo objašnjavati. Rekao je kako je o Rembrandtu buknuo skandal, neka prljava tajna, i da on ima *dokaz*" Owen je slegnuo ramenima.

"Svejedno sam mislio da je to neka podvala. A onda mi je njegov odvjetnik dao ovo."

Obojica su muškaraca pogledala kuriju, a Samuel se namrštio. "Nastavi."

"Uz kasetu je bilo pismo mojega oca. Nakon rata skrasio se u londonskom East Endu i, kao pravi Židov, oženio se i ondje pokrenuo posao. Kao što znaš, trgovao je tričarijama, svakovrsnim, ali moj je otac imao dobro oko i katkad spretno kupovao." Owen je zastao, očito i dalje u svojevršnom šoku. "Nedugo poslije rata, 1953., u Amsterdamu se održavala prodaja židovskih vjerskih predmeta, i naravno, moj je otac otišao pogledati ih. U sinagogi je buknuo požar, pa su prodavali sve čime bi mogli prikupiti novac za obnovu. Moj je otac vidio kasetu. Premda je pougljenila, u jednom kutu izgorjela, a on nije mogao otvoriti bravicu, kupio ju je. Mislio je da je može očistiti pa preprodati kao kutiju za nakit." Owen je prstom prešao preko poklopca kasete. "U pismu je rekao kako mu je dugo trebalo da je restaurira, a kad jest, shvatio je da je prilično dobro izrađena. Nije vrijedila bogatstvo, ali bila je jako stara. Dakako da se onda počeo pitati ima li *unutra* ičega što bi se isplatilo imati."

"I je li bilo?"

"Moj otac piše kako mu je trebalo četiri sata da malo pomalo otvori bravu a da ne ošteti kasetu. Kad je uspio, našao je mnogo starih računa, priznanica i pisama..."

Samuel je mogao naslutiti zatomljeno uzbuđenje u glasu svojega štićenika. "Jesu li bili datirani?"

"Jesu, iz 17. stoljeća."

Samuelove su se obrve podignule. "Ima li potpisa?" "Da, na računima i nekim pravnim dokumentima. Ime Titus i Rembrandt van Rijn."

Podigavši pogled prema nebesima, Samuel se osmjehnuo. "Ne vjeruješ valjda -"

Owen ga je odmah presjekao. "Papire dugo nitko nije dirao. Samo su ih pospremili, zaboravili, dokumente o Rembrandtovu bankrotu i zajmovima za naplatu, i Titusov pristanak da preuzme vođenje očeva umjetničkog posla."

"Ali ako je prava, zašto bi ta kasetu završila u *sinagogi*?"

Uzdahnivši, Owen se okrenuo prema mentoru. "Rembrandt je bio blizak s nizozemskim Židovima, portretirao ih je mnogo, mnogo puta. Također je bio prisan s rabinom te sinagoge. Titus zapravo objašnjava što se dogodilo u zapisu koji je zakvačio za neki ugovor. On i rabin sklopili su sporazum da će rabin kasetu držati skrivenu u sinagogi u zamjenu za jednu Rembrandtovu sliku."

"Koju?"

"Ne znam. Vjerojatno je uništena u požaru."

Zaintrigiran, Samuel se nagnuo prema Owenu, čvrsto se koncentrirajući.

"Ali zašto se Titus toliko trudio skriti tu kasetu?" vjeđe su se na njegovim bistrim očima spustile. "Što je još bilo u kutiji?"

"Neka vrlo intimna pisma."

"Čija pisma?"

"Geertje Dircx."

"Rembrandtove *ljubavnice*?" odgovorio je Samuel osupnut. "Isuse, imaš pisma koja je napisala Geertje Dircx?... Što piše u njima?"

"Nitko ne zna mnogo o Geertje, je li tako? Samo glasine o njoj i o tome što joj se dogodilo."

Owen je zastao, grčevito udahnuo. "E pa ta je pisma napisala ona - iz ludnice u koju ju je strpao Rembrandt. Ona su njezino svjedočanstvo o nasilju koje je pretrpjela. O tome kakvu joj je kaznu odmjerio najveći svjetski slikar. Za ljubav prema Rembrandtu dobila je dvanaest godina prisilnog rada."

Zaprepašten, Samuel se zavalio u sjedalo. "Mislio sam da je to glasina."

"Pisma su dokaz."

"Titus ih je vjerojatno pročitao."

Owen je tužno kimnuo. "Jest."

"Zašto onda nije uništio pisma?"

"Titus je volio svoju staru dadilju Geertje. Vjerojatno je osjećao neku odanost prema njoj i želio sačuvati njezino svjedočanstvo. Istodobno je također želio prikriti odgovornost svojeg oca."

Uzdahnivši Samuel je zastao. "Ti misliš da je *Geertje* pisma dala Titusu?"

"Ne... Mislim da se obratila crkvi nakon što su je pustili. Na kraju, kamo je drugamo i mogla? Nije imala kuće ni posla. Nije se mogla vratiti svojoj obitelji nakon što su je izdali... Mislim da je Geertje pisma dala svećeniku."

"Pa kako su onda završila kod *rabina*?"

Owen je zastao razmišljajući. Samuelu je bilo očito da je o tome mnogo razmišljao, i to već dugo.

"Što ako se svećenik, pročitavši pisma, prepao i pomislio da ih treba vratiti slavnom i moćnom Rembrandtu? Slikar bi ih s olakšanjem sklonio s mnoštvom ostalih papira i osobnih pisama - povijest nam govori da je bio kompulzivni hrčak koji je rijetko kad bilo što bacio. S vremenom, Rembrandt je potpuno zaboravio na njih. Naime, sudski je proces završio, Geertje je, praktički, za njega bila mrtva. Rembrandt je nastavio živjeti."

"Sve dok?"

"Sve dok nije ostario i našao se u ozbiljnim financijskim problemima. Budući da su ga vjerovnici progonili, sin jedinac ga je iz tog mogao izvući tako što je proglasio očev bankrot i preuzeo cijeli posao. Titus bi u tom slučaju morao pregledati račune, fakture, dugove, priznanice - sve što je imalo veze s poslom njegovog oca. I osobnu prepisku. Vjerujem da je *tad Titus* našao Geertjeina pisma. I *tad* ih je skrio. Znao je koliko su opasna."

"A tvoj je otac pisma ostavio tebi?" odgovorio je Samuel skrivajući neočekivanu, i neželjenu, zavist. "Što je Neville želio da učiniš s njima?"

"Nije rekao." "Niti natuknuo?"

Owen se osmjehnuo. "Moj otac piše da je isprva pisma smatrao mojom ostavštinom. Da jednog dana za njih mogu dobiti bogatstvo. Da ću, dok god ih imam, imati sigurnost za crne dane. A onda, kako su godine prolazile, shvatio je da ih ja nikad ne bih prodao."

"Nikad?"

"Nikad." Stropoštavši se u stolicu, Owen je odmahnuo glavom s izrazom nevjerice. "Isuse, Samuele, budim se usred noći i razmišljam o tome što sam pročitao. Vidim nju, Geertje Dirx, u onoj kaznionici. Zatočenu, zaboravljenu, kako škraba one bilješke, moleći se da će ih jednog dana netko pročitati i doznati što joj se dogodilo." Okrenuo se prema Samuelu i pogled prikovao za njegov.

"Rekla je da je Rembrandt naslikao njezin portret. Proučavam njegove slike otprilike iz tog razdoblja, pokušavajući shvatiti koja je to."

"Jesi li uspio?"

"Još nisam", priznao je Owen. "Ali neki vjeruju da je njezin lik prikazao na *Suzani i starješinama*... Gledam tu sliku, gledam u njezine oči i razmišljam o njoj. O njezinu sinu, cijeloj toj tragediji. I razmišljam o tome kako bi svijet Rembrandta drukčije doživljavao da zna njezinu priču."

Vrativši se mislima u sadašnjost, potišteni se Samuel premjestio do najbliže police s knjigama i skinuo svezak tražeći reprodukciju *Suzane i starješina*. Kad ju je našao, zastao je. Mlada žena, nedojmljiva, ovalnog lica, gledala je u njega. Naslikana je kao Suzana u trenutku kad se sprema okupati - iznenadili su je starci koji je promatraju, pa je dohvatila platno da skriva svoju golotinju. Oči su joj bile tamnije od vode pod njezinim nogama... Samuel se zagledao u te oči. Geertje Dirx, prije nego što se razboljela i bila napuštena. Prije nego što su je zatvorili. Ona Geertje Dirx koju su naslikali dok je živjela. Dok se pokoravala svojem ljubavniku i skrivila za njegova sina. Žena čije bi riječi iz groba mogle upropastiti dobar glas i potkopati cijelu branšu.

Zatvorivši knjigu Samuel se u mislima vratio na onaj ljetni dan u vrtu. Pomno je promotrio Owena, a onda upitao može li vidjeti pisma. "Razumije se da možeš. I mislio sam da ćeš to željeti, jednom kad potvrde autentičnost", odgovorio je Owen pružajući Samuelu paket. "Natjerat će ti suze na oči, pazi što ti kažem."

I jesu. Natjerala su Samuelu suze na oči, uzбудila ga i fascinirala. Emocionalno su ga izmoždila, a - kad ih je dotaknuo - bio je svjestan da je među samo nekolicinom onih koji su ikad bili upućeni u taj dio Rembrandtove tajne. Pripovijest je bila nevjerojatna, ali nedovršena... Samuel je mnogo puta na to pomislio prošle godine. Činilo se kao da pisma završavaju naglo, bez pravog zaključka.

To je i rekao Owenu koji se složio. Ali nešto u *načinu* na koji je to rekao pobudilo je u Samuelu sumnju da mu nije bilo dopušteno vidjeti sva pisma. Možebitno posljednje pismo i sporazum između Titusa van Rijna i rabina ostali su mu uskraćeni. Možda Owen nije želio da budu zajedno, možda je dokumente podijelio i odvojeno ih skrio radi sigurnosti. Kako god bilo, Samuelov je štitićenik nešto zadržao za sebe... Samuela je tada ta pomisao uvrijedila, zato što je upućivala na nedostatak povjerenja s Owenove strane, ali pisma je pristojno vratio nakon što ih je pročitao.

Skrenuvši vlažne oči prema kutu sobe Samuel se zagledao u pasji krevet. Nikad nije mican, nikad taknut, jer se njegova domaćica nije usuđivala ući u poslodavčevu sobu i bilo što dirati. Pa je tako pasji krevet na istome mjestu ostao godinama, dugo nakon što životinje više nije bilo. Prašina se nakupila ispod kreveta, čestice paperja dolepršale u mračni prostor. Ali još je nečeg bilo u tome mraku, ispod praznog kreveta. Zalijepljeno za njegovo dno. Omotnica. S kopijom pisama o Rembrandtu. Kopija koju je Samuel izradio bez znanja Owena Zeiglera.

Kopija koja bi ga lako mogla doći glave.

Amsterdam

Uputivši se u stražnji dio restorana u Warmoesstraat, Charlotte Gorday sjela je za stol u separeu, a Marshall nasuprot njoj, licem prema zrcalu s mrljama od muha u kojem je mogao vidjeti prostoriju iza sebe. U lokalu je vladala tišina, samo nekoliko gostiju za šankom, u onom sumornom kratkom razdoblju između kraja radnog vremena i večernje navale. Neupadljivo, Marshall ju je proučavao dok je kopala po torbici. *Ljubavnica njegova oca...* Marshall nikad nije pomislio da bi Owen Zeigler mogao imati ljubavnicu. Nije li ostavljao dojam ravnodušnog udovca, pomirenoga s time da živi s uspomenom na pokojnu suprugu, a ne sa stvarnošću žive žene? Ali eto je tu, ljubavnice njegova oca, dragane. Charlotte Gorday.

Ime mu nije ništa značilo, samo je pridonijelo Marshallovoj zbunjenosti. Sve što je o ocu vjerovao kao da je bilo dimna zavjesa; ektoplazma stvarnosti. Za što još nije znao? Što se još moglo doznati o nekome za koga je mislio da ga poznaje? Sokovi su se gomilali jedan na drugi, bez pripreme, ljušteći s Owena Zeiglera uglednu vanjštinu i otkrivajući posve drugu osobu. A sad još i ova žena koja sjedi pred njime - ljubavnica njegova oca.

Podignula je pogled, oči su joj bile sive, ispjegane bojom lješnjaka. Čvrst pogled što je proturječio drhtavoj ruci kojom je držala šalicu s kavom. "Nisi znao za mene, je li tako?"

"Nisam."

"Žao mi je, ali tvoj je otac bio vrlo zatvoren čovjek."

"I više nego što sam mislio", rekao je Marshall zagonetno. "Sa svakim novim danom otkrivam nešto što nisam znao."

Zastao je. Ona nije bila ono što bi očekivao od riječi ljubavnica. Nije bilo ničeg napadnog u njezinoj pojavi, nije bila pretjerano mlada, pretjerano plavokosa ni nametljiva. Odisala je donekle plahom elegancijom, profinjenošću koja ga je nenadano podsjetila na majku, čime je njezina uzurpacija postala samo još veći udarac.

"Znaš li zašto je ubijen?" pitala je kolebljivim tonom.

"A ti?"

"Ne. Zašto bih? Samo su mi rekli da je to bila provala koja se pretvorila u ubojstvo. Tako je barem policija izjavila kad su razgovarali sa mnom... Ali ne vjerujem u to."

Iznenaden, Marshall ju je proučavao. "Jesi li bila na policiji u Londonu?"

Charlotte je kimnula.

"Ali živiš u Amsterdamu?"

"Ne", priznala je. "Samo sam ovamo došla razgovarati s tobom. Mimišli smo se u Londonu pa sam došla ovamo. Svratila sam u tvoj stan jučer, ali nitko se nije javljao. Netko - neki od tvojih susjeda - rekao mi je da si na putu, ali da nikad ne izbivaš predugo. Pa sam rekla sebi da ću jednostavno pričekati dok se ne vratiš. Dobro poznajem grad."

"Je li moj otac... je li ti rekao za svoju situaciju? Bio je pred bankrotom prije nego što je umro. Jesi li to znala?"

Jedan dugački trenutak nije oči pomakla s Marshallovih, izazivajući u njemu nelagodu.

"Nisam ovisila o tvojemu ocu, ako to misliš. Imam svoje prihode. Pa za ime Boga, ja sam mu

pomagala!" prasnula je, a usnice su joj načas zadrhtale prije nego što je vratila kontrolu. Polagano je dotaknula grlo, koža joj je bila delikatna, zlatni se lanac promolio na rastvorenom ovratniku njezine svilene bluze. "Voljela sam tvojega oca, nije mi trebao netko da me uzdržava." Posegnula je za torbicom, zarumenjevši se od ljutine. "Ti mu nisi sličan."

"Žao mi je ako sam te uvrijedio", rekao je Marshall ispruživši dlan kako bi je spriječio da ode. "Samo sam iznenađen, to je sve."

"A ja sam upotrijebila pogrešnu riječ. Trebala sam reći *draga*, a ne ljubavnica. Ali engleski mi nije prvi jezik, pa čak i nakon toliko vremena katkad pogriješim kad se uzrujam."

"Gdje si rođena?"

"Švicarka sam", rekla je nastavljajući žustro. "Tvog sam oca voljela više od ijednog muškarca."

"Zašto se nisi udala za njega?"

Zafrktala je blago se zacrvenjevši. "Zato što sam već udana."

Osupnut, Marshall se našao izbačen iz ravnoteže.

"Udana?"

"Moj muž živi i radi u Americi. Philip nije želio rastavu, pa smo tako zadržali dostojanstveni privid, a privatno je svatko živio svoj život. Nije to neuobičajeno. Uostalom, čvrsto smo povezani... Ali ne kao tvoj otac i ja, to je bilo posebno."

Zastala je, kao da su riječi izletjele prebrzo i nepromišljeno. Kad je preklopila ruke na stolu između njih, Marshall je zapazio da ne nosi vjenčani prsten, samo veliki pečatnjak sa žigom. Nokti su joj bili kratki i njegovani, ali preko desnog zapešća imala je lagani ožiljak. Prije nego što je Marshall stigao provjeriti drugo zapešće, Charlotte je dlanove tutnula pod stol, izvan vidokruga. Lice joj nije bilo ratoborno, nego sjetno, gotovo tužno.

"Vjerojatno ipak nisam trebala samo ovako banuti, bez najave. Ali morala sam s tobom razgovarati o tvojemu ocu." Naglo se nasmiješila i neočekivano pretvorila u ljepoticu, dajući naslutiti što je njegov otac volio. "Nemam s kim drugim razgovarati, nitko drugi nije znao za nas."

"Koliko si dugo poznavala mojega oca?"

"Osamnaest smo godina bili ljubavnici."

Marshall je zurio u nju u nevjerici. "*Osamnaest godina?*" "Uvijek smo bili diskretni. Tako je želio tvoj otac. A tebe je silno nastojao zaštititi. Mislim da je smatrao kako ti nikad ne bi prihvatio nikog poslije smrti svoje majke -"

"To nije istina."

"Tako je on mislio."

"Trebao je sa mnom o tome razgovarati."

"Rekao je da je pokušao."

Marshall je slegnuo ramenima. "Pa ja njega očito uopće nisam poznavao."

"Nemoj se previše gristi. Koliko je on znao o tvom životu?"

"Samo ono što sam mu govorio."

Velikodušno se nasmiješila.

"Možda ste vas dvojica *ipak* slični." Prošao je trenutak prije nego što je ponovno progovorila.

"Ne vjerujem da je ono bila obična pljačka. O tome sam željela razgovarati s tobom. Policija me ispitala, ali nisam im mogla reći ništa, osim da sam znala da je Owen u nevolji i da duguje velik novac... Ali sad tebi moram nešto reći, nešto čime si neću baš osvjetlati obraz. Kad sam shvatila koliko tvoj otac loše stoji poslovno, željela sam da pobjegne."

"Pobjegne?"

Kimnula je.

"Rekla sam mu da možemo otputovati iz zemlje, otići u Španjolsku, u Južnu Ameriku. Švicarsku. Imala sam dovoljno novca da i te kako dobro živimo. Galeriju Zeigler i slike prodali bismo *in absentia*, osoblje isplatili, a sav ostali novac prosljedili vjerovnicima", uzdahnula je potiskujući očaj. "Samo sam željela da se makne iz Londona, iz one galerije. Željela sam da bude na sigurnome."

Alarmiran, Marshall se nagnuo prema njoj. "Zašto moj otac nije bio siguran?"

"Nije mi htio reći. Ali nije bio zabrinut samo zbog dugova. Nisu to bile samo financijske brige, bilo je u tome još nečega. Dobro sam ja njega poznavala, bilo je tu još nečega." Halapljivo je udahnula žustro nastavljajući. "Owen mi je govorio sve o svom radu, svojim poslovima. Znala sam za njegove financije. Samo ja. Čak ni njegov računovođa nije znao cijelu istinu. Ali unatoč svemu što smo dijelili - a nakupilo se toga tijekom osamnaest godina - znala sam da mi tvoj otac *nešto* taji... Što je to bilo?"

"Ne znam", odgovorio je Marshall bezizražajnim glasom dok mu je zametak u unutarnjem džepu počivao na srcu. "Meni je govorio samo o poslu. Rekao je da će izgubiti galeriju, to ga je natjeralo u paniku. Ona mu je bila sve na svijetu, sva sreća. Obožavao je svoj posao, jako je držao do svojeg ugleda -"

"Ne, bilo je tu još nešto!"

"Ne bih znao."

Ja *znam* da je u tome bilo još nečega", rekla je Charlotte, skrenuvši pogled dok je zatomljivala suze.

Progutavši, s mukom se nastojala smiriti, a Marshall je došao u napast da joj se povjeri, ali ipak je odolio. Prema svemu sudeći njegov je otac volio tu ženu osamnaest godina. Ali ako je to bila istina, zašto se Owen nije povjerio Charlotte Gorday? Da je zaštititi? Ili zato što joj nije vjerovao?

"Ne znam kako ću živjeti bez njega", rekla je jednostavno i ustala. Trenutak se zagledala ispred sebe, a zatim okrenula natrag prema Marshallu. Mislio je da će je uhvatiti srdžba, ali glas joj je bio tih, ravnodušan. "Mislila sam da ćeš ti moći objasniti, omogućiti mi da bolje shvatim. Reći mi nešto da mogu podnijeti njegovu smrt... Oprosti, previše je bilo to očekivati."

Zapuhan, Teddy Jack osjetio je topli mlaz urina kako mu vijuga između nogu. Nije znao koliko je vremena proveo u kutiji, ali nagađao je da su prošli sati, a svim svojim mahnitim vikanjem i lupanjem nije izazvao nikakvu reakciju. Ne mareći više čiju će pozornost privući, Teddy je šakama udarao po poklopcu, a bijesno pomičući tijelo slijeva nadesno u skućenom prostoru pokušavao je prevrnuti drveni kovčeg. Od početka je znao da je to uzaludan trud kojim će potrošiti previše dragocjenog kisika, ali da samo leži, čekajući smrt - to mu je bilo nezamislivo. Iscrpljen, Teddy se napokon prestao ritati, rukama stegnuvši glavu, dok je prste provlačio kroz bradu. Galerija Zeigler bila je opasana policijskom vrpcom, nitko neće svratiti. Čak ni čistačica. Mogli bi proći dani prije nego što se itko vrati i nade ga. A dotad bi mogao umrijeti... Dašćući, Teddy je sklopio oči te se prisjetio

svoje prošlosti. Da je ostao na sjeveru, sve bi bilo posve drukčije. Možda ne bi zaradio, ali zar je to bilo vrijedno ovoga? Koliko je bolji mogao biti jednostavan život? Dosadan život... U očaju, s čežnjom, pomislio je na svoju bivšu suprugu. Nenaiknut na samosažaljenje, suze su mu navrle na oči - kako bi ona doznala za njegovu smrt? Bi li joj to bilo važno? Vjerojatno ne bi, odavno je nastavila sa svojim životom. A što se njegovih roditelja tiče, oboje su bili pokojni - tko je onda na sjeveru ostao da oplakuje Teddyja Jacka? Tko bi ga oplakivao u Londonu? Samo prostitutke, i žena u kavani koja mu je čaj kuhala onako kako je oduvijek volio. Sve u svemu, Teddy Jack je shvatio da mu je najbliskiji prijatelj bio Owen Zeigler, čovjek koji ga je zaposlio i čije je povjerenje s vremenom stekao. Čovjek čije je tajne toliko dugo čuvao. A sad će ih odnijeti u grob...

Trebao je okrenuti leđa, trebao je odoljeti napasti, ali Owen je bio uvjerljiv, a u Teddyju je uvijek bilo nečega lupeškoga. Godine su prošle otkad je to počelo, nedugo nakon što je tek došao raditi u galeriju Zeigler. Owen mu je pristupio u podrumu, dok su drugi nosači pušili vani u stražnjem dvorištu.

"Bi li mi mogao nekoga promatrati?"

Iznenaden, Teddy je pogledao šefa. "*Nekog promatrati?*"

Budući da ga je uputio Owen, zahtjev se doimao nekako manje alarmantnim. Da je od Teddyja to zatražila neka od prostitutki, bio bi oprezan. Ali njegov je poslodavac bio čestit čovjek. Zar nije Teddy vidio kako se dobro odnosi prema ostalim zaposlenicima, da Nikolaju Kapinskom progleda kroz prste zbog njegovih napadaja, a recepcionarki zbog loše organizacije vremena? Owen Zeigler bio je pošten u poslovanju, omiljen čovjek, dobrih osobina i ljubazan.

A opet...

"Zašto biste htjeli da nekog promatram?" "Kad si tek došao ovamo, rekao sam ti da bi se posao mogao malo izmijeniti", objasnio je Owen podižući svezak sa zlatnim listovima koji je ležao na radnom pultu. Oprezno je dotaknuo jedan od zlatnih listova, a metal mu se gramzljivo zalijepio za kažiprst poput ribe što je zagrizla mamac. "Zabrinjava me jedan galerist. Timothy Parker-Ross. Poznao sam njegova oca, ali sad kad je umro, mislim da bi Timu moglo biti teško." Ležerno, Owen je slegnuo ramenima. "Samo me zanimalo možeš li vidjeti čime se bavi poslije radnog vremena. Kad mu je galerija zatvorena. Volio bih znati s kime ima posla."

I to je bilo sve. Jednostavan zadatak, s filantropskom namjerom, za koji je Teddyju ponuđena izdašna naknada... Zrak se u kutiji kiselio, Teddy znojio, zglobovi na šakama krvarili su mu ondje gdje je njima kucao po poklopcu. Povremeno je dozivao, ali glas mu je u vlastitim ušima zvučao slabašno i znao je da će se izvan kutije jedva čuti. Dok su mu se oči sklapale, dopustio je mislima da odlutaju u prošlost... Timothy Parker-Ross bio je svojevrsna zagonetka. Mnogo viši od metar i osamdeset, većinu je kose izgubio već kad je zašao u tridesete, izgrizavši nokte do korijena. Idealna žrtva za nasilne dječake u privatnoškolskom sustavu, Tim je zatim napredovao u prošireno nasilništvo londonske umjetničke scene. Dok mu je otac bio živ, Tim je bio zaštićen, doveden u galeriju raditi zato što mu je nedostajalo samopouzdanja da zaposlenje potraži drugdje. I tako je godinama krakati, strašljivi Tim hodao za ocem po dražbama i sudjelovao na privatnim prodajama. Svojim naherenim smiješkom i neodlučnim držanjem nikog nije oduševio niti je stekao ičije poštovanje. Ali voljeli su ga. I vjerovali mu. A on se snašao i s time.

Kad mu je otac iznenada umro, Timothy Parker-Ross naslijedio je galeriju Parker-Ross koja je trgovala njemačkom i nizozemskom umjetnošću. U roku od šest mjeseci upravitelj galerije otišao je i

sa sobom odveo tajnika. Isplaćujući astronomske plaće, Tim je uspio osigurati posprdnju odanost nosača i recepcionarke, ali njegove pretjerane ponude za mediokritetska djela i neprodana nagomilana zaliha slika tjerale su njegova računovođu u očaj. Nije bio glup, samo ograničen. U manje nemilosrdnom poslu Tim bi možda dobro zarađivao, ali nije imao predispozicija nositi se s krvoločnim umjetničkim svijetom, pa je očajnički želio pobjeći. Zato je, kad je vlasnik druge galerije pristupio Timu i ponudio mu da ga isplati, došao u napast. Sve dok za njihove sastanke nije čuo Owen.

Hrapavo se zakašljavši, Teddy je zagrebao po poklopcu iznad sebe, a u kutovima usnica nakupila mu se pljuvačka. Koža mu je bila hladna od znoja, a njegova panika varirala između ravnodušnosti i užasa. Ostani miran, govorio je sebi, polako diši, ne trati zrak... I ponovno je pustio misli da se vrate u doba kad je pratio Parker-Rossa. Kad je Owena izvijestio što je doznao, njegov je poslodavac kimnuo.

"Znači, Tim se često vidi s Tobarom Mannersom, je li? Taj je za njega prevelik kalibar."

"I te kako", složio se Teddy. "Ja sam nekad za roga gada radio, sjećaš se?"

"Razgovara li Tim i s kim drugim?"

"Ne koliko sam ja vidio. Barem ne uvečer. Samo s Mannersom. U utorak navečer išli su u *The Ivy*, Manners se idiotu udvarao kao da mu je buduća mlada, a Parker-Ross prčkao po hrani."

"Jadni Tim."

"Jadna budala."

"Budala koja je ostala siročče, a sprema joj se poočim premazan svima mastima. Mislim da to ne možemo dopustiti."

Teddy se namrštio. "Ali ti si prijatelj s Tobarom Mannersom."

"Jesmo, prijatelji smo. Zato što me nikad nije pokušao prevariti, a dobar je galerist. Sklopili smo neke unosne poslove. Osobno nemam razloga da mi Tobar ne bude drag. Ali znam kakav je prema nekima drugima, ne može odoljeti da ne isisa krv." Owen je uzdahnuo te pružio Teddyju nešto novca. "Dobar si bio."

"Ne želiš da više pratim Parker-Rossa?"

"Ne. Doznao sam što sam želio znati."

Sljedeći je tjedan Timothy Parker-Ross za svoju galeriju dobio ponudu galerista iz SAD-a. Galerista kojega je Owen Zeigler osobno poznao i upoznao ga s Timom. Budući da ga je Owen uvjerio da je prijedlog izvanredan i da će morati brzo reagirati, Parker-Ross je odmah potpisao i povukao se u inozemstvo. Razbješnjenom Tobaru Mannersu trebali su mjeseci da to preboli, a nikad nije doznao kakvu je ulogu u svemu imao Owen.

Owen Zeigler postupao je kao dobar Čovjek. *Dobar čovjek*, pomislio je Teddy. Ali je li doista to bio? Bilo je prilika kad je špijunirao za Owena Zeiglera, prigoda koje se nisu tako sretno rasplele. Rezultata koji su bili dvojbeni. Ali Teddy je uvijek vjerovao svom poslodavcu, a Owen ga je zauzvrat uputio u svoje tajne... I zato je sad ležao, boreći se za zrak, u kutiji. U galeriji koja je bila zatvorena, u podrumu koji je opasivala policijska vrpca, nekoliko metara od mjesta gdje je njegov poslodavac ubijen samo koji dan prije.

Umirao je polako, ali to nije bilo dovoljno brzo.

Izlazeći za djecom na igralište, Georgia je navukla rukavice i omotala šal oko vrata. Bože, pomislila je, hoće li ikad zatopljeti? Zimi se nikako nije nazirao kraj, stabla su se mrgodila bez ikakve naznake zelenila, ljeto je bilo godinama daleko. Ili je to možda uvijek bilo tako u životu. Kad si nešto planirao ili čekao, vrijeme bi se od zeca pretvorilo u kornjaču. U napasti da se vrati unutra, Georgia je odjedanput spazila priliku pokraj ograde i namrštila se, iznenađena što vidi bivšega muža.

Mnogo su puta razgovarali proteklih dana; Georgia je spomenula da ju je policija posjetila u njezinu domu u Claphamu. Samo rutinski, uvjeravala ga je Georgia kad je Marshall naglo reagirao, ništa ozbiljno. Zatim joj je rekao da su njega ispitali netom nakon ubojstva. Zanimalo ih je je li Owen Zeigler imao neprijatelja, zato što su, iako sigurni da je to bila propala pljačka, morali pitati. Nakon još nekoliko minuta razgovora Marshall je spustio slušalicu.

Ali eno ga sad, stoji pred vratima škole gdje Georgia predaje. Gotovo kao da je čeka, kao što je običavao kad su se tek vjenčali.

"Hej, Marshalle", rekla je dok mu je prilazila. "Kako si?"

Šakom je obujmio jednu od šipki na školskoj ogradi, bijelo meso na crnome metalu.

"Zanimalo me možemo li razgovarati." "*Sada?*" pitala je trzajući glavom prema djeci iza njih. "Moram paziti da po svu djecu netko dođe prije nego što mogu otići. Svaki tjedan zbog otmičara ostanemo bez troje."

On se osmjehnuo, zbog njezina mu je humora bilo lakše. "Mogu pričekati?"

"Dobro", složila se, "daj mi desetak minuta."

Kad je petnaest minuta poslije izašla, zakapčala je kaput, riđu je kosu zavukla pod ovratnik, plave su joj oči bile čvrste.

Ležerno je provukla svoju ruku ispod njegove. "Kako se držiš?"

"Vidio sam te na zadušnici, hvala što si došla. Zašto nisi ostala poslije?"

Slegnula je ramenima. "Mnogo je ljudi bilo ondje, Marshalle, nisam ti se još ja trebala motati onuda."

Zajedno su izašli na Fulham Palace Road zastajući na semaforu da prijeđu.

"Kako je Harry?"

"Dobro."

"Znači, ide to s vas dvoje?"

"Da, ide."

"Drago mi je što si sretna."

"Dođi, častim te pićem", rekla je usmjeravajući ga prema *Zlatnoj busoli*. U pivnici je bilo tiho, stolovi prazni.

"Trebali smo rezervirati", našalila se sjedajući za stol pokraj vatre. Donijevši im piće, Marshall je sjeo nasuprot svojoj bivšoj ženi i ispružio ruke prema toplini. Vidjela je da loše spava i nije se iznenadila. Smrt roditelja svakog bi šokirala, ali Marshall je našao masakrirano tijelo svojeg oca i činilo se da ga to progoni.

Otpivši gutljaj narančina soka, Georgia je proučavala bivšeg muža. "Radiš li sad išta?"

"Radio sam, ali sad ne", priznao je te otpio malo pića. "Zapravo sam se maloprije vratio iz Amsterdama. Bio sam ondje samo koji sat, odmah sam se morao vratiti u London." Osmjehnuo se u nelagodi. "Glava mi nije baš bistra... Ali brzo ću ja opet raditi."

"Ne moraš se žuriti."

"Ne mogu besposleno sjediti."

"Nikad i nisi mogao", odgovorila je Georgia i potapšala ga po koljenu. "Bi li došao k nama koji dan?"

Obrve su mu se podignule. "Misliš da bi to pomoglo?"

Slegnula je ramenima. "Možda ne bi. Samo ne želim da budeš sam. Zašto nisi ostao u Nizozemskoj?"

"Nisam mogao. Dobro, *mogao sam*, ali mislio sam da bih se trebao vratiti ovamo. Imao sam osjećaj kako ocu okrećem leđa ako se vratim kući, kao da se ništa nije dogodilo. A ima i drugih razloga..." Glas mu je utihnuo dok je zurio u nju. "Ti si jedina kojoj mogu vjerovati, Georgia. A trebam nekog komu mogu vjerovati, trebam nekog s kime mogu razgovarati."

"Razgovaraj onda", odgovorila je skidajući kaput i zagledala mu se u lice. "Meni možeš reći sve, znaš to."

"Znam." Marshall je žustro ispio piće. "Isuse, ne znam što ću."

Bojažljivo, Georgia se osvrnula oko njih. Ali u blizini je bila samo pipničarka, a i ona je razgovarala s drugim gostima.

"Reci mi što te muči", počela je ne podižući glas. "Da čujem, Marshalle."

"Možda ne bih trebao -"

"Možda bi trebao! Ja bih se tebi obratila da imam problema, znaš to. Sam Bog zna da sam se na tebe dosad dovoljno puta oslonila. Dakle, reci mi što se događa."

"Mislim da su oca ubili zbog nečega što je našao."

"Čega?"

Marshall je zastao i zatim joj - polagano i pomno - rekao sve o pismima o Rembrandtu, a Georgia je iskolačila oči dok je slušala. Kao da ju je iznenada stresla zimica, navukla je kaput preko ramena, čupkajući nit što se izvukla iz podstave. Marshall se na trenutak prisjetio mirisa njezine kože na svojoj dok su vodili ljubav i načina na koji je nedjeljom ujutro čitala novine, prenoseći mu vlastite urnebesne sažetke tjednih vijesti. Sjetio se i kako se lako mogla rasplakati dok je gledala film, i kako je jaka bila kad bi imala problema. I shvatio je koliko mu je drago što je na njegovoj strani.

"I gdje su pisma sada?" pitala je Georgia, a zatim odmahнула glavom te raširila oči. "Nemoj mi reći da su kod *tebe*?"

"Skrio sam ih."

"Kamo?"

Pogledao ju je nepovjerljivo.

"Dobro, nemoj mi reći", rekla je, "ali zar ne bi još netko trebao znati gdje su?"

"U slučaju da se meni nešto dogodi?"

Nelagoda joj je izmijenila izraz lica. "Nemoj tako."

"Moj je otac ubijen, Georgia. *Umoren je*. A njegovi ubojice nisu dobili ono što su tražili. Neće sad prestati tražiti pisma. Okomit će se na svakog tko bi za njih mogao znati -"

"A ti si rekao meni. Baš ti hvala", zadirivala ga je.

"Zato ti i ne govorim gdje su pisma."

Drhteći Georgia se primaknula vatri da zgrije ruke. Pipničarka je prestala govoriti i bezvoljno brisala rub šanka, dok su cjepanice promijenile položaj iza rešetke. Odrazi pivničkog interijera i ljudi u njemu palucali su na ukrasnim mjedenim tavama i loncima, dok su zlatni poklopci dalekozora slijepo žmirkali na svjetlu vatre.

Neuobičajeno tjeskobna, Georgia je osjetila promjenu u zraku i shvatila da joj se u roku od nekoliko minuta život promijenio. I to joj je, sramila se, zasmetalo. Zametalo joj je što je njezin duševni mir svrgnut po tako kratkom postupku.

"Idemo na policiju, Marshalle", rekla je napokon. "Reci im za pisma."

"Ne usuđujem se -"

"Zašto ne?"

"Zato što bi - pod pretpostavkom da uopće povjeruju u priču o pismima - ona tad postala javna, a onda bi svi znali. Ti bi ljudi onda postali samo još bezobzirniji i opasniji."

"Ovisi o tome tko su *ti ljudi*", odgovorila je ona malo uzrujana. Lice mu je poprimilo oštar izraz. "Ja sam našao očevo tijelo. Znam za što su sposobni."

Spustila je pogled, premećući po glavi ono što joj je Marshall ispričovijedao.

"Pretpostavljam da ono s ubojstvom Stefana van der Heldea ne bi moglo biti slučajnost? Ili?"

"Ne."

"Tko onda još zna za pisma?"

"Očev mentor Samuel Hemmings. Možda očevi zaposlenici, Teddy Jack i Nikolaj Kapinski. A možda i još netko - očeva ljubavnica."

Georgia je zastala, s čašom na pola puta do usnica. "Nikad nisi spomenuo da je tvoj otac imao djevojku -"

"Nisam znao za nju. Dok danas nije iskrsnula. Rekla je da su bili ljubavnici osamnaest godina."

Spustivši čašu na stol, Georgia je prstom prešla preko orošene stijenke i ispisala inicijal G. "Owen mi se nikad nije činio kao osoba koja bi imala tajne."

"E, pa, očito je bio. Nisam znao za Charlotte Gorday, *ni* za pisma o Rembrandtu."

"Čovjek se zapita..."

"Što?"

"Koliko dobro ikoga poznaješ."

Odmahnula je glavom. "To je kao komoda -"

Osmjehnuo se zbunjen. "*Što?*"

"Tvoj otac. Recimo da postoji taj veliki, lijepi komad namještaja kojemu se svi dive. Komoda. Jednostavna. Prozirna." Zastala je. "Ali kad pobliže promotriš, u svim se tim ladicama nešto *skriva*. Ladica s njegovim dugovima, ladica s njegovom ljubavnicom, ladica - *velika* ladica - s pismima o Rembrandtu." Slegnula je ramenima. "Da, znam, usporedba je priprosta, ali ja radim s djecom, sjećaš

se?... Što ćeš učiniti?"

"Nisam siguran. Nešto želim provjeriti večeras, ali poslije toga ne znam." Glas mu je malaksao. "Iskreno rečeno, dio mene želi samo da se vratim svom starom životu. Ali ne mogu. To sam otkrio danas. *Moram* doznati tko mi je ubio oca i želim biti siguran da se neće domoći pisama. Objavljivanje bi moglo srušiti tržište umjetnina."

Pogledala ga je u nevjerici. "Ali zašto bi tebe za to bila briga? Oduvijek si mrzio te ljude."

"Donedavno bi mi bilo drago da netko umjetničkom svijetu potkreše krila. Mogu shvatiti zašto ljudi mrze galerističku pohlepu, zašto su goleme zarade kamen spoticanja." Prikovao je pogled za njezin. "Ali kad mi je otac ubijen, spoznao sam da lavina može zatrpati i dobre ljude. Da unatoč svim gadovima koji trguju, ima i poštenih ljudi koji ne bi mogli preživjeti krvoproliće. Pisma o Rembrandtu vrijede milijune zato što bi mogla uzdrmati tržište. *Ne smiju dospjeti u pogrešne ruke*"

Prošao je trenutak.

"Pomoći ću ti kako god mogu", tekla je Georgia naposljetku. "Ali neću teći Harryju ništa od ovoga. Ne želim ga upletati..."

Marshall je kimnuo.

"Mogu li ja kako pomoći?"

Dirnut, Marshall je odmahnuo glavom. "Ne znam kako bih ti zahvalio."

"Pa mogao bi me počastiti još jednim sokom od naranče", tekla je jednostavno. "Za početak."

Jedan sat poslije rastali su se, a Georgia je kući londonskim ulicama pošla sama odbijajući Marshallovu ponudu da je otprati do doma. Bilo je mirno, sredina tjedna, i dok je hodala njezine su potpetice odjekivale pločnikom, a sjena se protezala pred njom. Nesvojstveno nervozna, zatekla je sebe kako razmišlja o onome što joj je Marshall ispričovijedao, čak se i nekoliko puta osvrnula da provjeri slijedi li je tko. Ali ulica je bila prazna, odmahнула je Georgia glavom, ljutita zbog svoje nervoze. Prebacivši torbicu preko ramena prešla je Clapham Common te prošla ispod uličnih svjetiljki na putu prema kući.

Iako je u početku bila ljuta što ju je upleo, Georgiji je ipak bilo drago da joj se Marshall obratio. Razmišljala je o njemu u posljednje vrijeme, priželjkivala da joj se javi, da mu povjeri vlastitu vijest. Ali kad joj je rekao za Owenovu smrt, zašutjela je, i premda je maloprije bila u napasti da progovori, trenutak je bio pogrešan. Usput se zapitala je li i dalje zaljubljena u Marshalla i nadala se da nije. Skrenula je u svoju ulicu kad je iza ugla auto naglo zaokrenuo.

Prestrašena, uzmaknula je od rubnika - ali auto je nastavio i nestao na kraju ulice. Udahnuvši, Georgia se umirila. Ma koji joj je vrug bio? Auto nije dolazio po nju. Nekog je vozio doma. Kćer iz plesne škole ili muža sa skvoša. Zatečena svojim neočekivano tankim živicima, popela se stubama ispred kuće, a zatim gurnula ključ u bravu.

"Zdravo, dušo", doviknuo je Harry otraga. "Gdje si bila?" Izašao je u predsoblje brišući ruke o kuhinjsku krpu i obilazeći brdski bicikl poduprt u dnu stubišta. "Trebao bih to maknuti."

Podignula je pogled prema nebesima. "A i planinarske cipele."

"Mislio sam da ti se sviđaju ondje", odgovorio je, poljubivši je u čelo. "Nekad si govorila kako te podsjećaju da u kući imaš pravog aktivnog muškarca od krvi i mesa."

"Skupa s pravim aktivnim blatom."

"Naporan dan?"

"Jedno sam dijete morala baciti kroz prozor, ali inače mirno."

Glavu je nakrivio u stranu. "Izgledaš drukčije."

"To je zbog brade."

Nasmijao se. "Ne, stvarno izgledaš drukčije. Da te ne muči što?"

"Ne, Harry", rekla je bezbrižno skidajući kaput. "Sve je u redu."

"Fino. Skuhao sam *curry*"

Zatvorivši vrata za sobom, Georgia se nasmiješila te odbacila svaku misao na Marshalla i pisma o Rembrandtu.

"Marshalle!" iznenada je rekao neki glas, a visoka je štrkljasta prilika zašla u Ulicu Albemarle. "I mislio sam da si ti."

Pognut kao i uvijek da ublaži svoju visinu, Timothy Parker-Ross dogegao se do njega, a zatim Marshalla privukao u klimav zagrljaj. Duge je ruke ovio oko prijatelja, pa uzmaknuo, posramljen. "Oprosti. Samo mi je drago što te vidim... Moja sućut zbog tvog oca."

"I meni je drago što tebe vidim", rekao je Marshall iskreno. "Mislio sam da si u inozemstvu."

"Vratio sam se. Znaš kako je, oduvijek sam volio putovati."

"Sjećam se. Kad smo bili mladi rekao si da želiš oputovati u svaku zemlju na svijetu. I naučiti svaki jezik."

Timothy se nasmijao. "E pa nemam mozak da naučim sve jezike. Učenje mi nikad nije bila baš jača strana", smijao se sklapajući i rasklapajući dugačke ruke kao da mu smetaju. "Ali da dosta putujem, to da. Sad imam vremena, a i novac dobro dođe. Sad imam mnogo novca, od prodaje galerije." Osvrnuo se po praznoj ulici. "Ostaješ li u Londonu?"

"Ne znam", odgovorio je Marshall iskreno. "Ne znam što ću."

"Ma eto... ako bi htio... ako imaš volje, mogli bismo na večeru. Da se napričamo." Timothy je zastao, i te kako svjestan da zamuckuje. "Pokušao sam se vratiti na pogreb tvog oca, ali let je bio odgođen... Moj je otac uvijek govorio da na sve kasnim."

Osmjehnuvši se Marshall mu je dotaknuo ruku. Dok je on odrastao, postao krupniji i očvrstao, Timothy je ostao mekan i dječaćki. Nikad se nije oženio. Nikad nije imao to samopouzdanje, sramežljivost ga je pretvorila u društvenog pustinjaka. Može on putovati svijetom, ali nikad se nigdje neće opustiti i Marshall je shvatio kako je on bio - a vjerojatno i ostao - jedini Timothyjev prijatelj.

"Ići ćemo na večeru, to bi mi bilo drago. Moram razvrstati očeve stvari, ali poslije toga bismo se mogli vidjeti." Marshall je zastao, zagledavši se u prijatelja iz djetinjstva. Momčića koji je skakao na autobuse po Piccadillyju i s njih, dječaka u British Museumu, izopćenika koji je postao krut pod britkom ambicijom svojeg oca.

"Radiš li?"

Timothy je zastrugao nogama "Ne... Ne znam zapravo što bih radio. Valjda bih *trebao* raditi, ali što? Razmišljao sam da se počnem baviti nekretninama. Ono, možda u Španjolskoj, ondje je mnogo Engleza pa ne bih morao učiti jezik." Nasmijao se. "Pazi, pomogao sam ja organizirati nekoliko dobrotvornih priredbi ovo ljeto. Zivkao ljude koje poznajem, prikupljao novac... Ali u posljednje sam vrijeme razmišljao da bih mogao sagraditi kuću u Švicarskoj."

"Znaš li skijati?"

Nagnuo je glavu u stranu. "Ne. Mora li se to?"

Marshall se nasmiješio. "Nije obvezno." Posegnuo je u džep pa napisao broj svog mobitela. "Sad moram ići, ali uskoro ćemo se opet vidjeti. Nazovi me, može?"

Dirnut, Timothy je uzeo broj i kimnuo. Dok je odlazio, Marshall je stajao i promatrao njegovu bljedunjavu priliku kako odmiče, zastavši samo jedanput da šutne limenku u jarak na kraju ulice.

Skrenuvši pozornost natrag na galeriju, Marshall se zagledao u policijsku vrpcu, a potom dignuo pogled prema prozorima na prvom katu galerije. Zatim se osvrnuo oko sebe. Ulica Albemarle bila je

pusta, londonska je kiša neutješno padala i slijevala se niz galerijske izloge s rešetkama. Na ulaznim vratima galerije Zeigler bila je obavijest: ZATVORENO ZBOG ŽALOSTI. Marshall je na trenutak poželio napisati novu poruku, staviti ZATVORENO ZBOG UBOJSTVA, ali kakve koristi od toga? Svi su u zapadnom dijelu Londona znali što se dogodilo Owenu Zeigleru.

Sagnuvši se ispod kriminalističke plavo-bijeje vrpce, Marshall je otključao vrata galerije i ušao. Dojmila ga se njezina vlažna sablasnost, a sjena mu se oduljila galerijskim podom kad je zašao dublje unutra. Uključivši stolnu svjetiljku, osvrnuo se. Sve je bilo onako kako je i vidio posljednji put. Ništa pospremljeno ni premješteno, papiri razbacani, mahnita očajnička potraga očita. Imao je silnu želju da pospremi, da galeriju dovede u red, da je dovede u onakvo stanje kakvo bi želio njegov otac. Reprezentativno, elegantno, uredno. Ali znao je da ne smije jer će se policija vratiti. Po što, Marshall nije bio siguran. Uzeli su forenzičke dokaze i otiske, gacali gore-dolje po podovima sve dok pod nogama nisu samljeli svaki trag čistom težinom svoga mnoštva. Ali *svejedno* su vrpcom opasali galeriju, ne dopuštajući bilo komu da ude protekla dvadeset četiri sata.

No *nešto* je Marshalla dovabilo natrag... Pisma je pohranio u sef amsterdamske banke, ali kod sebe je zadržao njihovu kopiju. U kovčegu, skrivenu u radnoj verziji svog prijevoda Danteove *Božanstvene komedije*. Nakon razgovora sa Charlotte Gorday, Marshall je želio Nizozemsku napustiti brzo - njegov je povratak u London potaknula želja da vidi bivšu ženu i potreba da iznova obiđe poprište očeve smrti. Ali dok je išao prema stražnjem dijelu galerijskog prostora, Marshall je uhvatio sebe kako zastaje, nesiguran, pred vratima koja su vodila dolje u podrum. Je li se *doista* želio vratiti onamo? Dolje u mračnu utrobu galerije? Na mjesto gdje su Owena Zeiglera mučili i objesili? Je li se želio prisjetiti što je vidio, što je onjušio?

Oči je na trenutak sklopio, pa ih opet otvorio. Policija je taj prostor ponovno pretražila, rekao je sebi, što je zapravo mogao očekivati da će naći? Ali oni su tražili tragove, dokaze. Marshall je tražio nešto što bi otac mogao ostaviti sinu da nade. Neku natuknicu, neki zapis... I dalje oklijevajući, Marshall je u mislima vidio podrum, prehodao taj prostor u svojoj glavi. Pregledao ga je poslije ubojstva. Nije bilo ničega, *ničega*. Zašto bi se onda vraćao dolje?, zapitao se. Zašto bi se vratio i ponovno obišao takav prizor? Kakve je koristi uopće mogao imati od toga da iznova proživljava takvu strahotu?... Predomislivši se, Marshallovi su prsti pustili kvaku, a on se vratio, istim putem kojim je došao od prednjeg ulaza.

Galerija se doimala nabijena uspomenama koje je njegovo prisjećanje uznemirilo. Marshallu se čak učinilo da je krajičkom oka nazreo svoju majku, kako se spušta na vernisažu, blistajući u kićenom ruhu iz 1970-ih. Bez ikakvog truda, mogao je čuti trvenje prošlih razgovora i telefon kako zvoni u daljini. U tom je trenutku na površinu isplivala uspomena na puknutu cijev, Lestera Foxa i Gordona Hendrixa do koljena u vodi, kako dodaju slike iz ruke u ruku. Lester Georgeu, pa Owenu, pa Marshallu i naposljetku njegovoj majci. Koja je stajala na najvišoj stubi podrumskog stubišta. I tad je Marshall pomislio na duha, mrtvog vojnika, uvijek na periferiji svojih djetinjih snova...

Prigušen zvuk ispod njegovih nogu trgnuo je Marshalla iz zamišljenosti. Isprva je pomislio da još sanjari, da će svaki čas ugledati mrtvoga vojnika kako se napokon otjelovljuje pred njime. Ali zvuk mu se učinio stvaran, pa se, znatiželjan, Marshall istim putem vratio do podrumskih vrata. Zastao je, osluškujući. Ništa. A opet, znao je da zvuk nije umislio. Bešumno je okrenuo kvaku i otvorio vrata. Podrumske su stube bile u mraku, kroz stražnji prozor na suprotnoj strani jedva je dopiralo ikakvo svjetlo. Vлага kao da se pojačala, i ispod nje miris krvi, a Marshall se niz prve stube

oprezno spustio. I ponovno je začuo zvuk, mukli udarac.

Je li slučajno bojler ostao uključen?, pitao se. Je li se to plamenik šuplje oglašavao dok se palio? Ali nije to mogao biti bojler, zgrada je bila previše hladna... Pažljivo je krenuo niza stube, još koji metar i moći će posegnuti prema prekidaču. Pljesnivi mu se zrak skupljao u nosnicama dok se spuštao, a na suprotnom kraju izronila je pregrada - golema crna masa što se zgurila u sablasnom podrumu.

I eto ga opet.

Potmuli udarac.

Marshall je skočio i škljocnuo prekidač. Nije znao što može očekivati, ali golemu transportnu kutiju posred podrumskog poda sigurno ne. Smućen, krenuo je prema njoj, a onda shvatio da zvuk dopire iz nje. *Netko je bio u kutiji.*

"Drži se!" rekao je žustro, "izvući ću te."

Uzevši čekić s radnog pulta, Marshall je pokušao upotrijebiti račvasti kraj da razlabavi poklopac, ali čelične su ga sponne previše čvrsto držale i nisu popuštale. U očaju, pokušao ih je razbiti, a potom otrčao do zida i skinuo škare za žicu. Sake je stisnuo oko škara, iz sve snage upro da prereže gornju sponu i čelik je napokon popustio.

Pohrlio je osluhnuti.

"Još malo pa si vani. Čuješ li me?"

Zvuka nije bilo.

Bio je prespor!, pomislio je Marshall srdito. Isuse, bio je prespor!... Petljao je oko sponne na prednjem kraju kutije, cimajući je, povlačeći je, sve dok mu se nije urezala u dlanove. Onda ju je napokon prelomio, zaglavivši račvasti kraj čekića pod poklopac i navalivši se na njega svom snagom. Prasnuvši, drvo se rascijepilo, poklopac odignuo koji centimetar, a Marshall zavirio u mračnu kutiju.

"Bože!"

Teddy Jack je bio siv, nepomičan, s pljuvačkom oko usta, usnice su mu se povukle iznad zuba. Ali kad je Marshall polugom poklopac podignuo još više, ljudini su vjeđe zatreperile pa je - hrapavo udahnuvši - usisao dašak svježeg zraka.

"Čovjek se zapita..." rekao je Rufus Ariel staloženo. "Tko bi ubio Owena Zeiglera?"

Leon Williams prtljao je po gumbima na manšetama, opipavajući glatke zlatne kugle koščatim prstima, očiju opreznih iza zasjenjenih naočala. Potreslo ga je ubojstvo, primaknulo se tako opasno. Njegova ispijena pojava, odjevena u besprijekorno mornarski plavo odijelo od serža, trzala se od nemirne energije, a koščate su mu se šake stiskale i rastvarale, našavši napokon malo mira kad ih je gurnuo duboko u džepove hlača. Živci su mu oduvijek utjecali na apetit, a prošli tjedan Leon jedva da je išta uspio progutati, i želudac mu je sad zakrulio od kiseline.

Rufus se zagledao u predio plavoga serža iz kojeg su dopirali zvukovi.

"Zašto ne pojedeš nešto?"

"Sve izbacim iz sebe", odgovorio je gledajući kolegu s divljenjem.

Impresionirala ga je smirenost Rufusa Ariela. Svi su razgovarali o ubojstvu, pitajući se je li bilo osobno. Ili je li to bila propala pljačka - i jesu li oni sljedeći. Nitko svoju galeriju nije dugo ostavljao bez nadzora, pa je svake noći opasač alarmnih svjetala nervozno žmirkao nad Ulicom Albemarle.

"Moje je tajnica jučer otišla", nastavio je Leon. "Pa ipak smo mi samo dvoja vrata dalje od galerije Zeigler. Rekla je da je njezin muž zabrinut i da ne želi da više radi u zapadnome Londonu... Slušaš li ti?"

Kimnuvši, Rufus je podignuo pogled. "Zašto bi itko poželio ubiti tajnicu? Pa čak i lošu? Svi znaju da su galerističke tajnice najgluplje žene u Engleskoj. Samo ubijaju vrijeme prije nego što se udaju za nekog nesposobnjakovića s londonske periferije."

Rufus je odavna iskazivao osobnu antipatiju prema djevojkama iz više klase koje su radile u galerijama. Premda nije prestajao očijukati s njima, Rufus Ariel nikad nijednu nije uspio zvesti. Možda ipak nisu bile toliko glupe.

"Ma znaš što hoću reći!" odgovorio je Leon napeto. "Zašto bi itko poželio ubiti Owena Zeiglera? Čuo sam da su mu prosuli crijeva. Krvi svuda... Hoću reći, čudno je koliko su ga brzo pokopali, zar ne? Sve u takvoj žurbi."

"Njegov je sin to morao organizirati dok je bio u Londonu. Znaš da ne živi ovdje."

"Ali jučer sam ga vidio -"

Alarmiran, Rufus je podignuo pogled sa svog sjedala, njegovo podbuhlo lice nije više bilo bezizražajno, a debele je šake stisnuo preko trbuha.

"*Marshall Zeigler?* Čuo sam da se vratio u Amsterdam."

"Ako i jest, ondje nije ostao. Kažem ti da sam ga jučer vidio." Leon je povisio glas, kao i uvijek kad je mislio da mu proturječe. "Znam kako izgleda! Kažem ti, vidio sam ga. Išao je u očevu galeriju. Bilo je prilično kasno."

"Što je radio u galeriji? Mislio sam da je opasana vrpcom, policija je rekla da nitko ne smije ulaziti onamo."

"Pa to mu je nekad bio dom, nije li?" rekao je Leon, stjeran u kut. "Valjda je mislio da nikomu neće smetati. Ne kažem da bi meni to bilo drago, da se vratim onamo gdje sam našao oca mrtva ... Misliš da će ga policija uhvatiti?"

"Marshalla Zeiglera?"

"Onoga koji mu je ubio oca!" odgovorio je Leon razdražljivo sjedajući u jednu od pozlaćenih stolica savršeno smještenu ispod mrtve prirode. Misli su mu se ubrzale, a riječi nastavile izlijetali. "Ili bih trebao reći *oni*? Misle da nije bio samo jedan, zar ne? Mogla su biti dvojica, čak trojica. Mogla ih je biti cijela banda", nastavio je Leon sve više se ljuteći dok mu je želučana kiselina palila utrobu. "Stalno se o tome govori, o tim bandama što haraju naokolo. S noževima, čak pištoljima... Trebao bih opet provjeriti svoj alarm. Možda i brave promijeniti... Zašto su to učinili? Zašto bi to ikomu učinili? Zašto? Zašto nisu samo ukrali slike? Pustili Owena na miru. Pa to je mogao biti bilo tko od nas." Ustao je koračajući nemirno. "Sjetiš li se ikad Stefana van der Heldea?"

Potresen, Rufus je hladno odmjerio Leona. "Van der Helde? Zašto si njega spomenuo?"

Nešto u njegovu tonu natjeralo je Leona da se trgne, dok mu je glas malaksao. "Zbog nečega što je jedan od galerista govorio u klubu. Van der Helde je davno radio u New Bond Streetu, prije nego što se odselio u Amsterdam.. Razgovarali smo o Zeiglerovoj smrti i netko se sjetio kako su van der Heldea mučili i ubili. Nema ni godina dana. Sjećaš se onog s kamenjem?" zasrao je uznemiren Rufusovim nedokučivim izrazom. "Natjerali su da ga proguta kamenje prije nego što su ga ubili. A Owenu Zeigleru su rasporili utrobu... Zašto bi mučili dvojicu galerista ako ne postoji neka veza?"

"Ljude stalno ubijaju."

"Ali obojica su bili galeristi, obojicu su mučili..." Leon se počeo pitati je li rekao previše. I to pogrešnom čovjeku, jer se Rufusovo lice poprimilo jezovit izraz. "O Bože, ne želim razmišljati o tome."

Zastavši, Leon je promatrao mladu ženu kako ulazi u galeriju i sjeda za recepciju. Trenutak poslije počela je kuckati po tipkovnici, prekinuvši da se javi na telefon kad je zazvonio pokraj nje.

Ustajući se Rufus je potegnuo prsluk preko zaobljenog trbuha i krenuo natrag prema uredu, zatim se okrenuo i dao znak Leonu da ga slijedi. On je to nerado učinio, a Rufus je zatvorio vrata za njime.

"Nema smisla razgovarati pred namještenicima", rekao je polagano se spuštajući u naslonjač. "Ne želim i ja ostati bez tajnice."

Leon se trznuo. "Je li te pitala za ubojstvo?"

"Nije, ali opet, poznaje Vicky Leighton koja je radila za Owena Zeiglera pa je nedvojbeno čula sve okrutne detalje." Budući da mu je laknulo što je razgovor opet poprimio dobroćudni tijek, Leon se opustio.

"Što je s Victorijom Leighton? Sad će tražiti posao, zar ne? Možda bi radila za mene -"

"Riješi to sam", odgovorio je Rufus prekidajući ga te se vratio njihovu prijašnjem razgovoru. "Ono o Stefanu van der Heldeu -"

"Ne želim više o tome razgovarati."

"Ja želim."

Prestrašen, Leon je spustio pogled, a Rufus nastavio. Jesu li ubojice ukrali išta iz van der Heldeove galerije?"

"Nisu. A policija nikad nije otkrila tko je to učinio. Možda su to bili isti oni koji su ubili Owena Zeiglera -"

"Ma otkud ti to, Leone?"

"Što to?"

"Da bi to mogli biti isti ubojice."

Leon se već sad preznojavao. "Pa mogli bi biti."

"Zašto? Što je bilo zajedničko van der Heldeu i Zeigleru?"

Premjestivši se na svome sjedalu, Leon je zamučao. "Oni... Poznavali su se."

"Koliko dobro?"

"Ne znam koliko dobro!"

"Van der Helde je bio homoseksualac, Zeigler hetero", odgovorio je Rufus zamišljeno. "Zeigler je trgovao nizozemskom umjetnošću, van der Helde ruskom -"

"Ali van der Helde je *prije* trgovao nizozemskim slikama."

Rufusove su se obrve podignule, usnice stegnule. "Je li? Nisam to znao."

"Otac mi je rekao. Bilo je to davno. Van der Helde se ruskom umjetnošću počeo baviti u 70-ima, prije nego što si ti otvorio galeriju..."

Pogođen, Rufus Ariel zanemario je tu strelicu. Malo ga je što moglo uzdrmati, ali prezirao je svaku aluziju na podrijetlo nekih sretnijih galerista. Nasljeđa koja im je donijela sreća njega su žuljala zato što je dvadeset godina dijelio mito prije nego što je uopće i primirisao londonskoj umjetničkoj sceni. Ljenji, gluplji ljudi do svojih su galerija došli srećom i rođenjem, a Ariel je podilaženjem i ulagivanjem utabavao svoj put među njihovim redovima. I kad su ga naposljetku prihvatili, svaki spomen toga kako on u taj posao nije ušao rođenjem bio je udarac njegovu egu.

"...Van der Helde je trgovao nizozemskim interijerima." Svjestan da je privremeno u prednosti, Leon je nastavio glupavo blebetati. "U to je doba poznao mnoge galeriste. Otac mi je jednom rekao da je otkrio Vermeera. Ali mislim da je to bila glasina. Ljudi uvijek lažu o svojim uspjesima. Baš se neki dan Tobar Manners razvezao o -"

Rufus ga je prekinuo.

"Znači, van der Helde je bio stručnjak za nizozemsku umjetnost? I poznao je Owena Zeiglera."

"Jest."

"To je sve?" rugao se Rufus. "To je sve što ih je povezivalo?"

Leon je izgledao povrijeđeno. "Obojica su ubijena -"

"Hoću reći, to je bilo *sve* što ih je povezivalo dok su bili živi?"

"Ne znam!" odgovorio je Leon i opet povisio glas. "Zašto me ispituješ. Rufuse? Samo sam razmišljao naglas, učinilo mi se čudno što su ubijena dvojica galerista. Ne želim natuknuti ništa drugo, ništa drugo ne *znam*'. Ništa drugo ne *želim* znati. Možda nije uputno."

"Uputno za koga?"

"Za nas! Za sve nas!"

"Isuse", rekao je Rufus grubo, "kukavica si."

"Jesam, da, ne pretvaram se da nisam. Nisam hrabar čovjek, nikad i nisam bio. Moj mi se život donedavno sviđao. Bilo mi je dobro, *svima* nam je ovdje bilo dobro, ali sve se promijenilo. Ljudi za koje si mislio da će ovdje ostati doživotno, odlaze. Galerije se zatvaraju, brakovi propadaju. Prodi ovuda noću i kao da si u napuštenom gradu. Mislio sam da se depresije pojavljuju na sjeveru, u onim

vražjim tvorničkim gradovima, ne ovdje dolje, ne na umjetničkom tržištu. Ne bi se *trebale* pojavljivati ovdje."

Oduševljen što je tako iz temelja potresao Leona, Rufus je poprimio suosjećajan izraz. Možda po svom dolasku u Ulicu Albemarle nije bio jedan od nekolicine odabranih, ali naivni galeristi neće se s teškim vremenima moći nositi jednako dobro kao on. Sad je bio trenutak kad se praktična inteligencija isplati.

"Dovoljno je teško što se pitaš hoćeš li uspjeti održati posao", nastavio je Leon, "ali sad se još moraš brinuti i hoće li te ubiti. Brinuti se zbog svake osobe koju si pustio u galeriju. Pitati se tko u nju ulazi i što je sposoban učiniti..." Stresao se. "Znaš što sam čuo neki dan?"

Rufus je odmahnuo glavom.

"Da je naš premijer izgubio leću. Ima *samo jedno oko* - a sad dobro ne vidi ni na to. Ode cijela zemlja kvragu. A nikoga nije briga... Daj ti meni reci, koji se to vrag događa?"

Rufusov je izraz bio nedokučiv. Ako je nešto i znao, tu spoznaju nije imao namjeru podijeliti.

Nakon prve čaše viskija Teddy Jack osjetio je kako mu se tijelo počinje opuštati. Mišići su mu se počeli smekšavati, panika u prsima je popustila, orošena se koža zagrijala kad mu je Marshall ponudio još jedno piće. Koje je prihvatio. Čaša je bila hladna između njegovih užarenih ruku, ali Teddyjev je mozak i dalje bruji od tišine zatvorene kutije, nos mu je još bio ispunjen vonjem drvenih strugotina, vlastitog urina i znoja. Uz Marshallovu je pomoć izašao iz kutije, zatim se okrenuo i nogom probio poklopac dok mu je srce bubnjalo, a oči se ovlažile. *Ovlažile*, da. Nije on plakao, ne. Nije plakao što su ga spasili od gušenja.

Odbacivši svaku daljnju pomoć, Teddy je s Marshallom otišao u stan iznad. Mjesto koje je često posjećivao uvečer, kad bi on i Owen razgovarali. Katkad o galeriji, katkad o poslu, katkad čak i o ženama... Ali ne sada. Sada je Teddy sjedio, pijuckajući svoje drugo piće i zurio u čovjeka koji mu je sjedio nasuprot. Marshalla Zeiglera, Owenova sina. Marshalla, koji ga je izvukao iz kutije.

"Kako se sad osjećaš?"

Spustio je pogled na hlače, ponižen. "Isuse, pomokrio sam se..."

Marshall nije ništa rekao.

"... Nije mi bilo ostalo još mnogo", nastavio je Teddy, kašljući, ohrapavljenim basom. "Kako si znao da sam ondje?"

"Nisam. Pukom sam se srećom vratio u galeriju." Zagledao se u ljudeskaru. "Ti si Teddy Jack, je li tako?..." Kimnuo je.

"Moj je otac lijepo govorio o tebi."

Teddy je pognuo glavu, viski je počeo djelovati. U glavi je čuo tišinu u pozadini Marshallovih riječi, a čak i na svjetlu mu je još uvijek pred očima bila zagušljiva tama. Isuse, pomislio je, Isuse...

"Tko je to učinio?" upitao je Marshall napokon.

"Ne znam."

"Dobro, *zašto* bi ti netko to učinio?"

"Zašto bi netko ubio tvojeg oca?"

Marshall je zastao, pitajući se koliko može odati. Pa valjda je ovomu čovjeku mogao vjerovati? Teddy Jack bio je pouzdanik njegova oca. Netko koga bi - da se on nije umiješao - ubili. Pa nije valjda imao razloga sumnjati u Teddyja Jacka?

Ali nije bio siguran.

"Ne znam zašto je moj otac ubijen. Znaš li ti?"

Teddyjeve kestenjaste oči zažmirkale su ispod svijetlih trepavica, ali kad je oči opet usmjerio prema Marshallu, pogled mu je bio čvrst.

"Ne."

"Možda je moj otac imao nešto što su željeli?" pitao je Marshall, ispipavajući, pokušavajući ispitati što Teddy Jack zna.

"Možda je i imao."

"Ali ti ne znaš što?"

"Zar bih trebao?"

Strpljiv, Marshall je udahnuo. "Na istoj smo strani, znaš."

Bezizražajna lica Teddy Jack je proučavao čovjeka pred sobom. Marshall Zeigler izgledom nije nimalo nalikovao ocu, ali u držanju je postojala sličnost. Krvna veza.

"A koja je to strana?"

"Prava strana. Razmisli. Da si na bilo koji način odgovoran za smrt mojeg oca, ne bi te ostavili da umreš u onoj kutiji. A da sam ja na bilo koji način odgovoran, ne bih te izvukao." Marshall je zastao zadivljujuće smiren. "Dakle, što ti znaš?"

Odmahnuvši glavom Teddy Jack skrenuo je pogled pokušavajući uvesti red u svoje misli. Ne bi li Owen Zeigler želio da njegovu sinu zajamči sigurnost time što će ga držati u neznanju? Tako mu se činilo, ali opet, nisu imali vremena raspravljati o taktici. Nisu imali vremena planirati... Udahnuvši, Teddy je iskapio piće.

"Ne znam ništa o smrti tvojeg oca."

"Ne vjerujem u to. Moj ti se otac povjeravao, zar ne?"

"Katkad."

"Dakle, moraš znati zašto je ubijen -"

"To je bila pljačka."

"Jesu li dobili što su željeli?"

"Ne znam što su željeli."

"Pisma o Rembrandtu."

Šokiran, Teddy je pogledao ravno u njega. "*Ti znaš za njih?*"

"Da."

"Nakon što je tvoj otac ubijen, tražio sam ih, ali ih nisam našao", priznao je Teddy. "Pregledavao sam kad su me zaskočili. Nisam dobio priliku potražiti kako treba. Pisma su još skrivena ovdje. Ili su ukradena."

Sad je na Marshallu bio red da zastane.

"Jesi li ih pročitao?"

"Nisam."

"Ali znaš što je u njima?"

"Tvoj mi je otac rekao", odgovorio je Teddy nastavljujući brzo. "Čuj, nikomu nisam rekao. Cijelo to vrijeme otkad znam za njih. Nisam odao ni riječ. Nikad nisam, niti ikad hoću. Čak ni sad." Stao je, pomislivši na zagušljivu tamu kutije, dok su mu se usta sasušila. "Ne pitaj me ništa više o pismima o Rembrandtu. Što manje znaš, to bolje. Ne miješaj se u to. Nikad se nisi miješao u svijet svojeg oca, nemoj ni sad. Ne razumijem o čemu je riječ, ali doznat ću." Osmjehnuo se odlučno. "Hvala ti na onome što si učinio. Ali sad se trebaš maknuti, Marshallu. Vрати se u Nizozemsku, zaboravi što si otkrio. Neka sve ovo za tebe ostane prošlost. Tako bi tvoj otac želio." "Nekako sumnjam."

"Zašto?"

"Zato što mi je poslao pisma o Rembrandtu", rekao je Marshall ravnodušnim tonom. "Kod mene su. Sad se iz toga nikako ne mogu iščupati."

Prekršivši svoje davno uvedeno pravilo, kad se vratio u stan u Ulici Beak, Teddy je pozvao jednu od prostitutki. Zadovoljna, prihvatila je, trljajući ruke na prohladnom večernjem zraku, voštana lica, s uleknućima ispod očiju, kose zataknete iza ušiju. U kratkoj suknji i traper-jakni, stajala je klecavih koljena dok se naginjala prema vatri Teddyjeva upaljača, s otrcanom crvenom pletenom narukvicom vezanom oko koščatog zapešća, a jedna joj je naušnica nedostajala.

"Hladno, ha?"

Kimnuo je te otišao u spavaću sobu da presvuče hlače. Ali prije nego što je stigao, ona je došla za njim, gurnuvši ga natraške na krevet, s hlačama oko njegovih gležnjeva. Budući da joj je bio tako blizu, Teddy je vidio znoj iznad njezine usnice i pretpostavio da se nedavno ušlagirala.

"Hej, samo malo!"

Ona se iscerila, uhvativši se za njega, ruku ovijenih oko njegova vrata, tijela izvijenoga uz njegovo. "Dugo sam čekala poziv, Teddy. Cure su rekle da nikad nikoga nisi doveo ovamo, ali ja sam znala da ćeš me jednog dana pozvati." Likovanje u njezinu glasu bilo je čudno i neprimjereno.

"Kako se zoveš?"

"Shelly."

"Lijepo ime."

"Moja je majka rekla da sam ime dobila prema nekom slavnom -" "Da", složio se Teddy mazeći joj zatiljak. "Pisao je pjesme." "Ma je li?" upitala je zadivljena. "Pa ti sad reci. Pjesnik." "Ljubavne pjesme."

Promigoljila se uz njega, zadovoljna tom mišlju, pridajući joj ponešto romantike.

S druge strane prozora dopirali su zatomljeni zvuči Sohoa, zatrubio je taksu, a u drugoj se ulici aktivirao alarm na trgovini. Zvono na vratima ljekarne ispod zveckalo je unutra, van, unutra, van, a sjene prelijetale preko stropa dok je Teddy zurio uvis, ovivši djevojčino koščato rame rukom. Prema njoj je osjećao neuobičajenu naklonost, potrebu za bliskošću, za utjehom. I premda ju je u stan pozvao radi seksa, Teddy je osjećao kako se njegova namjera mijenja.

"Često si tu, Shelly."

"Da", složila se. "Ima posla u ovo doba noći... Ti si nam svima drag, znaš."

Iznenaden, dobacio joj je pogled. "Što?"

"Svima curama. Mislimo da si divan. Jedna od starijih žena rekla je da si joj sredio nekoga. Nisi to morao, rekla je, ali bilo joj je drago. Svi su to vidjeli. A pazi, bilo je to jako davno." Priljubila se uz njegove gole noge i položila koljena uz njegova. "Radiš u nekoj umjetničkoj galeriji, je li tako?"

"Aha."

"Zašto onda živiš ovdje?"

"Sviđa mi se ovdje."

Nasmijala se, napravivši grimasu. "Da imam dobar posao živjela bih negdje gdje je lijepo. Ne ovdje. Pitam se kako noću možeš spavati od te silne buke." Zijevnula je, soba se zagrijavala. "Hoćeš da se sad poseksamo?"

"Ne", rekao je jednostavno, stežući ruku oko nje.

"Nisi sramežljiv?"

"Nisam."

"Jesi li oženjen?"

"Bio sam. Prije." "Djeca?"

"Ne. Ti?"

"Jedno, dečko. Moja se majka brine o njemu." Obrisala je nešto u kutu oka. "Govorim joj da ću doći po njega kad se skinem s droge. Ono, naći stančić, izvan Londona. Da budemo kao obitelj. Možda upoznam nekoga. Nekoga dobrog..." Zastala je, iznenađena, vidjevši da ju je Teddy primio za ruku i nježno je drži. "Nikako da izdržim na tim odvikavanjima. Pokušala sam, dvaput, ali nisam uspjela. Razumiješ? Znaš što hoću reći? Kao da su od mene htjeli stvoriti nešto što nisam. Ma znam ja da sam poprilično jeftina. Ali dobro mi je tako... Biti sav čist i trijezan, u čemu je tu draž? Nikad ne možeš natrag, kao da nikad prije nisi bila ovisnica ili prostitutka. Nema natrag..." Drugom je rukom krenula prema njegovu bedru, a Teddy je uzdahnuo. "Ovo mi dobro ide, zašto me ne pustiš? Nećeš ništa trebati platiti, uistinu. I ovo nije seks iz samilosti."

Zabuljio se u nju, zbunjen. "Što?"

"Ono, kad se nad nekim sažališ. Ali ja tebe ne sažalijevam, sviđaš mi se. Bit će mi zadovoljstvo, stvarno. Bit će mi zadovoljstvo."

Svojim je usnicama prešla preko Teddyjevih, jezikom našla njegov, a on je odgovorio, primio je, okrenuo rako da se našla pod njim. Zadigavši joj suknju, prodro je u nju i počeo tiskati. Ali dok je to radio, uzbuđenje je naglo splasnulo, soba se stisnula, postala zagušljiva, a disanje mu se ubrzalo sve dok se nije srušio natrag na krevet teško dišući.

Iznenadena, zagledala mu se u lice.

"Dobro si? Pozlilo ti je?" pitala je, zatim kliznula s kreveta i donijela mu vode. "Evo, srce, popij ovo. Hajde, gucni malo."

Nutkajući ga, pridržavala mu je čašu. A dok je otpijao, suze su mu se kotrljale niz lice kao djetetu.

U radnoj sobi Tobar Manners isključio je telefon i osvrnuo se oko sebe. Pred njim je bio *Sotheby'sov* katalog, zajedno s pozivnicom na vernisažu u Fine Art Societyju i porukom Rufusa Ariela kojim ga poziva na večeru za vikend. Zamišljen, Tobar se zapitao zašto bi Ariel iznenada postao tako druželjubiv. Večera u *La Gavroucheu*, kako ekstravagantno... Poznavali su se godinama, ali Ariel nije tajio kako sumnja u Tobarovu upletenost u prevaru s Rembrandtom, pa protekla dva tjedna jedan drugomu nisu ni kimnuli.

Zapitavši se usput tko je još pozvan, Tobaru je palo na pamet da nazove Rufusa Ariela, ali odolio je napasti. Nema smisla ispasti previše zainteresiran, svim su galeristima živci bili tanki nakon ubojstva Owena Zeiglera. A opet, Ariel nije bio nervozan tip. Previše pametan, gad debeli, bio je on i previše pametan. Tobar je pomislio na Rufusa, njegove tuste šake i bijelu kosu što je uokvirivala glatko punašno lice. Debeo poput razmaženog djeteta, Rufus je zamrznuo svoje stare majstore i ušao na tržište Britarta. U osamdesetima i devedesetima dovoljno je zaradio te proširio galeriju i udovoljio svojoj kulinarskoj pohlepi. Ali pravu je lukavštinu Rufus Ariel pokazao kad je uočio *kraj* buma Britarta. Smanjujući inventar počeo je savjetovati svojim klijentima da kupuju francusku umjetnost iz 18. stoljeća. Pa je tako, kad je zavladala kriza, svoju stražnjicu - i inače

izdašno pojastučenu - opet zaštitio.

Svima je bilo jasno da je Rufus Ariel, kad je riječ o budućnosti, pronicav i spretan, ali svojom je bahatošću stekao neprijatelje. Nikad nije mogao odoljeti da druge ne optuži za glupost. Tajnice su bile glupe, galeristi, klijenti, svi su bili glupi. Ali imao je on jednu slabost - svoju taštinu. Rufus Ariel znao je da nije naočit muškarac. Znao je i da se bogatom čovjeku štošta može progledati kroz prste, ali žene su rijetko kad šarmirali debeli muškarci koji su se nespretno udvarali. Budući da je dobro plaćao, namještenice je uspijevaao zadržati dajući tajnicama i recepcionarki dovoljno povlastica da otrpe ruku na stražnjem dijelu leđa ili imbecilno popravljjanje naramenice na grudnjaku. Mogao je on njih sve zvati dušo i donositi kolače iz *Patisserie Valerie*, ali prezirao ih je jer su one prezirale njega. Svi su se nadali da je samo pitanje vremena kad će se Rufus Ariel nasukati. Možda ga neće dokrajčiti recesija, nego tužba za spolno zlostavljanje što će je podignuti neka lukava cura iz visokog društva koju nije uspio potkupiti.

Tobar je noktom kvrcnuo po prednjim zubima. Možda je Rufus Ariel želio razgovarati o poslu. Nešto trgovini, možda?... I dalje zamišljen, Tobar se osvrnuo oko sebe. Sviđao mu se njegov ured, sviđao mu se debeli bež sag, bogate, reljefne tapete, draperije iz *Colefax and Fowlera*. Kad je pozvao arhitekticu za unutarnje uređenje, rekao joj je:

"Neka izgleda kao engleski salon na ladanju - u vlasništvu dobitnika lutrije."

Plaćao joj je dovoljno da ga poslušaa. Spretno je prožela istrošenu englesku eleganciju sa smionošću nagih brončanih figura s oba boka radnog stola Tobara Mannersa, i zrcalom iza njega koje su vijcima morali pričvrstiti za zid da bi stajalo. Upotpunjeno isprepletenim zmijama i valovitim, pozlaćenom trskom, zrcalo je krunila dijadema, posprdni *hommage* činjenici da je Tobar - iako je uspjeh postigao sam - bio oženjen pripadnicom venecijanske aristokracije.

Ali u tome trenutku Tobar Manners nije razmišljao o recesiji ni o svojoj odsutnoj ženi; svu je pozornost usredotočio na glasinu koju je netom čuo o dva Rembrandta što će se navodno na prodaji pojaviti u New Yorku. Je li Rufus Ariel želio razgovarati o tome? Tobar je osjetio kako mu se pruža prilika. Navodno su to bili portreti nizozemskog trgovca i popratna slika njegove supruge. Dva Rembrandta na prodaji u New Yorku... Kako li se to samo jebeno poklopilo, pomislio je cinično. Dva Rembrandta koja je na prodaju dao privatni kolekcionar u recesiji. Dva Rembrandta koja nikad prije nisu bila na tržištu...

Dakako, to je mogla biti glasina, pomislio je, zapisujući da nazove kolekcionara što je moguće prije. Već je tom Japancu posredovao pri prodaji, pa zašto mu se nije obratio i ovaj put? I zašto je prodaja bila u New Yorku, a ne u Londonu?

"Ispričavam se, gospodine..." Izgubivši tijek misli Tobar je podignuo pogled, a pokraj stola stajala je njegova tajnica. "Gospodin Langley bi htio razgovarati s vama."

"U to sam uvjeren."

"Da ga spojim?"

"Jesam li to rekao?" odgovorio je Manners zajedljivim tonom. "Jesam li rekao da ga spojite?"

"Niste, gospodine", odgovorila je smireno žena u svijetlom kostimu, s nedokučivim izrazom lica. Radila je za Tobara Mannersa gotovo dva desetljeća i bila imuna na njegovu nepristojnost. Prezirati ga, rekla je svomu mužu, bila je povlastica tog posla. Manners je bio previše oprezan da bi joj dopustio da mnogo toga vidi, ali načula je mnoge insinucije o njegovim nedopuštenim poslovima i

morala otpustiti nekoliko nezadovoljnih klijenata. Kad su slike prodane pod jednog umjetnika, a potom se otkrilo da pripadaju drugomu - inferiornijem - slikaru, Tobar Manners bi uvijek hinio uvrijeđeno držanje. Za Boga miloga, naravno da nije znao. Kako bi to utjecalo na njegov ugled? Zar bi doista svoje dobro ime stavio na kocku prodajom nečega za što nije vjerovao da je autentično?

Osamdesetih je kružio trač da je bio upleten u trgovinu krivotvorinama, zatim su ga osumnjičili da je na licitaciji poticao višu cijenu Flinku, ali to nikad nije dokazano, a Manners je svojeg odvjetnika imao na brzom biranju na telefonu.

"Nemojte mi spojiti gospodina Langleya. Da mi niste *nikad* spajali gospodina Langleya."

"Da mu kažem da ste izašli?"

"Možete mu reći da sam na jebenom skijanju na vodi, što se mene tiče."

Kimnuvši, osvrnula se da ode, a potom se okrenula natrag prema njemu. "Gospodin Langley je rekao kako će biti, ako mu ne odgovorite na poziv, prisiljen posjetiti vas."

"A kad to učini, ja ću biti vani, jeboga", odgovorio je Manners zureći u svoju tajnicu. "Jeste li vi to promijenili frizuru?"

"Jesam, gospodine."

"Lijepo izgleda."

Jebite se, gospodine, pomislila je, umiljato se smiješeći dok je izlazila.

Pretjerao je, pomislio je Samuel, ljutit zbog svoje nervoze. Prošla su dva tjedna otkad je Owen Zeigler ubijen, a u glavnome gradu nije bilo više nikakvih slučajeva provala ili ubojstava. Skinuvši naočale za čitanje, Samuel je čuo svoju domaćicu kako prolazi pokraj vrata radne sobe. Pričekao je, odbrojio do pet, a zatim se nasmiješio kad je pokucala. "Što biste večeras htjeli za večeru?" upitala je gospoda McKendrick, ušavši i usmjerivši glavu prema naprijed, kao da bi je pogled na hrpe knjiga i nered uznemirio. "Ja sam mislila, piletina bi -"

"Bila izvrsna", odgovorio je Samuel, žarim podignuo pogled prema njoj i napomenuo si da joj ostavi nešto nasljedstva. Bila je odana namještenica, a iako je njezino kuhanje variralo, imala je dobru volju. "Moj mi odvjetnik dolazi u posjet sutra u tri, samo sam vam htio najaviti. Možda bismo mogli dobiti neku užinu?"

"Pobrinut ću se za to", odgovorila je gospoda McKendrick, sretna zbog prilike da peče kolače i dobije uobičajene komplimente. "Hoće li ostati na večeri?"

"Ne, neće toliko dugo. Samo na popodnevnom čaju."

"Možda i pogačicama?"

"Fino."

"Ili biskvitu?"

"Ili oboje?"

Nasmiješila se, odgovor je bio ispravan.

"Novine, gospodine", rekla je dodajući ih Samuelu i pokazujući na naslovnicu. "Svaki dan sve gore. Nezaposlenost ponovno raste. Glasovala sam za laburiste, ali sad se pitam... Dvije obitelji u selu prodaju sve i odlaze. Ne mogu plaćati hipoteke. Obojica muškarca radila su kod mjesnog automehaničara i dobila otkaz", pogledala je Samuela kao da ga izaziva da joj proturječi. "Najviše mi je žao djece. Zamislite, sele ih iz domova i od školskih kolega... Ne valja to."

Zastavši, shvatila je da Samuel ne kani odgovoriti te se okrenula i odškrinula prozor za centimetar da osvježi sobu. Znala je za ugled svojega poslodavca u umjetničkom svijetu. Članci u *Timesu*, *Observeru* i stranim novinama zapeli su joj za oko, ali nikad ih nije čitala. Kao što je rekla mužu, umjetnost ju nije zanimala. Umjetnost je bila za kicoše. Umjetnost je bila tema razgovora kad su ljudi željeli zvučati kulturno. Umjetnost je običnom čovjeku bila sprdnja.

Okrenuvši se od prozora, gospoda McKendrick je pogledala poslodavca. "Bi li vam užina odgovarala za četiri, gospodine?"

Samuel je kimnuo. "To bi bilo odlično, hvala, gospodo McKendrick."

Kimnuvši, izašla je iz sobe. A ne, pomislila je gospoda McKendrick, njezin je poslodavac bio dobar čovjek, i široke ruke, ali nije imao pojma o stvarnom životu. Ama baš nikakvog pojma.

New York

Charlotte Gorday vratila se u New York sama. Užasavajući se dugačkog leta, sjedila je u prvom razredu i zurila kroz prozor sve dok se nije smračilo, pa je pustila zaslon. Nadala se da će moći zaspati, ali to se pokazalo nemogućim, avionski je motor neprestance mrmorio, hranu nije ni taknula. Čak i kad joj je stjuardesa ponudila vodu, Charlotte je odbila, sve dok nije bila prisiljena piti da izbjegne dehidraciju. Nastojeći zabaviti misli, spustila je pogled na časopise koje je kupila te ugledala članak koji bi sigurno zanimao Owena. Kad se sjetila da je mrtav, Charlotte je uhvatila sebe kako se nekontrolirano tresu. Posramljena, stisnula se uz prozor, ali toliko je drhtala da to nije mogla ni obuzdati ni prikriti.

"Jeste li dobro?"

Charlotte je podignula pogled prema stjuardesinu licu. "Jesam.."

"Bojite li se letenja?"

Ne, poželjela je reći. Ne, ne, ne. Odlazi. Tresem se zato što sam u šoku, tresem se zato što sam upravo za sobom ostavila svog mrtvog ljubavnika. Tresem se zato što je to prirodno, normalno. A da znaš što osjećam, i ti bi se tresla dok ti zubi ne zazvone.

Ali rekla je samo: "Upravo sam ostala bez nekoga..."

Upravo sam ostala bez nekoga. Dakle, ne zagubila. Ne zaboravila kamo sam ga stavila. Nego ostala bez njega. Pa koliko je to nemarno bilo? O koliko je malo zanimanja svjedočilo? U koga sam bila zaljubljena osamnaest godina", nastavila je, tupo osjećajući stjuardesinu ruku na ramenu.

Charlotte se taj trenutak pribrala. Nije imala namjeru krahirati u zrakoplovu. Ne u javnosti. To nije bilo u njezinu stilu. Bonton ju je natjerao da se uspravi. Kontrolirana elegancija prisilila je njezino tijelo da se prestane tresti. Doći će vrijeme da se prepusti - ali ne sad, ne ovdje.

"Bit ću dobro", rekla je mirno. "Možda bih trebala štogod pojesti."

Kad je Charlotte napokon stigla u stan koji je na Manhattanu dijelila sa svojim mužem Philipom, iznenadila se što ga je zatekla kod kuće kako je čeka. Zapravo, otkazao je prethodno dogovorenu večeru.

"Ne mijenjaj svoje planove zbog mene, Philipe."

"Nije problem", uvjeravao ju je, "došao bih po tebe u zračnu luku da si mi rekla kojim letom dolaziš."

"Trebala sam te nazvati. Nemam obzira, zar ne?" rekla je Charlotte tupo.

Ali njezin muž nije odgovorio i umjesto toga sjeo je na klupu uz prozor. Nekoliko fotografija, i suvremeni Charlottin portret, svjedočili su o dvojnomo vlasništvu stana, ali njezin se duh u načelu nije ogledao u stanu koji je pretežno bio muževno prebivalište. Novine i poslovne knjige bile su razbacane po sobi, Philipov mobitel bio je uz njegovo prijenosno računalo. Otvorena kutija s cigarama bila je ostavljena na drugoj stolici, a njegove naočale za čitanje upitno su u nju zurile s police iznad kamina.

"Strašna je ono vijest bila o Owenu Zeigleru", počeo je Philip gledajući svoju ženu. "Jako mi je žao, Charlotte, želim da to znaš."

Okrenula se prema njemu dok joj se izraz lica rastakao, ogolivši njezinu ranjivost.

"Hvala ti... hvala."

"Mogu li ja što učiniti?"

"Ne", rekla je nakon stanke.

"Znam da si ga voljela", nastavio je Philip, razuman čovjek koji je volio svoju ženu, ali i druge. Čovjek koji svoje sklonosti nije skrivao, a u Charlotte je našao ženu koja je također bila emocionalno vezana drugdje. "Mogli bismo nekamo otići na odmor..."

Kimnula je odsutno.

"Promjena bi ti pomogla", nastavio je te ustao i prišao joj. Godinama nisu vodili ljubav i osjećao se nespretno u njezinoj blizini. Unatoč tomu, sjeo je na kauč i ovio joj ruku oko ramena. Namirisao je njezin parfem, ustajao od višesatnog putovanja, i zapazio podbuhlost oko njezinih očiju. "Bio mi je drag Owen Zeigler."

"Voljela sam ga."

"Znaš, katkad sam pomišljao da ćeš me ostaviti zbog njega", priznao je Philip dok mu je Charlotte naslanjala glavu na rame. "Ostati u Londonu, trajno se preseliti k njemu. Mislio sam da ću izgubiti."

"Nikad nisam mislila da ću ja izgubiti", rekla je iskreno te uzela muža za ruku i pogledala vjenčani prsten na njegovu prstenjaku. "Ne znam što da radim sad. Kako da živim. Ne znam je li sve bilo vrijedno ovoga. Ne sad kad sam ga izgubila... Trebala bih biti zahvalna na tebi, Philipe, zahvalna što si još ovdje. Ali..." Zagledala se u njega, izgubljena. "Zašto ne znam što da radim?"

"Nitko ne zna što bi trebao učiniti u ovakvom trenutku."

"Možda smo trebali imati djecu."

"Nikad ih nismo željeli."

"Ne", složila se. "To ne bi bilo pošteno prema njima."

"Ili nama."

"Ili nama."

"Jesam li ja bila poštena prema tebi, Philipe?"

On je udahnuo, zagledao joj se u lice ne znajući kako bi joj odgovorio.

"Možda ja nisam bio pošten prema tebi..." priznao je polako. "Oduvijek sam imao druge žene."

"Ja sam imala samo Owena. Nikad nisam željela nikakve druge muškarce."

"Nisam to znao."

"Bila bih ti rekla, da si pitao." Zastala je, glas joj je potonuo. "Owen je ubijen, znaš?"

"Čitao sam o tome. Znaju li tko je to učinio?"

Odmahnula je. "Ne..."

"Znaju li zašto je ubijen?"

"Kažu da je to bila neuspjela pljačka."

"Događa se."

"Ne, ne događa. Ne tako, Philipe. Ostavili su slike, sve vrijedne predmete koje su mogli odnijeti - zašto bi njih ostavili?"

"Omeo ih je."

"Tražili su nešto."

"Što?"

"Ne znam, *ne znam!*" rekla je, a glas joj se spustio. "Stalno zamišljam što je Owen morao propatiti. Kako je izgledao, što je mislio. Neprestano se pitam zašto nisam bila ondje..."

"Hvala Bogu da nisi."

"... Otišla sam na selo u posjet nekim prijateljima", nastavila je Charlotte. "To inače *nikad* nisam radila. Čula sam se s Owenom na mobitel prije te noći i bio je zabrinut, čula sam mu to u glasu. Poslije sam ga nazvala da mu poželim laku noć, a on se iznenadio zato što je bilo tako rano, dok mu nisam objasnila da će biti svečana večera i da bi mogla kasno završiti - *pa ću ti laku noć poželjati sada, zato što te ne želim buditi poslije, dragi...* Oduvijek je loše spavao, imao je običaj popiti tablete, a onda satima ne bi znao za sebe. Trebala sam ga nazvati kad sam otišla na spavanje, ali nisam. Zatim mi je mobitel zazvonio rano ujutro, a ja sam se javila i ne pogledavši broj, i rekla *zdravo, dragi, jesi li spavao?...*"

Čvrsto je držeći, Philip je zaronio glavu u njezinu kosu.

"... Ali to nije bio on. Bila je policija... Trebala sam ga nazvati kad sam išla spavati. Možda bi mi se javio. Možda bi ga to spriječilo da se spusti u podrum. Možda bi još bio živ da sam nazvala. Mogla sam ga spasiti!"

"Ne", rekao je Philip odlučno. "Nije na tebi bilo da ga spašavaš. Njegova smrt nije imala veze s tobom i s time što ti nisi učinila ili što si mogla učiniti."

"Kako da živim bez njega?" "Još imaš mene", rekao joj je Philip svjestan da on nikad neće biti dovoljan.

Tiho je plakala, gotovo bez zvuka, dok ju je Philip držao i gledao njezin portret obješen iznad police na kaminu. Owen je organizirao poziranje hvaljenom umjetniku kojega je poznavao. A Philip je na to pristao. I Philipu se s godinama svidio ljubavnik njegove žene, nije Owena *poznavao*, nego je odobravao njegovo ponašanje. Dok je Philip uživao u svojim ljubavnim vezama, savjest ga je pekla manje jer je znao da njegova žena ima nekoga. Nikad ga nije mučio ljubomorni jad kad bi odjenula neku odjeću ili komad nakita koji nije prepoznao. Telefonski pozivi i pisma što su stizali u stan na Aveniji Park nisu mu smetali; umjesto toga doživljavao ih je kao još jedan pokazatelj toga koliko je Charlotte fascinantna. U dvojici je muškaraca zapalila ljubav, neprestanu, nepresušnu pozornost - što Philipu nikad nije pošlo za rukom. Osim njegove supruge, nijedna ga žena nije voljela dovoljno... I zato je Philip Gorday smatrao kako je sasvim pravedno da Charlotte pruži potporu dok žaluje. Da ne ignorira njezinu bolu ili pomisli - sebično - kako se time razvodnjava njezina naklonost prema njemu.

Bilo je gotovo jedan ujutro kad je napokon zaspala, uz Philipa na kauču pokraj sebe. Kad je bio siguran da je neće prenuti, ustao je i navukao prostirku preko svoje žene i ututkao je nježno oko nje. Ona se pomaknula, uznemirena, promrmljala ispod glasa, ali nije se probudila.

*Kaznionica,
Gouda, 1652.*

Bila sam bolesna, iskašljavala sam krv. Tako je mnogim ženama ovdje zato što je rad težak, uvijek je hladno, a hrana ne valja. Nema svježih ribe s tržnice ni svježega kruha. Nema debeloga žutog sira koji moraš žvakati stražnjim zubima... Jučer me došla posjetiti stara prijateljica. Donijela je nešto slatkiša, prokrijumčarila ih je pod pregačom, prenemažući se poput idiota kad su je uhvatili. Stražar je pomislio da je još jedna u nizu starih ludara pa ju je pustio... Žene kockaju sa svojim izgledom. Kad si mlada, možeš igrati na tu kartu, ali kad ostariš, uloži porastu, slikovne karte otkrivaju tvoju dob... Nekoć sam voljela kartanje i kuglanje.

Dok sam bila dijete. Dok sam bila kod kuće, moj se brat sa mnom igrao otraga u dvorištu, čunjevima koje nam je izradio otac. Majka je bila zauzeta, primalja, uvijek je upravo dolazila kući ili odlazila od kuće, kao da se nikad neće dugo zdražati. Sa sobom je nosila torbu i natjerala me da obećam kako nikad neću zaviriti u nju. Ali jesam, jednog dana kad sam imala šest godina, vidjela sam metalne instrumente i cijevi, i sa škljocajem zatvorila torbu zato što sam se nadala da ću u njoj naći djetesce.

Davno sam dobila dijete... Pssst... Evo me sad natrag, premećem ove papire... Neko sam vrijeme morala prestati pisati dok opasnost nije prošla... Gdje sam ono stala? A, da, dobila sam dijete dok sam bila jako mlada. Premlada, rekli su, ali to nije bila istina. Uzeli su mi moje djetesce... Slušajte me. Odnijeli su ga usred noći dok sam spavala, a kad sam se probudila, opipala sam krevet do sebe i ničeg nije bilo. Čak ni toplog mjesta gdje je bilo njegovo tijelo... Nikako nisam prestajala plakati i otac me zato udario. Brat je zaključao vrata moje spavaonice i šapnuo mi da sam drolja i da našim roditeljima ništa drugo nije preostalo.

Moje je djetesce bilo tako lijepo. Preljepo za dječaka.

Jedan, dva, tri... eto stražara. Jedan, dva, tri. Čujem ga kako piša uz vanjski zid... Trebala sam zaboraviti svoje dijete. Svakako su me nazivali, pa sam se u skladu s time i ponašala. Promiskuitetna, to je bila ta riječ. Promiskuitetna, ista riječ koju je Rembrandt puste godine poslije upotrijebio na sudu. Riječ koju su moj brat i moji susjedi upotrijebili da ga potkrijepe, kako bi me strpali iza rešetaka. Ja sam svjedočila, ali sam se i prepirala. Prostakuša koja je i te kako sposobna slagati i uglednomu muškarcu skuhati poparu - barem su tako mislili... Rembrandt me u onoj sudnici gledao kao da mi želi smrt.

Morao se zadovoljiti time da me strpa iza rešetaka.

Nikad nisam mislila da bi mi to učinio. Čak ni nakon što sam odigrala na svoju posljednju kartu sa slikom i podsjetila ga na njegova sina. Na Carela. Rekla sam mu - to je tvoje dijete. Tvoje dijete... Pretvarao se da lažem, ali znao je. Sjetio se da je bio onaj trapavi klip, drpao susjedovu kćer... Sjetio se kad su ga podboli da se sjeti. A potom shvatio da su pod njegovim krovom njegova nekadašnja ljubavnica i njegov izvanbračni sin.

Mislila sam da će me ta spoznaja zaštititi, ali osudila me... Pssst, evo ga, evo ga. Stražarevi koraci, pišanje. ... Kroz visoki prozor vidim onaj krajičak svijeta koji su mi ostavili... Porezala sam se kad sam tek došla ovamo. Trljala sam zapešće o željezno uzglavlje ondje gdje se metal pretvorio u oštricu. Prošla je kroz meso, ali ne dovoljno duboko.

Voljela bih da sam izabrala vlastitu smrt.

New York

Na putu iz parka, Philip Gorday otkvačio je povodac s pseće ogrlice i vratio se u zgradu. Kad je izašao, Charlotte je još čvrsto spavala, tableta koju joj je dao nadmašila je svoj učinak. Pretpostavljao je kako je to prvi put da mu se žena pošteno odmorila otkad je Owen Zeigler umro, pa je vani ostao dulje od sata ne želeći je ometati.

Podigavši pogled sa stola, vratar je kimnuo. "Jutro, gospodine Gorday."

"Jutro."

"Nema pošte ni za vas ni za vašu ženu." Zastao je gledajući nabijenog odvjetnika kako ide prema dizalu. "Kako vam je žena? Izgledala je jako umorno kad sam je jučer vidio."

"Let joj je bio težak, pustio sam je da dulje spava", odgovorio je Philip. "Reći ću joj da ste pitali za nju."

Ušavši u dizalo, Philip je pritisnuo gumb za sedmi kat, rastreseno gladeći glavu psu. Možda je trebao nazvati njihova obiteljskog liječnika, da joj propiše neke sedative kako bi izgurala sljedećih nekoliko dana. A onda bi, možda, otišli na put. Mogao je priuštiti sebi da uzme slobodno, čak i mjesec dana ako ona pristane... Zamišljen, Philip je otvorio vrata stana, ušutkujući psa, pa ga pustio u kuhinju. Zastori u dnevnom boravku još su bili navučeni, na telefonskoj je sekretarici bljeskalo svjetlo. Pustio je poruku, zapisao ime, i ponovno namjestio napravu. Vrativši se u kuhinju, Philip je pristavio kavu i pogledao naslove provjeravajući svoje dionice u financijskoj rubrici. Pas, umoran od šetnje, srušio se pokraj radijatora ujednačeno dišući kad je Philip sjeo čitati.

Bio je na drugoj šalici kave kad je pročitao novine, spustio ih na pult, zatim odložio šalicu i izašao na hodnik. U spavaćoj se sobi ništa nije micalo, što je značilo da Charlotte još spava. Na trenutak se zapitao bi li joj samo ostavio poruku da joj objasni kako je otišao na posao, ali se predomislio i primaknuo vratima. Što je tiše mogao, Philip je ušao u zamračenu sobu i prišao prozorima da djelomice razvuče zastore. Ali dok je prolazio pokraj kreveta, osjetio je kako mu se nešto očešalo o nogu te je odskočio i posegnuo da opipa supruginu ruku.

"Charlotte? Charlotte!" rekao je uspaničeno i uključio svjetiljku uz krevet, a zatim se okrenuo natrag prema njoj.

Ona je ležala preko kreveta, jedna joj je ruka bila prebačena preko ruba, gotovo dotičući sag. Kroz blijedo breskvastu svilu negližea velika joj se tamna mrlja razlila preko prsnoga koša; poderotina u tankoj tkanini bila je tamna od sve gušće krvi. A u desnoj je ruci još držala nož kojim se ubila. Nož koji je tako precizno i tako očajnički kliznuo u žile oko njezina srca.

Provjerivši na policiji može li se vratiti - i ostati - u galeriji, Marshall je odnio kovčeg u stan gdje je kao dječak živio. Začudo, nije se bojao - zato što je osjećao obvezu da bude tu. Prisilu. Bio je i te kako svjestan da će se neki iznenaditi - ponajviše Georgia - ali dok je ulazio u svoju staru sobu, Marshall je osjetio čudnu ugodu. Vratio se kući. To što mu je otac ubijen dolje u podrumu, nije ga spriječilo da ostane. Nije strahovao za svoju sigurnost. Prostorije su bile pod alarmom, a Marshall je bio svjestan da će, ako ga kane pratiti, pratiti bilo gdje. Kakvog bi smisla imalo odseliti se u Amsterdam? Na Novi Zeland? U Francusku? On je imao pisma o Rembrandtu. Ako su to znali, i ako su ih još željeli, nigdje ne bi bio siguran. Ako je bio u opasnosti, u opasnosti je bio svagdje. Pa zašto onda ne bi boravio na mjestu koje je smatrao domom?

Ili se nadao da će nekomu biti mamac?... Marshall nikad ne bi za sebe pomislio da je hrabar čovjek, već prije da je dobar sin. Divio se svomu ocu i sad je osjećao krivnju kakvu može osjetiti samo potomak nakon neočekivane smrti roditelja. Uzdahnuvši, Marshall je raspakirao kovčeg, izvukao ladice iz ormara kojim se koristio kao dijete. U jednoj su bile novine, s datumom iz 1978. Položivši nešto odjeće na papir, zatvorio je ladicu.

Bilo mu je drago što su originalna pisma o Rembrandtu bila u nizozemskoj banci, gdje nitko nije mogao do njih. Zatim je pomislio na kopije, ušuškane u njegov napola dovršen prijevod Dantea, i zaključio da će kopije skriti nakon što ih ponovno pročita. Marshall je oduvijek imao zadivljujuće pamćenje i na tu se sposobnost oslonio da zapamti pisma, detalj po detalj. Nakon što ih pohrani u glavi, uništiti će kopije. Pa će ostati samo originali u Amsterdamu... Uključivši mobitel da mu se puni, primijetio je da je propustio dva poziva i preslušao poruke. Jedna je bila Teddyja Jacka.

Htio sam još jedanput zahvaliti. Ne znam koliko ti je otac rekao o meni, ali bio sam u zatvoru - davnih dana - pa sam mu obavljao neke poslove. Pratio ljude i tako to. Samo sam mislio da bi te moglo zanimati - zato što mi se čini da bih ti mogao zatrebati.

Preslušavši poruku ponovno, Marshall je bio zbunjen. *Obavljao sam mu neke poslove. Pratio ljude i tako to...* Zašto bi njegov otac angažirao bivšeg robijaša da špijunira ljude? Koji je razlog tomu? I koje ljude? Nije to bio prvi put da je Marshall shvatio koliko je malo znao o Owenu Zeigleru. Svog je oca doživljavao kao šarmantnoga, uglađenog muškarca u elegantnoj branši. Kultiviranoga, poštovanoga, uglednoga. Ali drugom licu Owena Zeiglera - muškarca kojeg *nije* poznao - desna je ruka bio bivši kriminalac. Taj Owen Zeigler imao je dugove, tajne, neprijatelje. A ako je Marshall imao namjeru doznati tko ga je ubio, morao je, prije svega, doznati tko je njegov otac zapravo bio.

Prešavši na drugu poruku na mobitelu, Marshall je začuo pravilnu modulaciju glasa Charlotte Gorday. Slušao je iznenađen.

Odjurila sam, a nisam ti objasnila zbog čega sam se morala vidjeti s tobom. Mislila sam da se mogu vratiti u New York i samo nastaviti po starome. Ali sad znam da sam se prevarila. Molim te, javi mi se.

Bacivši pogled na sat, Marshall je zaključio kako je prekasno da telefonira, te da će Charlotte nazvati sutra, a zatim se predomislio i utipkao njezin broj u New Yorku čekajući da se javi. Zazvonilo je nekoliko puta i onda se na mobitel javio muškarac.

"Da?"

Izbačenomu iz ravnoteže, Marshallu je trebao trenutak da odgovori.

"Je li Charlotte ondje? Charlotte Gorday?"

"Tko je to?"

"Zovem se Marshall, Marshall Zeigler." Zastao je. "Je li ona ondje?"

"Jeste li vi u kakvom rodu s Owenom Zeiglerom?"

"Njegov sin", odgovorio je Marshall osjećajući nelagodu. "Mogu li sad razgovarati s gospodom Gorday?"

"Ona je mrtva."

"Što?"

"Moja je žena mrtva", rekao je Philip Gorday beskrvnim glasom. "Počinila je samoubojstvo -"

Ne, pomislio je Marshall, ne samoubojstvo. Nitko ne ostavlja telefonsku poruku da mora razgovarati, hitno, ako ima namjeru okončati vlastiti život.

Rekao je oprezno: "Moja sućut."

"Bila je potištena zbog smrti vašeg oca. Nije se mogla nositi s time. Nisam shvatio koliko ju je teško to pogodilo..." Philip Gorday je stao iznenađen što razgovara sa sinom ljubavnika svoje žene. Iznenađen što uopće razgovara. "Probola se." Ponovio je te riječi, kao da će ponavljanjem postati smislenije. "Probola se. Ravno kroz srce... Nikad mi to ne bi palo na pamet. Predoziranje, da. Ali da uzme nož? Bila je elegantna, uvijek savršeno dotjerana, ubod nožem nekako je pregrub za nju."

Ne znajući što bi rekao, Marshall je oklijevao. "Žao mi je, jako žao."

"Jeste li poznavali Charlotte?"

"Sreo sam je samo jedanput. Bila je -"

"Iznimna."

"Jest", složio se Marshall pokušavajući odugovlačiti poziv. "Mogu li vam ikako pomoći?"

"Poput svog oca ste. On je uvijek bio srdačan", odgovorio je Philip, a glas mu je malaksao. "U redu je to, znate."

"Što?"

"Što se Charlotte ubila. Radije bih da nije, ali silno ga je voljela, znate." Philip je zamuknuo sa suprotne strane. "Na kraju je pobijedio."

"Kako to?"

"On ju je dobio. Vaš otac - on ju je odnio sa sobom. Čak i kad je umro, voljela ga je više nego mene." Philip je polako uvukao zrak. "Nije on bio kriv. Prebacivati mogu samo sebi, gospodine Zeigler. Prebacivati mogu samo sebi."

Prekinuvši vezu Marshall je ponovno preslušao Charlottinu poruku. Pa onda opet, zapamtivši je prije nego što ju je obrisao. Ljubavnica njegova oca ubila se od tuge zbog Owenove smrti. To je bilo izvedivo, moguće. Vjerojatno, za ženu koja je izgubila muškarca kojeg je najviše voljela. Ljudi u tuzi zaista reagiraju loše. Ponašaju se nekarakteristično zato što njihovi karakteri zapravo i nisu njihovi. Svi znaju da šok može promijeniti čovjeka, od dobrog stvoriti zlobnoga, od pametnoga priglupoga, od brižno njegovane, elegantne žene nasilnu... Ne, pomislio je Marshall, to nije točno. Složio se s njezinim mužem, to je previše odudaralo od karaktera.

Žena koju je Marshall upoznao u Amsterdamu vladala je sobom. Duboko potresena i uznemirena,

ipak se dovoljno ponosila sobom da nanese šminku i parfem. Ne zbog taštine, nego zbog navike. Kao način da nastavi normalno živjeti, kako bi *sačuvala* normalnost. Charlotte Gorday mogla se predozirati. Mogla se - u trenutku kad joj se um pomutio - baciti s vrha zgrade, svoj skok u smrt pretvoriti u gracioznog anđela. Ali zabiti nož u sebe? Riskirati da se unakazi? Izmesari? Riskirati bol i neuspjeh?... Čak se ni prema jednom kratkom susretu nije moglo naslutiti da bi Charlotte Gorday učinila takvo što.

Probodena. Prosute utrobe. Pa još i kamenje u truhu Stefana van der Heldea. Kamenje koje nitko nikad nije shvatio... Marshall je zurio ispred sebe, u mislima prebirući po činjenicama. Prva žrtva bio je Stefan van der Helde, s kamenjem. Druga, Owen Zeigler, rasporene utrobe. Treća, Charlotte Gorday, probodena kroz srce... Nešto se zakotrljalo u Marshallovu primozgu. *Je li to bilo samoubojstvo? Ili je i ona ubijena? Je li Charlotte Gorday ubijena?...* Marshall je zastao. Ali zašto? Zbog svoje prisnosti s njegovim ocem? Ili zato što je možda znala za pisma o Rembrandtu?...

"Isuse", rekao je Marshall naglas, strčao se niza stube u galeriju i upalio svjetla. Napola se sjetio nečega iz djetinjstva. Ali uspomena je bila maglovita i trebalo ju je protresti da se izoštri. *Što li je to bilo?*, pomislio je, krenuvši otraga prema očevu uredu. Čega se to pokušavao sjetiti? Kamenje. Prosipanje utrobe, probadanje... Osvrnuvši se po Owenovoj radnoj sobi, Marshall se prisjetio prošlosti. Odjedanput je iznova bio dijete kojemu je dosadilo mirno sjediti. Owen je taj vikend bio zauzet. Išli su u Thurstons, ali njegova je oca zadržao klijent koji je iznenada svratio da ga posjeti. Budući da se ni nakon jednog sata kraj nije nazirao, oduljilo se, Marshall je skliznuo sa stolice i otišao do prozora da pogleda van, na Ulicu Albemarle.

Bila je zima, mrak se zarana spustio i zasjenio stan iza njega. Pričekaj me, rekao mu je Owen, ovo je važan klijent, samo čekaj... Zaokupljen, nije primijetio da se Marshall iskrao iz ureda i pošao prema stanu na katu. Otvorivši prozor, Marshall je osjetio studen tog prosinačkog popodneva, obećanje snijega prije negoli padne noć. Pogledavši na suprotnu stranu ulice u urede, zagledao se u skupinu tipkačica kako rade za svojim strojevima te uočio da jedna od njih stalno petlja po naočalama.

Pozornost je zatim preusmjerio na ulicu, gdje se pomolio vretenasti lik Timothyja Parker-Rossa.

Nagnuvši se van, Marshall mu je doviknuo odozgo.

"Ej, tamo!"

Zatečen, štrkljasti Parker-Ross podignuo je pogled i mahnuo krakatom rukom.

Začuvši korake kako se penju na kat, Marshall je zatim zatvorio prozor i pohitao van. S ocem se susreo na odmorištu.

"Idemo li sad?"

"Ne još", odgovorio je Owen, "važno je, Marshalle, moraš se još strpjeti."

Bio se nadurio, ozlovoljio. Da mu je majka bila živa, činila bi mu društvo - ali njegova je majka mrtva, a dani kao da su bili ispunjeni očevim poslom i čekanjem. Vječnim čekanjem. Nije bilo kuhanja u kuhinji, nije svirala glazba s majčina radija. Nije bilo čak ni televizije, jer su nekako zajedno s njom umrli i zvuk i boja svega. Okraden, tog je dana čeznuo da napusti London, ode na selo gdje je kuća još bila topla, još nosila dio njegove majke u svojim zidovima. Ali umjesto toga mu je rečeno da čeka i samo čeka...

Marshall je osjetio gnjev jednako jasno kao onoga dana, vreli val bijesa kako mu oblijeva lice kad se suprotstavio ocu.

"Zašto moram ostati ovdje? Zašto? Mrzim galeriju -"

"Galerija plaća tvoje školovanje -"

"Samo o tome govoriš! Galerija, galerija! Ti i tvoji klijenti i vražje slike!" suknilo je iz njega, djetinjasto jogunastoga. "Mrzim slike! Nikad neću raditi ovdje, nikad! Briga me ako više nikad ne vidim nijednu sliku do kraja života!"

Bez upozorenja, Owen ga je pljusnuo, a Marshalla su oči zapekle dok se borio da ne zaplače. Bio je to prvi i posljednji put da je Owen udario sina, a kad je progovorio glas mu je bio nesvojstveno krut.

"Nikad i nisi bio zainteresiran, je li tako? Nikad sliku nisi pogledao, nijedan jedini put", zastao je, sav je gnjev nestao. Zamijenilo ga je nešto mnogo gore - razočaranje i ravnodušnost. "Žao mi je, Marshall, nisam te smio udariti niti očekivati da budeš poput mene..." Okrenuo se odlazeći prema vratima. "Neću dugo, obećavam. A onda ćemo otići u Thurstons, dobro? Možda odemo na pecanje sutra, bi li to volio?"

Marshall je kimnuo, tupavo nesretan. "Hvala, tata."

"Da, ići ćemo pecati", zaključio je Owen izlazeći.

A Marshall je u tom djeliću sekunde znao da njegova budućnost nikad neće biti u umjetničkom svijetu. Nije prema njemu osjećao strast. Zanos koji je njegov otac osjećao dokazujući podrijetlo slike, prodajući je - ma koliko uzbudljivo - njega se nikad nije dojmio. Odvodili su ga na dražbe, gdje je Marshall dokono promatrao, nije bio oduševljen glamurom i novcem, smješkao se samo da ugodni...

Marshall se vratio u taj zimski dan i ponovno proživio očevu razočaranje. .. Nikad više o tomu nisu razgovarali, ali podrazumijevalo se da Marshall oca neće slijediti u njegovu zanimanju. Galerija Zeigler možda preživi, ali neće je voditi Owenov sin, a sve će pobjede školovanja i sklopljenih poslova izbljedjeli. I tako su se otac i sin razišli... Do ovog trenutka. Sad kad je Owen Zeigler bio mrtav, Marshall se odjedanput, neopozivo, našao uvučen natrag u umjetnički svijet. *Ali još nije mogao dozvati ono čega se pokušavao sjetiti...*

Frustriran, osvrnuo se ponovno po očevu uredu. Po stolu, knjigama, fotografijama, slikama na zidu. Ništa. Je li to imalo kakve veze s fotografijama? Nije. Slikama? Nije. Marshall se okrenuo natrag prema policama, prema očevim knjigama. Je li to bilo nešto iz knjiga? Nešto što je Marshall pročitao ili su mu ispričali prije mnogo godina? Dok je vjerojatno slušao s pola uha, ono inatljivo dijete koje se dosađivalo... Ruka mu je posegnula prema prvom svesku o Vermeeru pa ga je prelistao, zatim spustio na stol, razočaran.

Dobro, rekao je Marshall sebi praktično, razmisli o svemu što se događalo. Što je znao? Koje su činjenice? I Stefan van der Helde i njegov otac pročitali su pisma o Rembrandtu. Charlotte Gorday bila je ljubavnica njegova oca. Rekla mu je da zna sve o Owenu, dakle, je li znala za pisma? Možda i jest, pa nije mislila da su važna, nije shvatila da su ona uzrok smrti dvojice muškaraca. A sada i njezine.

Misli, rekao je Marshall sebi, misli... Ponovno je postao dijete, u istoj toj sobi. Bilo je vruće, sparno ljetno usred Londona, a on je stajao na stolici, posežući za knjigom na najvišoj polici...

Uspomena mu se vratila kristalno čista. Marshall je vidio sebe na stolici, kako poseže za knjigom, onim prelijepim, sjajnim sveskom s pozlaćenim slovima po hrptu. Tako velikim, tako teškim. Načuo je oca kako govori da je čaroban. Da ta knjiga sadržava čaroliju... I Marshall je morao pogledati, nije li? Morao je vidjeti čaroliju svojim očima... I tako je posegnuo za knjigom. Ali kad ju je izvukao s police, bila mu je preteška, pa ju je ispustio.

Pala je na pod s treskom koji je odjeknuo cijelom zgradom. Toliko glasno da je Marshall bio siguran kako će svi u Ulici Albemarle znati što je učinio. A što je *zapravo* učinio? Kao da još gleda svojim djetinjim očima, Marshall je pogled prikovao za rastvorenu knjigu, slomljenoga hrpta, pokidanoga, krhkoga, ostarjelog papira, dok su prizori u njega užareni zurili sa stranice. Dvije ilustracije u boji, jedna okrenuta prema drugoj.

Na jednoj truplo ispražnjene utrobe, na drugoj krupni kadar glave tijela s rascijepljenim tjemenom.

"O Bože..." izustio je Marshall prisjećajući se.

Užurbano se okrenuo natrag prema policama i izvukao jednu od mnogobrojnih očevih knjiga o Rembrandtu. Prvi put u dvadeset nešto godina tražio je reprodukcije te napokon našao sliku *Sat anatomije doktora Joana Deymana*. Tijelu je utroba bila izvađena, tjeme rascijepljeno. Kao i njegovu ocu. Marshall je mahito vrtio stranice, no zasrao je kad je ugledao prizor čovjeka kojega kamenuju. Ispod je pisalo: *Kamenovanje svetog Stjepana*. Stefan... Stjepan... Stefana van der Heldea prisilili su da proguta kamenje... Uvukavši zrak, Marshall je okrenuo sljedeće stranice. Nizao se prizor za prizorom, sve ih je naslikao Rembrandt, a zatim je Marshall i treći put zastao nad Lukrecijinom slikom. *Lukrecijino samoubojstvo*. Prikaz žene koja se nožem probada kroz srce.

Marshall je zurio u posljednji prizor, zatim pogledao sve tri reprodukcije, jednu za drugom. Izenada mu je sinulo što se događa. Netko je interpretirao Rembrandta, kopirao njegova djela. Ali ne na platnu, već u stvarnom životu. Ubojica - osoba koja traga za pismima o Rembrandtu - reproducirala je smrti koje je Stari Majstor naslikao. Nije ubijao nasumce, ubijao je vrlo kontrolirano, umjetnički. Što mu je nedvojbeno stvaralo određeno intelektualno zadovoljstvo. Kultivirani ubojica pokušava naći pisma o Rembrandtu, a kad ne uspije, smrtima svojih žrtava oponaša remek-djela.

Stropoštavši se u očevu stolicu, Marshall se zagledao ispred sebe. Smrti su bile povezane - a sve su bile ubojstva. S pravom ili ne, Charlotte Gorday ubijena je zbog svoje povezanosti s Owenom Zeiglerom. Nije se ubila, Marshall je sad to znao. Zato što mu je ubojica sve nacrtao reproducirajući Rembrandtovu Lukreciju. Uzdrhtalom rukom, Marshall je odgurnuo knjigu od sebe. Razlog smrti bio je jasan. Sve su žrtve imale veze s pismima o Rembrandtu. Ubojica ih je nakanio sustavno uništiti - sve dok ne nade pisma i ne uništi ih.

Uznemiren, Marshall se zapitao tko je još znao za pisma o Rembrandtu. Teddy Jack svakako jest. Kao i Samuel Hemmings, a možda i Nikolaj Kapinski. I on... Ispod sebe Marshall je čuo cijevi kako klepeču, centralno se grijanje uključivalo jer je temperatura pala. Pomislio je na kopije koje je napravio i zapitao se bi li trebao otići na policiju - znajući i te kako dobro da neće. Da ih obavijesti, pisma o Rembrandtu postala bi javna - upravo ono što bi njegov otac izbjegao po svaku cijenu. Njihovo bi razotkrivanje globalno protreslo umjetničko tržište, a jedan od najvećih slikara na svijetu bio bi ocrnjen.

Ali jesu li pisma vrijedila daljnjih smrti? Marshall je bio u napasti da ih preda. Da ode u novine,

objavi ih i raskrinka Rembrandtovo kopile. Ali ako to učini, koliko će galerija, zbirki i muzeja nastradati od posljedica? Štoviše, da kaže policiji, slučaj bi preuzeli oni, a on bi bio isključen. Bio bi samo rođak jedne od žrtava. A Marshall nije imao namjeru to dopustiti. Od djetinjstva je odlučio da se neće upletati u očev svijet. Ali ljepljivi osjećaj krivnje podbadao ga je i tjerao pred rudo. Možda je za života iznevjerio Owena Zeiglera, ali u smrti neće.

Mrska pomisao koja danima nije popuštala vratila mu se. Da je barem bio bliži ocu. Bliži njegovu radu, bliži geografski, bi li mu se Owen povjerio? Rekao mu za probleme koji su ga na kraju slomili? Da Marshall nije tako jasno dao do znanja da ne želi imati nikakve veze s umjetničkim svijetom, bi li mu se njegov otac obratio? Samuel Hemmings imao je pravo, roditelj ne bi smio dijete prisiljavati da krene njegovim putem, ali Marshall je bio tvrdoglavo nesklon Owenovu zanimanju.

Mučila ga je krivnja, alarmantna i snažna. Nije baš mogao okriviti oca što je zatajio toliki dio svojeg života. Na kraju, i on sam je malo toga povjeravao. Bili su neko vrijeme bliskiji - dok je Marshall bio oženjen Georgijom - ali kad se brali raspao, a on se odselio u Amsterdam, njihova je povezanost ponovno oslabjela. Između oca i sina postojala je ljubav, ali malo su toga dijelili. Lako je moguće da se Owen i ponosio Marshallovim radom, njegovom očitom i zadivljujućom bistrinom - ali u zanimanje svojega sina nije se mogao uživjeti ništa više nego li Marshall u njegovo.

Dužan sam ti, naglo je pomislio Marshall. Dužan sam ti... Jetko i mučno kajanje potreslo ga je. I u tom si je trenutku Marshall obećao da će pronaći očeva ubojicu i zaštititi pisma o Rembrandtu, memoare toliko vrijedne da ih je Owen Zeigler platio životom. Na kraju, što je alternativa? zapirao se Marshall. Uništiti pisma? Nikad, njihova je važnost bila pregolema - *zato netko nije prezao ni pred čime da ih dobije*. Ubojica je znao što pisma sadržavaju. Do koje bi mjere tržište držala u šaci da ih upotrijebi za ucjenu galerista.

...Plati mi da šutim i nitko neće doznati da slike koje prodaješ nisu originalni Rembrandti...

S takvim znanjem i dokazom ubojica je mogao sreći uporište i raspolagati golemom moći - ali samo ako se domogne pisama. Znao je da postoje - jedino nije znao kod *koga* su.

Sjedeći u očevoj stolici, u očevoj radnoj sobi, Marshall Zeigler osjetio je kako mu se ježe dlake na zatiljku. Stefan van der Helde nije imao pisma; Owen ih nije predao; čini se da ih Charlotte nije vidjela. Ali postojala je nekolicina drugih ljudi koji su znali za njih. Teddy Jack, kojega su već napali. Obogaljeni Samuel Hemmings, mentor njegova oca. Jesu li i oni bili u opasnosti? Jesu li bili nedužni? Ili nekako upleteni? Hoće li se pokazati žrtvama ili napadačima? I je li bilo *ostalih* koji su znali za pisma? Ljudi za koje Marshall nije znao? Možda Tobar Manners ili Nikolaj Kapinski?

U tome ga je trenutku presjekla dalekosežnost posljedica. Baš kao i spoznaja da ne zna komu više može vjerovati. Nije u opasnosti bio samo on, bili su i drugi. Ljudi koji su prijetnji bili izloženi samo zato što ga poznaju. Poput Georgije... Morao ju je upozoriti, pomislio je Marshall naglo, i kloniti je se. A morao je upozoriti i druge... Zastao je, s mukom zadržavajući smirenost. Jedno je bilo sigurno - ubojica je želio pisma o Rembrandtu. Pisma koja je imao *Marshall*.

Negdje, vani na ulici ili u ladanjskoj kući njegova oca, u šetnji Piccadillyjem, ili u aerodromskoj čekaonici, *negdje*, nerko ga je čekao. To je mogao biti čovjek u redu do Marshalla, ili je mogao sjediti nasuprot njemu u podzemnoj željeznici. Mogao je to biti taksist, dostavljač - bilo tko. I doći će po Marshalla. Možda večeras ili sutra. Možda je to bio netko tko mu je drag, koga je poznavao, komu je vjerovao.

A možda, ne daj Bože, netko tko mu uopće nije ni pao na pamet.

KNJIGA TREĆA

Kaznionica,
Gouda, 1653.

Već sam tako dugo ovdje. Nisam pisala zato što sam bila bolesna i nisam mogla jasno zapisati svoje misli. Nisam mogla zapisati nikakve misli zato što se sve pretvorilo u kašu vremena i datuma... Ali sad sam bolje i imam posjetitelje. Susjede iz mojega staroga grada došle su me vidjeti. Kažu da će se obratiti vlastima zato što nisam dobro.

Umirem li?

Šteta što umirem tako mlada. No dobro, u četrdesetima. Sanjam ga. Svog sina, našeg sina... U Rembrandtovo sam kući bila dulje od tjedan dana prije nego što sam ga vidjela. Carel je bio Rembrandtov učenik gotovo dvije godine, zajedno sa svojim bratom, Barentom, ali prošla su dva tjedna, četrnaest dana, prije nego što sam prvi put ugledala dijete koje sam izgubila. Laštila sam bakar kad sam čula kako dozivaju njegovo ime. Spustila sam tavu i otišla osluhnuti na vrata. Netko je razgovarao s Rembrandtom, nudeći mu stotinu guldena da primi novog učenika. Ferdinanda Bola.

Rembrandt je slušao, zatim se okrenuo mladiću do sebe.

"Što ti kažeš, Carele?"

Čula sam ime i prepoznala ga - Carel Fabritius. Ime koje su dali mojemu sinu, Rembrandtovu djetetu... Ubrzano dišući, stala sam na vrhove prstiju, upirući se da pogledam kroz visoki prozor u kuhinji što je gledao na predvorje... Njegova je sjena pala na crno-bijele pločice kad je ušao i skinuo šešir, kose guste i prašnjave od ceste, kimnuvši Rembrandtu, dok je posjetitelj nastavio govoriti...

Zagrizla sam usnim zato što sina nisam vidjela osamnaest godina. Zagrizla sam usnicu zato što sam željela viknuti, ali nisam. Umjesto toga zagrizla sam u vlastito meso i osjetila kako mi krv oblijeva jezik... Ostala sam na vršcima prstiju i promatrala Rembrandta kako ispušta grlene zvukove dok gleda mogućeg učenika... Stotinu guldena. Rekao je... Stotinu guldena?... Dječak je nadaren, vrlo nadaren, odgovorio je njegov pratilac. Bit ćete ponosni... To ću ja procijeniti, odgovorio je Rembrandt, namignuvši Carelu, a onda se zagledao u dječakove ruke... Stotinu guldena, isprobat ću ga. Je li učio kod nekoga drugoga?... Nije, vama smo najprije došli... A Carel je stajao leđa ravnih poput jarbola na vijećnici, sa svojim širokim ustima i tamnim očima. Moj sin. Rembrandtov sin.

Imao je moje oči...

Moja mi je obitelj rekla samo da su mog sina dali jednom paru, otac je bio amaterski slikar. Čudnovato... Nitko nije ništa posumnjao kad je Carel postao Rembrandtov učenik. Bio je nadaren na oca, govorili su. Da, jest - ali ne na onoga koji ga je posvojio... Danima nakon što sam prvi put spazila Carela čekala sam drugu priliku, ali tek kad me Rembrandt pozvao u atelijer da mu poziram, ponovno sam vidjela svojega sina. Smjestio me na podij, u staru rimsku stolicu kojom se Rembrandt uvijek koristio za svoje modele. Uhvatio mi je bradu u ruke i trzao mojom glavom lijevo i desno, sve dok nije bio zadovoljan svjetlom. Zatim je učenicima rekao da me nacrtaju... Ugljeni su štapići strugali po debelom pergamentu, otpuhivalo se da se rasprši čađava prašina, prsti su razmrljavali obrise da stvore sjene. Tu i tamo začulo se zgađeno frktanje kad bi se papir prelistao, a učenik počeo iznova.

Kradomice sam bacila oko na svojeg sina i uhvatila njegov pogled. Čekala sam. Ali nije me prepoznao, a ja nisam imala pravo biti razočarana. Ja sam bila majstorova domaćica, katkad model. Njemu ništa više od toga... Sumnjam da me uopće i vidio. Ja sam bila samo nešto što je valjalo precrtati... Nije bio vruć dan, ali Carel se ubrzo uskomešao, pocrvenio po ušima. Rembrandt je prišao i zagledao se u njegov rad, a zatim, razdražen, unio izmjene. Ali ja sam vidjela njegovo iznenađenje, onaj treptaj zavisti... Nisi to tada znao, van Rijnne, ali osjetio si. To je bio suparnik. Vrlo mlad, sirov, neobrazovan momak prašnjave kose. Ali unatoč tomu — suparnik...

Kad se dan primakao kraju, rekao si mi da siđem s podija i zapalim svijeće, a ja sam prošla pokraj crteža na kojem me moj sin nacrtao i nisam prepoznala ništa svoje... Te noći nisam spavala. Ležala sam uz Rembrandta i čula učenike kako se kreću gornjim dijelom kuće. Umišljala sam da već razaznajem Carelove korake među ostalima. Ležala sam, očiju suhah od uzbuđenja što je moj sin blizu mene. I svojeg oca. Pa makar i ne poznavao nijednoga od nas. Ležala sam, suhah očiju, i slušala Rembrandtovo disanje. Zatim sam mu Carelovo ime prošaptala na uho, tako da je njegova duša čuje i zna tko je on.

Nikolaj Kapinski došao je u galeriju i triput pozvonio na ulazu prije nego što se Marshall spustio iz stana. Kimnuvši u znak dobrodošlice, otvorio je vrata promatrajući majušnog Poljaka kako ulazi. Vidjelo se da je uzrujan, kravata mu je bila olabavljena, gornji gumb na košulji otkopčan, aktovku je ispod jedne ruke premještao u drugu. Pa natrag. Skinuvši naočale, Nikolaj je polagano udahnuo, kao da se pokušava smiriti. Ali to nije imalo nikakvog učinka, pa kad je progovorio glas mu je bio brz, napet.

"Jeste li bili ovdje sinoć?"

"Jesam."

"Sam?"

"Zašto ne?" pitao je Marshall. "Bio sam siguran s uključenim alarmom."

"Vaš otac nije bio", rekao je Nikolaj žustro te prošao mimo njega prema stubama. Iznenaden, Marshall je za računovođom pošao u ured na vrhu promatrajući Nikolaja kako skida kaput i sjeda.

"Jeste li ovamo došli raditi?"

"Naravno."

"Ali galerija je zatvorena."

"Vi ste tu."

"Meni je ovo dom", odgovorio je Marshall primjećujući kako se Nikolajeva desna noga nervozno trese. "Za vas nema nikakvog posla."

"Imam ja posao!"

"Trenutačno ne", rekao je Marshall smireno. "Ne znam što će se dogoditi, što ću učiniti s galerijom, ali zasad, gospodine Kapinski, ona je zatvorena."

Kapinski je polako žmirnuo iza debelih naočala, umrljanih otiscima njegovih prstiju, dok su mu šake stiskale aktovku i ostavljale tragove znoja na koži.

Uznemiren, Marshall ga je proučavao. Znao je za Poljakove manične epizode, ali nikad nijednoj nije nazočio, pa je oprezno birao što će dalje reći.

"Jeste li dobro?"

"Odlično."

"Nema nikakvog posla za vas -"

"Mogu voditi knjige."

"Gospodine Kapinski -"

"Mogu voditi knjige!" prasnuo je povišena glasa. Jednako ga je tako brzo ponovno spustio. "Nisam bolestan, ne ovaj put. Bez brige, dobro sam... Samo mi je potrebno da budem ovdje. Mogu vam pomoći, gospodine Zeigler -"

"Marshall. Zovite me Marshall, gospodin Zeigler je bio moj otac."

Kimnuo je. "Nikolaj"

"Nikolaj."

"Mogu vam pomoći, Marshalle", ponovio je, a u naočalama mu se odbijalo svjetlo dok je gledao preko krovova. "Znam što se ovdje događa. Znam za vašeg oca i njegov posao. Znam stvari koje nitko

drugi ne zna." Njegov se naglasak ubrzao, rukama je i dalje aktovku čvrsto privijao uza sebe gledajući prema Marshallu. "Znam više nego što mislite."

"O čemu?"

"Vaš je otac bio vrlo zabrinut."

"To znam. Zbog čega je bio zabrinut?"

"Novca. Zapravo, njegova manjka", rekao je Nikolaj te ustao i spustio aktovku na stolicu. Zatim je, začudo, sjeo na nju. Komična gesta na rubu tragedije.

"Ničeg drugog? Samo novca?" "Izgubio bi galeriju."

"Znam, rekao mi je", priznao je Marshall promatrajući Nikolaja. "Čujte, nisam to namjeravao još neko vrijeme, ali kad ste već ovdje mogli bismo danas napraviti inventuru, izračunati vrijednost našeg inventara, a onda ga što povoljnije prodati da isplatimo očeve vjerovnike."

"Tko su oni bili?"

Iznenaden, Marshall se zagledao u njega. "Ne znam. Zar ni vi?"

"Ne. Vaš mi se otac povjerio tek na kraju. Imam neke informacije, ali nikako sve." Nikolaj je ponovno tresao nogom, nemiran, uzvrpoljio se. "Ostavio sam poruku Teddyju Jacku da dođe ovamo na razgovor."

"Što ste?"

"Želim ga vidjeti, razgovarati s njime. Ali mislim da neće doći." Nikolaj je pogledao na sat. "Sad je prošlo devet, trebao je stići."

"A što da ja *nisam* bio ovdje?" upitao je Marshall oštrim tonom. "Kako biste onda ušli u galeriju?"

"Svojim ključem."

"Imate ključ?"

"Da, kao i Teddy Jack. I nosači."

"Dakle, bilo tko od vas mogao je bilo kad ući u galeriju?"

"Ne. Samo ja znam šifru alarma."

Sumnjičav, Marshall je pogledao čovječuljka.

"Ako ste znali kako se isključuje alarm i imate ključ, zašto ga niste upotrijebili jutros? Niste znali da ću ja biti ovdje da otvorim. Zašto onda niste ušli sami?"

Nikolaj je trepnuo. "Zato što mi je ključ ukraden nekoliko dana prije nego što su ubili vašeg oca."

"Jeste li mu rekli?"

"Naravno! Nije se zabrinuo, rekao je da će dati izraditi drugi."

"Nije mu palo na pamet da promijeni brave?"

"Nije imao razloga."

"Ubijen je", uzvratio je Marshall. "Imao je razlog."

"Vaš otac nije očekivao da će umrijeti."

"Odakle znate?" "Zato što sam ga poznavao", odgovorio je Nikolaj. "Posljednji put kad sam razgovarao s vašim ocem rekao je da ima neku zamisao, način da se izvuče iz nevolje. Rekao je da

odlazi na put -"

"Kamo?"

"Ne znam."

"Niste pitali?"

"Nije bilo u redu od mene da pitam", odgovorio je Nikolaj u neprilici. "Zašto sa mnom tako razgovarate! Nisam vam ja neprijatelj. Bilo mi je stalo do vašeg oca, s njime sam boravio od ponedjeljka do petka, svaki tjedan. Bog zna koliko godina. Sprijateljili smo se..." Zastao je i gurnuo naočale na vrh svoje proćelave glave. "Vaš mi je otac bio bliskiji od ikoga - osim moje obitelji. Je li vam ikad rekao za mog brata koji je nestao?"

Marshall je kimnuo. "Da, rekao mi je."

"Je li vam rekao da ga je pokušao naći, toliko godina poslije? Kad su svi drugi mislili da sam ja jednostavno lud. Ali ne i vaš otac. Zadužio je za to Teddyja Jacka -"

Zaprepašten, Marshall se zagledao u uzmeškoljenog čovjeka. "*Teddyja Jacka?*"

"Štošta je on radio za vašeg oca, a vaš je otac bio kompliciran čovjek. Upletao se u razne situacije, s raznim vrstama ljudi. Katkad se oslanjao na Teddyja Jacka", rekao je Nikolaj tresući nogom raspomamljeno. "Pratio je ljude ili pokušavao doznati gdje su. Poput Luthera. Teddy je otišao u Poljsku i istražio nestanak mog brata. Otkrio je neke podatke koje nitko prije nije doznao - da su Luthera oteli."

"Tko?"

Nikolaj je slegnuo ramenima. "U našem je selu bio pedofil, ali to nije bio on. Svi su mislili da jest, ali Teddy Jack je došao do dokaza da je Luther odveden u dječji dom u Varšavi. U to se doba to znalo dogoditi, katkad. Djecu iz zabačenih sela otimali su i prosljeđivali na posvojenje. Pitao sam se je li to organizirao moj otac, dobro su plaćali, znate. Lijepe su novce davali za muško dijete." "Što je još doznao Teddy Jack?" "Da je Luther otišao živjeti k posvojiteljima, zvali su se Levinski. Ali napustili su Poljsku i trag se izgubio." Nikolaj je prestao tresti nogom, oči su mu se raširile od jada. "Nakon toga nije više bilo ničega, ništa se više nije moglo otkriti." Nikolaju je Marshallovo zaprepaštenje bilo očito. "Iznenadilo vas je sve ovo, zar ne? Ali vi svog oca niste poznavali kao što sam ja. Svu njegovu dobrotu. Želio je pomoći. Ako ste mu bili dragi, želio je pomoći. Pa me tako, kad su počele moje depresije, poslao svojem liječniku u Ulici Harley, platio račun. Platio sve račune za moje liječenje, čak i kad sam rekao da mi to odbije od plaće. Ima on novca, rekao je, i više nego dovoljno..." Nikolaj je promijenio položaj na stolici. "Nema što ne bih učinio za vašeg oca... Trebali ste ga bolje upoznati."

"Da", priznao je Marshall sjedajući pokraj tavanskog prozora. "Svaki dan čujem nešto o njemu. Nešto što nikad nisam znao. Recimo, za njegov odnos s Teddyjem Jackom - i Charlotte Gorday."

Ime je rekao instinktivno, a čovječuljkova je glava poletjela uvis. "Poznajete je?"

"Da, upoznao sam je."

"Kad?"

"Prije koji dan... Zašto?"

Nemiran, Nikolaj je izvadio aktovku ispod sebe i prigrlio je na prsa. "Vaš otac nije želio da doznate za nju. Mislio je da nećete odobravati njihovu vezu. Tako mi je barem rekao. Ona je vrlo

pozitivno djelovala na njega, u početku. Jako dobra, uvijek obzirna. Putovala je između New Yorka i Londona, odvela bi vašeg oca kad mu je trebao predah."

"Drago mi je što ju je imao -"

Na Marshallovo iznenađenje, Nikolaj se zasmijao. Bio je to visok zvuk, gorak i neočekivan.

"Što vam je rekla kad ste se našli?"

"Bila je vrlo potresena očevom smrću."

"Što još?"

"Kazala je da joj je rekao kako je zabrinut zbog posla, ali inzistirala je na tome da je njega mučilo nešto drugo - no nije znala što. Nekoliko me puta pitala znam li ja." Marshall je zastao promatrajući čovječuljka. Navlačio je Nikolaja Kapinskog, pokušavajući mu razvezati jezik. "Rekao sam joj da znam samo da je moj otac imao financijskih teškoća."

"Što je onda rekla?"

"Ništa. Prihvatila je to. Bio je to prvi - i posljednji put - da sam je vidio." Marshall je stao. "Znate li da je mrtva?"

"Da."

Iznenaden, Marshall se zagledao u računovođu. "Počinila je samoubojstvo."

"Tako sam čuo."

"Sišla s uma od tuge zbog smrti mogeg oca", nastavio je Marshall. "Razgovarao sam s njezinim mužem - bio je shrvan, ali pomirio se s time."

"A što je s vama?"

"Sa *mnom?*" odgovorio je Marshall. "Zašto bih ja sumnjao u njezino samoubojstvo?"

"Zato što je vaš otac ubijen. Možda je ubijena i Charlotte Gorday?"

Podboden, Marshall se zagledao u čovječuljka. "Zašto bi ona bila ubijena?"

"Zbog istog razloga kao i vaš otac."

Zapah hladnog zraka prokolao je oko njih. Činilo se da dopire s kata ispod, kao da je netko ušao u galeriju. Izbačen iz ravnoteže, Marshall je odjedanput osjetio kako mu prijeti opasnost. Ne od računovođe, nego od zlobe koja se u sobi mogla opipati. Iznenadnog pomaka u sumnjičavost. Obojica su znala više nego što su priznavala, ali obojica su željela da se onaj drugi prvi otvori. Pogledavši prema stubištu Marshall je pomislio da čuje korake, ali kad je pogled vratio na Nikolaja smirio se.

"Moj je otac ubijen jer je pljačka propala", rekao je Marshall odgovarajući napokon na računovođino pitanje.

Ali to objašnjenje čovječuljka nije zadovoljilo. Umjesto toga promrmljao je nešto sebi u bradu i počeo nestrpljivo tresti lijevim stopalom. Kratkim je prstima zakuckao po površini predimenzioniranog stola, čelo mu se presijavalo od znoja. I dalje je ljuljuškao aktovku, oči su mu zasuzile, potpuno se zbunio. "Čuvao sam mnoge tajne vašeg oca", rekao je naposljetku. "To je bio moj način da mu se odužim za sve što je učinio za mene. Ali sad, sad se pitam je li vama ipak više toga trebalo reći. Trebam li *vam ja* više reći. Bih li time prekršio riječ?... Ovo mi je jako teško, jako teško. Znate, vaš je otac sve nas držao podalje jedno od drugoga a da se nije činilo tako -"

"O kome govorite?"

"Charlotte Gorday, Teddyju Jacku i sebi", rekao je Nikolaj. "Znam da se vaš otac katkad povjeravao Teddyju. Znam da se morao povjeravati svojoj ljubavnici, ali nikad to nije jasno rekao. Posijao je sjeme sumnje među nama - na taj se način osigurao da mi međusobno budemo sumnjičavi."

Namrštivši se Marshall se zagledao u računovođu. "Nikad nisam uočio da je takav manipulator -"

"Nije bio, u početku. Posljednjih se nekoliko godina to pogoršalo", objasnio je Nikolaj. "A onda, prošle godine, vaš otac nikomu od nas nije potpuno vjerovao. Mislio je da ja ne znam zašto."

"Ali jeste?"

"Recite mi istinu, Marshalle - znate li zašto je ubijen val otac?"

Pitanje je visjelo u zagušljivom zraku između njih. Kad Marshall nije odgovorio, Nikolaj je ponovno sjeo, na rubu suza. Posegnuvši za rupčićem, obrisao je oči, a zatim ponovno stavio naočale, dok mu je Adamova jabučica u grlu poskakivala kao da će se svaki trenutak ugušiti.

"Bio bi on dobro da nije našao ona pisma."

"Koja pisma?"

"Ne lažite mi, Marshalle!" eksplodirao je čovječuljak gubeći svaku kontrolu. "Nema vremena za ovo. Znae vi o čemu govorim - pisma o Rembrandtu, pisma za koja je vaš otac smatrao da će mu zapečatiti ugled. Pisma koja je toliko predano čuvao. Pisma koja su sve izmijenila... Čim su se pojavila u njegovu životu, sreća mu se preokrenula."

"Kako?"

"Owen nije mogao odoljeti a da pokoju informaciju ne pusti u optjecaj. I glasina se proširila, govorkanja o teoriji Owena Zeiglera. Ta glupa teorija! Njegov otac - stari Zeigler - Owenu je tu misao odavno utuvio. Ali kad je pisma o Rembrandtu ostavio svojem sinu, to više nije bila teorija. Postala je činjenica. Prije toga to je bila samo jedna u nizu umjetničkih teorija, jedna u nizu apsurdnih postavki. Galeristi o njima stalno govore. Svoje omiljene teorije o svojim omiljenim umjetnicima, u neprestanom pokušaju da dokažu novo umjetničko evanđelje. Umjetnički svijet u Londonu, New Yorku, Amsterdamu obiluje spekulacijama. Ali većina teorija nije dokazana." Fiksirao je Marshalla. "Ali kad je Owen naslijedio pisma, dobio je dokaz -"

Marshall je udahnuo. "Je li ikomu rekao?"

"Rekao je meni. Pretpostavljam da je rekao Samuelu Hemmingsu. Hemmings mu je bio mentor, na kraju krajeva, o Rembrandtovoju su teoriji raspravljali godinama, s vremena na vrijeme. Rekao bih da je znao i Teddy Jack - a pouzdano *znam* da je Charlotte Gorday znala za pisma." Nikolaj je skrenuo pogled s Marshalla. "Lagala vam je -"

"Što?"

"Kad je rekla da nema pojma zbog čega je vaš otac bio zabrinut, lagala je. Iskušavala vas je, pokušavala otkriti znate li vi za njih. Pokušavala doznati jesu li kod vas." Nikolaj je zastao, u nelagodi, znojeći se. "Jeste li joj rekli da imate pisma o Rembrandtu?"

Marshall je zastao uočavajući zamku. "Nikad nisam tekao da su kod mene."

"Ja sam vam ih poslao! Znam da su kod vas", odgovorio je Nikolaj, glas mu se povisio, a zatim srušio u monotoniju. "Nakon što je vaš otac umro, poštom sam vam ih poslao u Amsterdam. Nisam znao što bih drugo. Nisam znao što bi vaš otac želio. Ja sam ih se samo htio riješiti... Oprostite",

rekao je napokon. "Uspaničio sam se. Nisam ih imao hrabrosti spaliti."

Opčinjen, Marshall je piljio u preplašenog čovjeka. "Prije nego što ste mi ih poslali, jeste li pročitali pisma?"

Frustrirano je izbacio ruke. "A kako? Ne govorim nizozemski. Ali znao sam da ih *vi* možete pročitati."

"Što je sa Charlotte Gorday?"

"Ona je taj jezik govorila", odgovorio je Nikolaj. "Kao što ga govori i Samuel Hemmings. Govori ga i čita tečno, baš kao što je i vaš otac. Vjerojatno i bolje od vašeg oca. Znam što je u pismima bilo samo zato što mi je vaš otac to rekao. Pretpostavljam da je rekao i Teddyju Jacku. Uostalom, *on* ih nije mogao pročitati", Nikolaj se uspravio u stolici, ustobočivši se nelagodno. "*Ne možete* u mene sumnjati, Marshalle! Ne sada. Ta sam pisma imao u svojoj ruci, mogao sam ih zadržati, upotrijebiti. Nikomu ne reći. *Razmislite*, da sam ih želio, imao sam ih. Što me moglo spriječiti da ih zadržim? Ali ja sam ih poslao vama... Možda je to bila greška. Možda vas nisam trebao uplesti - ali vi ste Owenov sin - a nije bilo nikog drugog komu sam mogao vjerovati."

"A Charlotte Gorday? Ona je u životu mog oca sudjelovala osamnaest godina. Voljela ga je - zašto joj niste vjerovali?"

"Zašto?" upitao je Nikolaj umorno.

"Da. Zašto joj niste vjerovali?"

"Zato što je ucjenjivala vašeg oca, eto zašto", odgovorio je Nikolaj, zatim se okrenuo prema prozoru i pogledao van u londonski obzor. "A sad je mrtva."

Prije nego što je Marshall stigao reagirati, začuo je korake kako se penju uza stube i okrenuvši se ugledao Teddyja Jacka kako ulazi u ured. Nije izgledao iznenađen što vidi Marshalla pa je kimnuo, dobacivši pogled Nikolaju. Razlika između dvojice muškaraca bila je napadna; računovođa sitan, živčan, Teddy Jack u traper-košulji i trapericama, ležeran, opušten. Doimao se posve preobraženo u odnosu na potresenog muškarca kojega je Marshall spasio; njegova tjelesna veličina bila je još dojmljivija naprema krhku stasu Nikolaja Kapinskog.

"Kako si?" pitao je Teddy Marshalla. "Nadao sam se da ću te vidjeti."

"Dobro sam, hvala."

Smjestivši se na jedan od starih naslonjača, Teddy se ogledao oko sebe. Djelovao je komorno, kao što to netko može samo onda kada dobro poznaje svoje okruženje. Na trenutak je Marshall osjetio kako je tu izvan svog elementa on svoj.

Čekajući Nikolaja da progovori, podignuo je obrve. "No, dajte. Što ste ono rekli o Charlotte Gorday -"

"Znaš za nju?" pitao je Teddy.

"Da, a očito i ti. Ne izgledaš iznenađen."

"Tvoj je otac želio biti diskretan -"

"Osamnaest godina? To je zaista mnogo diskrecije", odvratio je Marshall, naslonivši se na stol i gledajući od jednog prema drugomu. Obuzela ga je mučna nelagoda, kao da su oni bili partneri u nečemu iz čega je on bio namjerno prognan - i iznenađen se naljutio. Tajne njegova oca dvojicu su muškaraca očito povezivale, a njihov je tajni dogovor iritirao Marshallovo sve jače grizodušje. Bilo mu je teško što se zatekao isključen iz tajni Owena Zeiglera - ali znao je da nema pravo drugo očekivati. Na kraju, njih nije povezivala prisnost. Ali da moljaka za mrvicu informacija, to ga je ponižavalo.

"Je li itko drugi znao za nju?"

Teddy je odmahnuo glavom. "Nije. Samo mi."

"Ali čuo si što joj se dogodilo?"

"Mrtva je."

Bila je to utvrđena činjenica, bez emocija, i Marshallu se učinila strašnom. Kako li je *zapravo* Teddy Jack doznao za smrt Charlotte Gorday tako brzo?

"Počinila je samoubojstvo."

Marshall je čuo kako se Nikolaj nakašlja, dok su on i Teddy Jack razmijenili pogled. Trenutak poslije ljudina je slegnula ramenima. "Mislim da to nije bilo samoubojstvo."

"Misliš da je ubijena?"

"Obojica mislimo da je ubijena", odgovorio je Teddy dobacujući računovođi pogled radi potvrde.

"Zato što je ucjenjivala mog oca?"

Ovaj je put red bio na Teddyju Jacku da se iznenadi. Nagnuvši se naprijed u svojoj stolici, zabljuje se u Marshalla.

"Tko ti je to rekao?"

"Nikolaj. Maloprije."

Polako se okrenuo prema računovođi. Izgledao je gotovo uvrijeđeno što su ga izuzeli. "Zašto ga je ucjenjivala?"

"Ne znam -"

"Naravno da znaš!" zafrktao je Teddy. "Osim ako to nisi sada izmislio - što me ne bi iznenadilo. Uvijek si se trudio insinuirati da si ti šefu draži. Da se tebi povjerava više nego meni." Protrljao je svoje krupne šake plaho, smekšavši ton. "Rekao bi mi da ga je Charlotte Gorday ucjenjivala." Ali Nikolaj se nije imao namjeru povući. Umjesto toga ispružio je šake na stol ispred sebe, s natruhom pobjede u glasu.

"Pitao sam se znaš li. Žao mi je što sam te iznenadio", rekao je Nikolaj bezbrižno.

"Ne vjerujem u to."

"Istina je."

"Zašto bi ga ona ucjenjivala?"

Marshall je pogledao u Teddyja Jacka, čekajući njegov odgovor. Oči su mu se na trenutak sklopile, a zatim opet otvorile prikovavši pogled za Nikolaja. "Neću igrati jebene glupe igrice."

Nikolaj se zarumenio. "Ne igram ih ni ja! Jedina koja je igrala igrice je mrtva. Charlotte Gorday je Owena ucjenjivala zbog pisama."

Riječi su izgovorene, a Marshall je promatrao međuigru dvojice muškaraca.

"Već je dulje znala za pisma", odgovorio je Teddy. "Zašto bi ga sad ucijenila?"

"Charlotte Gorday je željela da ih on proda pa da tim novcem otplati svoje dugove", odgovorio je Nikolaj mirnim tonom. Doimao se gotovo samodopadno zato što je uživao pokojnikovo povjerenje. "Gnjavila ga je zbog toga, rekla da mogu naći kupca, namaknuti bogatstvo. Owen nije htio čuti za to."

"Kako znate sve to?" pitao je Marshall prekidajući Poljaka.

"Načuo sam njihovu svađu", odgovorio je. "Mjesecima sam znao za pisma. Vašem sam ocu savjetovao da joj ne kaže za njih - mislio sam da bi to bilo opasno."

Ljutit, Teddy Jack je prasnuo: "*On joj je vjerovao!*"

"I pogledaj kako je skončao!" odgovorio je Nikolaj okrećući se natrag prema Marshallu. "Charlotte je voljela vašeg oca, ali nije razumjela što njemu znači ovaj posao. Što mu znači njegov dobar glas. Vaš otac *nikad* ne bi objavio pisma - i nikad za novac. Godinama je tragao za njima, to je bilo poput hodočašća, Svetog pisma - dao bi svoj život da ih zaštiti."

"I jest", rekao je Marshall hladno. "Da, jest", složio se Nikolaj; strast mu je isparila iz glasa. "Mislim da je Charlotte vjerovala kako je našla nekog da kupi pisma. Možda je, kad ih Owen nije pristao prodari, morala razočarati kupca i pogaziti riječ."

"Pa je zbog toga ubijena?" parirao je Marshall.

"Ne znam pouzdano. Možda."

Odmahnuvši glavom, Teddy se znalački osmjehnuo. "Sve si pogrešno shvatio. Charlotte Gorday je pisma mogla prodati kadgod je htjela - zato što su bila kod nje."

Iznenaden, Marshall je spustio pogled vidjevši - krajičkom oka - kako Nikolaj gleda prema

njemu. Marshall je štošta čuo o zamršenim očevim odnosima, ali sad je, napokon, vidio dokaz lažljivosti Owena Zeiglera. Njegov je otac svakomu rekao *dio* priče. Nikomu se nije povjerio do kraja. Tako da je svaki na kraju dobio vlastitu verziju njegove istine. Prisjetio se onog što je čuo. "... *Vaš je otac sve nas držao podalje jedno od drugoga a da se nije činilo tako. Posijao je sjeme sumnje među nama i na taj se način osigurao da mi međusobno budemo sumnjičavi*"

Oprezno, Marshall je kradom pogledao Nikolaja. Vidio je da je on iznenađen i pitao se na koju će stranu skrenuti - hoće li Teddyju Jacku reći da su pisma sad u Marshallovu posjedu. Ili će šutjeti i tu spoznaju zadržati za sebe.

"Dakle, gdje su pisma sad?"

Izraz Teddyjeva lica nije otkrivao ništa. "Tkogod je ubio Charlotte Gorday, sigurno su kod njega."

"A tko ju je ubio?"

Teddy Jack nije odmah odgovorio, Marshall je zurio u njega, u krupne šake, široka ramena, mišićave podlaktice. Moćan, dominantan muškarac. Muškarac sposoban za nasilje, dapače, jedanput zbog toga zatočen. *Ali ubojstvo?* Marshall je udahnuo, prisjetio se kako je Teddyja Jacka našao gotovo zagušenog u kutiji. Je li mu to netko zaista pokušao oduzeti život? Ili je to bila namještaljka? Nešto što je učinio da ukloni sumnju sa sebe?

"Otkud bih ja znao tko je ubio Charlotte Gorday?" pitao je Teddy zureći u računovođu. "Misliš da sam ja?" "Nisam to rekao -"

"Isuse, ti jebena budalo!" puknuo je. "Ti piskaralo knjigovotsko, guzica ti se zapekla za stolac. Ti misliš da znaš što se događalo u životu Owena Zeiglera? Znao si ono što je on *htio* da znaš -"

"Znao sam više od tebe!"

Teddy se nasmijao. "Owen ti nije vjerovao, Nikolaj. Mnogo mi je puta to ponovio. Bio si mu drag, bilo mu te žao, ali vjerovao ti nije." Teddy je zastao, vješto plasirajući konačni udarac. "Mislio je da si lud, jesi li to znao? Slao me u Poljsku da nađem onog tvog brata i katkad se o tome smijao tebi iza leđa - *nema brata*, govorio bi. *Siroti Nikolaj, trknut u glavu. Ali moramo se pokazati u dobrom svjetlu*. Sažalijevao te.

Raširenih očiju Nikolaj je zurio u ljudeskaru, a Marshall se postavio između njih.

"Pustite to."

Teddy Jack ga je ignorirao. "No, smatrao je da si dobar računovođa. Govance od kojeg se koža ježi, ali knjige su ti išle -"

"Umukni!" skresao je Marshall promatrajući kako Nikolaj skreće pogled.

Disao je teško, zagledan u krovove, jedva se mičući. A Marshall je svaki trenutak očekivao da će se okrenuti natrag prema Teddyju Jacku. Da će mu reći kako se vara. Da pisma nisu kod Charlotte Gorday. Da ih je *on* poslao Marshallu. Osjećao je kako je Poljakom preletio srh povrijeđenosti, ali - na njegovo zadivljeno iznenađenje - Nikolaj nije pobio Teddyja Jacka.

"Moram ići", rekao je, napokon ustajući se i podižući aktovku.

Sjurivši se niza stube, Nikolaj je već bio na ulici kad ga je Marshall sustigao.

"Čekajte!" doviknuo je i uhvatio čovječuljka za ruku. Vidio je da je Nikolaj na rubu suza, da se bori s emocijama, u očajničkoj želji da od sebe ne napravi budalu na cesti. "Ne vjerujem da je moj

otac rekao išta od onoga. Znam da se pouzdavao u vas, Nikolaj, i pouzdano znam da ste mu bili dragi..."

Nijemo, Poljak je kimnuo. "Zašto niste rekli Teddyju Jacku da su pisma kod mene?" "Zato što sam želio da misli kako su odnesena. Zato što sam vas želio zaštititi", rekao je Nikolaj napokon uzdrhtalim glasom. "Znate, jedno morate shvatiti. Nije istina da vaš otac nije vjerovao meni - on nije vjerovao Teddyju Jacku."

Rano se probudivši Samuel Hemmings posegnuo je za naočalama na stoliću uz krevet, stavio ih, pa promatrao kako se spavaonica izoštrava. S druge strane prozora čuo je kosa, suhonjave grane zimskog stabla bile su jedva vidljive s mjesta gdje je ležao. Isprva se iznenadio što ga nisu dirali, a zatim mu je bilo zabavno, drago što nitko ne može vidjeti njegovu blamažu. Polako, Samuel je ustao, boreći se da prebaci noge preko ruba kreveta i sjedne u kolica. Još se nešto malo mogao koristiti donjim udovima, ali štedio se koliko god je mogao, radije je izvan kolica bio samo kad je bilo nužno - ili kad mu je bilo potrebno da izgleda mlade. Ljudi su, i te kako je toga bio svjestan, znali biti nemilosrdni. Izgledaj, zvuči i ponašaj se poput starca i nitko te više neće slušati.

A Samuel je volio ga da slušaju. Njegovoj je taštini laskalo što mu se ljudi dive; njegovu je egu godilo što je još mogao pobuditi poštovanje ili potaknuti raspravu. Otkotrljavši se u predvorje, Samuel je isključio alarm, u nevjerici koliko je nervozan bio prethodnu noć. Ali mrak je tako djelovao na sve. Kad bi svjetlo okopnilo, nijedan čovjek nije bio posve hrabar. Premjestivši se do ulaznih vrata, Samuel je maknuo glavne zasune i ostavio samo bravu na ključ, tako da gospoda McKendrick može ući. Posegnuvši u žičani poštanski sandučić, izvadio je novine i dva pisma, odveo se u radnu sobu i zatvorio vrata za sobom.

Pogled mu je skrenuo prema pasjem krevetu, a zatim natrag prema njegovu mjestu. Ništa imalo važno nije mu privuklo pozornost, pa se Samuel posvetio onomu što ga je noć prije mučilo - posjetu svojeg odvjetnika. Nikad prije nije pomišljao na to da se pripremi za smrt, svoj pogreb, podjelu imovine. Ali od Owenova ubojstva Samuel je čvrsto nakanio svoje poslove što prije dovesti u red, pa otud i odvjetnikov posjet to poslijepodne.

Odlučio je da će glavninu imovine ostaviti u dobrotvorne svrhe, pola Umjetničkoj zakladi, drugu polovicu mjesnoj crkvi i školi. Sad kad mu je štíćenik bio mrtav, njegova će vrijedna zbirka knjiga pripasti Britanskoj knjižnici, a onaj pregršt njegovih slika mjesnoj umjetničkoj galeriji. Nakon dugog promišljanja, Samuel je nekoliko impresivnih srebrnih predmeta namijenio Marshallu i svoj stari, odavno neupotrebljavani, *Austin*. Mislio je da će mu to biti zabavno. A što se gospode McKendrick tiče... Samuel je zastao, povisujući u glavi iznos koji je odabrao. Ipak nitko biskvit ne peče poput njegove domaćice. Ovlaš se zapitao hoće li njegov dar biti dovoljan. Na kraju, kakva bi *uopće* trebala biti naknada za to što će naći tijelo svojeg poslodavca? Bilo mrtvo od prirodnih uzroka ili umoreno. Još gore, unakaženo.

Uznemiren, Samuel se pokušao riješiti nagle melankolije. Prethodnu je noć strepio, ali sad je bio dan. Vidio je svoju okolicu i prve plahe žmarce proljeća. A nakon proljeća, ljeto će bujno i nasmijano stići u vrt, zagrijati kuću i išarati zidove suncem... Prošla su dva tjedna, rekao je Samuel sebi, više od dva tjedna od Owenova ubojstva. Možda je bilo gotovo. Možda će jednostavno doći kraj...

Otvorivši drugo pismo, Samuel ga je žustro pročitao, a zatim se javio na telefon kad je zazvonio pokraj njega.

"Halo?"

"Samuele, Marshall je."

Uvukao je zrak. "Kako si?"

"Dobro... A ti?"

"Nije loše."

"Jesi li znao da je moj otac imao djevojku?"

"Nisam!" odgovorio je Samuel iskreno zaprepašten. "Owen nikad nije spominjao neku ženu."

"Zvala se Charlotte Gorday. Poznavali su se osamnaest godina."

Skinuvši naočale, Samuel je protrljao oči, a zatim se otkotrljao do prozora. "Nisam znao ništa o njoj. Je li to važno?"

"Mrtva je. Počinila je samoubojstvo prekjučer."

Samuel je vidio vrtlara kako pristiže niz tratinu i vadi kosilicu iz šupe. Čovjek je nakon toga zamišljeno krenuo gore-dolje niz travu, koseći je plitko iznad zemlje.

"Ubila se?... Zašto?"

"Zar ti to nije čudno?" inzistirao je Marshall. "Da djevojka mog oca umre?"

"Bismo li o tome trebali preko telefona?"

U Marshallovu smijehu nije bilo humora. "Misliš da netko prisluškuje?"

"Ne znam, netko bi mogao."

S druge strane Marshall je zastao. "Želim da se preseliš u hotel -"

"Ne lupetaj."

"Samuele, slušaj me -"

"Nisi valjda zabrinut za mene, Marshalle", rekao je s primjesom jetkosti. "Prošli put kad smo razgovarali, kao da si mislio da sam ja vrug glavom i bradom. Zapravo, dao si čak naslutiti da mi ne vjeruješ."

"Oprosti, teško je -"

"Svima nama."

Marshall je primirio glas. Nije htio preplašiti Samuela Hemmingsa, ali želio je biti siguran da povjesničaru ne prijete opasnost. A živeći sam, invalid, u zabačenoj kući, samo je izazvao nevolju. Ako su Stefana van der Heldea, Owena Zeiglera i Charlotte Gorday - sve tjelesno sposobne i u dobroj formi - svladali i ubili, Samuel Hemmings ne bi imao nikakvih izgleda.

"Moraš otići u hotel."

"Neću."

"Samuele, molim te -"

"Što je s tobom, Marshalle, hoćeš li se ti zavući u hotel?"

"To je drugo -"

"Zato što si ti tjelesno zdrav?"

"Da", priznao je Marshall. "I zato što nemam izbora."

"Otkad to?" uzvratio je Samuel. "Što se promijenilo?"

"Moram doznati tko je ubio oca."

"Zaboravi", odgovorio je Samuel trudeći se zvučati nonšalantno. "Ako mene pitaš, gotovo je. Mislim da su pisma kod ubojice -"

"Ne, nisu. *Kod mene su.*"

Samuel je čuo kako mobitelska veza pucketala i pretpostavio da se Marshall kreće.

"Kod *tebe* su?"

"Poslali su ih meni."

"Gdje si ti sad?"

"U Londonu. Dolazim te vidjeti", odgovorio je Marshall. "Samo se želim uvjeriti da si na sigurnome -"

"Gdje su pisma?"

Marshall je ignorirao pitanje. "Ti ih *jesi* pročitao, je li tako?"

Samuel je bacio pogled prema pasjem krevetu, prisjećajući se kopija zalijepljenih ispod.

"Jesam, pročitao sam ih. Osim jednog. Očito mi tvoj otac nije vjerovao nimalo više nego ti, Marshalle. Nisam tad ništa govorio Owenu, ali pisma su završila previše naglo. Najmanje jedno nedostaje. Ne znam kako je Geertje Dircx završila svoje svjedočanstvo."

Iznenaden, Marshall je prestao hodati. Bio je na London Embankmentu, preko puta Cheyne Walka, s pogledom na tupo oko Temze. Vjetar je bio studen, strugao preko vode, a koji metar dalje prolazio je remorker, pjeneći za sobom minijaturnu plimu.

"Tko ti je poslao pisma, Marshalle?"

„Je li to važno?"

"Dobro, promotrimo to iz druge perspektive - *zašto* su ti poslali pisma?"

Marshall se zagledao u tamnu vodu. "Kao što si rekao, Samuele, ja sam Owenov sin. Valjda ih je bilo prirodno poslati meni."

"Ali ti ne znaš ništa o umjetničkom svijetu ili o Rembrandtu. Tebe bi bilo lako prevariti." "Bi li radije da su ih tebi dali?" parirao je Marshall. "Ne, ne bih rekao, ne bi zapravo, ne sada. Moj je otac za ta pisma umro i ja želim znati tko ga je ubio. I želim biti siguran da se taj netko neće domoći pisama, zato što u suprotnom smrt mog oca ne znači ništa."

"Ne znaš ti s kime se kvačiš -"

"Znaš li ti?"

"Ne", rekao je Samuel iskreno. "Ne mogu ti pomoći. Mogu te samo upozoriti, Marshalle. Prevelik si zalogaj zagrizao. Ako ne odeš na policiju, ne znaš što ćeš sebi natovariti na leđa."

"Obojica znamo da na policiju neću otići, Samuele", rekao je hladno. "Jesi li u svojoj radnoj sobi?"

"Jesam, zašto?"

"Uzmi neku od svojih knjiga o Rembrandtu." Zastao je, čekajući. "Spreman?"

Na jedvite jade Samuel je otvorio svezak na stolu i gurnuo telefon pod desno uho.

"A sad pogledaj sliku *Kamenovanje svetog Stjepana'*, rekao je Marshall. Čuo je Samuela kako lista stranice, zatim staje. "Stjepan... Stefan. Trbuh Stefana van der Heldea bio je pun kamenja..."

Starac je oštro uvukao zrak.

"... A sad okreni na *Sat anatomije doktora Joana Deymana*... Jesi li?"

Samuel se žurio, hitajući stranicama sve dok mu slika nije uzvratila pogled. "Da, vidim je..." Pogledom je klizio preko prikaza, zagledavši se u rascijepljeno tjeme, ispražnjenu utrobu tijela. "O,

Isuse, tvoj otac..."

"Da", rekao je Marshall blago. "Vidiš. A sad pogledaj *Lukrecijino samoubojstvo* - i sjeti se što sam ti rekao. Charlotte Gorday se probola. To jest, netko ju je probo... Shvaćaš li sad zašto želim da se makneš iz kuće?"

Opčinjen, Samuel je zurio u prizore, u nevjerici gledajući naizmjenice jedan pa drugi.

"Moram se s nekim naći danas popodne, imam dogovor -"

"Moraš otići." "*Ne mogu otići odavde!* Ovo je moj dom, Marshalle. Ja sam starac u kolicima, ako me itko želi ščepati, neće se morati previše truditi", njegov je humor bio neprirodan. "Ne mogu otići odavde. Ovo je sve što imam, nitko mene neće istjerati. Uostalom, gospoda McKendrick je ovdje. Bit će tu dok moj odvjetnik ne ode."

"A noćas?"

"Ne mogu sad mijenjati svoj život. Prekasno je -"

"Možda i nećeš imati život koji bi mijenjao ako ne budeš pazio na sebe", rekao je Marshall odrješito. "Dolazim večeras."

"Po što?"

"Motaš mi pomoći oko nečega."

Zatečen, Samuel se namrštió. "Oko čega ti ja mogu pomoći?"

"Reći ću ti kad te vidim", odgovorio je Marshall. "Moraš nekog dovesti u kuću. Nekoga jakoga, da ti bude pri ruci kad gospoda McKendrick navečer ode. Ne možeš noću biti sam."

"Ne poznajem nikoga", rekao je Samuel tvrdoglavo. "Ne mogu tek tako nekoga moliti da dođe ovamo i dadilja me -"

"Da, možeš. Invalid si, to bi bilo potpuno normalno", odvratio je Marshall. "Ili nadi muškog bolničara -"

"Bolničara! Neće se oko mene motati nikakav vražji bolničar, treperiti i mjeriti mi bilo svakih pola sata."

Strpljivo, Marshall je udahnuo. "Dobro, nemoj uzeti bolničara, ali nadi nekoga. Sigurno postoji netko u selu komu možeš platiti da prenoći. Nadi muškarca koji izgleda kao da se zna snaći, netko sigurno traži posao." Zaustavio se, ozbiljnog tona. "Nemoj se na ovo oglušiti, Samuele. Troje je već umrlo - nemoj biti četvrti."

Naslonivši se na pult seoske pekarnice, Doug McKendrick je zagrizao u toplu pitu s mesom, a zatim se trgnuo kad mu je nadjev opekao jezik. Mesna je pita dušu dala za hladne dane, pomislio je, nadlanicom brišući nadjev s brade. Čuvši da se vrata otvaraju, okrenuo se i kimnuo Gregu Homeru, honorarnom vozaču Samuela Hemmingsa. Uvijek kritičan, Greg je zlovoljno pogledao Douga. "A da probaš malo te pite gurnuti i u usta?"

"Ama prestani jadikovati, to tebi treba, pošten obrok", odgovorio je Doug i odgrizao još zalogaj potiskujući svijest o tome da mu usta gore. Zažarena lica, zagledao se u svog šurjaka. Gundalo, pomislio je, nikad se taj ne bi osmjehnuo. "Što", rekao je nakon što je progutao taj zalogaj, "radiš tu danas? Stari te tražio?"

"Sad me traži."

"Četvrtak je, gospodin Hemmings nikad re ne traži četvrtkom."

"Makni se s pulta i razgovaraj vani", rekao je vlasnik gurajući Dougov lakat sa stakla i pokazujući na vrata. "Nadjev ti kapa na sve strane."

Vani na pločniku Doug je odgrizao još jedan zalogaj pite, a Greg pijuckao crnu kavu. U selu se znalo da je Greg Horner nekoć imao vlastito poduzeće, ali ga je izgubio. Nikad to nije prebolio. Radeći honorarno kao majstor i vozač, svojoj je mrzovoljnoj naravi samo dodao i gorčinu. Kad je pogledao Samuela Hemmingsa, sjetio se svih svojih ambicioznih planova za koje je bio uvjeren da će uroditi plodom. Bit će uspješan, to je Gregu oduvijek bilo jasno. Ali nikomu drugomu - pa je neuspjeh protumačio kao pokazatelj zle sreće, umjesto kao vlastitu krivnju. Svojom prirođenom osornošću nije privlačio mušterije u radionicu, a kad je posao propao, i žena ga počela varati s vlasnikom *Krune*, Gregova ogorčenost prema svijetu samo je ojačala.

No više ga je ljutila mirna sreća Douga McKendricka. Kad se tek oženio njegovom sestrom, Doug je bio zalizani roker na motociklu. Mršav kao trlica, namigivao curama. Kad je Lily zatrudnjela, Doug je časno postupio, pojavio se na vjenčanju s geliranom kokoticom, dok je Greg promatrao sestru i podrugivao se njezinu izboru. Tijekom godina koje su slijedile nikad se nije prestao podrugivati. Pobrinuvši se da se oženi snobovskom udovicom iz sela, otvorio je svoju radionicu i razmetao se time u mjesnoj pivnici i po trgovinama. Svaki atom njegova bića napuhnuo se od taštine. Sve dok se u blizini nije otvorila druga radionica i onda se moglo birati. Nitko više nije morao ići Gregu Homeru i u roku od dvije godine njegov je posao propao. Prisiljen prihvaćati majstorske poslove, Greg je uspio nešto dostojanstva spasiti radeći honorarno kao vozač. Ali njegova ga je degradacija izjedala, a ženina nevjera napokon uspjela srušiti njegov ego.

A cijelo to vrijeme Doug je bio sretan čovjek. Živeći i dalje na istome mjestu kamo je ženu doveo kad su se vjenčali, nisu napredovali, a činilo se da i ne osjećaju potrebu za time. Dijete koje je uvjetovalo njihov savez razvilo se u poprilično tupu djevojku okrugla lica koja je kao dadilja radila za mjesnog odvjetnika. Kad je njezin štićenik odrastao, zaposlila se u seoskoj zadrugi, a onda udala i odselila. Zaprepašten, Greg Horner promatrao je svoju sestru i šurjaka, pitajući se zašto se nisu pobunili protiv dosade svog života, svoje statusne nesitiranosti. I nikad nije shvatio da oni njega sažalijevaju.

"Dakle", upitao je Doug dovršavajući pitu i gužvujući smeđu papirnatu vrećicu. "*Radiš li za gospodina Hemmingsa danas?*"

Greg je zastao kako bi odgovoru pridao veću važnost. "Baš sam doveo njegova odvjetnika s postaje."

"Odvjetnika, kažeš?" odvratio je Doug s grimasom. "Pitam se zašto je došao. Bit će skupo, štogod da je."

"Stigao je iz Londona", odgovorio je Greg u silnoj želji da nakiti priču. "Gospodin Hemmings je rekao da dolazi na sastanak danas poslijepodne. Kaže da je važno... Tvoja je žena ispekla kolač."

"*Kolač?*" ponovio je Doug. "Ništa nije spomenula."

Greg se namjeravao udaljiti, ali nije mogao odoljeti a da ne podijeli svoju vijest. "Gospodin Hemmings me zamolio da malo ostanem u kući."

"Ma što ne kažeš!"

"Istina je", odgovorio je Greg kimajući. "Zamolio me da dolazim navečer, kad Lily ode. Valjda se više ne osjeća sposoban biti sam. Ono, vjerojatno je ružno većinu vremena provoditi u onim

kolicima... Vjerojatno hoće društvo."

Bože, pomislio je Doug, staroga je valjda dobro stisnulo kad je za društvo izabrao njegova šurjaka.

"Što bi trebao raditi?"

Greg je vidio da je vijest zagrebla inače ravnodušnog Douga i ta mu je pomisao godila. "Ništa posebno, samo da budem ondje. Iznad garaže je stan. Gospodin Hemmings je rekao da mogu živjeti ondje. Želi da budem u kući dok on ne ode spavati, ali poslije toga sam raspoložem svojim vremenom." Zastao je, isprva mu se ta pomisao nije svidjela, ali sad kad je vidio Dougovu neočekivanu nelagodu, postajala mu je sve draža. "Da ga samo vidiš. Zgodna mala kupaonica, spavaća soba, boravak. Baš udobno."

"Mene nikad nije zamolio da budem u kući."

"Ti nikad nisi radio za njega!"

"Moja žena jest."

"E pa možda misli da ćemo se mi bolje slagati."

Neraspoložen, Doug se zagledao u šurjaka, ton mu je postao prepreden. "Pa nije to loše - ako ti ne smeta što služiš starca."

"Plaća me dovoljno pa mi je svejedno."

Ukočeno se osmjehnuvši, Doug je kimnuo. "Kako rekoh, ne može svatko biti dadilja, ali nadam se da ćeš ti moći. Dobro bi ti došlo malo uzbuđenja u životu."

Skrenuvši u garažu kuće u Sussexu deset minuta poslije, Greg se iznenadio što na prilazu vidi automobil. Odvjetnika je dovezao s postaje, dakle, tko je ovo?... Parkiravši, zagledao se iznad živice, ali nije nikog vidio, pa je izvadio kovčeg iz prtljažnika i popeo se stubama do sobe iznad garaže. Zagušljivi je zrak toplo mirisao od grijanja, a Greg je kroz prozor pogledao prema kući. S ovog je vidikovca mogao vidjeti svakoga kako dolazi - ili odlazi. Svidjela mu se ta pomisao. Veći dio života mučila ga je nesаница i otezala mu noći. Nije znao ni broja satima koje je proveo zureći kroz prozore na prazne ulice. Živeći u kući Samuela Hemmingsa barem će imati drukčiji pogled, ako ništa drugo... Uzdahnuvši, Greg je pogledom prešao preko njegovanog vrta i dugačkog prilaza, a zatim istresao kovčeg. Možda Doug ima pravo. Možda će *ipak* samo biti dadilja starcu.

Na kraju, što se ovdje uopće moglo dogoditi?

Zaokupljen, Samuel je mimo svog posjetitelja pogledao u vrt. Upravo je vidio Grega Homera kako je stigao, i iznenada mu je laknulo. Možda bi *ipak* bilo utješno znati da je još netko na imanju, netko tko se i te kako umije snaći. Greg nije bio srdačan čovjek: dovoljno ogorčen da bude zao, i dovoljno krupan da svakog provalnika natjera da se pokoleba.

"Samuele?"

Okrenuo se na dozivanje svoga imena te osmjehnuo u znak isprike. "Oprosti, odlutao sam. Često se to dogodi u mojim godinama."

Jonathon Henderson je kimnuo, u želji da obavi razgovor i uhvati posljednji vlak za London. S malo sreće, kod kuće bi mogao biti do šest i trideset, prije nego što se do jako smrači. A opet, ne uspije li svoga klijenta natjerati da se koncentrira, cijeli bi se sastanak mogao oduljiti u beskonačnost.

"Sad si zadovoljan sadržajem svoje oporuke?"

"Mislim da jesam", rekao je Samuel gledajući u bilješke koje je zapisao. "Koliko brzo možeš ovo sastaviti i ovjeriti?"

"U roku od tjedan dana."

"Fino", odgovorio je Samuel, a pomisao da svoj život dovodi u red svidjela mu se.

Ne bi mu bilo drago da se zatekne u neprilici, umre prije nego što sve organizira. Promeškoltio se u kolicima, ponovno se pitajući zašto ga Marshall te noći dolazi vidjeti. Nije se valjda toliko zabrinuo? Ili je znao nešto drugo?

"Treat ću samo vaš potpis."

"Što?"

"Kad sastavim oporuku, gospodine Hemmings. Morate je potpisati."

"Da, razumije se", složio se Samuel. "Daj riješi to što prije uspiješ."

"Niste bolesni?"

"Nisam", odvratio je Samuel nasmiješen. "Nikad nisam bio bolje."

Rasrden, Tobar Manners zalupio je ulaznim vratima svojeg doma u Barnesu i ušao u dnevnu sobu. Vaza s uvenulim ljiljanima bila je na prozorskoj dasci, novine od tri dana na stoliću. Kad je pogledao telefonsku sekretaricu, dodatno ga je razdražilo što poruka nije bilo. Rosella ga je ostavila, kao što je i rekla da hoće. Bez više ijedne riječi. Očito je svoj odlazak neko vrijeme pripremala, zato što, premda je poštu primala redovito, u Barnes nije ništa stiglo. Kamo god da je otišla, pobrinula se da njezina pošta pode za njom.

Ta je pomisao Tobaru smetala čak i više od njezina odlaska. Nikad nije za Rosellu mislio da je proračunata, pa ga je zapekla njezina ravnodušnost prema njemu. Njihov je brak trajao deset godina, pa zar nije to čak i za paravan morao biti znak predanosti? Ušavši u kuhinju, Tobar je pogledao u hladnjak. U njemu su bili uvenula salata, pola litre mlijeka i komad tvrdog sira. Tražeći malo kruha po kredencu, tostirao je dvije kriške, pa na njih naslagao sir, gurnuvši tost natrag pod rešetku. Miris je bio primamljiv, više nego ručak u *Le Gavroucheu* koji mu je zapeo u grlu. Ili možda nije kriva bila hrana, nego svilenkasta, napuhnuta samodopadnost Rufusa Ariela... Preselivši se natrag u dnevnu sobu, Tobar je pojeo svoj sir na tostu puštajući mrvice da padaju po *aubusson* sagu, a zatim prazni tanjur stavio na pod do svojih nogu. Osjetio je perverzno zadovoljstvo što je tako nemaran. Možda će čak gledati televiziju s nogama na stoliću ili naručiti *pizzu*. Bilo što što bi Roselli bilo odvratno. A opet, slabo je zadovoljstvo pružalo izvođenje radnji - ma koliko ugodnih - koje nitko neće vidjeti. Kakva korist od toga da živcira svoju ženu kad nje tu nije bilo? Kakve koristi od provociranja sablasti?... Tobarove su se misli vratile Rufusu Arielu i tomu kako je natuknuo - ne rekavši ništa određeno - da je i te kako moguće da se par od dva Rembrandtova portreta *možda* na prodaju pojavi na ljetu. U New Yorku... Jebi se, pomislio je Tobar promatrajući Arielove manikirane ružičaste ruke kako uranjaju u pecivo, znaš nešto što ja ne znam.

"Tko prodaje Rembrandte? Japanski kolekcionar?"

Ariel je zastao, ružičastih obraza u blijedoplavom odijelu. Pomalo sličan Goringu, na pogrešnom svjetlu. "Ne znam. Mogla bi biti glasina."

"Tko ima prodati dva Rembrandta?"

Ariel je slegnuo ramenima, zureći s ljubavlju u svog jastoga. "Možda je samo jedan."

"Rekao si da je par -"

"Rekao sam da sam *čuo* za par. Ne znam, Tobare", zastao je podižući jastogova kliješta i gurajući ih u usta. Ispustio je zvuk cuclanja, zatim izvukao otkinuti ud. "Možda su samo nagađanja."

"Zašto si onda rekao meni?"

"Ti trguješ nizozemskom umjetnošću. Mislio sam da bi te moglo zanimati." Ponovno je stao. "Pogotovo nakon što su te toliko napali zbog posljednjeg Rembrandta."

Sarkazam je bio otrovan.

"Rekli su mi da je to Ferdinand Bol, a ne Rembrandt", odgovorio je Tobar ponavljajući staru laž. "Izgubio sam bogatstvo."

"Kao i Owen Zeigler. Na kraju mu je ponestalo sreće, zar ne? Šteta, a tako je dugo bio toliko uspješan. A još su ga i tako okrutno ubili... Bože, zamisliš se."

"Da", složio se Tobar, "zamisliš se."

"Baš sam neki dan rekao Leonu Williamsu, oprez nikomu nije naodmet. London postaje sve nasilniji." Njegove obrve boje karamela podignute su se na tu pomisao. "Zar ti nisi zabrinut?"

"Zbog Rembrandta?" "Zbog ubojstva."

"Ne", rekao je Tobar iznenađeno. "Zar bih trebao biti?"

"Leon - i ostali galeristi - razgovarali su. Pitaju se postoji li nekakva organizacija, neka taktika. Ono, bi li ubojica ili ubojice mogli provaliti u druge galerije. Hoću reći, prošle su jeseni *ipak* bile dvije krađe. Ali opet, krađa nije isto što i ubojstvo... Leon je spomenuo Stefana van der Heldea."

Tobar je spustio vilicu. "Koga?"

"Sjećaš se, lani. Ubijen je u Amsterdamu. Čovjek kojega su prisilili da pojede kamenje."

"A, da", rekao je Tobar nezainteresiranim tonom. "Što je s njime?"

"Leon je rekao da su i van der Helde i Owen Zeigler mučeni i nakon toga ubijeni."

"Pa?"

"Pitao se je li to povezano."

"Zašto bi bilo? Ljudi ginu svaki dan... Grozno je bilo to s Owenom, ali Leon je paničar. Bio i ostao."

"Ali ubojstvo *jest* razlog za paniku, nije li?" upitao je Ariel i zastao s drugim jastogovim kliještima u ruci. "Možda ima pravo."

"Galerije stalno pljačkaju. Makar bih ja volio da netko opljačka mene. Onda bih mogao tražiti isplatu osiguranja."

"Ne ako si mrtav", odgovorio je Ariel sišući prste, a zatim ih je obrisao o ubrus. "Mislili smo kako bismo mogli utemeljiti neku organizaciju, poput Susjedske ophodnje."

"*Susjedske ophodnje?*" ponovio je Tobar u razveseljenoj nevjerici. "Imamo mi jebenu Susjedsku ophodnju, zove se londonska policija. Uostalom, ne razumijem zašto su svi toliko živčani. Jedno se ubojstvo dogodilo lani, u Nizozemskoj, i jedno u Londonu. Ne bi se baš moglo nazvati epidemijom, zar ne?"

"Zašto onda nisu uzeli nijednu Zeiglerovu sliku?"

"Omeli su ih", odgovorio je Tobar odgurujući tanjur i nestrpljivo mašući konobaru da priđe. "Kavu molim. Jaku." Zatim se okrenuo prema Rufusu Arielu, pokušavajući promijeniti temu. "Ti Rembrandtovi portreti - mogu li s kime razgovarati o tome?"

"A, ne znam, Tobare. Samo sam načuo glasinu pa sam je poželio proslijediti. Tek toliko da pred očima imaš cijelu sliku, da budem slikovit."

Gnjida samozadovoljna, pomislio je Tobar, prisjetivši se razgovora. Zašto *bi* postojala neka veza?, pitao se vraćajući se u kuhinju i razmišljajući o Owenu Zeigleru. Sa svojim je starim prijateljem razgovarao tri tjedna prije nego što je umro, Owen je održao vernisažu netom nabavljenog Gerrita Doua. I, dalo se naslutiti, eventualnog Catela Fabritiusa. Vrlo je malo Fabritiusovih slika sačuvano, pa je vernisaža bila dobro posjećena. Maleni portret uspavane sluškinje privukao je veliku pozornost. Zadivljen, Tobar je prišao platnu i proučavao ga. Zapazio je srebrnaste tonove, tipične za umjetnika, i decentni realizam.

"I, što kažeš?" pitao je Owen prišavši svojem prijatelju straga.

Tobar se oprezno nasmiješio. "*Fabritius?* Malo pretjeruješ, nije li? Mislio sam da se njih više

ne može naći."

"Ne mogu to dokazati - ali hoću", odgovorio je Owen. "Ovim bi se sreća polako mogla vratiti na moju stranu. U pravi trenutak. Fabritius je bio vrstan slikar. Bolji nego što mu to priznajemo."

Znatiželjan, Tobar je nakrivio glavu u stranu. "Umro je premlad da bi izazvao senzaciju."

"Tko zna što je mogao postići da je dulje živio? Živio je gotovo jednako koliko i Caravaggio -"

"Ma hajde, Owene, nije bio takva veličina."

"Bio je originalan."

"Pa, možda. Na kraju, bio je jedini kojega je Rembrandt uvježbao a da nije imitirao svojeg mentora."

"Rembrandt je o njemu govorio kao o svojem najnadarenijem učeniku."

"Ali ne postiže baš njegove cijene, zar ne?"

Owen je zastao i na trenutak je Tobar pomislio da će mu nešto reći. Ali trenutak je prošao i Owena je uskoro zaokupio klijent, dok je Tobar pio svoj besplatni pjenušac... Bio je to posljednji put da je Tobar prijatelja vidio živog. A sad, više nikad neće vidjeti Owena Zeiglera, osim na zajedničkoj slici s pecanja na jezerima. Morat će se zadovoljiti fotografskim prikazom, koji će izbljedjeti i izgubiti boju jednakom brzinom kao njegovo sjećanje.

Melankoličan, Tobar je natočio čašu vina i u sebi nazdravio jedinom pravom prijatelju kojega je ikad imao. Jedinom čovjeku koji je nalazio isprike za njegove niske podvale i pohlepne postupke. Dok je Owen u poslu napredovao vještinom i šarmom, Tobar je svoju uzlaznu putanju postigao dodvoravanjem i spletkarenjem. Prijateljstvo s libanonskim poslovnim ljudima i batinašima s East Enda napunilo mu je džepove, ali svaki put kad se nagradio muškom prostitucijom, Tobar je morao potonuti još malo dublje u blato. I sad je ostao sam, žena mu je otišla, a njegova je krivnja bila mračna lokva posred utrobe.

Nije smio prevariti Owena Zeiglera, znao je to. Trebao mu je dati novac za Rembrandtovu sliku, a ne slagati da je drugorazredna. Tim je potezom Tobar namaknuo pohlepnu zaradu i - koristeći se posrednikom - prikrio svoju prijevaru. Nitko nije znao da je Rembrandt bio ponovno kod Tobara, da je jedina imovina kojom je Owen Zeigler računao da će spasiti svoj posao sad bila u Tobarovoj banci... Povremeno se pokušavao uvjeriti da bi Owen Zeigler našao izlaz iz financijskih problema, ali znao je da si laže. Owenu je bio potreban novac. Bogatstvo koje je postizala svaka Rembrandtova slika. Tobar je stao, prisjetio se ponovno glasine o paru Rembrandtovih portreta što će se pojaviti na tržištu. *Morao* je doznati tko organizira prodaju i gdje. Morao se pobrinuti da on bude posrednik. Na kraju, svi su znali da Tobar Manners može postići najviše cijene za nizozemsku umjetnost. Pa *makar* uzimao najveći postotak.

Budući da mu je tišina bila mrska, Tobar je stavio Mendelssohnov CD, zatim ga promijenio, odabравši umjesto toga Mahlera. Kuća je bila odbojno tiha, njegove misli glasne u tome muku, dok je njegova grižnja savjesti pjevala poput ptice u zamci.

Izašavši iz taksija Lillian Kauffman platila je vozaču i dala mu dobru napojnicu. Njezin pokojni muž Albert uvijek joj je govorio da bude darežljiva - ljudi žive od napojnica, rekao bi. Podigavši pogled prema ulazu pročitala je GALERIJA KAUFFMAN na vratima, u izlogu s rešetkama bila je lijepa slika nizozemskog interijera. Ona koju je onamo stavila Lillian prije tri tjedna, prije nego što je otišla na odmor na Floridu. Premda je imala više od sedamdeset godina, Lillian je bila prpošna poput

tridesetogodišnjakinje. Iako sitne građe, odisala je onom vrstom vatre zbog koje su ljudi izbjegavali sukob s njome. Kosa joj je bila pomno namještena, pramenovi plavi da prikriju sijede, a uvijek je nosila par vrlo krupnih bisernih naušnica u zlatnom fasungu. Svi su znali da vrijede pravo bogatstvo. Baš kao što su znali i da ih Lillian nikad ne skida. Iako su joj se pod njihovom težinom ušne resice ovjesile, Lillian i naušnice bile su nerazdvojne.

"Mogu mi se vražje resice rastegnute i do koljena, nije me briga", govorila je često Owenu, "naušnice su moj zaštitni znak."

Vrlo lukava žena, Lillian Kauffman zanat je naučila od svog pokojnog muža, a poslije njegove smrti prije dvadeset godina preuzela galeriju, i u roku od osamnaest mjeseci povećala zaradu za trećinu. Žica za posao nije bila jedini razlog njezina uspjeha; Lillian je također imala nezasitni apetit za tračeve. A pamtila je sve. O svima. Ako je bilo skrivenih kostura, Lillian je bila patologinja koja je znala zašto, gdje i kako. Toliko su je obožavali i strahovali od nje, da su joj drugi galeristi davali darove ili je pozivali u svoje ladanjske domove, u nadi da će izmamiti uslugu iz Hedde Hopper umjetničkog svijeta.

Uživajući u svojoj moći, Lillian je shvaćala da je to posao više-manje kao i svaki drugi. Njezina sposobnost nije se sastojala toliko u njezinu oku za umjetnost, koliko u njezinoj vještini da pročita tržište. Lillian je bila prva koja je počela kupovati Britart.

"Mrzim te gadosti", rekla bi prkosno, "ali to znači da mogu zaraditi novac da kupujem što želim."

Pa je tako počela kupovati Damiena Hirsta dok je bio još na početku te je izlagala konceptualnu umjetnost kad se tek pokrenula. Pušeći ručno motane cigarete u cigaršpicu od kornjačevine, Lillian bi stajala na vratima galerije promatrajući umjetnički svijet kako prolazi. Strahujući od njezine moći, no svjesni njezina utjecaja, galeristi su dan kratili s Lillian istodobno joj prosljeđujući tračeve i vijesti. Odjevena u Chanelove kostime i Hermesove cipele, Lillian je bila elegantan glodavac, u oblaku parfema Bal a Versailles, s izrazom lica koji je većini muškaraca ulijevao strah u kosti.

A sad je stajala pred svojom galerijom, gledajući niz ulicu. Instinkt je Lillian govorio da se mnogo toga promijenilo dok je izbivala. Njezina kolotečina na odmoru uvijek je bila ista - nisu joj smjeli smetati. Nisu joj smjeli prenositi nikakve vijesti, njezino vrijeme za počinak nije se prekidalo.

Držeći se toga Lillian je zaključila da su, kad bi se vratila u London, njezini instinkti bili izoštriji. Bila je gladna, ponovno radoznala... Gotovo pa njušeći zrak na Ulici Albemarle, Lillian je osjetila promjenu u atmosferi, uzbuđenje kako raste. Nešto *se jest* dogodilo... Pogledala je na drugu stranu ulice, iznenađena što vidi da je galerija Zeigler zatvorena. To je bilo neobično. Owen Zeigler nikad nije zatvarao, pomislila je. Otključavši vrata vlastite galerije, ostavila je torbe unutra, a zatim prešla cestu.

Pred galerijom Zeigler provirila je kroz izlog i iznenadila se što vidi nekoga kako gleda u nju.

Nepokolebana, Lillian je zakucala na izlog, a Marshall otvorio.

"Bože moj", počela je umjesto pozdrava, "što se ovdje dogodilo? I gdje ti je otac?"

Osjetila je napetost, nakrivila je glavu dok je po torbi kopala da nade cigaretu pa je zapalila. "Marshall, gdje ti je otac?"

"Ubijen je -"

"Što je?!" prasnula je Lillian kao da joj je nanesena osobna uvreda. "Nije me bilo - što se dogodilo?"

Neustrašen njezinim ugledom i njezinim držanjem, Marshall joj je rekao pojedinosti - ne spominjući ništa o pismima. Koncentrirana i s nečim srodnim uzbuđenju u očima, Lillian je slušala, odbijajući dimove svoje cigarete, spuštenih vjeđa.

"I tko je to učinio?"

"Nitko ne zna. Policija nikog nije uhvatila."

"Policija ne bi mogla uhvatiti ni prehladu", odvrátila je ona. "Moja sućut. Tvoj mi je otac bio prijatelj."

"Znam."

"Jedan od rijetkih koje sam ovdje podnosila", nastavila je Lillian svjesna da se Marshall cenzurira i pitajući se što skriva. Njezini su instinkti skočili u akciju, mozak joj se naelektrizirao. "Premda, imao je on neke sulude teorije..."

Marshall nije ništa rekao.

"... neku bijesnu priču o Rembrandtu." Otresla je pepeo u koš za otpatke i nastavila koračati po galeriji. Njezine su skupe cipele bile preuske, gležnjevi su joj nabrekli od putovanja zrakoplovom. "Znali smo razgovarati o tome, smišljati glupave pričice o slikarima. Jednom, kad smo bili pijani - pola smo noći proveli nastojeći nadmašiti jedno drugo. Ja sam vjerovala da je Leonardov dečko, Salai, bio njegovo kopile, a tvoj je otac rekao kako misli da je Rembrandt imao sina."

"I imao je", odgovorio je Marshall nepoljuljan. "Titusa."

"O, tvoje umjetničko obrazovanje *stvarno* napreduje", uzvratila je Lillian, sad uvjerenjena da se tu nešto dade iskopati. "Svojedobno si mislio da je Duccio marka kondoma."

Osmjehnuo se, ali nije se dao navući, a Lillian je sjela i prekrizila svoje kratke noge. Iako su Marshalla od djetinjstva upozoravali na Lillian Kauffman, on se divio njezinoj inteligenciji - a unatoč opasnom jeziku znao da je da je iskrena.

"Ostaješ li ovdje?"

"Možda", odgovorio je Marshall, "nisam odlučio što ću."

"Što je s Teddyjem Jackom?"

Pitanje ga je zateklo nespremnoga. "Što s njime?"

"Jesu li ga ispitali?"

"Misliš da je Teddy Jack imao neke veze s ubojstvom mogeg oca?"

"Mislim da je Teddy Jack bio odan tvom ocu", glatko je uzvratila. "Mnoge je poslove obavljao za Owena. Znaš, kad živiš iznad trgovine, kao što sam ja više od dvadeset godina, vidiš ljude kada dolaze i odlaze. Gospodin Jack je tvog oca posjećivao u vrlo čudna vremena..."

"Nesanica sigurno ponekad dobro dođe."

Nije ni trepnula. "... Ali opet, i Tobar Manners je bio čest posjetitelj. Je li *on* još živ?"

"I te kako."

"Šteta", odgovorila je Lillian. "Nadala sam se da bi ubojica tvog oca mogao biti serijski počinitelj." Osvrnula se po galeriji, a onda se okrenula natrag Marshallu. "Što mi nisi rekao? Ama znam da ljudi govore da sam ponekad koza, i to je istina. Ali tvoj mi je otac bio drag i mnogo znam o tome što se ovdje događa. Ti ne znaš... Mogla bih pomoći."

"Policajci su -"

"Kreteni", presjekla je Lillian. "Umjetnički je svijet zatvoren koliko i samostan. Ovdje moraš raditi, ili se u njemu roditi, da bi ga shvatio. Nitko izvana ne može prodrijeti u ovaj svijet. Ovdje ne možeš sebi priuštiti neznanje." Zastala je, pa nastavila. "Tvoj je otac tražio ona pisma. Pisma o Rembrandtu", vjeđe su joj se na trenutak spustile. "Aha, vidim, reakcija! Izvrsno, Marshall, nikomu drugom ne bi zapela za oko. Znači, znaš za pisma, je li?"

"Ne."

Ignorirala ga je. "Znala sam da su kod tvojega oca -"

"Ma je li. Gdje?"

"To ne znam", rekla je veselo. "Samo znam da ih je imao. Dakle, hipotetički govoreći, ako pisma o Rembrandtu *uistinu* postoje i ako dokazuju da je Rembrandt imao sina, zašto bi to bilo važno?" zapitala se, naglas, ugasila cigaretu i ponovno stala šetati. "Ne bi bilo važno. Osim ako sin po nečemu nije bio važan. Je li sad toplije?..."

"Ne znam o čemu govoriš."

"... Prije nego što je Owen našao pisma, govorio je o tome da se Rembrandti masovno krivotvore. Dakle, postoji li veza između krivotvorina i sina?..."

Marshall je slegnuo ramenima.

"... Naravno da se krivotvorine otkrivaju svakodnevno. Lažne slike, lažni kipovi, lažna pisma - ali opet, nitko ne bi ubio zbog *lažnih* pisama, nije li tako?" upitala je Lillian ne čekajući odgovor. "Ali ako pisma sadržavaju nešto opasno ili nešto što bi moglo utjecati na tržište umjetnina - onda ljudi zbog njih *bi* ubili." Podignula je obrve. "Moraš mi reći, Marshall."

17 "Ne, Lillian, ne moram ti ništa reći. Nemam ti što reći", odgovorio je ravnodušno.

"Nemoj biti jebena budala!" otrešla se ona. "Trebaš pomoć. A ja ti mogu pomoći. Znaš li ti koliko bi se ljudi obušilo na ta pisma? Bilo da ih uništi ili upotrijebi? Owen mi je običavao govoriti o tome - o, davno je to bilo kad je o svojoj vražjoj teoriji mljeo kadgod bismo popili koju. Rekao bi kako bi, da je Rembrandt imao sina koji je dokazano stvorio mnoge očeve radove, Rembrandtova vrijednost strašno pala. Još vidim Owena kako pije Pink Gin zavaljen u onu stolicu", pokazala je na sjedalicu pokraj praznog stola. "Kao da se nikako ne može nasititi razgovora o tome. A onda odjedanput, prije otprilike godinu dana, tvoj je otac *prestao* govoriti o Rembrandtu. Zaškripalo je se financijama u galeriji, prodaja je pala. Šutio je o tome, ali nekoliko se puta izlanuo."

Marshall je vidio kako njezin lukavi um radi, crpeći sve što je zapamtila.

"Primijetila sam njegovu šutnju o temi o kojoj je bio tako blagorječiv. Ta mi se činjenica usjekla u mozak." Kvrčnula je po lijevoj sljepoočnici. "Tvoj je otac katkad znao biti proziran. Njegova nagla šutljivost govorila je više od riječi."

"Možda ga je ta pomisao jednostavno prošla."

"O da, dogodi se to ljudima", rekla je sarkastično. "Tek se tako okane opsesije koju naganjaju desetljećima. A otprilike u doba kad je tvog oca *ta pomisao jednostavno prošla*, sjećam se da sam uočila česte posjete Samuela Hemmingsa."

"Bio je očev mentor."

"Je li on potvrdio autentičnost pisama?"

"Zašto ne pitaš njega?"

"Ne budi bezobrazan prema meni, Marshalle", rekla je hladno, "trudim se pomoći."

"Je li? Kako bi mi ti mogla pomoći?"

"Imaš li pisma?"

Pomislio je kako su pohranjena u amsterdamskoj banci. "Ne."

"Dobro", rekla je udahnuvši. "Igrajmo još malo, volim dobru partiju. Dopust sam krasno provela, mozak mi izgara od želje da se aktivira. Dakle, hoćemo li od početka? Jesu li pisma o Rembrandtu prava?..."

Marshall je slegnuo ramenima, promatrajući Lillian.

"... Samuel Hemmings je mogao potvrditi njihovu autentičnost, pretpostavljam. Ali opet, možda on nije dovoljno stručan za Rembrandta. *Dakle, tko jest?*" zastala je, a leđa su joj se iznenada ukočila. "Stefan van der Helde ubijen je lani u Amsterdamu. Van der Helde bi bio idealan da potvrdi autentičnost pisama."

Zadivljen, Marshall je shvatio da Lillian Kauffman nema namjeru odustati. Zarila je zube u plijen i nije ga imala namjeru pustiti. Mozak joj je prosijavao sve što je znala, posežući za informacijama koje je prikupila, starim informacijama koje su se činile nevažnima, ali sad su se polagano sljubljujvale u senzacionalnu cjelinu. Dok su se njoj oči presijavale, Marshall je promatrao njezinu logiku na djelu i ostao zadivljen.

"Van der Helde je ubijen zbog pisama. Dakle, moraju biti prava. Bože moj", rekla je uznemireno, "što to u njima piše? Reci mi, Marshalle, što piše u njima?"

Ustavši, otišao je do vrata i zastao. "Hvala što si svratila, Lillian, ali imam nekog posla -"

"Ta su vražja pisma kod tebe, je li?" pitala je razjareno podižući pogled prema njemu. "Isuse, Marshalle, ako jesu, čuvaj leđa. Treba ti pomoć, a ja bih bila vraški dobar saveznik."

U napasti, zastao je, a zatim odlučio da neće prihvatiti njezinu ponudu jer se prisjetio kako je pogriješio kad se povjerio Georgiji. Svakomu povezanom s pismima o Rembrandtu prijetila je opasnost.

"Iskreno, ne znam ni za kakva pisma. Ne znam o čemu je to govorio moj otac. Nikad nismo razgovarali o njegovu poslu", odgovorio je Marshall čvrstim glasom. "Moram sad ići -"

"Potrebna sam ti. Nemoj pljunuti na moju ponudu!"

"Ne želim te uvrijediti, Lillian -"

"*Gospoda Kauffman, dečko*", odgovorila je autokratskim tonom. "Još ti nisi zaradio pravo na prisnost."

Ispirući kosu pod tušem Georgia je stala, učinilo joj se kako je čula telefon da zvoni. Dohvativši ručnik izašla je u spavaću sobu, a zatim shvatila da netko ostavlja poruku na telefonskoj sekretarici. To jest, ne ostavlja. Iziritirana, vratila se u kupaonicu i ponovno odvrnula tuš te stavila ruku pod vodu da provjeri temperaturu. Voda se polako zagrijavala, pomislila je pitajući se bi li trebala opet uključiti bojler, a zatim oprezno zakoračila pod mlaku vodu. Zubi su joj zazveketali dok je poskakivala s noge na nogu, a zaslon navučen preko kupaoničkog prozora lagano se pomaknuo iza nje.

Osjetivši kako se temperatura vode penje, Georgia se opustila, godila joj je toplina po ramenima i leđima. Poslije će nazvati Marshalla, očitati mu bukvicu što joj ne odgovara na pozive... Pozornost joj je odlutala pod toplom vodom. Još samo šest mjeseci, pomislila je uzbuđeno, još šest mjeseci i postat će majka. Nasmiješena, ugrizla se za usnicu. Dok je bila udana za Marshalla, nisu željeli djecu, bili su premladi i previše zaokupljeni planovima da bi se skrasili. Ali Harry je bio drugi tip muškaraca. Pouzdan, brižan, oličenje oca. Stvoren da bude glava obitelji.

Otresavši mokru kosu Georgia je stavila ruke na trbuh, a onda ga izbacila van i pritom izvila leđa. Usput se zapitala kako će izgledati s još većim trbuhom pa si je napomenula da kupi malo Bio Oila da utrlja u trbuh kako bi spriječila strije. Zureći u svoj nejasni, mutni odraz u pločicama, Georgia je vidjela izvijena leđa i zaobljeni trbuščić, lijeno si sapunajući kožu... Zaslon iza nje za trunku se pomaknuo, a Georgia je pjevala pod toplom vodom otvarajući još slavinu s vrućom vodom. No voda je naglo promrzla, pa je, psujući, iskočila iz tuša. Omotavši ručnik oko sebe, otišla je prema kuhinji i stala pred bojler, zureći u termostat, i povisila temperaturu.

Odjedanput, iznad njezine glave doprla je lomljivina stakla, a Georgia je skočila i podignula pogled. Tada je shvatila da dopire iz kupaonice i samo što nije otrčala natrag na kat da vidi što se događa, kad je na odmorištu ugledala sjenu neke osobe. Uzmakavši, šakama je ščepala kvaku na ulaznim vratima - a onda istrčala, napola gola, na Ulicu Clapham.

Parkiravši se pred kućom Samuela Hemmingsa u Sussexu, Marshall je upravo isključio motor kad je ugledao nekog kako ga promatra s bočnog stubišta garaže. Mršav, mrzovoljan muškarac pušio je smotanu cigaretu, s jaknom preko ramena, očiju radoznalih ispod nadvijenih obrva. U pomno izglačanim hlačama i ulaštenim cipelama ostavljao je uredan dojam, ali lice mu je bilo izrovano borama i zlovoljno.

Kimnuvši, Marshall mu je doviknuo: "Je li gospodin Hemmings kod kuće?"

"Tko pita?"

"Ja sam Marshall Zeigler. Tko ste vi?"

"Greg Homer", odgovorio je otresajući pepeo s cigarete. "Neko ću vrijeme živjeti ovdje. Pazim malo na kuću - i na to tko ovamo dolazi." Spustio se niza stube prema mjestu gdje je Marshall stajao, a pogled je s divljenjem spustio na automobil. "Lijepo."

"Zar niste vi bili vlasnik radionice u selu?"

"Aha, prodao sam je", odgovorio je Greg lažući i prikazujući istinu u pozitivnijem svjetlu. "Sjećam se vašeg oca. Nekad je često boravio ovdje. Žao mi je zbog onog što mu se dogodilo". Bacio je zapaljeni opušak na šljunak i zgazio ga petom ulaštene cipele. "Bio je gospodin. Staroga je to sigurno pogodilo?"

"Da, jest."

Gregov se glas spustio, premda nije bilo moguće da ga itko iz kuće čuje. "Gospodinu Hemmingsu prije nije smetalo što je ovdje sam. Ali sad..." ostavio je aluziju da visi u zraku. "Vi o tome ne razmišljate, je li?"

Marshall je trepnuo. "O čemu?"

"O tjelesnom zdravlju. Ne, ne razmišljate vi o tome. Ali vjerojatno je to teško, kad se ne možeš kretati i sam sebe poslužiti... Vjerojatno", nastavio je Greg gromkim glasom, "gospodin Hemmings neće poželjeti da ponovno bude sam. Ne nakon što mene bude imao pri ruci. Da pazim na njega."

"Vjerojatno neće", odgovorio je Marshall ulazeći u kuću.

Kad je Marshall ušao, Samuel je bio pognut nad knjigom za okruglim stolom pod prozorom. Kad je podignuo pogled, obrve su mu poskočile.

"Jesi li upoznao psa čuvara?"

Marshall je kimnuo. "A mogu ti to i dokazati tragovima zuba."

Osmjehnuvši se, Samuel se zavalio u kolica. "Mislio sam da ćeš biti zadivljen. Želio si da nađem nekog da bude u kući sa mnom."

"E, ovaj društvo sigurno neće privući", odgovorio je Marshall sjednuvši za stol i prelistavajući stranice knjige.

Umoran, zijevnuo je, a onda protrljao oči, dok ga je Samuel pomno promatrao. U kratkom razdoblju od očeve smrti Marshallovo je lice poprimilo oprezan izraz, ali unatoč njegovoj očitoj iscrpljenosti, oči su mu bile budne, duboki glas postojan.

"Jesi li pogledao knjige za koje sam ti rekao?"

Samuel je kimnuo. "Vrlo pomno."

"To je predložak, nije li?"

"Da, rako se čini."

"Trebam malo pomoći -"

"To si rekao preko telefona. Kakve pomoći?"

"Trebam te da me učiš."

Iznenaden, Samuel se zagledao u svog posjetitelja. "*Da te učim?Što?*"

"O Rembrandtu -"

Nasmijavši se, Samuel se zavalio, u vesti išaranoj umakom, dok su mu se obrve podignule.

"Ma za kog vraga?" "Zato što ne razumijem što se događa", priznao je Marshall. "Pročitao sam pisma, ali ne znam zapravo zašto su tako važna. Ne znam kako ovi ljudi funkcioniraju. Ni kako je Rembrandt živio. Čitam pisma njegove ljubavnice, a vidim samo polovicu slike."

"Bože blagi, da te tvoj otac može čuti sad", odgovorio je Samuel kvrcajući mrvice s tartanskog pokrivača preko svojih koljena. "Morao je umrijeti da se ti zainteresiraš za umjetnost."

Marshall se kiselo nasmiješio.

"Moram znati o čemu govorim. Čuj, naslijedio sam ta pisma i tu vražju odgovornost. Ljudi zbog njih ginu - ne bih li trebao znati što radim?"

"Tvoj je otac učio cijeli svoj život, pa ga to nije spasilo." Posegnuvši za zvoncem, Samuel ga je

energično protresao, a gospoda McKendrick ušla koji trenutak poslije. "Možemo li dobiti čaja?"

"A kolač?" samo je pitala brišući ruke o kuhinjsku krpu.

Samuel je kimnuo. "O da, i kolač."

Smiješeći se, gospoda McKendrick je izašla, a Marshall okrenuo natrag prema starcu.

"Samo mi reci što moram znati, Samuele."

Dokotrljavši se do vatre, žaračem je potaknuo život u plamenu te preko ramena pogledao prema svom posjetitelju.

"Odakle to naglo povjerenje u mene?"

"Zato što si mi ti rekao za pisma", rekao je Marshall iskreno. "Tad sam znao da ne lažeš."

Začuvši vrata da se otvaraju, obojica su muškarca promatrala gospodu McKendrick kako spušta pladanj na stol pred vatrom. Kad je ponovno izašla iz sobe, Marshall je Samuelu natočio šalicu čaja i pružio mu je.

"Vrlo civilizirano."

"Kad životom hara kaos, civilizirane su stvari važne", odgovorio je Samuel zagonetno. "Ovo je jako ozbiljno, Marshalle."

"Znam."

"I razumijem zašto ne želiš otići na policiju, ali trebao bi razmisliti o tome. Nešto bi ti se moglo dogoditi -" "Ne, Samuele, na policiju ne idem. Ne traži to više. Ovo moram učiniti sam. Za sebe i za oca... Mislio sam da mi je on poslao pisma, ali ipak nije. To je bio Nikolaj Kapinski. *On* mi ih je poslao", Marshall je trenutak zastao. "A što je najsmješnije, to mi je ulilo još više odlučnosti, ne manje. Ja sam odabran da razmrsim to cijelo klupko -"

"Ali ne moraš dati da te ubiju kako bi to dokazao."

"Ne namjeravam dati da me ubiju", odgovorio je Marshall. "Ali što više slušam o svom ocu, to mi je jasnije da nije bio sretan čovjek. Nije istinski vjerovao nikomu oko sebe. A takav je život tužan, Samuele. Trebao sam mu biti bliskiji."

"Ti si imao svoj život."

"Da, i silno sam naumio dokazati mu svoje. Nisam želio znati za umjetnički svijet, nije me zanimalo. I dao sam mu to do znanja. Želio sam graditi vlastitu karijeru... Ali sad spoznajem koliko ga je to moralo povrijediti." Marshall je zastao, očito mučen grižnjom savjesti. "Moj otac sa mnom nije mogao dijeliti svoje interese zato što ja za njih nisam htio čuti. Jedino čega se o njegovim knjigama sjećam jest da mi je jedna ispala kad sam bio mali, pa je na mene vikao zato što mi je puknuo hrbat. Znam ja da je moj otac imao prijatelje, ljude oko sebe, ali što više čujem, to više shvaćam kako mu život nije bio idealan. Rekao sam ti za njegovu djevojku?..."

Samuel je kimnuo.

"E pa, Nikolaj Kapinski mi je rekao da ga je ona ucjenjivala."

"Što?"

"A Teddy Jack - čovjek koji je navodno bio najprisniji pouzdanik mog oca - misli da je Charlotte Gorday imala pisma. I da ih sad ima njezin ubojica."

"Dakle, ne zna da su kod tebe?"

"Ne, a Nikolaj Kapinski mu nije rekao", odgovorio je Marshall. "Obojicu sam ih promatrao jutros, pitajući se koji laže, a koji govori istinu. Kao da su se i dalje natjecali za pozornost mog oca, čak i nakon njegove smrti. Dok je bio živ, čini se da je neprestano huškao jednog protiv drugog." "Zavadi pa vladaj", rekao je Samuel zamišljeno. "Možda ne bih to trebao reći, ali hoću. Tvoj je otac imao mnoge pozitivne osobine i genijalan um, ali i jednu krupnu manu - apsolutnu nesposobnost da ikomu vjeruje. Godinama sam ga poznavao, s njime dijelio sva svoja istraživanja, intimna razmišljanja i osjećaje, ali svejedno mi nije vjerovao." Samuel je pomislio na pisma o Rembrandtu i na to kako mu je Owen jedno uskratio. "Mislim da da je tvoj otac nekome vjerovao, sad ne bi bio mrtav... Nemoj ponoviti istu pogrešku."

"Meni nije toliki problem nemanje povjerenja, koliko naznanje o tome *komu* bih vjerovao", odgovorio je Marshall, uzvrativši pogled starijeg muškarca. "Žao mi je što sam te onda uvrijedio, Samuele, trebao sam znati da ti nikad ne bi našao mom ocu. I ne želim da ti se bilo što dogodi."

"Ja ne želim da mi se išta dogodi", našalio se Samuel, ali izraz lica bio mu je ozbiljan.

"Trebam tvoju pomoć. Ti si jedini koji mi može reći ono što moram znati."

"Dobro", pristao je Samuel dovršavajući čaj, a zatim je odložio šalicu. "Dugo nisam predavao, Marshall, morat ćeš imati strpljenja sa mnom dok se ponovno ne uhodam. Dakle, da vidim. Zanima te Rembrandt?"

"Da. Želim da mi ti popuniš rupe."

"Onda će ti trebati neka podloga... Poput drugih umjetnika svoga doba, Rembrandt je prihvaćao učenike. Bio je mlad kad je postao vrlo uspješan, pa je već na početku karijere imao atelijer. I učenike."

"Učio ih je slikati?"

Samuel je ispuhao obraze. "Pa, nije to bilo tako jednostavno, isprva su učili osnove, a nakon toga se usavršavali. Važan umjetnik uzimao bi učenike da žive pod istim krovom, ako je bilo mjesta. A mjesta je bilo, zato što je Rembrandtova kuća bila i više nego dovoljno velika." Zaletio se prema okruglom stolu i vratio s dva sveska, jedan je bacio na niski stolić ispred vatre, a drugi otvorio na ilustraciju Rembrandtova atelijeta. "Ovo je dobar primjer - *Interijer umjetnikova atelijera, moguće Rembrandtova* - nacrtao ga je sam umjetnik. Vidiš kako se nadvija nad radom učenika? Vidiš šegrte za štafelajem i druge u pozadini? Sa svim rekvizitima koje je Rembrandt prikupio za svoje slike - koplja, kostime, ljesove, kacige? A pogledaj model, ženu u tradicionalnoj nizozemskoj nošnji toga vremena -"

"Koja bi mogla biti Geertje Dirck. Napisala je kako je pozirala Rembrandtovim učenicima", rekao je Marshall pohlepno zureći u crtež. "Mogla bi biti ona."

Samuel je kimnuo.

"Mogla bi biti, ili tko zna koja druga žena. Umjetnici su nekim modelima plaćali da im poziraju, druge su nalazili u priličnoj oskudici pa bi ih umjesto toga hranili. Bio je to priprost posao - no dobro, barem su ga tako doživljavali. Slikarima su često pozirale prostitutke. Ili su umjetnici kao modele upotrebljavali svoje rođake."

"Ali Rembrandt nije imao nikakve ženske rodbine, zar ne?"

"Žena mu je umrla, sestra mu nije živjela u Amsterdamu, a u to doba nije imao kćer. Dakle, da, da je Rembrandt želio upotrijebiti nekoga pri ruci, možda bi morao upotrijebiti svoju domaćicu. Na

kraju, njoj ne bi morao plaćati."

"A učenike je najprije učio crtati?"

Samuel je kimnuo. "Crtati i miješati boje, pripremati podlogu za uljenu sliku. Podsluk Rembrandtovih slika obično je bio sive boje ili u toplim tonovima smeđe ili žute -"

"Pa zašto su bile tako tamne?"

"Da ih je naslikao na tamnoj podlozi, boje bi izbljedjele. Slikanjem na svjetlijoj podlozi postizao je da do izražaja dođe svjetlina baze. Pogotovo ako je upotrebljavao lazure."

"Što?"

"Prozirnu nijansu boje, pomiješanu s uljem. Lanenim uljem ili katkad s venecijanskim terpentinom. Jednu preko druge znao je prozirno nanijeti i do deset lazura, a u svakoj je bilo više ulja nego u prethodnoj -"

"Zašto?"

"Od posnoga prema masnom", odgovorio je Samuel. "Sa svakim slojem stavljaš više ulja, inače će se slika osušiti i popucati."

"Dobro, što onda?" "Slojevi lazure presijavali bi se na svjetlijoj podlozi, funkcionirali su kao indeks loma, tako da se činilo da boje zrače. To je oduzimalo vremena, to čekanje da se svaki sloj osuši, prije nego što se drugi nanese. Trajalo je mjesecima, ne tjednima. Kad je podsluk bio siv, Rembrandt ih je naučio da sjene pojačaju toplim bojama, tako da je sivilo ispod stvaralo pro hladne polutonove. Ako je upotrebljavao žuti podsluk, polutonove je nanosio preko. Ali također je primjenjivao lazurnu tehniku, kao što sam rekao."

"Ali Rembrandt je katkad boju nanosio debelo", proturječio je Marshall. "Sjećam se slike koju je prodao moj otac, po njoj su naglasci bili u kremastom grumenju."

"I to je stvaralo učinak trodimenzionalnosti. Taj je kontrast pridavao veću tealnost slici. Ali tada nije bilo gotovih boja, svaka se boja morala dugo mljeti tučkom u mužaru sve dok ne postane glatka. Nije bilo prečaca. A onda ih je trebalo pomiješati s još ulja. Zamisli samo - vonj smrvljenih boja, lanenog ulja i terpentina morao je biti strašan. Ljeti su prozore ostavljali otvorene, ali nije bilo dovoljno zraka zato što nije bilo prave ventilacije. Zimi je bilo hladno i kuća je zaudarala po materijalima koje su pripremali - i upotrebljavali - svaki dan." Samuel je zastao, prisjetivši se starih lekcija. "Rembrandt nije baš svoje učenike podučavao da crtaju. Ali znamo da im je zadavao da precrtavaju njegove skice kako bi učili. *Proeven van zyn Konst.*"

"Što?"

"Neka pokaže što zna i umije."

"A onda?"

"Pa, Rembrandt bi katkad naslikao temu koja mu se sviđala, recimo glavu Krista, a učenici su stvarali svoje verzije."

"Znači, postojale bi mnoge verzije?"

Samuel je kimnuo. "Raznovrsne kvalitete, dakako."

"Koliko bi učeniku trebalo da sve to nauči?"

"Ovisno o učeniku. Dobar je učenik mogao učiti brzo. Drugomu bi možda trebale tri godine. Tri godine bile su uobičajeno razdoblje šegrtovanja. Sjećaš se, neke Rembrandtove učenike već su

djelomično podučili drugi umjetnici prije nego što su došli k njemu. Ferdinanda Bola, na primjer. Postoje neki dokazi da je učio kod Jacoba Gerritsza, Culpa ili Abrahama Bloemaerta." Brzo prelistavši stranice Samuel je knjigu dodao Marshallu, otvorenu na stranici s *Portretom Elisabeth Jacobs dr. Bas.*"

"Ali ovo je Rembrandtovo, mora biti -"

"Nije, to je Ferdinand Bol", rekao je Samuel znalački se nasmiješivši. "Vidiš kako je vjerno imitirao Rembrandta? Kad je Bredius - neki kažu najvažniji povjesničar posljednjeg stoljeća - proglasio da je ovo rad Ferdinanda Bola, a ne Rembrandta, uzvitlao je prašinu. Bio je u vlasništvu Rijksmuseuma i jedan od njihovih trofejnih izložaka, i nije im bilo drago što je degradiran."

"Zato što je izgubio na vrijednosti?"

"Uglavnom - a i zato što su u to doba prikupljali Rembrandtovu zbirku ."

Marshall se na trenutak zamislio. "Tobar Manners rekao je kako je Rembrandt mog oca zapravo rad Ferdinanda Bola."

"Bolu su pripisana mnoga djela koja su prethodno proglasili Rembrandtima", odgovorio je Samuel, "ali ta slika tvog oca bila je autentična. A Manners je to znao. Znao je koliko vrijedi otkad ju je prvi put vidio. Želio ju je."

"Zašto je onda *on* nije kupio?"

"To je sad čimbenik sreće. Ona je bila *spavač*. Vrijedna slika koju nitko drugi nije uočio. Tvoj ju je otac našao na dražbi u Haagu, kupio je, a ona ga je proslavila. Manners je tada također gradio svoju karijeru i nekoliko mu se puta posrećilo pri kupnji. Za oko mu je zapeo Gerrit Dou u Francuskoj, a jednog Pietera de Hoocha kupio je od američkoga galerista. Oba velika imena - ali ne ono *pravo* veliko ime. Nikad nije posjedovao Rembrandta. Posredovao je pri prodaji, to da. Trgovao njima, ali nikad ga nije posjedovao. To ga je ubijalo u pojam." Samuel je isprepleo šake. "Manners ima vrlo dobar ugled u nizozemskoj umjetnosti, ali najviše od svega želi Rembrandta. Sad mu je to potrebno, treba dobru prodaju da spasi svoj posao -"

"Manners ima problema?"

Samuel je slegnuo ramenima. "Svi sad imaju problema. Nema galerista u New Yorku ili Londonu koji bi želio da mu inventar izgubi na vrijednosti. Ali što se Mannersa tiče, da uspije obaviti prodaju nekog velikog Rembrandta, to bi ga pogurnulo natrag u središte događaja. Rekao sam ti, Rembrandti vrijednost zadržavaju, ona im iz dana u dan raste - zato bi pisma bila pogubna."

"Dobro", rekao je Marshall zamišljeno. "Pripovijedaj mi još o Rembrandtu."

"Bio je pohlepan. Ambiciozan, brzo je zarađivao, nezasitno skupljao. Od samog je početka bio uspješan, što znači da se nikad nije morao boriti za priznanje. Bio je slikar kod kojega su ljudi željeli naručivati; miljenik onih na vlasti i trgovačke klase. Sjećaš se, trgovci su u Nizozemskoj naglo doživjeli uspon. Sad su oni raspolagali novcem i željeli se njime razmetati. Sjećaš se trgovine tulipanima?"

Marshall je kimnuo. "Za lukovice se plaćalo cijelo bogatstvo."

"E pa to je bio jedan od načina da pokažu svoje bogatstvo, ostali su uključivali prikupljanje srebrnine, netom uvezenih tkanina i namještaja. Ali ako si bio netko i nešto u Nizozemskoj u 17. stoljeću, najčešće bi dao da naslikaju tvoj portret. I dao bi da te slikaju najbolji, najskuplji, najtraženiji. A to je bio Rembrandt van Rijn. Znao je da može tražiti visoke cijene zato što bi ih i

dobio, pa je postao pohlepan. Moraš se prisjetiti da je Saskia - njegova pokojna žena - bila bogata i donijela je dobar miraz. Ne sumnjam da ju je Rembrandt volio, ali novac bi bio premija."

"Dakle, ljudi bi kupili više-manje sve što je Rembrandt naslikao?"

"Da", složio se Samuel. "A budući da su svi željeli radove u Rembrandtovoј maniri, tako su njegovi učenici i slikali. Na kraju, željeli su biti uspješni. Pogotovo netko poput Goverta Flincka, jednog od najboljih učenika. Rano je shvatio da mu posla nikad neće ponestati prigrlj li Rembrandtov stil." Samuel je dodao Marshallu drugu knjigu i pokazao mu Flinckovu sliku muškarca u šeširu s perom. "Štoviše, Sandrart je 1675. komentirao kako se za Flinckove portrete *procjenjuje da su uspjeliji u preciznosti i ugodnoj kvaliteti prikaza.*"

Marshall je podignuo obrve. "Smatrali su ga boljim od Rembrandta?" "Neki. Tada, ne sada", odgovorio je Samuel. "Zapravo, u prvoj polovici 1630-ih - kad je Flinck blisko surađivao s Rembrandtom - nastao je veliki broj rembrandtovskih portreta i *troniesa.*"

"Koje su *obojica* slikali?"

"Da. I od čega su svi imali koristi, rekao bih. Iako možda više Rembrandt i njegov posrednik, Hendrick van Uylenburgh."

"Znači, posrednici se nisu mnogo promijenili s vremenom", primijetio je Marshall sarkastično. "Pretpostavljam da je Van Uylenburgh znao da su ti Rembrandti zapravo djelo Goverta Flincka?"

Samuel je slegnuo ramenima. "Otkuda znam? Pretpostavljam da je pogodio. Velik se tu novac mogao zaraditi. Rembrandtu nije bilo ispod časti nagovarati kolege da podignu cijenu nekoj od njegovih slika na dražbi -"

"Da više zaradi?"

Samuel je slegnuo ramenima. "Imao je skupe navike. Rembrandt je volio skupljati slike, srebro, oklope, namještaj, porculan. Bilo što, zapravo. Mnoge je skupocjene antikvitete koristio za svoje slike, ali čini se kako je jednostavno volio trošiti."

Zamišljen, Marshall se zagledao u Flinckov portret, a zatim je pogled ponovno skrenuo prema Samuelu. "Ali ako je Rembrandt imao gužvu, kako je imao vremena ispuniti svaku narudžbu?"

"I eto ga na!" odgovorio je Samuel, zavalivši se u kolica. "Rembrandt je svoje učenike podučavao u svojoj maniri. Nema u tome ništa loše - i Rubens je to radio - ali Rembrandt se razlikovao u tome što bi *dopuštao da radove njegovih najboljih učenika prikažu kao njegove.*"

"Ti se šališ?"

"Ne, postoje dokazi iz tog vremena. Houbroken, prijatelj sina Goverta Flincka, kaže da su Flinckove slike prihvaćali kao autentične Rembrandte - te kao takve i prodavali", odgovorio je Samuel. "Ali nemamo nikakvih dokaza koji nepokolebljivo govore - *ova je slika bila Bolova, Flinckova ili Fabritiusova.*"

"Što je s Carelom Fabritiusom?"

"On je bio Rembrandtov najbolji učenik", odgovorio je Samuel pokazujući Marshallu autoportret Carela Fabritiusa kao mladog muškarca. Lice je bilo markantno, s odlučnim usnicama i postojanim, čvrstim pogledom. Crte lica odisale su inteligencijom, ali nije bila naslikana poput Rembrandta i ostavljala je dojam originalnosti.

Iznenaden, Marshall se zagledao u prikaz. "Fabritius nije slikao poput svog oca."

"Nije. Ne kad je radio za svoju dušu. Tada je birao hladnije boje, prigušenije tonove, poput *Češljugara*, koji je remek-djelo -"

"Ali Geertje Dircx kaže da je Fabritius bio Rembrandtov Majmun. Da mu nije bio samo sin nego i glavni Rembrandtov pomoćnik -"

"- njegov *glavni jonggezel*."

"Njegov što?"

"Njegov suradnik."

"Hoćeš reći, njegov krivotvoritelj."

"A kako je samo lukavo bilo", odgovorio je Samuel zamišljeno, "odabrati najnadarenijeg učenika - ali i onog pod najmanjim utjecajem majstora. Ljudi bi lako posumnjali u Bola ili Flincka, ali ne u Fabritiusa. Uostalom, Carel Fabritius nije ostao u Amsterdamu, odselio se u Delft. Daleko od atelijera, očito daleko od utjecaja svog mentora. Prema svemu sudeći, kod Rembrandta je učio početkom 1640-ih, a onda otišao otvoriti vlastiti atelijer."

"Dakle, da nismo pročitali pisma Geertje Dircx, ništa od toga ne bismo nikada doznali?"

"Ne bismo doznali da je Fabritius Rembrandtovo kopile, ali tijekom godina bilo je nekoliko zanimljivih atribucija koje su poništene", odgovorio je Samuel. "U Pasadeni postoji *Rembrandtovo poprsje* koja se sad pripisuje Fabritiusu, a u zbirci vojvode od Wellingtona je par portreta, muškarca i njegove supruge, za koje se dugo smatralo djelom samog majstora. Ali više ne."

"Znači, ljudi sumnjaju?"

"*Oduvijek* su sumnjali, ali dokaza nije bilo. Kao što sam rekao, Rembrandt je želio izbaciti što je moguće više radova. Tijekom stoljeća njegove su radove atribuirali, pa reatribuirali, ali većina se smatra autentičnim, vrijednost Rembrandta održala se diljem svijeta."

"Dakle, pisma u kojima su navedene slike -"

Potresen, Samuel Hemmings zagledao se u Marshalla, glas mu je postao tek mrmor.

"*Pisma u kojima su navedene slike?*" Živnuo je u kolicima, oči su mu bljesnule, lice poprimilo lukav izraz. "Želiš reći da postoji popis slika koje je Carel Fabritius naslikao svom ocu? Popis djela za koje svi misle da su Rembrandtova, ali zapravo ih je naslikao njegov izvanbračni sin? *Popis krivotvorina?*"

Marshall je udahnuo. "Nisi znao?"

"Ne, nisam znao, majku mu!" rekao je Samuel ogorčeno. "Popis je bio u posljednjem pismu?"

Marshall je kimnuo. "Da, bio je u posljednjem pismu."

"Onome koje mi tvoj otac nije dao da vidim."

Uzdrman, Marshall je skrenuo pogled. "To nisi vidio?"

"Nisam, i uvijek sam se pitao *zašto* mi Owen nije dao da ga vidim - ali sad znam", odgovorio je Samuel smiješeći se ironično. "To posljednje pismo ključ je cijele prijevare, je li tako? Bez njega, to je samo riječ Geertje Dircx. Svjedočanstvo luđakinje." Uzdahnivši, odvezao se u kut sobe, pružio štap pa počeo nabadati po praznom pasjem krevetu.

Osupnut, Marshall ga je promatrao. "Što to radiš?"

"Daj doći ovamo."

Marshall ga je poslušao. Samuel ga je promatrao, a zatim pokazao na košaru.

"Okreni je."

"Da je okrenem?"

"Molim te."

Kimnuvši, Marshall je izvrnuo pasji krevet, a pogled mu je pao na izbljedjeli smeđi smotak zalijepljen ispod. Ne pogledavši Samuela, otrgnuo je svežanj i odvagnuo ga na dlanu.

"Pisma?"

"Kopije", priznao je Samuel i otkotrljao se natrag do vatre, drhtao je iako temperatura nije pala. "Grabežljiv je ovo posao, umjetnički svijet. Svi smo mi gladni uspjeha, novca, ugleda. Ugleda najviše. Želimo se proslaviti, tako da ljudi pamte nas i naša intelektualna detektivska otkrića." Kiselo se nasmijao, ruku prekriženih na tartanskom pokrivaču preko nogu. "Ta je kopija trebala biti moje jamstvo."

"Čega?"

"Moje uloge u povijesti", odgovorio je Samuel. "Moje jamstvo da sam znao za pisma, da sam u tome sudjelovao. Da *sam ja* bio upućen u tu nevjerojatnu informaciju. Kad u budućnosti budu razgovarali o pismima o Rembrandtu, sjetili bi se Owena Zeiglera i Samuela Hemmingsa zato što bih ja o njima pisao. Ja bih u to bio uključen."

"Samo da ih je moj otac objavio."

"Ali učinio bi to, s vremenom!" otresao se Samuel. "Ne sada. To mi je bilo jasno, ne bi bilo dobro da se istina sada sazna. Ali za koju godinu, kad se gospodarstvo oporavi, kad se New York i London vrate svojoj staroj gramzivosti - *onda* bi ih on objavio. Raznio bi cijelo umjetničko tržište. Bum!" zvuk je proizveo usnicama, podižući ruke s dlanovima prema gore. Zatim ih je pustio da mu padnu u krilo. "Živio sam za to, Marshalle. To me držalo na životu. Mogao sam izdržati, znajući da se imam za što uhvatiti. Pogledavao sam prema tom pasjem krevetu i smješkao se, razmišljao jeo pismima zalijepljenim ispod, sa spoznajom da ja znam istinu -"

"Nikad nisi došao u napast da ih sam razotkriješ?"

Nastala je stanka. "Nije bio pogodan trenutak."

"A i nisi imao sva pisma, je li tako?"

Povjesničarova glava poletjela je uvis, na licu mu se ogledao prkos. "Hoćeš reći, da sam *imao* sva pisma, zabio bih tvom ocu nož u leđa - dao ih objaviti - a zasluge prisvojio sebi?"

"Nisam tako mislio!"

"O, jesi, jesi", odgovorio je Samuel. "Ipak se ti ne razlikuješ baš toliko od svog oca, je li, Marshalle?"

"Misli što te volja -"

"Da znaš da hoću!" otresao se. "Dodeš ovamo, sa željom da se okoristiš mojim znanjem, sa željom da Rembrandtovu povijest dobiješ serviranu na pladnju, tako da možeš razumijeti umjetnički svijet. E pa ne možeš, Marshalle", rekao je ljutito. "*Ne možeš*, dok godine i desetljeća ne provedeš čitajući i gledajući, i brinući se. Ne možeš naučiti nekoliko činjenica i misliti da možeš protiv stručnjaka. Ti želiš linijom manjeg otpora, a ta ne postoji. Tvoj je otac to znao, znao je koliko truda zahtijeva stjecanje ugleda."

"Ja ne želim ugled u umjetničkom svijetu -"

"*Ne! Nikad i nisi htio!*" odgovorio je Samuel te se na kotačima udaljio prema prozoru i zagledao se van. Lice mu je bilo poput vapna, a na obrazima su dvije žarke točke rumenila odavale koliko je ljutit zapravo bio. "A ti smatraš da me imaš pravo osumnjičiti. Posumnjati u mene!"

"Žao mi je."

"Naravno da jest", odgovorio je Samuel, i dalje kroz prozor zureći u prazni vrt. "Svima nam je žao. Ruku na srce, u ovom trenutku meni je žao što sam ikad vidio pisma o Rembrandtu."

"Ne misliš tako."

"Misliš da ne?" odgovorio je Samuel gledajući prema svojem posjetitelju. "Troje ljudi već je mrtvo, Marshalle. Zbog tih pisama. *Troje mrtvih*. A neće stati na tome. Ne želim provesti zadnje dane u strahu, dok se neka baraba igra tjelohranitelja. Nisam tako zamislio svoj odlazak s ovog svijeta. Da, bio sam ambiciozan i egocentričan. Da, želio sam biti u središtu pozornosti i prizivao ga. Ali u načelu nisam hrabar i nisam dorastao ovomu. Ti si dovoljno mlad da se želiš boriti. Razumijem to. Ti želiš nešto dokazati, doznati tko ti je ubio oca. Ono što si doznao o pismima gotovo te uzbudilo. Ali ja sam star i u invalidskim kolicima - strah nije posljednja emocija koju želim osjetiti."

Potkresanih krila, Marshall je gledao u svoje ruke, zasrao je trenutak prije nego što je ponovno progovorio. "Oduvijek sam zavidio tebi i svojemu ocu."

"Zavidio?"

"Da", rekao je Marshall kimajući. "Imali ste toliko strasti. Toliko žara za ovaj posao. Takvu predanost... Promatrao sam vas obojicu i pitao se zašto je sve to bilo toliko uzbudljivo. Na kraju, umjetnici su bili mrtvi, slike nisu bile zanimljive poput filma. To je presušilo i završilo. Prošlo..." uzdahnio je. "Potom mi je otac ubijen i shvatio sam da - bez obzira na to koliko se suludo to čini svijetu izvana - ljudi ubijaju druge i drugi ubijaju njih zbog ugleda mrtvih umjetnika. Ubijaju za cijene na dražbama, da održe tržište, zaštite ime. Vidio sam tijelo svog oca i na njemu nije bilo ničeg dosadnog. Bilo je svježije i kvarno. Kad je policija rekla da je to neuspjela pljačka, znao sam da će sve ostati na tome. Zato što ti imaš pravo - nitko ne razumije umjetnički svijet osim ako njime nije okružen. Nitko ne shvaća njegovu brutalnost, nemilosrdnost, ako nije njegov dio. Nitko ne može zamisliti na što su sve ljudi spremni - osim ako nisu u njega zašli i promotrili ga." Glas mu se spustio. "I da, Samuele, neka mi Bog oprost, ali prvi put u svom životu *stvarno* osjećam svojevrsno uzbudjenje. Zato što želim naći osobu koja je mom ocu ono učinila. I želim se pobrinuti da se ne dokopa pisama o Rembrandtu i uništi ih. Ili još gore, upotrijebi ih i njima se okoristi. Ne zato što bi mene bila briga za nekog mrtvog Nizozemca, nego zato što mi je stalo do nekog mrtvog Engleza."

Zadivljen, Samuel se zagledao u posjetitelja. "Dovodiš se u opasnost."

"U opasnosti su svi koji znaju za pisma -"

"Jesu", složio se Samuel, odvezao se do vatre i potom u nju bacio svoje kopije pisama. Iznenaden, Marshall ih je promatrao kako gore, a Samuel se napokon okrenuo natrag prema njemu kad je od njih ostao gotovo samo pepeo. "Treba ti pomoć."

"Možda i treba."

"Trebao bi smisliti plan. Znati koji ti je sljedeći potez", nastavio je Samuel. "Imaš li ikakav trag?"

"Ubojica ili ubojice su iz umjetničkog svijeta. Inače se nikad ne bi toliko potrudili oko

ubojstava. Inscenirali ih poput Rembrandtovih reprodukcija - to je pečat stručnjaka. Imaju proračunatu percepciju, umjetničku, sablasno kultiviranu." Privukao je Samuelovu pozornost i zadržao je. "Mislim da onaj koji stoji iza ovoga nije pravi ubojica. Mislim da ubija netko drugi. Osoba koja se želi domoći pisama je lukava, strpljiva. Želi pokazati svoj *rafinman*."

"Znaš li tko bi to mogao biti?"

"Ne... Znam samo da će krenuti u lov na mene", odgovorio je Marshall posežući prema svom kaputu. "Doznao je da pisma nisu bila kod mog oca, Teddyja Jacka i Charlotte Gorday. Pa će se zapitati tko bi ih još mogao imati. Dakle, ostajem ja."

"Ili ja."

Marshall je odmahnuo glavom. "Ne, Samuele. Ti nisi imao *sva* pisma o Rembrandtu, ne znaš sve. Sad nemaš čak ni kopije. A ja ti nikako neću dopustiti da pročitaš posljednje pismo, to bi bilo pogubno. Ostani u poluneznanju. Nisi siguran, ali toj osobi ne možeš dati ono što želi. Ne znaš dovoljno da bi te ubili."

"Nadam se da imaš pravo."

"Ja također", složio se Marshall. "Ne puštaj nikog preblizu, jesi čuo? Neka tvoja domaćica ili Greg Horner neprestano budu uz tebe. Nemoj izlaziti sam, *biti* sam -"

"Ali što ako se ubojica domogne tebe?"

Zastavši, Marshall se u nevjerici zagledao u starca. "*Ako me se domogne?*"

"Da."

"Nisam shvatio."

Samuel je slegnuo ramenima. "Razmisli, Marshalle. Ako tebe ubije, tko će ga onda zaustaviti?"

"Isuse, dušo, što je bilo? Blagi Bože." Uznemiren, Harry je uveo Georgiju u dnevnu sobu, dodao joj vinjak i prebacio joj svoju jaknu preko ramena. Bila je odjevena samo u ručnik i tresla se, ali gnjevna, glas joj je kriještao dok je trljala gole noge da ih ugrije.

"Vražji klinci!" eksplodirala je. "Baš sam se tuširala, kad odjedanput, tres, ode prozor! Bože, samo sam istrčala, a kad sam se osvrnula, ugledala sam muškarca na stubama. Naši su susjedi nazvali policiju, a oni su malog smrada uhvatili u vrtu na Littlejohn Roadu." Odmaknula je mokru kosu s lica. "Navodno provaljuju u kuće kad misle da su ljudi na poslu. A ja bih inače i bila."

"Jesi li dobro?"

"Ma da, jesam", rekla je nemarno. "Dobro sam. Koliko dobro već može biti netko tko hoće pod vražji tuš, a onda iz kuće izjuri napola gol." Nasmijala se hrapavo dotičući trbuh. "Jadno djetesce, cijelo to uzbuđenje -"

Harry se zagledao u njezinu šaku na trbuhu. "Je li..."

"Dobro je", umirila ga je. "Ozbiljno, previše se brineš."

"Pa netko ti je upravo provalio u kuću."

"Jesu li što ukrali?" iznenada je upitala te skočila na noge i počela se osvrutati. "Jesi li provjerio?"

On se nasmijao te je čvrsto privinuo uza sebe. "Ti si blesava, Georgia, kakve veze ima ako su nešto ukrali? Meni je stalo samo do tebe i djeteta."

"Ja i dijete smo dobro", odgovorila je, "a što je s gotovinom u ladici radnog stola? Jesi li provjerio?"

Telefon koji je zazvonio pokraj njih prekinuo je razgovor, a Harry se javio.

"A, zdravo, Marshalle. Srani, želiš razgovarati s Georgijom?... Pa mogu ti je dati, ali sad nije trenutak za to. Upravo su nam provalili -"

Ona je istrgnula telefon iz muževe ruke. "Marshalle?"

"Provalili su vam?" upitao je on nervozno stišćući slušalicu. "Jesi li dobro? Što se dogodilo?"

"To su bili samo klinci. Navodno su provalili u nekoliko stanova u blizini. Nema razloga za brigu. Ozbiljno, dobro sam. Harry se samo uspaničio zbog djeteta -"

Zastala je, udahnula i ugrizla se za usnicu. Na drugom kraju Marshallu je trebao trenutak da odgovori.

"Djeteta?"

"Namjeravala sam ti reći sljedeći put kad se vidimo", rekla je Georgia žustro. "Prešla sam tri mjeseca."

"Čestitam", odgovorio je s čvorom u dnu želuca.

Rekao je Georgiji za puma o Rembrandtu i eto je sad, na telefonu, kaže da su joj upravo provalili u kuću. I da je trudna... Isuse, pomislio je nijemo, kako sam je mogao dovesti u opasnost? Gdje mi je pamet bila?... Vidio je pred sobom njezinu kosu, njezino lice - i na trenutak mu se prikazalo unakaženo i okrvavljeno.

Iznenaden, borio se da zadrži mir u glasu. "Georgia, sjećaš se o čemu smo razgovarali kad smo

se posljednji put vidjeli? O pismima?"

"Aha."

"Nisi valjda nikomu rekla?"

"Samo BBC-u -"

"Georgia, *nisi* nikomu rekla, je li?"

Spustila je glas, pazeći da Harry ne čuje. Iza sebe čula je samo zvuk čajnika kako zviždi u kuhinji.

"Ne, naravno da nisam! Rekla sam da neću. Harry ne zna. Nitko ne zna."

"Zaboravi ono što sam ti rekao. Sve su to bile gluposti. Pogriješio sam."

"Stani", rekla je Georgia i otrčala s telefonom na kat te ga bacila na krevet. Zatim je navukla topliji kućni ogrtač i kosu zamotala u ručnik prije nego što je ponovno uzela slušalicu. "Tako je već bolje, bilo mi je hladno -"

"Hladno?"

"Duga priča", odgovorila je Georgia brzo nastavljajući. "A sad, o čemu ti to govoriš?"

"Ono što sam ti rekao, pisma o Rembrandtu - ne postoje. To je bila podvala."

"Smrt tvog oca, međutim, nije bila podvala, je li tako?" rekla je pronicava kao i uvijek. "Što namjeravaš?"

"Ništa. Rekao sam ti, to je bila podvala."

"Dakle, tvog su oca ubili ni zbog čega?"

"Bila je to propala pljačka. Baš kao što je policija i tekla."

"Jesu li uhvatili ubojicu?"

"Nisu..."

"Kako onda znaju?"

"Zato što je u tom kraju bilo drugih provala. U druge galerije. Navodno misle da su mog oca mučili da im oda kombinaciju sefa."

"A on nije."

"Ne, Georgia, nije."

"A Stefan van der Helde?"

"Ubijen jet je bio homoseksualac, ili još jedna provala."

"I obojica su mučena, a obje su galerije ostale netaknute", odsjekla je Georgia. "Možda bi netko tim provalnicima trebao reći da nešto trebaju *uzeti*"

"Nije smiješno -"

Zastala je, stišavši se. "Nije, to je sranje."

"Što?"

"Ama daj, Marshalle, možda predajem djeci, ali ja sam potpuno odrasla osoba. I znam kad me netko vuče za nos." Stala je i osmjehnula se kad je Harry ušao u spavaću sobu sa šalicom kave. "Hvala, zlato. Samo razgovaram s Marshallom o nečem na čemu radi. Neću dugo."

Kimnuvši, izašao je. Georgia je čekala dok nije čula kako koraci njezina partnera odmiču u

dnevnu sobu, a zatim pozornost ponovno usmjerila na Marshalla. "Meni ne možeš lagati. Bila sam udana za tebe, sjećaš se? Uvijek znam kad prodaješ priču. Stvarno, Marshalle, ako si zabrinut zbog provale, to je bilo samo to. Obična provala."

"Kako su izgledali?"

"Tko?"

"Provalnici."

"Vidjela sam samo jednog muškarca."

"Koje boje kože? Visina? Težina?"

"Isuse, Marshalle, bio je na odmorištu, stajao u sjeni, ništa na njemu nisam jasno vidjela." Zastala je, umirujući glas. "Policija ga je uhvatila u susjedovu vrtu -"

" *Uhvatili su ga?*"

"Da, bio je klinac. Rekla sam ti, nije to ništa važno - i nema nikakve veze s tvojim vražjim pismima o Rembrandtu."

Marshallu je na trenutak laknulo, pa je udahnuo. Isprva je trebao nekog da mu se povjeri, ali kako je vrijeme odmicalo, a opasnost situacije postajala sve očitija, zapekla ga je savjest što je upleo svoju bivšu ženu. Svoju *trudnu* bivšu ženu. Misli su mu odlutale na Charlotte Gorday pa se trgnuo, pitajući se kako da Georgiju upozori, a da je ne prestraši.

"Čuj, želim samo da se čuvaš, ništa drugo."

"Znam, hoću", odgovorila je. "Je li to zbog djeteta?"

"Ne, ionako sam htio razgovarati s tobom."

"Dakle, ozbiljno je?"

"Ne, to je -"

"Ozbiljno."

Kimnuo je. A potom, shvaćajući da ga ona ne vidi, rekao: "Možda bih trebao razgovarati s Harryjem -"

"Ne! Ne upleći njega. Ne želim da zna. Paničar je. Divan muž, ali paničar. Ne mogu ti dopustiti da mu kažeš, Marshalle, ne dok sam trudna. To nije pošteno i ne bi to smio tražiti... Čuj, ako će ti biti imalo lakše, zaboravit ću sve što si mi rekao."

Znao je da neće. Bila je i previše pametna da bi to izbrisala iz pamćenja.

"Neko se vrijeme nećemo vidati."

Sad se zabrinula. "Što?"

"Imam mnogo posla, Georgia. Imat ću obveza."

"Nazovi me onda."

"Hoću. Ako uspijem."

Stegnuvši slušalicu, prvi je put bila uplašena. "Marshalle, ne možeš se izolirati. Moraš mi se javiti, da znam da si dobro."

"Javljat ću ti se ja", uvjeravao ju je znajući da će se svog mobitela riješiti čim završi razgovor. Ne bude li Georgia znala kako da dođe do njega, i to će biti način da je zaštiti. "Nemoj se brinuti za mene. Samo pazi na sebe."

Nije se odvajala od slušalice. "Čuj, blesane blesavi, da nisi slučajno išao tražiti vruga, jesi me čuo? Ti si prevoditelj, a ne neki osvjetnik."

"Htio sam te nešto pitati."

"Hajde."

"Kako bi ti opisala mog oca? Ne izgled, nego ponašanje."

Zastala je da razmisli o odgovoru. "Voljela sam ga. Owen Zeigler imao je genijalan um. Možda je znao pribjeći lukavštini - ali je istodobno osjećao strast prema onomu u što je vjerovao."

"Točno", složio se Marshall. "A ja tu strast nikad nisam osjetio. Dosad."

Prekinula ga je zato što se odjedanput pobjerala za njega. "*Ti nisi tvoj otac*. Iskren si i pametan. S fotografskim pamćenjem. Akademski briljiraš, Marshalle, ali funkcioniraš samo u svome svijetu. Ostani u njemu - i budi na sigurnome."

"Kako?" upitao je blago. "Kako kad sad znam da to nikad neće biti dovoljno."

Kaznionica,
Gouda, 1654.

Teško je pisati ove riječi. Ali želim istinito ispričovijedati svoju povijest. Ne mogu ništa mijenjati; ne mogu ništa popraviti, prikazati sebe dostojanstvenijom. Ono sam što sam učinila... Dok bi Carel neko vrijeme radio s Rembrandtom, promatrala bih ih i uočavala sličnosti. Do te mjere da sam se čudila kako ih nitko drugi ne vidi. Rembrandtov nos bio je mlinarski, Carelov veći, ali finiji. Rembrandtova usta nisu bila privlačna, uvijek su ga mučili zubi. Carelove su usnice bile šire, zubi ravni, kao na slici ispred brijačnice. Ali njihovi su manirizmi bili preslikani.

On je bio moj sin. Naš sin. Tada, nakon što je Carel učio već godinu dana, Rembrandt mi je pokazao nešto što je on naslikao. I ja sam vidjela... Mislila sam da vidi i on, pa da mi želi dati do znanja. Pitala sam se hoće li me se odjedanput sjetiti, sjetiti se seoske djevojke koja je rodila njegovo dijete. Ali on je gledao u sliku i mislio na nešto posve drugo. Ne na to kako je talent mogao poteći od njega, nego kako se taj talent može iskoristiti... Pohlepa je bila njegova slaba točka, jesam li vam to već rekla? Zaboravila sam... I opet sam bila bolesna, tresla se i povraćala od mlijeka, koje je ukiseljeno, kruh užegao, vrvi od žižaka. Tjeraju te da radiš, ali ne u posljednje vrijeme, mene ne. Rembrandt im i dalje daje novac da me zadrže ovdje, ne žele da umrem...

Ima li tu još kakve ljubavi? Ne, sumnjam da je njega briga. Znam da nije tako.

Pohlepa, da, bio je pohlepan. Pohlepan kao svinja kad je vodio ljubav. Sami prsti i jezik, sav težak, i pohlepan od svog novca, svoje ljubavi prema slikanju. Njegove boje, krpe, kistovi otrti na rub platna, cipele mokre od ulja, koje ostavljaju sluzave tragove po drvenom podu. I zvuči mljackanja, hračkanja, kojima se oglašavao kad bi trgovci došli u kuću da ih prouči za portrete.

Ja znam - sumnjam da je i on - da su na njega gledali s prezirom. Mi smo odrasli na selu. On je bio mlinarev sin. Ne Nizozemac iz više klase, ne trgovački bahat. Van Tripp mu je mogao pozirati za portret, ali slikara je smatrao neotesancem. Ja sam to vidjela, Rembrandt nije.

Po koječemu sam bila bistra.

Kad je prišao zrcalima, zastao bi, namještao glavu kao da slika sebe, a zatim se divio svom licu. Često sam se pitala što je vidio. Znala sam da je svjestan svake otvorene pore, svakog nabora na usnici, svake dlake oko svojih mesnatih ušiju, a opet je pigment umio upotrijebiti tako da od mlinareva sina stvori aristokrata. Njegova slika gdje se smije, sa Saskijom u krilu, obješena na stubištu, visoko, tako da se vidi samo s najvišeg odmorišta. Imala sam običaj zuriti u nju, razmišljajući o njezinu duhu, pohodi li još kuću, u potrazi za njime. Njezin je odgoj Rembrandtu bio sol na ranu, podsjetnik na ono što on nije...

Ja sam bila odgojena poput njega. Ja sam bila njegova prirodna žena. Ja sam bila majka njegova sina. A od te me je istine svrbio jezik...

A onda sam mu jedne noći rekla. Ali rekla sam mu dok je spavao i ništa nije čuo... No dan poslije prema meni se držao drukčije i zurio u Carela dulje nego inače. Njegov me usnuli um čuo. Nešto mu je govorilo. Otad je Carelu posvećivao više vremena nego njegovu starijem bratu Barentu ili bilo kojem drugom učeniku. Ulizica Govert Flinck mogao se truditi da ga zadivi, ali Rembrandt je poticao Carela, držao mu lakat i vodio ruku, svojim dodirima i krvlju prenoseći talent koji smo svi promatrali kako buja iz dana u dan...

Ja sam mogla čistiti pepeo, cijepati drva, iscrpljivati se nošenjem vjeđara s vodom pred

kojima bi i konj ustuknuo - ali nije me bila briga. Svaki mi je žulj pripovijedao o vremenu provedenom u kući i u Rembrandtovo postelji. Svaka nabreknula žila, svaka modrica podsjećala me da radim za čovjeka kojega volim, a radio je i naš sin. Katkad bi mi od ponosa srce brže zakucalo. Stala bih, dotaknula prsa i pogledala prema drvenom stropu.

I smijala se, zato što sam ja bila gospodarica kuće, majstorova srca i majka Rembrandtova sina i najboljeg učenika.

On je to morao znati. Ali umu treba dulje nego srcu da shvati... A onda sam se jedne noći praha i okrenula se. Promatrao me, a lice mu se preobrazilo. Sjetio se. Poslije smo vodili ljubav kao da se nikad prije nismo sreli. Kao da smo stranci, i ja sam mu rekla - izgovorila riječi - da je Carel njegov sin. Da sam ja djevojka koja je legla s mlinarovim dječakom...

Prekrio mi je usta rukom, rekao mi da čuvam tu tajnu i nikad ne kažem Carelu. Zatim mi je dao dranguliju, neku od Saskijinih... Mislim da nas je ona vidjela. Mislim da se s one slike spustila na odmorište i stajala na vratima spavaonice, odgrnula zastore oko kreveta i proklela me... Vjerujem da jest... Od te noći nadalje moj je život ovio mrak.

A Rembrandt, spoznavši svog sina, od njega je stvorio knechta. Svog pomoćnika, rekao je. A zatim, malo poslije, svog jonggezela. Svog suradnika. .. Govertu Flincku skočila je žuč sve do njegova napuknutog vrata: Ferdinand Bol, miran poput pastora, promatrao je svog suučenika kako se diže poput ljetnog Mjeseca. Rembrandt je često s Carelom radio do duboko u noć, davao mu da kopira portrete i ubrzo - toliko brzo da je bilo gotovo šokantno - od našeg je sina zatražio da naslika portret naručitelja koji je dolazio sutradan.

Tog je jutra tako dugo kišilo da se jarak izlio, a neki su stolovi otplutali s tržnice... Rembrandt je stajao, raširenih nogu, s rukama na bokovima, i svom klijentu govorio da će Carel napraviti pripremu skicu u ulju, koju će Rembrandt onda doraditi u gotov portret. Šezdeset guldena, tražio je. Šezdeset guldena... Carel je portret naslikao, a njegov ga otac potpisao. A naručitelj je platio šezdeset guldena. Od kojih je Carelu dao deset...

Majstor da plati učeniku... Carel je bio tako sretan da se osmjehnuo, što je rijetko činio. Ozbiljan momak, jedva je imao devetnaest godina, smješkao se kao majmunče. A tako ga je Rembrandt i prozvao, majmun. Njegov majmun. Rembrandtov Majmun... Izgovorio je to s naklonošću, ali ja sam znala da majmun označava i nekog tko je lupež, vucibatina, nevaljalac. A to sam od svog sina stvorila ja. Al Carel se nasmiješio i uzeo tih deset guldena. Nikad nije doznao da ga je Rembrandt jeftino platio. Dao mu deset guldena, umjesto svog prezimena. Novac umjesto prezimena. Guldene, a ne genealogije. Laži, a ne lozu.

Carel nije znao da mu je Rembrandt otac. Nije znao da mu je Geertje Dircx majka. Doznat će, ali nikad onako kako sam željela ili očekivala.

New York

Iznenaden, Philip Gorday pogledao je prema recepciji svog odvjetničkog ureda, proučavajući majušnog čovjeka koji je sjedio s aktovkom u krilu. Okružen staklenim prozorima i strmim ostakljenim zidovima doimao se poput izgubljenog broda nasred Antarktika. Poput nekog minijaturnog teretnjaka zgurenog pod dominantnim okolišem. Besprijekorno odjeven, cipela ulaštenih do visokog sjaja, proćelavi je muškarac nemirno tresuckao lijevim stopalom, a zatim se dvaput zakašljao. Ne kao da pročišćava grlo, nego glavu.

Philipu je izgledao poznato, ali poput nekoga iz davnih, davnih vremena. Radoznao, primaknuo se svojoj tajnici.

"Tko je ono, Nicole?"

"Nije htio reći svoje ime, gospodine. Rekao je samo da vas treba zbog nečeg krajnje hitnog. Kaže da je poznao vašu suprugu."

"Moju suprugu?" odgovorio je Philip, pomislivši na Charlotte i lecnuvši se u sebi.

Usavršio se u tome da uspomenu na nju odjeljuje od svog posla. Mogao je - katkad satima bez prestanka - izbrisati svaku misao na nju. Sve dok se ne bi vratio kući i ušao u spavaću sobu u stanu - mjesto gdje je našao njezino tijelo. Svi su očekivali da se iseli. Charlottino beživotno tijelo, utovareno u vreću, otišlo je svojim putem. Policija, zaključivši da je smrt bila samoubojstvo, također je nastavila svojim putem. Svi su otišli ili nastavili svojim putem. Osim Philipa. On je ostao, zato što ga je obuzela čudnovata i okašnjela odanost prema pokojnoj supruzi. Za života je često činio preljube, a Charlotte je imala dugogodišnju vezu s Owenom Zeiglerom, ali poslije njezine smrti... Njezina samoubojstva. Ne, nikad se nije posve pomirio s time... Nakon što je *umrla*, izgubio je volju za ženama. Mislio je da će se vratiti, s vremenom. Da će, nakon što žalost prođe, malaksati i grizodušje. Ali žalost je bila podjednako pakosna, grizodušje neopisivo.

Jedna konkretna žena s kojom je Philip imao avanturu oduvijek se nadala da će ona zamijeniti Charlotte. Pa je tako, kad je njezina suparnica umrla, čekala da se Philip okrene njoj. Philip nije. Nije se okrenuo ni svojoj tajnici Nicole, premda su već dugo povremeno ljubovali. Što, začudo, nikad nije unijelo pomutnju u njihov poslovni život. Philip Gorday je zapravo zaključio kako ga je, oslobođenog braka, zasula lavina pozornosti. A upravo je zbog tog izobilja ona izgubila na privlačnosti.

Znatiželjna, Nicole ga je promatrala kako stoji na vratima svog ureda. Morala je priznati da mu je dobro stajalo to što je smršavio nakon ženine smrti - stesao je trbuh i izgledao mlade. Pogledom je obuhvatila prošaranu kosu, oštre crte lica, a onda ga usmjerila prema posjetitelju koji je još čekao kod recepcije.

"Želite li ga primiti?"

"Bih li trebao?"

"Poznajete li ga?"

"Ne."

"Izgleda bezopasno."

"To svakako", rekao je Philip jednostavno, zatim se udaljio i doviknuo preko ramena. "Uvedite ga, molim vas, Nicole."

Nervozan, neznanac je stajao na pragu ureda Philipa Gordaya, zatim zašao nekoliko koraka unutra te zatvorio vrata za sobom. Njegov pogled - iza debelih leća naočala - sijevnuo je prostorijom te zapazio tmurnu eleganciju kakva se i očekuje od njujorškog odvjetnika. Budući da je mrzio putovanja bilo kakve vrste, Nikolaj Kapinski let zrakoplovom proveo je u stanju hiperventilirane tišine. Svu je hranu odbio, sav razgovor sasjekao. Umjesto toga pijuckao je vodu i isprekidano drijemao, s aktovkom u krilu. Na naslonu sjedala ispred njega bio je ekran na kojem je mogao gledati najnovije filmove. Ali Nikolaj je odabrao da će promatrati kartu koja je prikazivala putovanje od Londona do New Yorka. Maleni žuti zrakoplov obilježavao je smjer svog leta s bolnom sporošću dok je milio preko Atlantika. Daleko od Ulice Albemarle, od Londona. Od doma.

Davši Nikolaju znak da sjedne nasuprot njemu, Philip se neprimjetno osmjehnuo.

"Kako vam mogu pomoći?"

"Nadam se da ja mogu pomoći vama."

"Je li? Kako?"

"Poznavao sam vašu suprugu. Dugo smo se poznavali."

"Odakle je poznajete? Iz New Yorka?"

"Londona." Nikolaj je zastao. "Charlotte me upoznala s Owenom Zeiglerom. Našla mi je posao u galeriji, ja sam mu bio računovođa. Mislio sam da vi sve to znate."

"Što to?" upitao je Philip iznenađeno.

Osupnut, Nikolaj se zagledao u sabranog muškarca. Zaboga, što je njemu? Je li pogriješio? Preračunao se?... Dugo je o tome razmišljao, a onda zaključio da ne može ostati u Londonu. Ondje bi ga našli. Pogodili bi da je povezan s pismima o Rembrandtu. Na kraju, obrađivali su sve koji su bili bliski Owenu Zeigleru. Teddy Jack je nestao, a kad je Nikolaj nazvao Marshalla na mobitel, broj je bio otkazan. Osjetivši se odjedanput ogoljen, Nikolaj se uspaničio. Svijest da su originalna pisma kod Marshalla nije mu bila utjeha. Bio je zabrinut, strahovao da je Charlotte napravila kopije. Da bi njegova teorija o tome kako je razočarala kupca ipak mogla biti istinita. Zatim je Nikolaj zaključio, ako je Charlotte kopije *napravila*, da ih se on mora domoći. Tako će imati nešto na temelju čega se može cjenkati s onim tko li je već progonio *njega*. I tako, u pokušaju da se spasi, otputovao je u New York. I sad su Nikolajeve sitne šake stiskale aktovku, a nervoza je pojačavala njegov naglasak.

"Vaša supruga", rekao je, a onda opet zastao. "Charlotte - znali ste za nju i Owena Zeiglera? Rekla mi je da vi znate sve o njima."

"Da, znao sam."

"Fino", odgovorio je Nikolaj s olakšanjem. "Što vam je još rekla?"

"Gospodine...?"

"Kapinski", izmucuo je. "Oprostite, zovem se Nikolaj Kapinski. Trebao sam to najprije reći. Trebao sam reći vašoj tajnici, učinio sam propust. Kao što rekoh, radio sam za Owena Zeiglera dok nije ubijen."

Philip ga je promatrao.

"Nastavite."

"Vaša je žena umrla. Jako mi je žao, čuo sam sve o tome... Rekli su da je to bilo samoubojstvo. Ja ne mislim tako."

Sad je posve privukao Philipovu pozornost. Namrštivši se, odvjjetnik se nagnuo naprijed, a od vjenčanog prstena odbijalo mu se svjetlo.

"Što želite time reći?"

"Mislim da je Charlotte ubijena."

"Zašto?"

"Vi ne naslućujete?" parirao je Nikolaj pokušavajući donekle saznati koliko Philip Gorday zna. "Vjerujete da je počinila samoubojstvo?"

"Zašto ne?"

"Zašto bi?"

"Bila je vrlo potištena zbog smrti Owena Zeiglera."

Nikolaj je uvukao dugački udah, kao da se sprema zaroniti pod vodu. "Nije bila taj tip žene."

Philipu je iz oči sijevnulo, a glas mu postao neprijateljski. "Je li? A kakva je to vrsta žene bila moja supruga? Prema vašemu mišljenju?"

"Ne svjedočim ja ovdje!" rekao je Nikolaj povisujući ton. "Nisam na sudu. Ovdje razgovaramo u povjerenju. Nisam mislio ništa loše o vašoj ženi, samo želim znati istinu. Mislim da je ubijena."

Bez izraza na licu Philip je zašao iza svog stola i sjeo privlačeći blok prema sebi. "Imate li što protiv da radim bilješke?" "Ako to učinite, otići ću."

Kimnuvši, Philip se zagledao u čovječuljka. "Dobro. Što mislite, zašto je moja žena ubijena?"

"Zato što je pokušala ucijeniti Owena Zeiglera -"

Philip se trznuo. "Što!"

"Govorim vam istinu. Ne da bih vas povrijedio, nego da objasnim zašto je ubijena", rekao je Nikolaj žustro. "U jednom su se trenutku kod nje našla neka važna pisma. Željela je da ih Owen proda i izbavi se iz financijskog duga. Rekla je, ako on ništa ne poduzme s tim u vezi, da će se *ona* pobrinuti da ih vide -"

"I jesu li?"

"Što?" pitao je Nikolaj brišući čelo presavijenim rupčićem.

"Je li Charlotte razotkrila ta pisma?"

"Nije", rekao je Nikolaj hitro odmahnuvši glavom. "Bila su kod nje, ali ona s njima nije učinila ništa."

"Kako vi sve to znate?"

"Zato što bi još bila živa da ih je prodala onomu tko ih je želio."

Spustivši vjeđe, Philip je skrenuo pogled. Nešto je u čovječuljku djelovalo vjerodostojno. Ta je priča trebala zvučati nategnuto, trabunjanje nekog poremećenog uma, ali Nikolaj Kapinski bio je očito preplašen, a Philip nikad i nije bio uvjeren da se njegova žena ubila... Sjećanje na njezino tijelo, onakvo kako ju je našao, brutalnost uboda, vratila mu se i protresla mu utrobu. U sumornim danima poslije Charlottine smrti Philip je pregledao njezinu imovinu, obavljajući mučni posao ožalošćenoga. Ali ondje nije bilo ničeg neuobičajenog. Samo njezina oporuka, nešto imovine ostavljene prijateljima i rođacima, ali nikakvih važnijih papira. Svakako ne pisama...

I dalje se ne okrećući prema Nikolaju, zurio je u prostor. Koliko je zapravo znao o svojoj ženi?

Od prve prigode kad su se sreli, Charlotte ga je oduševila svojom elegantnom pribrañošću. Nikad nije bila avanturistički tip, nikada žena koju je privlačilo išta nemoralno ili kriminalno. Nisko nije bila riječ koja je u životu Charlotte Gorday imala ikakvu težinu. A *opet*, bila je dugogodišnja ljubavnica Owena Zeiglera, i u tome je smislu *ipak* postojao dio njezina života posve razdvojen od njegova. Možda je postojao i dio njezina karaktera kojemu također nije imao pristupa? Ali ucjena? Philip nije mogao prihvatiti tu pomisao. Bilo je to odveć nedostojno Charlotte - osim ako nije pokušavala na ljubavnika izvršiti pritisak kako bi mu pomogla. Kako bi Owena Zeiglera potaknula da se spasi. To je već bilo vjerojatnije.

Ili nije?

"O čemu su govorila ta pisma?"

Nikolaj je odmahnuo glavom. "Ne mogu vam reći."

"Ovo je povjerljiv razgovor."

"Vjerujte mi, ne želite znati više. Charlotte je ubijena *baš zato* što je upletena. A u početku nije bila. U Amsterdamu je postojao čovjek koji je znao za njih, i Owen Zeigler. Svi ljudi koji znaju za ta pisma mrtvi su ili bi to lako mogli postati -"

"Vi znate za njih."

"I uplašen sam, gospodine Gorday", priznao je Nikolaj ponovno brišući čelo, a onda dlanove. "Što mislite, zašto sam u New Yorku i razgovaram s vama?"

"Iskreno, ne znam."

"Trebam sve kopije pisama koje je vaša žena napravila."

"Nemam ih."

"Charlotte ih je imala", bio je uporan Nikolaj. "Dakle, moraju biti među njezinim stvarima."

"Gospodine Kapinski, nema pisama među imovinom moje pokojne žene."

"Možda su skrivena -"

"Ne!" presjekao ga je Philip, zureći u preplašenog čovjeka. "A uostalom, čak i da kopije postoje, zašto bih ih dao vama? Ušetate ovamo, kažete da ste poznavali moju pokojnu ženu i da je ona ubijena. A onda od mene zatražite te dokumente." Zastao je s nevjericom u glasu. "Ako su tako opasna kako tvrdite, zašto biste ih željeli?"

"Da zaustavim ubojstva", bubnuo je Nikolaj; njegova se smirenost poljuljala. "Zašto bi ta pisma bila zaštićena? Zašto ih *ne bih* razotkrio? Meni ne znače ništa, to je povijest, prošlost. Zašto bi mene bila briga što se događa na umjetničkom tržištu? Pohlepni su to ljudi, možda je vrijeme da ih protresu", zastao je, razdražljiv, živčan. "Ako dobiju pisma, to će prestati. Neće imati potrebe usmjeriti se na mene ili bilo koga drugog."

"Moram znati što pisma sadržavaju."

Odmahnuvši glavom, Nikolaj je ustao. Koža mu je bila voštana, ruke uzdrhtale.

"Shvaćam zašto me to pitate, ali ne mogu vam reći. Obratio sam vam se za pomoć, gospodine Gorday... Ja, naime, želim živjeti. Nije to bogzna kakav život, taj moj. Ali imam ženu i sina kojima bi bilo drago da me ponovno vide." Osmjehnuo se jedva podižući uglove usnica. "Znate, ja znam što treba s tim pismima. Znam kamo ću ih smjestiti. Mogu stati na kraj svemu tomu. Volio bih to i učiniti."

"Ali ako ih razotkrijete, bi li to štetilo ljudima?"

"Potreslo bi umjetnički svijet", rekao je Nikolaj beživotno. "Neki bi galeristi propali, neki bi se mogli ubiti, mnogi bi se našli u nevolji. Izgubili bi bogatstva. Dakle, da, gospodine Gorday, da se pisma objave, ljudi bi stradali."

"A vi mislite da je meni to dovoljno dobar argument da ih proslijedim vama?" upitao je Philip ironičnim tonom.

"Morate se zapitati što je alternativa. Još jedno ubojstvo? Ili bi se to brojilo kao usputna žrtva? Možda bi dva, tri ubojstva bila neprihvatljiva? O, ali tri su se ubojstva već dogodila, gospodine Gorday. Ono vaše žene bilo je posljednje. Zasada." Nagnuo se preko stola, očiju raširenih iza debelih leća. "Ako imate kopije tih pisama, predajte ih. Ne samo zbog mene nego i zbog sebe."

"Ja sam odvjetnik, trebao bih dokaz za sve ovo", jednostavno je rekao Philip. "Ne mogu vam vjerovati na riječ."

"Na kraju ćete povjerovati sve što sam vam rekao", odgovorio je Nikolaj, poražen. "Zar mi ne možete pomoći?"

Philip je odmahnuo glavom. "Ako nisam mogao pomoći svojoj ženi, kako ću, kvragu, pomoći vama?"

London

"Znači, istina je?" pitao je Tobar Manners zagledavši se u Leona Williamsa. "Na tržištu će se *stvarno* pojaviti dva Rembrandtova portreta?"

Njegov je posjetitelj kimnuo; Leona su zaokupile druge misli. "Zar ne bi na prozor trebao staviti još rešetaka? Ono, s obzirom na sve te provale i ubojstva."

"Dva Rembrandta?" ponovio je Tobar. "Tko ih prodaje?"

"Neki japanski galerist -"

"Hokinou?"

"Ne znam", odgovorio je Leon, "nisam baš slušao."

"Pa gdje si to čuo?"

"Rufus Ariel je nešto mumljao o tome", nastavio je Leon. "Išao je u Londonsku kliniku da mu ubrizgaju još botoksa -"

"On ide na botoks?"

"Zar se nikad nisi zapitao zašto mu se lice ne miče i zašto je tako sjajno?"

"Mislio sam da je to samo salo", odgovorio je Tobar jedva čekajući nastavak. "Dakle, što je s Rembrandtima?"

"Davno je Rufus čuo taj trač. A onda mu je došla Lillian Kauffman -"

"Dok je bio na botoksu?"

"Ne znam jesu li mu taj trenutak davali botoks. Možda je to bilo poslije..." odgovorio je Leon zamišljeno. "Uglavnom, Lillian Kauffman je to potvrdila. Mislim da Rufus želi posredovati pri prodaji -"

"Mogu misliti!" odgovorio je Tobar razdraženo kuckajući prstima po stolu.

Neće na toj prodaji posredovati nitko drugi osim njega. Njemu je to trebalo. Morao ju je dobiti. Ako galerije ne budu mogle plaćati najamnine, istisnut će ih s tržišta. Tolike vrijedne maloprodajne nekretnine naći će se na bubnju. I ne samo to; propala je prodaja njemačkom kolekcionar, a izložba koju je Tobar planirao postaviti na ljeto otkazana je. Vražji Rusi, pomislio je, sav onaj silni novac moskovske mafije polagano se potrošio, baš kao s Arapima 1970-ih.

Njegovo se samopouzdanje urušilo, uobičajeno bahato razmetanje pokolebalo. Ako Leon Williams i ostali nisu mogli - *ili htjeli* - vidjeti što se događa, on jest. Neki su galeristi bili čak dovoljno glupi da se oglušše na znakove za uzbunu - živčani Tim Parker-Ross otvorio je novu galeriju na King's Roadu. Iako sam Bog zna koliko dugo će ostati otvorena... Zabrinut, Tobar se izjedao zbog svoje nesigurne budućnosti. Lillian Kauffman, pomislio je ogorčeno, ta će kučka sigurno pokušati svoj položaj rano osigurati. Ne uspije li ostvariti krupnu prodaju Rembrandta i očuvati svoj ugled, svrstat će se na popis žrtava koji je svaki tjedan bio sve dulji. Šetnja ulicama Bond, Davis i Cork, nekoć rezerviranima za galerije, s vernisažama i prijemovima, nekoć stjecište hordi Britarta, *paparazza* i nižerangiranih pripadnika kraljevske obitelji - mijenjala se. Neki su izlozi bili prazni, oglasi PRODAJE SE bili su na mjestima koja su desetljećima cvala. Ondje gdje su uz rubnik limuzine čekale svoje zvijezde, primjerci *Evening Standarda* lepetali su oko praznih oluka.

Još prošli tjedan Tobar je na dražbu dao Goverta Flincka koji nije dostigao minimalnu cijenu. Sa

žaljenjem ga je morao povući i vratiti u skladište. Nitko nije kupovao. A nekolicina koja bi *mogla*, kupovati, smjerala je samo na najveća imena. Poput Rembrandta... Sa silnom nelagodom Tobar je shvatio da bi mu se, ako ne uspije osigurati prodaju Rembrandta, za šest mjeseci lako moglo dogoditi da jedva ima novca platiti najamninu. "Nisam *samo* to čuo", nastavio je Leon. "Kruže glasine da je Owen Zeigler ubijen zato što je nešto znao."

"Što, na primjer? Reći koliko je sati?"

Zbunjen, Leon je nastavio zamuckivati. "Ne... Ne... Hoću reći, netko je načuo nešto o tome kako je došao do nekih pisama."

Već ionako uzrujan, Tobar je sve više gubio strpljenje. "Ma o čemu ti to?"

"Pisama koja dokazuju da su mnogi Rembrandti krivotvorine."

"Ma, stalno je on lupetao o nekoj svojoj vražjoj teoriji -"

"Ali postoji dokaz."

Staklenasta pogleda, Tobar je ustao i okrenuo se prema Leonu. Izraz mu je bio prijeteći, u glasu agresija. "Što?"

"Čuo sam -"

"Od koga?"

"Obični trač, Tobare", rekao je Leon nervozno, zato što je požalio što je uopće potaknuo taj razgovor. "Obični trač -"

"O tome da su Rembrandti krivotvorine?"

Leon je kimnuo, sav jadan i bijedan. "Navodno su ta pisma dokaz da su slike za koje se oduvijek mislilo da su autentične, krivotvorene. Da ih je naslikao neki učenik -"

"Ljudi to stoljećima tvrde."

"Ali postoje *pisma*, Tobare", nastavio je Leon, mršavo mu je lice zastrla panika dok je promatrao kako se njegov sugovornik počinje znojiti. "Dokaz. Glasina kaže da su čak polovica slika koje smatramo Rembrandtovima krivotvorine... To bi bilo loše za tržište -"

"*Loše za jebeno tržište?!*" eksplodirao je Tobar. "To bi tržište srušilo. Ne može to biti istina -"

"Postoji popis."

Trznuvši se, Tobar je osjetio vrelu navalu panike. "Što?"

"Uz pisma je popis. Potpun popis slika koje su krivotvorene."

Tobaru su se noge odsjekle kad se stropoštao u stolicu i olabavio ovratnik. Osjećao je kako mu se znoj slijeva niz leđa i nakuplja u pazusima. Ako je to istina, pisma bi razorila tržište. Nikad ne bi mogao posredovati pri prodaji u New Yorku i zaraditi bogatstvo koje treba kako bi spriječio propast svoje galerije. Da se pisma objave, zajedno s popisom, svaki bi Rembrandt bio upitan, potkopan. *A što ako se dokaže da su Rembrandtovi portreti, čija se prodaja sprema, krivotvoreni?*

Sleđen od jada, Tobar se prisjetio slika koje je prodao privatnim kolekcionarima i galerijama. Ako se otkrije da su lažne, vrijedit će samo djelić prodajne cijene. A njegov ugled, što je s time? Tobar je osjetio kako mu se disanje ubrzava. Bilo je gorke ironije u tome što je za Rembrandta kojega je ukrao Owenu ustvrdio da ga je naslikao učenik. Možda je to ipak bila krivotvorina. Možda *ipak* nije vrijedila ništa.

Tobar je zurio ispred sebe, oslijepivši od šoka, i te kako svjestan da je prevario sam sebe.

"Gdje su ta pisma?"

"Nitko ne zna pouzdano -"

"Gdje su?"

"Netko je rekao da su možda kod njegova sina."

"Njegova sina..." ponovio je Tobar zamišljeno.

"Samo sam naučio glasinu, kruži okolo. Ali svi o tome govore", zamuckujući rekao je Leon. "Je li to loše za nas, Tobare?"

On je ignorirao pitanje, od nelagode mu se smučilo. Ako je istina da je Owen Zeigler našao pisma, je li zbog toga bio ubijen? Jedno sjećanje nije Tobaru dalo mira, njegov nedavni razgovor s Rufusom Arielom. Nešto o smrti Stefana van der Heldea... A onda još i samoubojstvo Charlotte Gorday, Owenove ljubavnice... Drhtavom rukom Tobar je posegnuo za čašom vode, otpio i pokušao progutati. Bio je blizak Owenu, da mu je i *ostao* blizak, Owen bi mu se povjerio, rekao mu za ta pisma. Uputio ga u povjerljive informacije.

I tad je Tobar spoznao da je, prevarivši prijatelja, nehotice iskopao jamu samome sebi.

New York

Promočen od obilnog pljuska Philip Gorday utrčao je u ulaz svog odvjetničkog ureda, skinuo kaput i nestrpljivo ga stresao. Voda je kapnula na ulašteni pod i zapljusnula prednji dio recepcije, a Philip je vlažnu kosu zagladio unatrag dok je išao prema dizalu. Zagledan u osvjetljene brojeve katova, promatrao je kako se mijenjaju, razmišljajući o razgovoru koji je dan prije vodio s Nikolajem Kapinskim.

Želio ga je odbaciti kao podvalu, ali riječi su mu zapele u glavi i čegrtale njegovim snovima te noći. Charlotte je ponovno bila živa, ušla u dnevnu sobu u stanu i zatim se počela smijati. Ali dok se smijala, njezin je portret iznad kamiona izbljedio, zamirujući u prazno platno, sve dok od nje nije ostalo ništa. Probudivši se s trzajem, Philip je ustao i otišao u kuhinju, skuhao kavu i pogladio psa. Instinktivno je znao da je ono što mu je Nikolaj Kapinski rekao istina. Charlotte nije počinila samoubojstvo, štogod policija rekla. Što je značilo da je netko provalio u stan i ubio je. Dok je spavala u njihovu krevetu, sama, kad je Philip to jutro šetao psa. Dakle, ubojica je na raspolaganju imao kratko vrijeme u kojem je mogao djelovati... U nelagodi, Philip se zapitao jesu li ga promatrali, je li netko čekao da on izađe iz zgrade prije nego što je provalio. Ali opet, brava nije bila obijena, a Philip je i re kako dobro znao da je nije ostavio otključanu. Što je značilo da je Charlottin ubojica imao ključ. A ako je to istina, je li to bio netko koga je poznavala? Philip je zastao i ulio vrhnje u kavu. Je li to bio netko koga su oboje poznavali, iz New Yorka? Ili netko koga je poznavala samo Charlotte, iz Londona?

Uzdahnivši, Philip je zakoračio iz dizala i pošao prema svom uredu, dok ga je Nicole pratila. "Ima li poruka?"

"Samo ove", rekla je dodajući mu nekoliko bilježaka. "Ništa hitno."

"Išta od Nikolaja Kapinskog?"

"Ne."

Kimnuvši, Phil je sjeo za stol promatrajući Nicole kako izlazi. Ako je Charlotte ubijena, htio je pronaći njezina ubojicu. Želio ga je izvesti pred sud. Želio ga je kazniti što mu je oduzeo ženu koju je tako silno volio. I koja mu je još silnije nedostajala. U glavi se vratio prethodnoj misli. Je li Charlotte poznavala svojeg ubojicu? A potom je Philip ponovno pomislio na Nikolaja Kapinskog. Charlotte je dugo poznavao u Londonu, je li bio iskren, pitao se Philip. Je li Philipu došao da mu se povjeri ili da ga pokuša namamiti da mu preda kopije pisama? Je li lagao da strahuje za svoj život?

Ali da je Nikolaj Kapinski bio Charlottin ubojica, već bi se domogao pisama, pomislio je Philip. *Osim ako nisu bila kod Charlotte.* Možda je Kapinski blefirao, pokušavajući otkriti je li ona pisma prosljedila mužu... Nesiguran, Philip je izvadio papirić iz srednje ladice stola i utipkao broj, čekajući da se netko javi.

"Hotel Melmont. Mogu li vam pomoći?"

"Trebao bih gospodina Nikolaja Kapinskog", rekao je Philip bacivši opet pogled na komadić papira. "Iz sobe 223."

"Trenutak molim."

Nastala je duga stanka, Philip je čuo telefon kako nekoliko puta zvoni prije nego što se operater ponovno javio.

"Ne javlja se, gospodine. Želite li ostaviti poruku na recepciji?"

"Ne", rekao je žustro. "Ne, hvala." Tek je poslije ručka Philip stigao opet razmisliti. Odgurnuvši kavu, zagledao se u telefon, a zatim odlučio da će posjetiti Nikolaja Kapinskog u hotel. Prošao je mimo Nicole bez riječi, žureći se na ulicu. Kiša je stala, agresivno je sunce rovalo blistavom cestom. Dozvavši taksi, Philip je rekao svoje odredište, a onda se zavalio u sjedalo zureći kroz prozor sve dok automobil nije stao pred hotelom Melmont. Plativši taksista, ušao je na recepciju, iznenađen kad je spazio da se naokolo razmiljelo mnoštvo ljudi i da su svi žustro razgovarali. Znatiželjan, Philip je gotovo pozvao dizalo, a onda odlučio da će ipak poći stubama, pa izašao na prvom katu i krenuo prema sobi 223.

Kad je skrenuo u sljedeći hodnik, umalo se nije sudario s policajcem koji je stajao na napola otvorenim vratima. Istegnuvši vrat, Philip je unutra uspio nazrijeti samo dvojicu muškaraca kako stoje nad prekrivenom hrpom na podu.

"Hej, gospodine. Ne možete unutra", rekao je policajac na vratima te ispružio ruku da zaustavi Philipa.

"Što se dogodilo?"

Unutra se jedan od detektiva okrenuo prema Philipu. "Zašto vas to zanima?"

"Je li gospodin Kapinski dobro?"

Vidjevši da su dvojica detektiva razmijenila pogled, Philip je povisio glas: "Je li gospodin Kapinski dobro?"

"Što se to vas tiče?"

"Ja sam njegov odvjetnik", slagao je Philip, a policajac na straži spustio je ruku i pustio ga da uđe u hotelsku sobu.

"Ispravak", odrezao je jedan od detektiva. "*Bili* ste njegov odvjetnik."

Dok su mu se dlačice na zatiljku kostriješile, Philip je pogledao tijelo prekriveno plahtom.

"Mogu li vidjeti?"

"On bome ne može..."

Namrštivši se, Philip je pogledao detektiva.

"... Iskopali su mu oči." Kolebljivo, Philip je podignuo plahtu koja je prekrivala ostatke Nikolaja Kapinskog. Bio je gol od struka nagore, oči su mu bile utisnute od nekog strahovitog udarca ili predmeta, krv je prsnula prema van i prekrila mu lice i prsa. Ruke su mu bile vezane iza leđa, tako čvrsto da se žica usjekla u meso, a u svom koprcanju uspio je prerezati žilu. Još je jedan odvratni detalj ležao na podu oko mučenog tijela. Nikolaj Kapinski imao je malo kose, ali njegovo je vlasništvo sad bilo posve ćelavo. Kosa je mjestimično bila iščupana, korijeni su se još držali, dok su drugi dijelovi njegove lubanje bili obrijani, bijeli i sablasni poput kosti.

A u lijevoj je šaci držao svoj jezik.

KNJIGA ČETVRTA

London

Žureći se niz Ulicu Beak, Marshall je zastao pred uskim ulazom na broju 67, primijetivši ondje nekoliko zvonaca uz koja su bila imena. Lulu, Stacy i Kim, sve su nudile masažu - a na samom vrhu, Teddy Jack. Naslućujući nekako da se sjevernjak neće javiti na svoje zvonce, Marshall je pritisnuo sva odjedanput, a vrata su se odmah sa škljocajem otvorila.

Kad je skrenuo na prvi kat, izašla je djevojka, jedući sendvič sa sirom i mrzovoljno se osmjehujući.

"Tražiš društvo?"

"Tražim Teddyja Jacka."

Malodušno, trznula je glavom uvis. "On je na sljedećem katu. Mislim da je unutra. U posljednje vrijeme slabo izlazi van."

"Je li bolestan?"

"Ma kakvi... ma vidjet ćeš", rekla je vraćajući se u svoju sobu i zatvorila vrata.

Uznemiren, Marshall se uspeo na kat, svjetlo je kopnjelo, a zrak postao sparan od tamjana i neke bazične kiselosti. Kad je stigao do vrata Teddyja Jacka, vidio je rukom ispisanu poruku - NE SMETAJ - i ušao unutra. Vlažna, pljesniva roleta bila je spuštena, svjetlo zatamljeno, jaki zadah stare hrane, ustajalog piva i kanabisa gušio je svojom težinom. Na nepospremljenom krevetu ispod prozora ležao je Teddy Jack, odjeven, ali drijemajući. Glava mu se objesila u jednu stranu, u kutu usnica uhvatila mu se skorena slina, velika stopala bila su bosa i prljava.

"Teddy", rekao je Marshall nagnuvši se naprijed i zatresao mu ruku. "Teddy, probudi se."

Promrmljao je u snu, ali nije se prenuo.

Uzdahnivši, Marshall je zašao u majušnu pregradu koja je služila kao kuhinja. U punom sudoperu žohar je otrčao u zaklon, napola pojedena limenka graha stajala je odbačena na ploči štednjaka. Bacivši u stranu sluzavu krpu, Marshall je pristavio malo vode da zakuha, a zatim skuhao kavu te se vratio u prednju sobu i podignuo roletu. Ometen svjetlom, Teddy se napokon probudio, a Marshall je otvorio prozor i pustio unutra malo hladnog zraka.

"Jebote pas!" rekao je Teddy posežući za dekom. "Koji bog..." zagledao se u Marshalla s nevjericom. "Otkud ti tu?"

"Nikolaj Kapinski je mrtav."

U Teddyjevim se očima ništa nije vidjelo. Nikakav plamsaj, nikakva emocija, samo prazno, gotovo ravnodušno, prihvaćanje.

"Pisma su bila kod njega?"

"Nisu", odgovorio je Marshall promatrajući ga kako trlja lice šakama veličine šunki. "Počeo si se drogirati?"

"Što to tebe briga?"

"Kanabis?"

Teddy se nagnuo naprijed u sjedaju. "Što tebe to briga?"

"To je sve što znaš reći?"

"Dobro, može ovako? Što se tebe tiče što ja radim?"

Zatvorivši prozor kad je temperatura pala, Marshall se naslonio na zid. "Nisi me se dojmio kao tip koji diže ruke."

"Bio sam na praznicima", odgovorio je Teddy sarkastično. "U svojoj glavi."

"Na nekom lijepom mjestu?"

"Ne sjećam se. Ne želim se sjetiti. Zapravo, uopće ne želim razgovarati s tobom. Nemoj se ljutiti, Marshalle, spasio si mi život i zahvalan sam ti, ali ne moraš ostatak svog vremena provoditi u brizi za mene."

"Zar se nisi iznenadio što je Nikolaj ubijen?" Posegnuvši za batrljkom smotke Teddy je pripalio i dokono udahnuo. Oči su mu bile otečene i mutne, rida brata išarana hranom i pljuvačkom. I smrdio je.

"Zašto bih se iznenadio? Sve će nas na kraju ubiti."

"Misliš?"

"Da, mislim da smrt ne gine svakomu tko ima veze s pismima", nastavio je Teddy, opušten uz uzglavlje kreveta, s nedokučivim izrazom lica. "Pretpostavljam da ne znaju tko je ubio Nikolaja?"

"Ne. Zapravo, da mi Philip Gorday nije sve rekao, sumnjam da bih uopće i čuo. Naime, Nikolaj je ubijen u New Yorku."

Napokon zainteresiran, Teddy se zagledao u Marshalla. "*New Yorku?* Kog je vraga radio u New Yorku?"

"Navodno je pokušavao naći pisma", Marshall je stao, sumnjičav, pazeći da ne oda previše.

"Nikolaj je mislio da su možda bila kod Charlotte. Ili da ih je ona kopirala."

"Pa?"

"Philip Gorday je rekao da je Nikolaj znao tko bi želio kupiti pisma. Kamo ih može ponuditi."

"U New Yorku?"

Marshall je slegnuo ramenima. "Ne, čini se da je Nikolaj u New York otišao samo posjetiti Philipa Gordaya -"

"I spasiti svoju guzicu."

"Možeš li ga osuditi?"

Teddyjeve su se vjeđe spustile, a on ponovno udahnuo. "Ja mislim da su ta jebena pisma kod *tebe.*"

Marshall je ignorirao taj komentar. "Zašto to ne ugasiš?" pokazao je na džoint. "Bit ćeš bistrije glave."

"Zašto bih htio bistriju glavu?"

"Zato što bi ti mogao biti sljedeća žrtva."

"Zašto? Pisma nisu kod mene."

"Nisu bila ni kod Nikolaja", odgovorio je Marshall.

"Nije mi se sviđao mali ljigavac. Nikad se nismo slagali." Nastala je dugačka stanka. "Mučili su ga. Iskopali su mu oči. Nikolaja su prikovali za pod, a oslijepio ga je oštri instrument. Najprije jedno oko, zatim drugo. Onda su mu odrezali jezik."

Trgnuvši se, Teddy je ugasio smotku i ustao. Bosonog, otišao je u hodnik. Marshall je nekoliko trenutaka poslije čuo vodokotlić i promatrao Teddyja kako se vraća u stan i pljuska lice vodom.

"Zašto bi ga bilo tko tako ubio?"

Zato što su imitirali *Osljepljivanje Samsona*, pomislio je Marshall, zato što je to bila četvrta smrt koja je oponašala Rembrandtovu sliku. Teddy Jack ne bi shvatio - ali Marshallu je poruka bila jasna.

"Kad smo posljednji put razgovarali, u galeriji, rekao sam neke stvari zbog kojih se kajem." Teddy je trenutak zastao. "Rekao sam da je Owen običavao Nikolaja ismijavati njemu iza leđa, rugati mu se zbog njegova brata koji je nestao. E pa to nije bila istina. Tvoj ga otac *jest* zadirkivao zbog toga, zato što su Nikolaja znale uhvatiti te uvrnute depresije, ali nije to bilo sve."

"Nego?"

"Ja sam našao Nikolajeva brata."

Marshallu nije ni na kraj pameti bilo da će to čuti.

"Nikolaj to nije spomenuo -"

"Zato što nije znao. Dimitrija - kako se sad naziva - našao sam ga koji dan prije nego što je ubijen tvoj otac." Silovito je protrljao bradu ručnikom. "Nisam stigao o tome razgovarati s Owenom. Da ga pitam što želi učiniti. Pa se nisam miješao. Uglavnom, nakon onog što sam doznao, pomislio sam kako Nikolaj možda ne bi želio znati da su mu našli brata. Ono, možda bi bilo bolje da ostane izgubljen."

Marshall se zagledao u ljudeskaru. "Zašto?"

"Zato što je bio bitanga. Dimitri Kapinski nije otet. Njegov ga se otac riješio, platio da ga prihvati druga obitelj. Majka nikad nije doznala, ali Dimitrija su poslali da radi na farmi u neku zabit u Mađarskoj. Bio je dijete, a već nakon dvije godine ondje počeo je podmetati požare, a kad je navršio sedamnaestu počeo je krasti. U neku je ruku bio i čudak. Ne baš sav svoj. Čudljiv", nastavio je Teddy kvrckajući po lijevoj sljepoočnici. "Dok je napunio dvadeset i koju, Dimitri je odslužio zatvor i bio u braku. A onda je pobjegao u London, nakratko radio ondje preprodajući drogu. Postao je i poprilično nasilan, a onda se vratio u Poljsku i naposljetku otišao natrag ženi u Mađarsku."

"Gdje je sad?"

"Posljednje što sam doznao, robijao je u inozemstvu. Netko je rekao, u Turskoj. Poslije toga izgubio sam mu trag... Ono, Nikolaj je bio donekle sklon lizati oltare, ne bi mu bilo drago da zna kako mu je brat postao jedan od mnogih istočnoeuropskih propaliteta." Prisjećao se. "Kad bi Nikolaja uhvatila ona njegova ludavica, znao je bez prestanka govoriti o bratu, opsesivno, i prikazivati ga kao da je nešto posebno. Onako, kao klinca kojeg bi netko *poželio* ukrasti. Kao da je Merlin ili tako nekako. Tvoj ga otac nikad nije zaustavljao, samo je puštao Nikolaja da govori. A on bi se razvezao i počeo razgovarati sa svojim bratom - kao da je Dimitri u sobi s njime, u vražju mater! Uvrnuto, ali opet, Nikolaj je katkad bio poprilično čudan... Ali nije bio loš čovjek. Ne kao njegov brat."

"Možda je i bolje da Nikolaj nije doznao za njega."

"Da, to se i meni učinilo", složio se Teddy, uvukavši zrak i osvrnuvši se po prljavoj sobi kao da mu se naglo zgadila. "Malo sam se zapustio, je l' da?"

"Razumljivo."

"Je li?... " Dugi je trenutak zurio u Marshalla. "Zašto si došao ovamo?"

"Trebam tvoju pomoć."

"Ti si *mene* našao u kutiji, sjećaš se?"

Marshall se nasmijao, a onda uozbiljio. "Prate me."

"Jesi li siguran?"

"Aha. Učinilo mi se da je netko iza mene na ulici, onda sam njegov odraz vidio u izlogu. Jutros je sa mnom išao svakamo." Zastao je. "A galeriju nadziru. Sinoć su ondje bila dvojica koja ne pripadaju u Ulicu Albemarle."

"Strah te?"

"Da, normalno da me strah", priznao je Marshall. "Ne želim umrijeti." "E pa tu se slažemo."

"Možeš li doznati tko je to?"

"Taj koji te slijedi?"

Marshall je kimnuo. "Moram otići u Amsterdam prvom prilikom, a želim ići sam. Nisam zabrinut zbog sebe, ali volio bih da na oku držiš moju bivšu ženu Georgiju."

Iznenaden, Teddy je podignuo obrve. „Je li ona upletena?"

"Rekao sam joj za pisma", odgovorio je Marshall nastavljajući žustro. "Bilo je to odmah nakon što mi je otac ubijen, bio mi je potreban netko s kim bih razgovarao. Nažalost, izabrao sam nju. Trudna je, ne bih... Samo pripazi na nju, može?"

Kimnuvši, Teddy je navukao čarape i cipele. "Kad odlaziš u Nizozemsku?"

"Večeras. Letom u šest."

"Dobro."

Marshall je udahnuo. "To bi moglo podrazumijevati probleme."

"To *uvijek* podrazumijeva probleme."

"Mogu ti platiti."

"Dobro bi mi došao novac, nigdje nema posla." Slegnuo je ramenima. "Razmišljao sam o tome da se vratim gore na sjever, ali ondje je jednako loše. Pa sam lijepo zaključio da ću se izležavati i neko vrijeme dimiti travu."

"Je li pomoglo?"

"Malo... Razmišljao sam o tvom ocu. Analizirao ono što je učinio i rekao o tim jebenim pismima. Jesam li nešto zaboravio. Razmišljao sam i o ljudima koje je poznavao, i o tome što sam radio dok sam mu bio zaposlenik. .. I stalno se pitao tko bi onako ubio njega i druge. Ubiti nekoga, to da, to mogu shvatiti. U afektu, to mogu razumjeti. U žaru trenutka. Ali mučiti nekoga? Pa to odugovlačiti?... Ne, to mi nije jasno. I neću im dopustiti da to učine meni."

Marshall je kimnuo. "Fino, zato što sad moramo raditi zajedno. Zapravo, mislim da samo tako možemo preživjeti."

"Premda mi ti ne vjeruješ?"

"Nikad to nisam rekao."

"Nisi morao", odgovorio je Teddy. "Možda, da sam na tvojemu mjestu, ni ja nikomu ne bih vjerovao."

"Tražim od tebe da paziš na moju bivšu ženu. Očito ti vjerujem."

"Koliko dugo ostaješ u Nizozemskoj?"

"Nisam siguran, javit ću se." Marshall je stao. "Ali nemoj Georgiji dati do znanja što radiš. Pametna je, neće je biti lako zavarati."

Teddy je kimnuo. "A ti znaš što radiš?"

"Ne baš."

"To sam i mislio", rekao je Teddy smješkajući se. "Nemaš plan?"

"Pa, znam da će krenuti na mene. Tako ih mogu izmamiti. A ako krenu na mene, neće krenuti ni na koga drugog."

"Što znači da ćeš sam sebi namjestiti zamku?"

Marshall je oklijevao. "Neće se zaustaviti. To je bar jasno."

"Je li ostao itko - osim tebe, Samuela Hemmingsa i mene — tko zna za pisma?"

"Samo Georgia."

"*I onda ih je ostalo četvero...*" rekao je Teddy potihom. "Četiri gotova, još četiri ostala."

"Da nisi slučajno dopustio da joj se išta dogodi!" otresao se Marshall. "Moraš je čuvati, jasno?"

"Jasno. Ali tko će čuvati tebe?"

Kaznionica,
Gouda, 1654.

Zaposlio je novu sluškinju, mladu od mene, imenom Hendrickje Stoffels. Došla je da meni bude ispomoć, a zamrzila sam je čim sam je ugledala. U njezinim sam mačjim očima vidjela što namjerava. Titusu se nije svidjela, držao se mene, ali ona mu nije trebala biti dadilja. Trebala je samo održavati kuću, pomagati meni. Isuse, kako mi je samo pomogla. Pomogla mi je da napustim majstorov krevet. Motrila je, mačkolika, punašno gipka, nijedanput nije pogledala sliku na odmorištu. Nije vjerovala u duhove. Znam to.

Povjerovat će kad ih čuje kako noću pohode kuću i vidi Saskijino lice na prozoru, kako gleda unutra, ili odmiče zastore oko kreveta... Hrlim pred rudo u svojoj priči, jesam li vam rekla da je Carel postao vrlo spretan? Toliko silno, silno vješt. Promatrala sam ga kako radi, pa bih se običavala uvući u atelijer kasno noću i dignuti pokrov s njegova platna. I čudila se kako dijete - koje me tuklo u rebra dok je raslo u mom trbuhu - može tako dobro slikati. Toliko dobro da se dojmio i svog oca... Carel je znao da se divim njegovu radu i bio je blagonaklon. Nikad umišljen ili prijeziran, poput Gerrita Doua, s njegovim okruglim naočalama poput ptičjeg oka i njegovim domišljatim verbalnim žalcima. Carel nije znao da sam mu majka, jednostavno je bio dobrostiv. Zato što mu je dobrostivost pristajala.

To je naslijedio od mene...

A onda je iznenada nestao. Rembrandt mi nije rekao da ga otpušta. Nije rekao ni riječi. Carel je jednostavno bio ondje, a onda više nije. Kad sam ga pitala za to, Rembrandt je rekao da je našem sinu otvorio vlastiti atelijer u Delftu, gdje se trebao proslaviti... Morala sam ga pustiti, bez ijedne riječi. Što sam drugo mogla? Njegov Majmun, rekao mi je Rembrandt, bio je spretan. Toliko spretan da će raditi za svog oca, pa zaraditi novac. Velike hrpe novca. I Mida bi im zavidio. Prevarit ćemo cijelu Nizozemsku, prevarit ćemo svijet, rekao je rujući po mom vratu svojim debelim usnama.

Prevarit ćemo svijet. Ali Rembrandt se zakašljao kad je to izgovorio, kao da su mu riječi zapele u grlu... Hoće li se Carel uplesti u neprilike? Pitala sam sklupčana uz Rembrandta u postelji. A on je frknuo nosom i rekao mi da šutim, da nitko ne zna za našeg sina. I da - o Bože - ako to ikad spomenem, da će on to zaniijekati. Upropastiti Carelu karijeru... Ništa ne govori, rekao mi je u onom velikom krevetu. Samo šuti... Carel nikad ne smije doznati tko su mu pravi roditelji, a nitko ne smije doznati kakav posao obavlja za svog oca.

A onda je stigla Hendrickje... Nastavila bih ja šutjeti do kraja života. To bi mi bilo dovoljno. Potrudila bih se da bude dovoljno... Carela u mom životu više nije bilo, ali bio je uspješan, oženjen, nije bilo razloga da govorim. Kakve bi koristi imao od toga da dozna za svoju pravu majku?... Ali onda je stigla Hendrickje, i ubrzo je kolutala očima meni iza leđa i nasmijavala Rembrandta. A on je gubio strpljenje i grdio me, izrugivao mi se pred učenicima i puštao Hendrickje da im pozira. Bila sam izvlaštena. Iz njegova srca, njegove postelje i njegova atelijera.

Ali šutjela sam... Mela sam crno-bijele pločice i nosila vodu. Voljela sam Titusa i pripremala sledeve i čekala da Hendrickje ode. Da ta nova Rembrandtova strast prestane. Na kraju, ja sam bila njegova prava ljubavnica i majka njegova sina. Vratit će mi se. S vremenom. Držala sam ga u šaci preko Carela. Morala sam samo čekati, ništa drugo. Prevaga je bila na mojoj strani.

Ali to nije bilo dovoljno.

U žurbi pakirajući kovčeg, Marshall je čuo zvono u galeriji. Na trenutak je pomislio da ga ignorira, a onda otrčao dolje i vidio Tima Parker-Rossa kako čeka na pragu. Plaho se nacerio kad ga je Marshall pustio unutra, otišao u stražnji dio galerije i stao pod svjetlarnik.

"Zanimalo me jesi li za onu večeru danas", rekao je nagnjući glavu u stranu sa znatiželjom na licu. "Što te muči?"

"Nisam rekao da išta ne valja."

"Nisi, ali poznajem te otkad smo bili djeca", odgovorio je Tim blago. "Uvijek znam kad si zabrinut."

"Ma samo što toliko toga treba dovesti u red. Ne znam hoću li prodati galeriju ili je ostaviti otvorenu."

"Ostaviti je otvorenu?" odgovorio je Tim. "Ohoho, to bi bilo živo čudo. Ono, ne želim biti bezobrazan, ali tebe umjetnički svijet nikad nije zanimalo. Donekle si zapravo sličan meni."

"Ali čuo sam da si nedavno otvorio drugu galeriju."

Tim je oči usmjerio prema nebu. "U najgorem trenutku, ha? Nisam ja stvoren za posao, vjerojatno ću izgubiti cijelo bogatstvo... Dakle, danas nisi za večeru?"

"Oprosti, ne mogu, Time."

Tim je kimnuo, osvrnuvši se. "Pa možda poslije ovaj tjedan... Jutros sam vidio Tobaru Mannersa, jako je uznemiren."

"Zbog čega?" "Spominjao je dva velika Rembrandtova portreta koja će se na tržištu pojaviti u New Yorku." Tim je zamišljeno počeo nos. "Tobar želi posredovati pri prodaji. Lako zaraditi novac."

"Da, pa, to mu dobro ide."

"Mrziš ga, je li tako?"

"Prevario je mog oca", ispalio je Marshall. "Volio bih da propadne."

U neprilici, Tim se nasmijao i zastrugao nogama. "Ni ja ga ne volim. Sa mnom uvijek razgovara kao da sam budala. Zbunjuje me, tjera da mucam. U njegovoj blizini nikad ne mogu razmišljati." Glas mu se ubrzao, a zatim spustio. "Čuo sam da Tobar Manners treba raj veliki posao s Rembrandtima, inače će propasti."

"Nadajmo se onda da ga neće dobiti", odgovorio je Marshall i promijenio temu. "Sad me čeka još neki posao, Time."

"Ma da, da, svakako", kimnuo je prema torbi na vrhu stubišta. "Putuješ?"

"Samo do sutra", slagao je Marshall, "dobio sam prevoditeljski posao. Vratit ću se dok si rekao keks."

"Onda ćemo na večeru", odgovorio je Tim kimajući te odšetao niz ulicu.

Marshall ga je kratko promatrao kako odlazi, usamljena prilika, bez doma i obitelji, ali blaga. Uvijek blaga... Duboko zamišljen, Marshall se vratio u stan, a već nekoliko trenutaka nakon toga čuo je glasno lupanje po galerijskim vratima. Nestrpljiv, vratio se u prizemlje - i na pragu zatekao Lillian Kauffman.

Dok ju je puštao unutra, na licu joj se ogledala svadljivost. "U banani si."

"Nisam", odgovorio je Marshall glatko. "Imam posla -"

"Slušaj, budalo blesava, rekla sam ti, mogu pomoći. Da nisi možda primijetio nešto čudno protekle dvije noći?"

"Kao na primjer?"

"Na primjer ljude koji nadziru tvoju galeriju", odgovorila je Lillian spremno. "A kad si maloprije izašao, mogla sam se zakleti da te netko pratio." "Previše gledaš televiziju."

"Ja gledam *ulicu*, dragi moj, i vidim što se događa", rekla je osorno. "Ne treba mi televizija, ja već godinama zabavljam samu sebe. Pretpostavljam da nisi znao da je Leon Williams homoseksualac, je li?"

"Ne poznajem Leona Williamsa. A uostalom, zašto bi bilo važno to što je homoseksualac?"

Zacoktala je jezikom. "Glasine su važne, dragoviću. Isplati se znati sve o svakome. Leon Williams je galerist. Bio je prijatelj tvojeg oca. Srastao u kuku s Rufusom Arielom." Zastala je. "Uglavnom, to onako usput. Cijeli sam dan razmišljala o tome što se događa. I o onim pismima, i o prodaji što se sprema u New Yorku. Dva Rembrandtova portreta jamačno će donijeti bogatstvo. Svi su uzbuđeni zbog toga. Zaradit će velik novac."

"Pa?"

"Ali samo ako su Rembrandti autentični", rekla je Lillian, "jer ako su krivotvoreni, stradao si."

Marshall je podignuo obrve. "Kako?"

"Ako imaš dokaz da nisu Rembrandtovi, onda će im se vrijednost srozati." Jezikom je prešla preko donje usnice. "A svatko tko je računao s time da će zaraditi bogatstvo, bit će i te kako oštećen. Osim ako ne uspije zataškati tu informaciju, dakako. Spriječi da pisma budu objavljena." Nestrpljivo je tapkala nogom te zapalila cigaretu. "Neki sam dan čula za mladića koji je drugog muškarca izbo i ubio zbog njegova mobitela... Čovjek se zamisli, zar ne?"

"Nad čime?"

"Nad time koliko je malo nekomu dovoljno da ubije. Ako mobitel - koji košta koliko, dvadeset funta, vrijedi ubojstva, onda bi ubiti nekoga zbog pisama koja te mogu stajati milijune funta bilo više-manje nužno." Zastala je prtljajući po jednoj od svojih ekstravagantnih naušnica. "Ne možeš zadržati ta pisma. Zbog njih će te ubiti."

"Tko to?"

"Ne zajebavaj se, Marshalle!" planula je. "Mogu shvatiti zašto se ne bi želio obratiti policiju. Jasno mi je da bi želio doznati tko ti je ubio oca i sam se obračunati s njime. I osvetiti se Tobaru Mannersu. Ali samo ćeš ostati bez glave -"

"Što ako pisma nisu kod mene?"

"Ne vrijeđaj moju inteligenciju", odbrusila je Lillian. "Moramo razgovarati o tome. Možeš me vući za nos koliko te volja, ali o alternativni si sigurno razmišljao, Marshalle. Možeš objaviti pisma i osramotiti Rembrandtov ugled i potkopati tržište umjetnina; ili ih prodati nekomu tko će ti platiti pozamašan iznos da ih zataška. I održi stabilnost na tržištu. Ili ih možeš prodati nekomu tko bi ih mogao upotrijebiti potajno i ucijeniti galeriste."

"Ne znam -"

Glas joj je ohrapavio kad ga je presjekla.

"Možda ti je to čak i palo na pamet, Marshalle? Hoću reći, mogao bi razapeti Tobaru Mannersa i istodobno provesti svoju osvetu - ako razglasiš da neke slike, koje je on prodao kao autentične Rembrandtove, to nisu bile." Povukla je dim cigarete, gutajući Marshalla očima. "Razumljivo mi je što svoje asove želiš zadržati u rukavu. Ne okrivljujem te. Ali nešto moraš poduzeti, Marshalle, inače će netko drugi povući prvi potez..."

Zurio je u nju u tišini dok je Lillian nastavila.

Ubili su tvog oca, Charlotte Gorday, Stefana van der Heldea, a sad i Nikolaja Kapinskog -"

Marshallova je glava poletjela uvis. "Otkud to znaš?"

"Philip Gorday mi je prijatelj -"

"Isuse, zar svi sve poznaju?"

"On mi je odvjetnik. Zastupa me u Americi. Uostalom, Philip već godinama skuplja slike", objasnila je Lillian. "A i Charlotte sam poznavala vrlo dobro."

"Očito su svi osim mene."

"Ne vrijeđaj se, Marshalle, tvoj je otac želio da njegov privatni život ostane privatn. Na kraju, je li on znao koga ti ševiš?"

"Samo ti je seks na pameti."

"U mojim godinama samo ondje i može biti", odgovorila je zajedljivo. "Znam da Owen ne bi želio da pisma dospiju u javnost, posebice u recesiji. I znam da ti želiš poštovati njegove želje. Ali ne možeš pisma tek tako držati u čarapi... Napast će te, Marshalle. Sigurno znaš to. Već te prate. Bože, zar ne možeš to utuviti u tu svoju tvrdu glavu?"

"Ja sam našao tijelo svog oca, dakle, da, Lillian, mogu to utuviti u glavu."

Imala je toliko obraza da trenutak izgleda kao da joj je neugodno.

"Kad te sustignu, moći ćeš birati - dati im pisma ili će te ubiti."

"A ako dobiju pisma, ionako će me ubiti. Budem li znao tko su, neće me pustiti", odgovorio je Marshall, a želudac mu se stegnuo. "Ja nisam hrabar čovjek, Lillian. Nisam se želio miješati u sve to, ali umiješan sam. I moram se snalaziti kako god znam i umijem."

"Tvoj otac ne bi želio da te ubiju", rekla je nestrpljivo. "Dakako, postoji još jedna mogućnost. Mogao bi pisma uništiti."

"To ne mogu. Ona su povijest, dokaz -"

"Rembrandtova kopileta", rekla je Lillian lukavo. "Ne, i nisam mislila da ćeš prihvatiti taj prijedlog. To bi previše sličilo izdaji Owena, je li tako, Marshalle?"

Kimnuvši, Marshall se udaljio, a Lillian ga je otpratila u dno galerije gdje je sjeo za stari radni stol svog oca. Kroz svjetlarnik iznad njega prodirao je dan, plamenik na bojleru kvrcnuo je kad se grijanje uključilo. Pokraj njegove šake ležala je hrpa neotvorene pošte, adresirana na Owena Zeiglera, na telefonskoj je sekretarici bljeskalo nekoliko poruka. Na trenutak se činilo kao da je Owen samo izašao iz galerije i da će se brzo vratiti, pokupiti poštu i odgovoriti na pozive. A iz ureda, tu pod strehom Nikolaj će doviknuti niz stubište, nosači unijeti okvire kroz podrumka vrata... Ali oni se neće nikad vratiti, ni njegov otac ni računovođa. Ni Charlotte Gorday. Oni su sad bili duhovi, pridružili se ubijenom vojniku na zavoju stubišta. "Marshalle?"

Podignuo je pogled, iznenađen vlastitom melankolijom. "Što je?" "Ne isplati se umrijeti zbog pisama", rekla je Lillian čvrsto. "Ona su bila opsesija tvog oca, ne tvoja." Uzdahnuo je pokušavajući odgonetnuti njezino lice. "Tko to radi?"

"Što?"

"Tko su ubojice, Lillian? Ti bi trebala imati neku predodžbu. Ti sve poznaješ, sve čuješ. Imaš bridak um, daleko oštriji od moga. Sam Bog zna da sam se od tebe dovoljno toga naslušao. Znaš sve što se događa... Dakle, tko je dovoljno lud da bi sve ovo učinio? Tko je dovoljno pametan? Hajde, Lillian, čak i ja znam da su Rusi kupili neke vrhunske galerije. Ponovno dižu najamnine? Previsoko? Pritišće li tko?"

"Rusi su obični huligani."

"Možda. Ali ne možeš zaniijekati kako bi jedva dočekali priliku da se domognu pisama o Rembrandtu. Daleko je manje naporno ucjenjivati galeriste, nego ići uokolo i skupljati sve te najamnine."

"Nešto bih čula."

"Naravno, *ipak* si ti oči i uši ove četvrti. Zapravo", zastao je, "*zašto to ne bi mogla biti ti?*"

"Ne seri! Ja bih mogla ukrasti pisma, ali nikad ne bih mučila nekog tko mi je drag."

Marshall se osmjehnuo. "Ali nemoj mi reći da nisi razmišljala o tome tko bi to mogao biti. Sigurno postoji netko u koga sumnjaš. Ja sam posumnjao u gotovo sve. Neko sam vrijeme mislio da bi to mogao biti Nikolaj Kapinski, pa Teddy Jack, pa Charlotte Gorday -"

"Žena?"

"Žena bi mogla ubiti, uz pomoć. Tako je bar policija rekla", odgovorio je Marshall. "Ne bi bila dovoljno jaka da to izvede sama, ali ako je imala saveznika..."

"Charlotte nije bila sposobna ikog ubiti."

Na njezino iznenađenje Marshall se nasmijao. "Znaš što? Posumnjao sam čak i u Samuela Hemmingsa. A on je u kolicima, za ime Boga!" Odmahnuo je glavom. "Sve sam sumnjičio. A sad je većina njih mrtva, a ja nisam nimalo bliže tomu da doznam tko mi je ubio oca."

"Policija -"

"Pojma nema! Nikad nisu čak povezali ubojstva. Zašto i bi? Ne znaju za pisma o Rembrandtu. Pa zašto bi onda povezali ubojstva u Nizozemskoj, New Yorku i Londonu? Raspitao sam se; u Amsterdamu su ubojstvo Stefana van der Heldea smatrali smaknućem homoseksualca. Smrt Charlotte Gorday otpisana je kao samoubojstvo. Što se Nikolaja tiče, ubijen je dok su ga pljačkali, vjerojatno neki ovisnik. Obični poslovni čovjek koji nije imao sreće. Policija nema razloga te smrti povezati - a ja im ga neću dati."

"Pa ćeš lijepo od sebe stvoriti mamac?"

Ignorirao je primjedbu. "Katkad se pitam jesam li ja možda poznavao očeva ubojicu. Razgovarao s njime. Jeo za istim stolom, išao na iste vernisaže. Mogao je doći u galeriju, ili čak posjetiti našu kuću na ladanju. A ja to ne bih znao... I od toga mi je muka, da ću, kada doznam tko mi je ubio oca, shvatiti da sam ga poznavao. Da mi je možda čak bio drag."

Nestrpljivo je zafrktala. "A opet, mogao bi biti potpuni neznanac."

"Ne", uzvratilo je Marshall. "U stan Stefana van der Heldea nije provaljeno. Ovamo nije

provaljeno. Moj je otac svog ubojicu pustio unutra. *Poznao ga je.* Charlotte Gorday izbodena je bez opiranja. Netko joj se približio toliko da u njezinoj spavaćoj sobi ništa nije bilo razbacane. A što se tiče Nikolaja, jasnog malog Nikolaja, on ga je pustio u svoju hotelsku sobu. Umirao je od straha, u nepoznatom gradu, a svejedno ga je pustio unutra."

"Što znači?"

"Da ubojice ne izgledaju opasno. Njega ili njih žrtva poznaju, doimaju se bezazleno. Ili poznato." Marshall je protrljao oči. "Pa se zato pitam - hoću li im i ja otvoriti?"

Nestrpljiva, Georgia je ponovno nazvala Marshallov mobitel i čula - ponovno - da se broj više ne koristi. Zamišljena, potom se vratila u kuhinju i napravila sendvič, pitajući se gdje je Marshall. U galeriji svakako nije. Nazvala je i ostavila poruku na telefonskoj sekretarici, čak i svratila tog jutra. Ali nitko nije došao kad je pokucala na vrata, a natpis je poručivao ZATVORENO ZBOG ŽALOSTI. Jedina čiju je pozornost privukla bila je naprlitana niska Židovka koja ju je promatrala sa suprotne strane ulice.

Njezina bojazan za bivšeg muža sve je više rasla, zbog nje čak nije mogla noću usnuti. Pokraj nje Harry je mirno spavao, a Georgia je zurila uvis u mrak, razmišljajući. Katkad bi u sitne sate donijela odluku. Kad svane, otići će na policiju i reći im za pisma, objasniti što se događa. Kvrugu i Marshall i njegovo mišljenje, nije bio siguran u njega. Ali onda bi se razdanilo i Georgia bi shvatila da nije ona ta koja bi trebala donijeti tu odluku. Uostalom, čak nije znala ni gdje su pisma... Odgrizavši još zalogaj sendviča, pomislila je na Owena Zeiglera. Prisjetila se svog svekra i toga kako je bio tako lepršavo šarmantan. Tako ugledan, tako pouzdan. Tako mrtav.

Zastavši, Georgia je spustila sendvič i ponovno uzela slušalicu. Ovaj put nije nazvala galeriju, ni Marshallov isključeni mobitel. Ovaj je put okrenula broj koji dugo godina nije nazvala - a zatim strpljivo čekala da se Philip Gorday javi. Trudeći se razaznati Marshallov glas kroz zvučnu pozadinu zračne luke, Samuel ga je zamolio da ponovi ono što je upravo rekao.

"Nikolaj Kapinski je ubijen u New Yorku."

"Bože dragi", rekao je Samuel, potresen, i automatski pogledao kroz prozor. Greg Horner bio je naslonjen na zid garaže te je pušio, dokon poput kipa. Ali začudo, bio je poput melema na ranu. "Gdje si ti?"

"Na putu u Amsterdam."

"Zašto?"

"Moram nešto obaviti", odgovorio je Marshall. "Nemoj biti sam, Samuele."

"Nisam. Dobro sam. Paziti se trebaš ti... Je li ti itko pristupio?"

"Nije, ali prate me. To jest, *pratili* su me. Mislim da me nitko nije slijedio u zračnu luku."

Samuel je osjetio kako mu se ruka trese pa je čvrsto ščepao telefon. "Moraš se čuvati -"

"*Ma* čuvam se", uvjeravao ga je Marshall. "Osoba koja je ubila Nikolaja Kapinskog kopirala je Rembrandtovu sliku *Osljepljivanje Samsona*."

"Osljepili su ga?"

"Osljepili su ga", potvrdio je Marshall. "A za pisma se pročulo. Proširilo se cijelim Londonom, svi govore o tome."

"*Kako* se pročulo?"

"Ne znam", priznao je Marshall. "Najedanput je teorija mog oca postala činjenica. Ljudi znaju da postoje pisma koja dokazuju koji su Rembrandti pravi -"

"A koji nisu?"

"Da", složio se Marshall, osvrnuvši se oprezno.

Pogledom je prešao preko mnoštva u čekaonici za odlaske. Nekoliko poslovnih ljudi, jedan od njih pripit, mrzovoljno su razgovarali u skupini. Pokraj njih žena je dojila dijete. Iza njega skupina

školaraca u odori mahnilo je klepetala, hihoćući se zgodnoj ženi sa suprotne strane prolaza. Jedino je dvoje ljudi bilo samo, jedan odrpani mladić koji je čitao knjigu i drugi postariji muškarac koji je kroz prozor čekaonice za odlaske promatrao zrakoplove. Činilo se da na Marshalla nitko ne obraća nikakvu pozornost. "Samuele, jesi li još ondje?"

"Ovdje sam."

"U New Yorku će se na prodaji pojaviti dva Rembrandtova portreta -"

"Issenhirstove slike."

"Tako se zovu?"

Samuel je zastao, razmišljajući. "Imale su nekoliko imena zato što su nekoliko puta reatribuirane."

"Nisu Rembrandtove?"

"Ma jesu!" rekao je Samuel odlučno. "Tako barem svi vjeruju. Autentičnost im je nanovo potvrđena otprilike u isto doba kad je par Rembrandtovih portreta vojvode od Wellingtona pripisan Carelu Fabritiusu..." Zastao je te uzdahnuo na slušalicu. "Ti imaš pisma Geertje Dirx i popis falsifikata. Jesu li oni na njemu?"

"To kanim doznati", odgovorio je Marshall. "Popis sam zapamtio, ali ne sjećam se nikakvih slika nazvanih Issenhirstovi portreti." Stao je te osluhnuo razglas što je iznad glave pozivao putnike da se ukrcaju na let u Amsterdam. "Moram ići -"

"Marshalle, ti portreti vrijede cijelo bogatstvo. Prodaja je jako brzo organizirana, a navodno bi trebala biti najveća u desetljeću. Trebala bi ojačati tržište. Očekuje se da Rembrandti zarade najmanje četrdeset milijuna. Ako nisu pravi -"

"Još nisam siguran. Moram provjeriti popis."

"Bože dragi, čuvaj se", rekao je Samuel još čvršće stišćući telefon. "Ako su *uistinu* krivotvoreni, ljudi će poduzeti sve kako bi spriječili da se to dozna. Očajnički će spašavati prodaju. Moraš čuvati leđa -"

"Moram ići", rekao je Marshall u žurbi, isključio mobitel i krenuo prema izlazu.

Nije zapazio kako je muškarac spustio knjigu i ustao, ne mičući pogled s Marshalla kad je stao u red iza njega.

Otključavši ulazna vrata kuće u Barnesu, Rosella Manners je ušla sama. Dok je prolazila predvorjem, osjetila je vonj ustajalog cigaretnog dima i otvorila prozor. Znači, Tobar ponovno puši, je li? Ma koga briga. Neka se ubije, što se nje tiče. Osvrnuvši se po besprijetnoj, netaknutoj kuhinji, Rosella je shvatila da njezin muž jede vani i da je zaboravio iznijeti smeće u kante. Kao i obično. Izvukavši vreću, otišla je u stražnje dvorište i ispustila je u otpad, nabravši nos zgađeno dok je išla natrag u kuću. Njezinu odluku da se vrati potaknula je odluka da se rastane od Tobara. Nakon svih tih godina Rosella se priviknula na njegove izopačenosti, ali prevagnulo je to kako se ponio prema Owenu Zeigleru. To je bio uteg između braka i rastave. Rosella je ponovno došla u London, ali nije namjeravala ostaniti. Poslije rastave napustit će grad i nikad se neće vratiti. Ničeg za nju u Londonu više nije bilo. Bolje da se vrati u vlastitu zemlju i vlastitu obitelj, pa počne iznova. Dokona je prebrala poštu te izdvajala pisma adresirana na nju da ih poslije pročita, a pogled joj zastao na Tobarovoj pošti od tog jutra. Za oko joj je zapela omotnica i zbog nekog ju je razloga Rosella podignula, zureći u debela crna slova kojima je bilo ispisano:

TOBAR MANNERS

Osobna dostava

Tijekom cijelog njihova braka Rosellu Tobarovi poslovi nisu zanimali. I nikad nije otvarala nikakvu njegovu poštu. Možda se nije željela miješati ili prljati ruke. Možda je jednostavno nije zanimalo. Ali ovo konkretno pismo, ispisano dominantnim rukopisom, fasciniralo ju je. *Osobna dostava*, pisalo je, a Rosella je otišla do ulaza i pogledala ispred u elegantni vrt, s pošljunčenim prilazom i njegovanom kratkom stazicom do vrata. Ali tkogod da je omotnicu donio, odavno je otišao, i Rosella se preselila na kat s pismom u ruci.

Stavila ga je na toaletni stolić dok se raspakiravala u svojoj sobi, otvorivši prozor da unutra pusti hladan zrak. Ona i Tobar nikad nisu dijelili postelju, njihov dogovor nije uključivao bilo kakav spolni kontakt, a uostalom, Tobara ona nije zanimala. Znala je da se on - često - upušta u homoseksualne avanturice, ali nijedna od njih nije potrajala. I nijedna se nije dotaknula kuće u Barnesu. Ako se Tobar želio seksati, to je mogao u galeriji... Izuvši cipele, Rosella se vratila do kovčega, a zatim odjeću objesila u garderobu. Naposljetku je šminku i toaletne potrepštine posložila u kupaonici pokraj sobe, obuzeta mislima o tome kako se brzo njezin život slegnuo u normalnost. Samo što se ovaj put normala neće održati. Ovaj put, kad Rosella ponovno ode, nikad se više neće vratiti.

Trljajući hidratacijski losion u ruke, pogledala je prema pismu. Odisalo je nekom vrelom, napetom energijom. Gotovo kao da su slogovi bješnjeli, kao da je pisac bio pun žuči dok je ispisivao riječi. Znala je - sa svojim nepogrešivim instinktom za nevolju - da pismo ne nosi dobre vijesti, i na trenutak je došla u napast da ga vrati na kup muževe pošte, neotvoreno.

Ali opet... Rosella je htjela rastavu, ona i njezin odvjetnik morat će se suočiti s Tobarom, a njezin će se muž sigurno prljavo boriti. Ovo je zacijelo bio trenutak da prikupi sve streljivo koje bi joj moglo dobro doći. Sam Bog zna da će joj trebati svaka pomoć do koje može doći. Rosella nije imala pristupa njihovim financijama. Tobar joj je omogućavao bezbrižan život, to svakako, ali nikad nije bila upućena u njegove poslove. Dakako da je bilo trenutaka kad je Tobar bio poljuljan, čak i ranjiv. Trenutaka kad bi joj se uvukao u krevet i priljubio uz nju re položio glavu na njezino rame. Ujutro bi otišao i ni jedno ni drugo ne bi to spominjali, ali Rosella je znala koliku mu je utjehu

pružala njezina prisutnost, makar i u celibatu. U takvim trenucima Tobar joj je na kapaljku davao informacije, iz njega je progovarala grižnja savjesti, njegovo ga je kajanje od tiranina danju u ponoć pretvaralo u dijete. Na taj je način čula i za njegov posao s Ujedinjenim Emiratima, kako šalje drugorazredne slike umjesto portrete vrhunske kvalitete. Jedanput je, a zatim ponovno godinu poslije, izgovorio nešto o tome kako mu prijete, kako je u galeriju provaljeno.

Zatim, samo koji tjedan poslije, progovorio je u mraku. Uobličio riječi koje bi na danjem svjetlu bile previše.

"... U nevolji smo, Rosella. Moram mnogo zaraditi... u nevolji smo..." Posegnuo je za njezinom rukom, a ona mu je dopustila da je uhvati, pitajući se je li ta slutnja zle kobi bila tek jedan od njegovih nervoznih tremora ili nešto ozbiljnije. "Uskoro ćemo možda morati stegnuti remen..."

"Tako je loše?"

"Moglo bi se promijeniti", odgovorio je, svjestan da o sebi odjedanput stvara dojam ranjivosti, još i gore: dojam čovjeka koji bi mogao propasti. "Bez brige, smislit ću nešto."

I s tim se riječima izvukao iz njezina kreveta, a ujutro je ponovno bio onaj stari bahati pakosnik.

Recesija ili ne, *ona* nije imala namjeru patiti, pomislila je Rosella vatreno. Ako Tobar padne, neće nju povući za sobom. Nije zavrijedio takvu vrstu odanosti. Misli su joj se vratile na njihovu posljednju svađu. Ozbiljno je to mislila, *zaista* joj se zgdilo kako se njezin muž ponio prema Owenu Zeigleru, shvatila je kako njegova okrutnost prema najbliskijim prijatelju njoj ne može donijeti nikakvo dobro. Ako je mogao prevariti Owena Zeiglera, jednako je tako lako mogao izdati nju. Roselli je novac možda bio drag, kao i njezin lagodan život, ali nije joj se svidjelo što se odjedanput osjetila ranjivo.

Pozornost joj je odlutala prema pismu na toaletnom stoliću i Rosella je posegnula prema njemu, lupkajući se njime po bradi. Bilo je baš naelektrizirano. Možda ljubavnička poruka. Zlobni šikljaj verbalnog otrova? Još jedan u nizu ljiljanski bijelih dječaka?... Da ga otvori? Možda će doznati neku zanimljivu informaciju koja će joj pomoći pri rastavi. Možda je neki dječarac za najam svoje osjećaje pretočio na papir? Ili je to možda nešto inkriminirajuće o njegovu poslu? Znala je da se Tobar koristio nekim sumnjivim ljudima - pismo koje ga povezuje s njima moglo bi biti vrijedan adut u cjenkanju... Rosella je polako otvorila omotnicu i izvukla list papira. Bio je kratko ispisan rukom.

Tobare, pisma o Rembrandtu postoje - a uz njih je popis krivotvorina. Možda one dvije što će se pojaviti na dražbi u New Yorku?

Krajnje je vrijeme da dobiješ što si i zaslužio.

Uvukavši zrak dugo, polako, Rosella je zurila u riječi. Pisma o Rembrandtu - što je to bilo? I što je bio popis krivotvorina? Zastala je, prisjetivši se što je čula o njujorškoj dražbi Rembrandta koja se upravo spremala. .. *Možda one dvije što će se pojaviti na dražbi?*

"Bože moj", rekla je tiho. *Jesu li one bile krivotvorene?* Isuse... Sjećanja su je vratila godinama natrag. Owen Zeigler im je došao na večeru, a poslije je - sa skupinom drugih galerista - razgovarao o nizozemskoj umjetnosti. Pa o Rembrandtu. A Owen, pripovjedač, sve ih je provocirao nekom nejasnom teorijom o tome kako je umjetnik imao izvanbračnog sina koji je navodno naslikao mnoga Rembrandtova djela... Sjećala je kako su se svi tomu smijali. Pogotovo Tobar koji je rekao kako svatko može *reći* što mu padne na pamet. Kako teorija ima na bacanje. Kako za njih nikoga nije bila

briga osim ako nije postojao dokaz.

Pisma o Rembrandtu postoje - a uz njih je popis krivotvorina.

A sad je postojao i dokaz... Gurnuvši poruku u džep, Rosella je spoznala razmjere onog što je upravo pročitala. I što bi to značilo za tržište umjetnina - i za posao njezina muža. Tobar bi lako mogao propasti. Što bi, auromatski, značilo da ona neće dobro proći u rastavi... Kvragu, pomislila je nestrpljivo, tapkajući naokolo u hulahupkama. Zašto bi netko Tobaru poslao anonimnu poruku o pismima? Tek toliko da se naslađuje? Ali to bi njezina muža svakako upozorilo na skoriju prodaju? Prodaju na kojoj bi Tobar očajnički htio zaraditi.

Ljepljiva je nelagoda pritislula Rosellu. Ako dozna, što bi njezin muž učinio da se domogne pisama o Rembrandtu? Zaustavila je dah. Što bi učinio kako bi bio siguran da će činjenice ostati skrivene - posebice popis krivotvorina? Sjetila se smrti Owena Zeiglera. Jesu li njega ubili zbog pisama? O Bože, pomislila je dok ju je hvatala panika. Možda je Tobar znao za to. *Možda je on bio upleten.* Sposoban je bio, to je znala. Znala je to onog trenutka kad je shvatila da je njezin muž Owena Zeiglera prevario - ili još i nešto gore.

Potresena, Rosella je pogledala prema kovčegu na krevetu, pokupivši u žurbi štogod odjeće, pa je stavila natrag u njega. Nije imala namjeru ostati. Nije se usuđivala, ne sada. Bacivši donje rublje natrag u torbu, otišla je u kupaonicu i pokupila toaletne potrepštine. Ali dok je išla prema krevetu, čula je kako se u prizemlju otvaraju ulazna vrata. Osluškiivala je napeto. Čistačica nije trebala doći, a nitko drugi nije imao ključ. Osim ako to nije bio Tobar... Začuvši korake kako se uspinju uza stube, Rosella se odjedanput sjetila poruke. Izvadivši je iz džepa, mahnito se srala osvrutati i primijetila svoje zbačene cipele na podu. Upravo je nagurala papir u vrh lijeve cipele kad je u spavaću sobu ušao Tobar. Srce joj je tuklo, a bilo bubnjalo u vratu kad se okrenula prema njemu.

"Rosella?" rekao je iznenađeno, ali s primjesom dragosti u glasu. "Vratila si se?"

U ruci je držala cipelu, a onda se smireno sagnula i podigla i drugu, stavivši ih obje u garderobu, a zatim se ponovno okrenula prema mužu. Desetljeća urođenih manira podarili su Roselli profinjenost i oprez. Nije ona godinama trpjela nesretan brak da bi sad tek tako ugrozila svoje izgled. Daleko se pametnije suzdržati i razmotriti situaciju prije nego što se prenalgi. Da je uspjela otići dok se njezin muž još nije vratio, to bi bilo jedno, ali sad bi izgledalo sumnjivo da se iznenada predomisli i ponovno ode. Instinkt je Rosellu naveo da otvori otmotnicu. Instinkt joj je sad govorio da se zaustavi.

"Nedostajao si mi, Tobare", rekla je prpošno. "U Firenci je bilo dosadno."

Njegova mu arogancija nije dopustila da posumnja u njezine riječi. Umjesto toga, ponovno siguran u sebe, naslonio se na dovratak. "Znaš, jednog bi dana, Rosella, mogla prevršiti mjeru. Govorila si o nama onoj proklesoj staroj budali Samuelu Hemmingsu -"

"Samuel je stari prijatelj", odgovorila je bezbrižno. "I uvijek se vrlo zaštitnički odnosio prema meni."

"Ne treba on zabadati svoj jebeni nos u moj obiteljski život!" graknuo je Tobar. "Nikad mu nisam bio drag."

"Ni on tebi nikad nije bio drag."

"Živi u prošlosti. Ne razumije da se posao promijenio. Nije kao što je nekad bilo. Ljudima poput Leona Williamsa i Timothyja Parker-Rossa je odzvonilo, vražjim internatskim posrancima koji su svoje galerije dobili na pladnju. Ja sam svoj ugled sam gradio, mukotrпно radio za ono što imam."

Njoj su se usta osušila, ali ostala je posve smirena. "Zbog toga i jesi stručnjak u svom poslu."

Kimnuo je, zadovoljan što mu odaje priznanje. "Da, a zato ću i *ostati* stručnjak u svom poslu."

"Katkad u poslu moraš biti bezobziran."

"Moraš se boriti da ostaneš korak ispred ostalih."

"Ti si se uvijek borio, Tobare", rekla je Rosella medeno. "Znali smo se porječkati, ali zbog toga sam ti se oduvijek divila."

Polako ju je odmjerio od glave do pete, prevrćući ključeve u ruci, lukava izraza lica.

"Izgledaš drukčije, Rosella."

"Samo umorno, let je bio naporan", odgovorila je. "I ti izgledaš umorno."

"Da, pa, stanje je sada teško. No, baš sam dobio dobru vijest."

"O čemu?"

"O prodaji koja se sprema u New Yorku", nastavio je nastojeći zvučati nonšalantno, ali bezuspješno. "Dva Rembrandtova portreta dolaze na dražbu. A ja - ja - sam upravo uspio dogovoriti da pri tom posredujem. Dobivam petnaest posto od prodaje."

Zastao je, ozareno trijumfirajući, a Rosella je pomislila na anonimnu poruku koju je upravo pročitala.

"Jesu li to važne slike?"

"Rembrandt u naponu snage. Trebale bi postići četrdeset, čak i pedeset, milijuna."

"Dobrog podrijetla?" upitala je pokušavajući otkriti.

"Pristojnog", odgovorio je Tobar. "Znamo da su portreti naslikani 1653., i da su ostali u privatnom vlasništvu u Amsterdamu dok ih netko u prošlom stoljeću nije prodao japanskom kolekcionar. Imena su im nekoliko puta mijenjali. Kratko razdoblje u 1950-ima nije dokumentirano, ali sad su stavljeni na prodaju. Vlasnik želi ostati anonimn."

"Ali ti znaš tko je?"

"Naravno da znam, majku mu!" kratko se otresao. "Ali za anonimnost me i plaća." Zastao je, bezgranično uživajući u svojoj veličini. "Svi su željeli taj posao. Onaj samodopadni prdonja Rufus Ariel provocirao me zbog toga, a sve mi se čini da su iza kulisa pokušavali sve i svašta da me isključe."

"Ali ti si pobijedio", odgovorila je Rosella smješkajući se i pitajući kako da sroči sljedeće riječi. "Nije bilo problema s atribucijom?"

"Čime?"

"Pa dosta si spominjao da se na tržištu pojavljuju krivotvoreni Rembrandti -"

"Ti su portreti slavni! A slavni su još od 1653. Neprestano ih reproduciraju. Navodi ih svaka knjiga ikad objavljena o Rembrandtu, zajedno s parom portreta iz Rijksmuseuma iz toga razdoblja. Nitko nikad nije posumnjao u njihovu autentičnost." Činilo se da je odjedanput izgubio živce. "Nisu to vražji falsifikati!... Uostalom, tebe inače za to nije briga -"

"Samo se zanimam." "Da, za petnaest posto bogatstva isplati se biti *zainteresiran*", odgovorio je i pogledao prema kovčegu na njezinu krevetu. "Još se nisi raspakirala."

"Tek sam stigla kući."

Kimnuo je, osvrnuo se po sobi, a zatim ušao u ormar. Rosella je osjetila kako joj se dlanovi počinjju znojiti, svjesna da je par cipela - u kojima je bila skrivena poruka - na podu samo koji metar od njezina muža. Smirena, proučavala je njegova leđa, sve tanje pramenove kose, spuštenu ramena koja čak ni dobro odijelo nije moglo prikriti. A zatim joj je pogled zapeo za njegov odraz u zrcalu garderobe i odjedanput se sjetila Owena Zeiglera.

"Neki su mislili da će se djela prodavati u Londonu", nastavio je lobar prelazeći pogledom preko redova njezine odjeće. "Neki su mislili u Parizu ili New Yorku."

"I gdje će?"

"U New Yorku."

Sagnuvši se, rukom je krenuo prema cipelama, zatim je povukao i umjesto toga podignuo torbicu.

"Ova je nova?"

"Nije, već je dugo imam. Kupila sam je u Milanu."

Sluteći nešto u zraku, Tobar je ponovno pogledom prešao preko ormara, svjestan da je njegova žena živčana i napeta. Nitko drugi to možda ne bi primijetio, ali on ju je poznao. Njegova su ticala treperila u potrazi za izvorom njezine nelagode. Možda neka neumjerenost? Neka avantura? Ali ništa nije bilo vidljivo, a Rosella ništa nije kanila odati.

Nakon još jednog trenutka Tobar je izašao iz garderobe i dodirnuo joj rame.

"Nemoj opet pobjeći, Rosella", rekao je tugaljivo. "Ne znaš kako mi je teško bilo u posljednje vrijeme."

"Žao mi je..."

"Morao sam raditi neke stvari kojima se ne ponosim -"

Pomislila je kako se sprema nešto priznati, ali Tobar se na vrijeme cenzurirao. "Gubio sam novac, tržište se srozalo. Bilo je teško, teže nego što možeš zamisliti. Nemam prijatelja, Rosella. Ljudi su me uzeli na zub... Ti si mi jedini pravi prijatelj."

"Na mene se možeš osloniti."

"Možda", rekao je tiho. "Ali s druge strane, možda i ne. Možda ti se ne svide neke stvari koje sam bio prisiljen napraviti."

Kimnula je i zaustavila dah. Na što je to aludirao?... Mašta joj je pocupkiivala na strunama živaca, dok su se u njoj rojile napola dokazane sumnje.

"Nisi valjda u nevolji, Tobare?"

"Recimo to ovako - bez prodaje ovih Rembrandta, sve bih izgubio", priznao je prelazeći kažiprstom niz cijelu njezinu ruku. "Ali ne moramo se više brinuti. Mislila si da već jesmo dobrostojeći? Poslije New Yorka bit ćeš udana za vrlo bogatog čovjeka..." Položio je svoje dlanove na njezine, obuhvativši joj prste kao dijete. "Moramo se držati zajedno, Rosella. Trebamo jedno drugo. Znam da sam bio naporan, da nisam bio najbolji muž, ali odužit ću ti se u potpunosti"

"Znam da hoćeš, Tobare", rekla je i stisnula mu ruku s ljubavlju. "Znam da hoćeš."

Valkenburgerstraat,
Amsterdam

Čim je ušao u banku, Marshalla su toplo dočekali kad je zatražio svoj sef. Uhvatio je korak za upraviteljem, pa su ga uveli otraga u trezor, a zatim usmjerili u maleno predvorje. Trenutak poslije predali su mu njegov sef. Čekajući dok se vrata nisu zatvorila, Marshall ih je zaključao i pogledom obuhvatio jednostavnu, neukrašenu prostoriju, tražeći kamere. Ali nije ih mogao vidjeti pa je, izvukavši ključ iz unutarnjeg džepa, otključao kutiju i izvadio pisma o Rembrandtu.

Osjetio je uzbuđenje kad ih je dotaknuo, namirisao na njima zapah starenja, i zagledao se u staro nizozemsko pismo. Premda se sjećao većine onog što je zapisao, Marshall je zastao kad je stigao do kasnijih pisama. Polagano, počeo ih čitati je iznova, a glas Geertje Dirx premostio je vrijeme da dopre do njega.

*Kaznionica,
Gouda, 1654.*

Moji prijatelji govore da će me izvući. Valjda sam se dosta nabolovala. Govore da viđaju Rembrandta u gradu. Ne Goudi, Amsterdamu. Govore mi o njoj... Svjedočila je protiv mene, baš kao i Rembrandt. Hendrickje Stoffels stajala je u sudnici i svima rekla kako je Rembrandt bio dobar prema meni i koliko sam nezahvalna ja postala. Luđakinja, lažljivica, tako me nazvala, potihlo, tako da joj svi povjeruju.

Bila sam tako glupa, premda sam pametna žena.

Sud je čuo kako sam s Rembrandtom "šest godina živjela u Sint Antoniesbreestraatu. Rekla sam im da sam mu postala ljubavnica i da mi je dao nekoliko prstena svoje pokojne žene. Jedan koji je imao težinu zaručничkog. Poslije sam prsten prodala. Morala sam da prikupim novac i financiram svoju parnicu kad sam Rembrandta prijavila Povjereništvu za bračne poslove s optužbom da je prekršio riječ...

Rembrandt je na to opsovao, rekao kako nikad nije obećao da će se oženiti mnome ili bilo kojom drugom, zbog odredbi u Saskijinoj oporuci. Ne bi mu se isplatilo, rekao je, da ostane bez njezine ostavštine. ...

Sud mu je na kraju odredio da mi plaća dvjesto guldena na godinu, doživotno.

Unajmila sam sobu iznad mornarske krčme. Što je značilo da sam kurva, rekli su. Rekao je moj brat, rekli su moji susjedi. Rekla je ona. Svi su ustali u sudnici, počinili krivokletstvo i pretvorili me u ženturaču. Poslije su ljudi pljuvali po meni, ogovarali me, izrugivali mi se. Meni, koja sam bila Rembrandtova ljubav. I majka njegova djeteta... Jednom me došao posjetiti u sobi iznad krčme. Potajno, odjeven u nešto ružno, zato što su ondje živjeli seljaci.

Upozorio me. Smekšao je svoje tijestasto lice, tobože kao da mu je žao. Rekao je da moram pristati na njegove uvjete. Ali ja sam se prepirala, kurva kakva već jesam. Kurva kakvom su me stvorili. A onda sam izgovorila ime. Carel, Carel, rekla sam, što je s našim sinom?... U tom sam trenutku izgubila. Zato što me pogrešno shvatio, pomislio da sam sposobna za ucjenu. Pomislio da sam poput njega i da ću dopustiti da me zloba vodi. Reći svima za njegovo kopile, njegovu tajnu, i to kako je Carel postao njegov Majmun. Kako je naslikao slike koje je Rembrandt dragovoljno podmetnuo pod svoje... Moj ga je sin obogatio, obogatio je prodavače, a kad je Carel želio

prestati raditi za svoga starog majstora, Rembrandt ga je pritisnuo.

To sam doznala tek mnogo poslije. A nije mi rekao van Rijn.

I sad vidim Rembrandta, kao da stoji ispred mene, prijeteci mi svojim mesnatim šakama, uzastopce mi ponavljajući, šuti, šuti. Ništa ne govori... Pssst, počuj, stražar se vratio na dužnost, stao je pokraj prozora, pa osluškuje. Gurnula sam papire pod suknju i pretvaram se da spavam, zgurena uz slamnati jastuk što mi šaklja kožu, a u kojem ljeti prebivaju kukci. Češemo se, po svakome mogućem mjestu, češemo se. Kosa mi je vrvjela ušima dok sam bila bolesna; grizle su mi vlasište i sisale krv...

Naša je svađa bila burna te sam udarila Rembrandta, poput kurve. Udarila sam ga i proklela nju, Hendrickje Stoffels. A njegovo se srce pretvorilo u olovo...

Dirnut, Marshall je zurio u pismo, zatim se zavalio u sjedalo, osvrćući se po praznim zidovima predvorja. Pitao se kako li se Geertje Dircx morala osjećati, ne samo odbačena nego i dvanaest godina zatočena, zahvaljujući čovjeku kojega je nekoć voljela... Ta je okrutnost Marshalla pogodila jednakom silinom kao i prvi put kad je čitao pisma, i baš je namjeravao nastaviti kad je netko pokucao na vrata.

Žustro je pisma vratio u kutiju.

"Naprijed."

Upravitelj je ušao, ispričavajući se na tečnom engleskom. "Oprostite što vam smetam, gospodine Zeigler, ali netko vas traži na recepciji banke."

"Nemoguće, nitko ne zna da sam ovdje", odgovorio je Marshall i zagledao se preko muškarčeva ramena u banku.

Vidio je mnoštvo klijenata, ali nikoga koga bi prepoznao, i shvatio da su ga slijedili - te da se sad zapravo našao u zamci. Nervozan, Marshall se primirio. Pa što je itko mogao u predvorju bankovnog trezora? Nisu ga baš mogli napasti. A čak i da su željeli ukrasti pisma, nisu mu ih mogli oduzeti dok je u prostoru banke, naočigled svih.

"Tko me tražio?" Upravitelj se okrenuo, zatim namrštio dok je pogledom prelazio po recepciji. "O, čini se da je otišao."

"Kako se zvao?"

"Nije rekao", odgovorio je upravitelj posramljeno. "Jako mi je žao, gospodine Zeigler, nadam se da ovo nije bila nekakva podvala. Možda vas nisam trebao ometati, ali bio je vrlo uporan -"

"Kako je izgledao?"

"Ogrubjelo", zastao je birajući riječi. "Čovjek poprilično otrcane vanjštine, gospodine."

"Otrcane vanjštine?"

"Loše odjeven, ležerno. Radnik. Prema izgledu reklo bi se da ima oko trideset pet godina. Tamna kosa i oči, glatko izbrijan. I nije Nizozemac."

Marshall je podignuo obrve. "Nije Nizozemac? Je li bio Englez?"

"Nije, imao je naglasak koji nisam mogao odrediti, gospodine."

"I tražio je mene?"

"Jest, rekao sam mu da ste u trezoru."

Marshall je kimnuo. "Što je onda rekao?"

"Da bi htio razgovarati s vama."

"Ništa drugo?"

"Ne." Čovjek je zastao da razmisli. "Ja sam rekao da ću prenijeti poruku, a kad sam posljednji put pogledao, čekao vas je."

"Imate li ovdje nadzorne kamere?"

"Zašto?"

"Zato što mislim da je čovjek koji me tražio isti onaj koji je provalio u moju kuću u Londonu", odgovorio je Marshall improvizirajući i promatrajući šok na upraviteljevu licu. Urotnički je spustio glas. "Bilo bi mi drago ako biste ovo mogli zataškati. Znači, mislim da bi to mogao biti rođak moje žene. Bitanga, drogira se, i htio je posuditi još nešto novca, ali mi smo se usprotivili. Onda se sam poslužio, a sad čini pritisak na mene pa dolazi u moju banku."

U čovjeku se odjedanput probudila solidarnost. "Aha, razumijem. Obiteljski problemi." Marshall je slegnuo ramenima. "A što čete? Bio bih siguran je li to on da vidim snimku s nadzorne kamere. Dobro me poznajete, vaš sam klijent već dugo, cijenio bih malo razumijevanja u vrlo složenoj situaciji."

Upravitelj je kimnuo, ali ton mu je bio nesiguran. "Mogu razgovarati s našim osiguranjem. Ne bismo vam mogli pokazati cijelu snimku, jasno, ali možda bismo mogli skinuti fotografiju muškarca da vam je pokažemo?"

"To bi bilo dovoljno", odgovorio je Marshall i okrenuo se natrag sefu. "Ja ću se još malo zadržati ovdje."

"Ostavit ću vas da radite, gospodine. Oprostite zbog ometanja."

S osjećajem nelagode, Marshall je ponovno zaključao vrata, a zatim opet izvadio pisma tražeći popis na kraju. Polako je iščitavao imena krivotvorina, među kojima je pobrojeno gotovo stotinu slika. Gotovo stotina slika koje je naslikao krivotvoritelj. Ne bilo koji krivotvoritelj, nego Rembrandtov izvanbračni sin... Udahnuvši, Marshall je mogao zamisliti strku kojom bi dočekali tu vijest, ali kad je ponovno proučio imena, nije vidio da se spominju Issenhirstovi portreti.

Brzinski drugi razgovor sa Samuelom nakon što je sletio u Nizozemsku iznjedrio je dva druga imena - Portret muža i žene, 1653., i Portret Abrahama de Pottera i njegove žene. Potonje je ime ispitano i promijenjeno, a zatim, tijekom 1950-ih, slike su privremeno nazvane Issenhirstovi portreti. No, na popisu se ime Issenhirst nije spominjalo, samo zapis - *Muž i žena, 1653.* Marshall se namrštio nad papirom, okrenuvši ga da pročita sićušnu napomenu na margini. Nešto nejasno, pisano rukom Geertje Dirx, ali nečitko.

Podigavši ga prema svjetlu, Marshall je počeo jasnije spoznavati riječi. Bile su napisane na ekvivalentu ranog nizozemskog narječja, teško prevodive odmah.

"Čovjek s bradom..." rekao je Marshall napokon, ponovno zureći u zapis. "*Muž i žena, 1653. ... muškarac s bradom.* To bi trebalo suziti mogućnosti."

Uzbuđen, brzo je to zapisao, a onda se vratio popisu. Polagano je čitao imena slika, zažmirio i neprestance ih ponavljao. Jedno za drugim. Cijeli se život Marshall ponosio svojim gotovo fotografskim pamćenjem. Još otkad je bio dijete, mogao je pogledati stranicu i zapamtiti je. Kako je rastao, pamtio je samo ono što ga je zanimalo, njegovo je pamćenje izostavljalo nevažne pojedinosti.

Kao lingvistu, to mu je umijeće bilo neprocjenjivo. Ne samo da je mogao zapamtiti gramatiku jezika; Marshall je također mogao upamtiti predložak prema kojemu je prevodio. Na primjer, ako je prevodio Alexandera Popea na francuski, mogao je u memoriju pohraniti i englesku i francusku verziju, zajedno s nijansama izričaja i stila. Zbog svoje je sposobnosti bio tražen, pogotovo za klasike koji nisu zahtijevali samo vještinu, izdržljivost i osjećaj nego i čudesno pamćenje.

I upravo se na to pamćenje Marshall sad oslanjao... Otvorivši oči, pogled je uperio prema vrhu popisa, a zatim ga skrenuo, nabrajajući imena jedno za drugim, onim redom kojim ih je pročitao. Na otprilike pola puta zastao je te usmjerio pogled natrag da se podsjeti na sljedeći zapis.

Prekinulo ga je ponovno kucanje na vrata, pa je Marshall ustao kako bi pustio upravitelja. On je izgledao zadovoljan sobom.

"Sve sam organizirao sa zaštitarskom ekipom, gospodine Zeigler. Kad budete spremni, imam za vas nešto što možete pogledati."

"Trebam još petnaest minuta ovdje."

Čovjek je kimnuo te pogledao na svoj sat. "Onda ću tad doći po vas."

Vrativši se na mjesto, Marshall je zažmirio i počeo popis recitirati od početka. Ovaj je put sve potpuno pogodio. Sve je ponovio još jedanput, a nakon toga gurnuo popis u sef, pa povrh stavio pisma i zaključao ga. Zatim je zastao. Ako pisma ostavi u banci, bit će na sigurnom, ali on se neće imati čime pogadati. Ako pisma ostavi kod sebe, bit će mu dostupna u svakom trenutku. Mogao bi ih prosljediti nekome, čak i uništiti. Marshall je oklijevao. Pisma su bila smrtna presuda, to je znao i odjedanput je spoznao koliko želi živjeti. Koliko mu se dragocjen život činio kad mu je zaprijetila opasnost. Njegovi prijatelj, njegov posao, njegov stan, u njemu su britko odjeknuli zbog spoznaje da bi u bilo kojem trenutku sve to mogao izgubiti. Zajedno s vlastitim životom. Nakon trenutka stanke Marshall je otključao kutiju i izvadio pisma te ih tutnuo u unutarnji džep svoje jakne. Dok je izlazio iz sobe, kuriju je dodao upravitelju i za njim pošao uz krak stuba, pa u skućeni ured u stražnjem dijelu zgrade. Korpulentni muškarac dosađivao se sjedeći pred saćem ekrana na kojima se banka vidjela iz svakog kuta. Predvorje, recepcija, šalteri i redovi. I, zanimljivo, upraviteljev ured.

Osjetivši dodir na ruci, Marshall se okrenuo. Upravitelj je pokazivao prema jednom ekranu na kojem je bila slika muškarca koji stoji na recepciji. Muškarca otrcane vanjštine kojega je prije opisao. Marshall je proučavao fotografiju. Muškarac mu nije bio poznat, nije bio sličan ikomu koga je ikad poznao ili možda vidio.

"Je li to vaš rođak?" pitao je upravitelj taktično spuštajući glas.

"To je on", slagao je Marshall, upamtivši sliku prije nego što se okrenuo od ekrana. "Hvala, lijepo od vas."

"Nema na čemu, gospodine Zeigler", odgovorio je. "Kao što kažete, vi ste cijenjeni klijent, to je najmanje što sam mogao učiniti... Ako vaš šurjak ponovno svrati, što biste željeli da mu kažem?"

Marshall je trenutak razmišljao pa odgovorio. "Inače ne volim upletati ljude u obiteljske poslove, ali vi ste očito svjetski čovjek i pokazali ste veliko razumijevanje..."

"Nije to problem, gospodine."

"... Ako se vrati, možda biste mu mogli reći sam neke dokumente pohranio u svoj sef. I da sam spomenuo kako se vraćam u London?"

Očito oduševljen što nečime može razbiti kolotečinu, upravitelj se osmjehnuo. "Razumijem,

gospodine."

"To će ga spriječiti da ovdje dosađuje. Samo mi je žao što sam vam zadao toliko posla."

"Kako rekoh, gospodine, nije problem. Na mene se možete osloniti."

Rukovavši se s njime, Marshall se okrenuo da ode pa se vratio. "Možda bi ovo moglo ostati između nas dvojice?"

Upravitelj je kimnuo polaskanim iskazanim povjerenjem. "Apsolutno", složio se držeći vrata Marshallu da prođe. "Apsolutno."

New York

Zatvorivši vrata ureda Philip Gorday podignuo je slušalicu i rekao tajnici da spoji poziv. Trenutak poslije s druge se strane začuo ženski glas. Glas koji Philip nije godinama čuo, glas koji je oživio neželjene uspomene. Prošlost je izniknula pred njime, ljeto provedeno u Connecticutu, s ljubavnicom i njezinim djetetom. Kćeri, u dobi od samo deset ili jedanaest godina. Crvene kose i oštrog jezika. Dijete koje je bilo prkosno i naporno.

"Morala sam je dovesti", rekla je Eve povrijeđenim tonom. "Što sam drugo mogla? Moja je majka bolesna."

"Imaš sestru -"

"Isuse, Philippe, nemoj se slučajno pretrgnuti", odgovorila je ona okrećući mu leđa, svijetle puti rumene od žarkog sunca.

Svoju su vezu održavali povremeno, tijekom desetljeća. Philipa je ona iritirala, ali i fascinirala, a Eve se za njega vezala neovisno, ali puteno. Dok je Philip ostao u braku sa Charlotte, Eve se rastala od jednog muža i udala za drugoga, ali tog je ljeta bila sama. Bez muža - ali dovela je kćer. Neraspoloženu kćer, posramljenu i svjesnu da je ovaj ljubavnički par svađalica ne želi.

"Trebala si naći nekog drugog da je pripazi -"

"To je samo tjedan dana!" "Da, u tome i jest bit", odgovorio je on, "zar nisi mogla naći nekog da je primi na sedam dana?"

Zatim, dvije noći poslije, djevojčica je nestala. Javili su policiji, Eve se uspaničila. Philip je bio uvjeren da je dijete pobjeglo namjerno da unese još veću pomutnju. Našli su je nakon četrdeset osam sati kako spava na plaži, gladna i inatljiva.

Istim se tim inatljivim tonom oglasila i sad. "Philip Gorday?"

"Pa to si *stvarno* ti, Georgia."

"Zvučiš iznenađeno."

"Nikad nisam očekivao da ćeš mi se javiti."

"Moja je majka *uvijek* očekivala da ćeš se ti javiti njoj. Cijeli je život provela čekajući da joj se javiš", odbrusila je Georgia. "Čula sam za smrt tvoje žene, moja sućut."

Na trenutak je ostao iznenađen. "Hvala ti na tome... Zašto si me nazvala?"

"Ne da bih se zauzela za svoju majku, ona se ponovno udala. Skrasila."

"Drago mi je."

"I meni također", odgovorila je Georgia zastajući da potraži sljedeće riječi. "Čini se da nas povezuju neki ljudi... I ne mislim pritom na svoju majku."

"Da? Tko?"

"Moj bivši muž sin je Owena Zeiglera." Čula je kako Philip uvlači zrak i nastavila. "On ne zna da te uopće poznajem. Nije mi bilo drago lagati, ali ruku na srce, bilo mi je drago što si se maknuo iz mog života i nisam željela da se vratiš. Uglavnom, Marshall čak nije znao da je tvoja pokojna žena bila ljubavnica njegova oca. A nisam mislila da bih mu to ja trebala reći."

Zastala je, prisjetivši se kako je jedan dan u Londonu naletjela na Charlotte kad je izašla iz

galerije Zeigler. Bila je dugogodišnja Eveina prijateljica i odmah je prepoznala Georgiju.

"Bože moj", rekla je Charlotte osmjehujući se, "nisam očekivala da ću tebe tu vidjeti."

"Išla sam k svom svekru."

Ta je vijest Charlotte pogodila poput metka. "*Tvoj svekar?*"

"Owen Zeigler. Udana sam za njegova sina Marshalla."

Charlotte je s naporom prikrila iznenađenje. "Tako... A kako je tvoja majka u posljednje vrijeme?"

"Dobro je." Georgia je odmah pogodila što je prošlo Charlottinom glavom. "Bez brige, nisu ponovno zajedno. Philip i moja majka. Veza je davno završila."

U dubini Charlottinih očiju zaiskrilo je olakšanje kad je promijenila temu. "Owen mi nikad nije spomenuo da si udana za njegova sina."

"Nije?" priupitala je Georgia. "Pa možda voli čuvati tajne."

Budući da je živjela s promiskuitetnom majkom koja se usavršila u laganju, Georgia je razvila instinkt za urotu. Premda joj je Owen bio drag, katkad bi posumnjala da nešto skriva - a vrijeme je pokazalo da ima pravo.

"Još si tu?" upitao je Philip.

"Da, tu sam. Ne želim da Marshall dozna za vezu između nas. Ne mora znati za taj dio moje prošlosti."

"To je bio samo jedan tjedan, Georgia -"

"Tebi možda! Meni su to bile godine majčine opsesije tobom. Isuse, Philipe, baš si bio gad prema njoj."

Nije ništa rekao. Znao je da je to istina.

"... Uglavnom, nisam zato nazvala", nastavila je Georgia. "Marshall je u nevolji. Naš brak nije uspio, ali i dalje smo bliski. Upleo se u nešto opasno. A mislim da bi ti mogao nešto znati o tome."

"Što?"

"Pisma o Rembrandtu... Aha", rekla je štopajući njegovu stanku. "Znala sam da hoćeš. Je li ti Charlotte rekla?"

"Nije važno tko mi je rekao. Recimo samo da sam čuo za njih. I za smrt Owena Zeiglera - što je navodno povezano."

"Moram te nešto pitati... Nisi valjda upleten u to?"

"Ma što je tebi!"

"Pa, i tako bi se mogao osvetiti Owenu Zeigleru, zar ne -"

"Zbog čega?"

"Zbog toga što je bio Charlottin ljubavnik." Ogorčen, Philip je uvukao dugački udah. "Stvarno misliš da bih ja za to bio sposoban? Stvarno misliš da je meni to bilo toliko važno? Svatko je od nas vodio zaseban život. Charlotte je slobodno mogla imati ljubavnike -"

"To si govorio i mojoj majci, ali svejedno bi planuo ako te prevarila", rekla je Georgia hladno. "Ne voliš gubiti, Philipe, nikad nisi. Možda ti je Owen Zeigler predugo bio trn u oku -"

"Ne vrijeđaj me."

"Ne vrijeđaj ni ti mene", uzvratila je razdražljivo. "Zabrinuta sam za svog bivšeg muža i nemam namjeru biti ljubazna da bih tebe poštjedjela. Moram znati jesi li upleten u cijelu tu zavrzlamu -"

"E pa nisam."

"Hvala Bogu", uzvratila je Gerogia staloženo. "Znači, ne znaš za Stefana van der Heldea?"

"Ne", rekao je Philip iskreno.

"On je bio nizozemski galerist koji je ubijen i mučen - nakon što je potvrdio autentičnost pisama o Rembrandtu. Zbog njih je ubijen. Kao možda i tvoja žena -"

"I Nikolaj Kapinski, računovođa tvog svekra."

To je za Georgiju bila novost.

"Nisam za to znala... To su četiri smrti, Bože... Prošli put kad sam razgovarala s Marshallom trudio se da me uvjeri kako je to podvala. Rekao mi je da se ne brinem - ali kako da se ne brinem, kvragu? Pisma su kod njega. A ljudi zbog njih ubijaju." Georgia je žurno nastavila: "Ne smiješ ponoviti ništa od ovoga, ovo je u apsolutnom povjerenju. Stvar je u tome što nisam znala koga bih drugog zamolila za pomoć, Philippe. *Morala* sam se obratiti tebi. Moj si dužnik - a uostalom, uvijek si imao veze u umjetničkom svijetu. Sjećam se kako si mojoj majci govorio o umjetnosti. Oduvijek te zanimala."

Spretno je promijenio temu. "Zašto tvoj bivši muž ne ode na policiju?"

"Ima svoje razloge."

"Možda i ima, ali ne znam kako mu ja mogu pomoći."

"Iskreno, još ne znam. Ali ako duboko zaglibi... Hoću reći, ako Marshallu zatreba odvjetnik -"

"Riješit ću to."

"Ne želim račun."

Napravio je grimasu prema telefonu. "Oduvijek si bila prava šarmerica."

"Nemaš ti pojma kakva." Zastala je razmišljajući. "Kako si doznao da je Owenov računovođa ubijen?"

"Nikolaj Kapinski me posjetio prije nekoliko dana. Zanimalo ga je jesu li pisma o Rembrandtu kod mene." Philip je pogledao prema vratima promatrajući svoju tajnicu kroz staklo. "Kapinski je bio čudan, nervozan čovječuljak, ali stvarno se bojao i motalo mi se glavom ono što je rekao. I on je mislio da je Charlotte ubijena... Uglavnom, kopije pisama nisu bile kod mene, pa sam mu to i rekao - ali kopkalo me nešto o onome što mi je rekao pa sam otišao u njegov hotel razgovarati s njime. Kad sam stigao, on je već bio ubijen."

"Je li policija ikoga uhvatila?"

"Nije. U New Yorku nisu imali ništa više sreće nego u Londonu", odgovorio je Philip. "Pokušaj nagovoriti svog bivšeg muža da ode na policiju i sve im kaže -"

"Rekla sam ti, Marshall to ne želi", odgovorila je hitro. "A i promijenio je broj mobitela i otišao iz galerije. Pokušavala sam ga dobiti u njegovu stanu u Amsterdamu, ali ne javlja se. Ne znam gdje je ni kamo će dalje. Ne znam što se događa. Ali ako je otišao po pisma, a oni ga nadu, neka mu Bog pomogne..."

Philip je čuo navještaj panike u njezinu glasu i pokušao je umiriti. "Gdje su pisma sada?"

"Marshall živi u Amsterdamu pa pretpostavljam da bi ih mogao držati ondje."

"Što će učiniti s njima?"

"Ne znam!" rekla je očajnički. "Pokušavala sam dokučiti njegov sljedeći potez. Ako pisma objavi, poljuljat će tržište. Dakle, Marshall ih neće objaviti -"

"Ali netko drugi bi mogao? Pa da tako kontrolira tržište?"

"Da", složila se. "Postoji popis krivotvorina uz pisma -" "Isuse."

"Znam, možeš li zamisliti koliko bi to vrijedilo?"

Namrgodivši se, Philip je prekapao po radnom stolu, a zatim se premjestio uz stolić pokraj prozora. Ispod današnjih novina bio je katalog specijalizirane dražbe koja se trebala održati u Muzeju čovječanstva u središtu New Yorka. Dražbe dvaju Rembrandtovih portreta.

"Ako tvoj bivši muž nazove, smjesta ga uputi na mene."

"Zašto, što je?"

"Čini mi se", rekao je Philip smireno, "da je u još i većoj opasnosti nego što se tebi čini."

Otkotrljavši se do vrata, Samuel je namjeravao izaći iz radne sobe kad mu je telefon zazvonio. Žurno je okrenuo kolica, zabio se usput u stolić i prolio malo čaja. Stigavši do telefona taman na zadnji zvon, šćepao ga je.

"Halo!"

"Samuele, Marshall je."

Uzdahnuo je pitajući se zašto je tako živčan. Pred vratima je gospoda McKendrick počela usisavati, moljac je krilima bespomoćno lepetao po podstavi jednog od zastora radne sobe.

"Jesi li što doznao?"

"Geertje Dirx je sastavila zapis o slikama, maleni podsjetnik da se prisjeti da je portrete moguće identificirati zato što muškarac ima bradu. Oba potječu iz 1653. -"

Samuel je brzo prerovao knjige na svom stolu te privukao sebi katalog. "Sad sam našao njihovu reprodukciju. Žena nosi tipičnu bijelu kapicu, muškarac ima maleni nabrani ovratnik i bradu." Hitro je listao stranice, testirajući je li zapamtio činjenice.

"Što radiš?"

"Provjeravam nešto", nastavio je Samuel pogledom prelazeći preko svih portreta koje je Rembrandt naslikao 1653. "Još su dvije slike muškaraca s bradom, ali nema zajedničkih portreta. To je *jedini* par portreta naslikan te godine."

"Znači, ti su na popisu krivotvorina?" "Jesu. To su jedini portreti za koje znamo da su stoljećima ostali u privatnom vlasništvu u Nizozemskoj, što još više sužava kriterije". Samuel je protrljao oči.

"Inače, doznao sam još nešto. Portrete *jesu* nazvali Issenhirstovi portreti. Samo jedanput, u starom katalogu iz 1957. Trebali su ih dati na prodaju, ali nikad nisu dospjeli na dražbu. Povučeni su i -"

"- neko su vrijeme nestali", dovršio je Marshall umjesto njega. "Dakle, njujorške slike *jesu* krivotvorene. Naslikao ih je Rembrandtov Majmun."

"Bože dragi."

"Koliko bi zaradile da se pročuje kako je umjetnik bio Carel Fabritius, a ne Rembrandt?"

"Oko 175 000 funta."

Marshall je udahnuo, prešavši pogledom uokolo dok je hodao Amsterdamom i približio se mostu nad kanalom. "Tako malo?"

"Fabritiusa ne smatraju starim majstorom. On je bio jedan od mnogobrojnih Rembrandtovih učenika." Samuel je spustio glas. "Gdje si ti? Jesi li dobro?"

"Ma jesam", odgovorio je Marshall ponovno gledajući iza sebe. Odjedanput je postao svjestan da ga slijede te je zastao, zagledao se u mutnu vodu u kanalu. "Moram ići, Samuele."

"Što ćeš učiniti?"

"Ono što bi moj otac želio da učinim", odgovorio je Marshall i ponovno se osvrnuo. "Budem li imao priliku."

Prije nego što je Samuel stigao odgovoriti, prekinuo je vezu.

Češući se po bradi, Teddy Jack pogledao je u stražnji retrovizor svog kombija, promatrajući Georgiju kako se penje prema svojoj kući. Pratio ju je otkad je Marshall otišao. Promatrajući je kako

otključava ulazna vrata i ulazi, Teddy je uzdahnuo, izvadio mobitel i pregledao slike koje je snimio kamerom. Na prvoj je bio Tobar Manners, kako hita Ulicom Albemarle s Rufusom Arielom, na sljedeće dvije bila je Georgia, ali posljednja mu je fotografija izmamila kiseli osmijeh. One večeri kad je Marshall otišao na Heathrow, Teddy je pošao za njime. A u zračnoj je luci fotografirao osobu koja je Marshalla slijedila... Teddy je čovjeka prepoznao. Dapače, poznavao ga je već neko vrijeme. Jedanput ga je čak i pratio... Vidjevši kako se Georgijina vrata otvaraju, Teddy je bacio pogled i spazio sportskoga, žilavog muškarca kako ulazi u kuću. Georgijin muž Harry Turner. Potom, nakon što je pričekao još nekoliko minuta, Teddy se odvezao, parkirao u sporednu ulicu i nazvao Marshalla na mobitel.

Zazvonilo je nekoliko puta prije nego što se Marshall javio.

"Imam fotografiju čovjeka koji te pratio po Londonu", počeo je bez ikakvog pozdrava. "Jesi li ti dobro?"

"Netko me sad prati", odgovorio je Marshall, očito uznemiren.

"Idi na javno mjesto, nemoj ostati sam na ulici", savjetovao mu je Teddy. "Drži se mnoštva, među ljudima." Pretpostavio je da Marshall žustro hoda, dah mu se ubrzavao. "Nikad nećeš pogoditi tko te pratio po Londonu."

"Vjerojatno isti onaj tko me i sad prati. Tko?"

"Dimitri Kapinski."

Marshall je prestao hodati. Ulica je bila pusta, uglačana od kišne oluje, i prazna. *Odveć prazna.* Zašavši u najbliži bar, naručio je pivo. Nelagodno je potom stao uz šank s leđima prema zidu, strijeljajući pogledom lica oko sebe. Nagla spoznaja da se boji stresla ga je poput groma.

"Jesi li me čuo?"

"Rekao si Dimitri Kapinski..." odgovorio je Marshall, a glava mu se brzo bistrila. "*Nikolajev brat?*"

"Glavom i bradom."

Marshall je spustio glas. "Zašto bi *on* bio ikako upleten u ovo?"

"Pogotovo s obzirom na to da mu je brat ubijen", rekao je Teddy smireno. "Možda su radili skupa?"

"Ne", odgovorio je Marshall, "ne on. Nije on bio taj tip. Ne bi naštetio mom ocu."

"Nikad ne znaš tko je taj tip, a tko nije. Ljudi promijene svoj tip kad se nadu pod pritiskom." Teddy je u pozadini čuo zvukove krcatog amsterdamskog bata. "Jesu li pisma kod tebe?" "Nisu", odvratio je Marshall sa željom da doda - *samo u mojoj glavi.* Znao je da ne treba pisma nositi uza sebe jer je svaku riječ pohranio u pamćenje. Prava će pisma ostati u banci, na sigurnome, gdje nitko osim njega ne može do njih. A što se ključa tiče, Marshall ga je stavio u omotnicu i naslovio je na galeriju Zeigler, London.

"Provaljeno je u galeriju u Ulici Dover -"

"Još jednu?"

Teddy je uzdahnuo. "Opljačkana je i Lillian Kauffman. Nazvala je policiju -"

"Jesi li razgovarao s njom?"

"Da, nije im rekla ništa o pismima. Rekla je samo da je opljačkana. A onda me pitala gdje si ti.

Rekla je da bih ti trebao pomoći zato što si bi ti bio kilav junak."

"To je u njezinu stilu", odgovorio je Marshall proučavajući ljude oko sebe. Odjedanput je spazio muškarca kako ga promatra sa suprotne strane bara i spustio piće. Muškarac ga je motrio postojano, ne trepćući, i Marshall je skrenuo pogled. Kad ga je vratio, muškarcu se pridružila žena pa su se počeli smijati. Bože, pomislio je, daj se smiri.

"Što sad?"

"Drži Georgiju na oku", rekao je Marshall odlučno. "Pripazi da joj se ništa ne dogodi, čuješ? Čuvaj je dok se ja ne vratim."

"Dobro je ona."

"Ne daj im da dođu do nje", rekao je napeto, prisjetivši se nasilne smrti svog oca i Nikolaja Kapinskog... "Nisam je smio umiješati u ovo -"

"Pobrinut ću se za nju", primirio ga je Teddy. "Vjeruj mi."

"Obećaj mi da ćeš paziti na nju?"

"Obećavam", odgovorio je Teddy. "Što ti sad namjeravaš?"

"Javit ću se -"

Teddy ga je brzo prekinuo. "Dok si još tu, danas sam vidio Tobar Mannersa. Prekinuo me dok sam razgovarao s Lillian - misli da su seljaci gluhi - ali bio je u panici i spominjao je pisma."

"Što je Lillian rekla?"

"Rekla mu je da odjebe i odraste." "Kako je to podnio?"

"Loše. Rekao joj je da bi to ozbiljnije shvatila da se pisma pojave. Onda ga je ona pitala je li zabrinut što će se dokazati da su slike koje se prodaju u New Yorku krivotvorene. Izgledao je kao da bi je najradije pljusnuo, ali znaš ti Lillian Kauffman. Samo se igrala onim svojim globusom od naušnice i kesila mu se. Rekla mu da bi to bila kazna za to što je prevario tvog oca."

"Isuse Bože, ona baš bubne i ostane živa!"

"Ma da, ali Tobar Manners je bio i te kako uzdrman, vidio sam. Dalje je rekla kako bi bio pravi blagoslov da se netko domogne pisama. Usluga umjetničkom svijetu, rekla je. I dodala da, ako ta pisma itko ima, onda je to Rufus Ariel." Teddy je zastao. "Tobar Manners izgledao je zaprepašteno, kao da mu to možda nije palo na pamet. A onda je natuknuo kako bi se netko mogao naći u velikoj nevolji da pisma pokuša zadržati. Čak i bez glave ostati."

"To je rekao?"

"To."

"A Lillian?"

"Rekla je da se veseli što će vidjeti kako raskrinkavaju dva lažna Rembrandta. I kako je to baš šteta, s obzirom na to da Tobar posreduje pri prodaji. Ali opet, tko pod drugim jamu kopa, sam pada u nju." Teddy se nasmijao. "Stalo joj je do tebe, rekla je, ako budeš imao problema s novcem, ona će ti pomoći. Mislim da je sve to skupa uzbuđuje, želi sudjelovati." Teddy je trenutak zastao, a onda nasumce izvalio. "Ideš u New York, je li tako?"

Sad je na Marshallu bio red da se iznenadi. "Zašto to misliš?"

"Zbog prodaje. Zato što, ako bi sad igdje trebao biti, onda je to New York..." odgovorio je Teddy. "Pokušat će te spriječiti, znaš to valjda?"

"Znam."

"Jesi li dorastao tomu?"

"Ma vruga jesam", odgovorio je Marshall iskreno.

"Svi će galeristi doći u New York na prodaju. Ondje će biti i oni koje tražiš. To bi mogao biti bilo tko od njih."

"Znam to."

"Kako ćeš onda doznati koji je?"

"Namamit ću ih da se odaju", odgovorio je Marshall smireno. "On - ili oni - morat će pokazati karte. Žele pisma, dakle, morat će mi ih pokušati oduzeti."

"A onda?"

"Ne znam."

"Kao što sam rekao - drži se mnoštva", upozorio ga je Teddy, čuvši da mobitelska veza počinje pucati. "Drži se mnoštva."

Isključivši mobitel, Marshall je izašao iz bara i krenuo preko mosta. Sunce je bilo visoko, ali slabo je grijalo, gola stabla odražavala su se dolje u kanalu. Zamišljen, uhvatio je sebe kako se prisjeća svog oca. Mnogo godina prije za vikend su otišli u Cotswolds, netom nakon što mu je umrla majka. Owen se sledio od tuge i nije znao kako bi postupao s malim dječakom, a Marshall je bio povučen. Pamćenje mu je zadrhtalo kad mu se vratio jedan prizor. Jedne su večeri otac i sin sjedili u luksuznoj blagovaonici skupog hotela i jeli večeru. Marshall u svojoj odori privatne škole, Owen u poslovnom odijelu. Razgovor im je bio neprirodan, Marshall je odbio pojesti svoju ribu, Owen se osjećao neugodno, njegov je šarm djelovao samo na konobaricu.

Dotočivši vino u čašu, Owen je napokon preko stola pogledao u sina.

"Mogli bismo sutra u šetnju."

Gotovo kao da to tog trenutka proživljava, Marshall je osjećao desertnu žličicu u ruci, metal hladan i težak...

Razmišljao je što bi rekao, što je uopće *mogao* reći, u želji da sljedeći dan nestane, jednostavno prođe bez mučne šetnje i isprekidane šutnje. Poželio je baciti žličicu na svog oca i pitati ga zašto se uopće trudi kad je bilo očito da ne želi biti ondje. U toj staromodnoj blagovaonici. Sa svojim ljutitim sinom.

"Marshalle, što kažeš?" bio je uporan Owen. "O tome da odemo u šetnju?"

Toga je trenutka ispustio žličicu. Gromki štropot kad je udarila u tanjur natjerao je Owena da poskoči, gosti oko njih okrenuli su se i zagledali, konobarica je pogledala s druge strane prostorije. A zatim je Marshall pogledao oca u lice i shvatio da nije *on* kriv za smrt njegove majke. Da je jednako izgubljen i jadan kao i dijete za koje se skrbio. Jednako duboko zgađen govedskim gulašem i pitom od jabuka i frivolnim razgovorom gostiju koji nisu slutili žalost što ga je raspinjala.

U tom se trenutku Marshall sažalio nad svojim ocem. "Volio bih u šetnju", rekao je naposljetku. "Šetnja bi bila dobra."

A između oca i sina rodila se neka svijest. Urotničko razumijevanje koje će morati nadoknaditi lagodno druženje... Vrijeme će ih promijeniti, smekšati. Vrijeme će Marshallu podariti sućut, a Owenu osjećaj ugone. Ali u onoj blagovaonici, one prašnjave ljetne večeri, oni su sklopili neki oblik

primirja.

I dalje zureći u blatnu vodu kanala, Marshall se nakon toga sjetio kako je našao očevo tijelo i nehotice se stresao. Nitko ne bi trebao tako umrijeti, pomislio je, a pogotovo ne Owen Zeigler. Dovoljno je strašno umrijeti u ratu, umrijeti od raka, od demencije, dovoljno je strašno kad te starost rastoči. Umrijeti da bi nešto zaštitio bila je druga stvar. Umrijeti zbog tuđe priče. Zbog povjerenja drugog čovjeka; to je bilo plemenito... I tako se, napokon, Marshall zbližio sa svojim ocem. Pisma njemu osobno nisu ništa značila, samo to da je Owen Zeigler za njih umro. A njegovom smrću postala su dragocjena.

Marshall je okrenuo glavu, zagledan u pješake što su prolazili mimo, pitajući se promatra li ga neki od njih. Je li neki od njih već provalio u njegov amsterdamski stan ili ga pratio u banku. Je li ga čovjek u banci - brat Nikolaja Kapinskog - vrebao. Začudo, Marshall je uhvatio sebe kako se smješka, toliko izvan svog elementa da ga je obuzela prolazna hrabrost mnogih očajnika. Nije imao stvarnu predodžbu o tome komu bi vjerovao. Vjerovao je Teddyju Jacku zato što je bio napadnut, zato što je bio blizak njegovu ocu, zato što je ponudio pomoć. I zato što je bio dovoljno jak da zaštiti Georgiju dok Marshalla nema... Grižnja savjesti ga je bockala poput igle po koži. Isuse, zašto joj je rekao? Zašto ju je doveo u opasnost? Od svih mogućih ljudi Georgia je bila jedina koju je trebao zaštititi... Utješivši se mišlju da Teddy bdije nad njom, Marshall se odjedanput našao pred stareinarskom tržnicom Waterlooplein, i prisjetio savjeta da se drži mnoštva. Zašavši u pretrpanu arenu, osjetio je tiskanje ljudi i zastao pokraj štanda na kojem su prodavali jeftine turističke suvenire. Pretvarajući se da je zainteresiran, podignuo je knjigu. Ispod je bila reprodukcija Rembrandtove *Noćne straže*.

"To hoćete kupiti?" upitala je krupna žena naginjući se prema njemu preko štanda, povisila je glas. "Englez ste, je li tako?"

"Kako ste znali?"

Nasmiješila se, dobroćudna u svojem rupcu. "Blijedi ste i razgledate turističke stvari."

Krajičkom oka Marshall je opazio muškarca kako ga pogledava i krenuo dalje, dok je žena dozivala za njim: "Ponudite mi cijenu! Englezima dam poseban popust!"

Spuštajući se prolazom između štandova, Marshall je osjetio miris voća pomiješan s cementnom kredastom suhoćom reproduciranih kipova. Muškarci praznog pogleda sjedili su na niskim stolicama iza svojih štandova, neki pušili, neki samo promatrali kupce kako prolaze. Iza trošnog štanda sa satovima tri su muškarca kartala, jedan je pušio tursku cigaretu, s reskim duhanom. Kamo god da je Marshall pogledao, činilo mu se da ljudi gledaju njega. Kad se okrenuo, uvijek kao da se netko gurao uz njega ili zalijetao u njega, pogledi su im se sretali s njegovim, lice im je izgledalo podlo. Odjedanput su se svi doimali sumnjivi, nepouzđani, opasni.

Sve tjeskobniji, Marshall je kupio kavu na obližnjem štandu i sjeo da je popije. Morao se svladati. Žena se zabila u njegovo sjedalo, a on odskočio prihvaćajući njezinu ispriku kad je nastavila dalje s dječjim kolicima. Osjećao se kao da ga osvjetljava neko usijano svjetlo, kao da je označen i svima vidljiv. Da svakog bode u oči. Oko njega su glasovi i koraci sablasno odjekivali, dižući se prema visokom staklenom krovu tržnice.

Zašto ga je Dimitri Kapinski pratio?, pomislio je Marshall otpijajući svoj napitak. Zašto njega?... A onda se sjetio što je Teddy Jack rekao o njemu.

"Nije bio baš sav svoj. Dok je napunio dvadeset i koju, Dimitri je odslužio zatvorsku kaznu i bio u braku. A onda je pobjegao u London, nakratko radio ondje, preprodajući drogu. Postao je i poprilično nasilan..."

Ali zašto se on upleo?... Marshallov je pogled odlutao prema sredovječnom muškarcu koji je sjedio za njegov stol. Muškarac je kimnuo Marshallu, a zatim počeo čitati svoje večernje novine.

Je li Dimitri Kapinski radio sam? Ili je radio s još nekim? Imena su se u Marshallovoj glavi vrtjela poput ruleta: Tobar Manners, Rufus Ariel, Dimitri Kapinski, Bog zna tko...

"Šećer molim."

Marshall se zagledao u muškarca na drugoj strani stola. "Što?"

"Možete li mi dodati šećer?"

Kimnuvši, gurnuo ga je prema muškarcu, promatrajući ga znatiželjno. "Obratili ste mi se na engleskom. Kako znate da nisam Nizozemac?"

"Čuo sam da ste kavu naručili na engleskom", odgovorio je muškarac logično te pozornost usmjerio natrag na novine.

Marshall se osvrnuo. Osjetio je da mu prijete pogibija i obuzela ga je čudnovata lakomislenost.

"*Waar voon je?*" upitao je čovjeka promatrajući ga kako spušta ovine.

"*Plantage Middenlaan*", rekao je navodeći ime ulice gdje živi. Zatim je upitao, na engleskom: "Znate li gdje je to?"

"Da, već neko vrijeme živim u Amsterdamu", odgovorio je Marshall pitajući se promatra li ga muškarac ili je samo predahnuo da pročita novine. "*Hoe heet je?*"

"Gerrit Hoogstragten." Pružio je ruku, a Marshall ju je protresao. "A kako se vi zovete?"

"Marshall Zeigler."

Zakimao je, smješkajući se. "Izgledate... nervozno."

"Malo jesam."

"Jeste li u nevolji?"

"Otkud vam to pitanje?" "Izgledate kao da imate problema, a neprestano se osvrćete kao da očekujete da vas netko promatra. I očito sam vam ja zbog nečega sumnjiv. .. Traži li vas policija?"

"Ne."

Čovjek je spustio novine, netremice gledajući Marshalla.

"I ja sam radio u policiji, prije nego što sam otišao u mirovinu. Bio sam detektiv u amsterdamskoj policiji", rekao je pijuckajući svoj napitak. "Možda trebate pomoć?"

"Zašto bih?"

"Pa, nemojte se sad okretati, gospodine Zeigler, ali ondje je čovjek koji zuri u vas. Još otkad ste sjeli. Zapazio sam ga zato što ga ne zanimaju štandovi, samo vi."

Marshall se ukočio na svome mjestu. "Kako izgleda?"

"Tridesetak godina, glatko izbrijan, jako kratka kosa."

"Mislim da ga poznajem. Slijedi me već neko vrijeme."

"Meni se čini - dok gledam vas i gledam njega - da tu možda oštećena strana nije on?" rekao je Gerrit Hoogstragten pronicavo, ponovno se smješkajući kao da neobavezno razgovaraju o vremenu.

"Možda bih mogao pomoći?"

"Zašto biste se željeli uplesti?"

"Zašto ne? Znam procijeniti ljude, a ne sviđa mi se čovjek koji vas prati."

Marshall je ispio do kraja, zatim bacio pogled na svog sudruga. "Kako mi vi možete pomoći?"

"Ako se želite izvući s tržnice, samo mi recite kad, i uvjeren sam da mogu zadržati muškarca koji se čini silno zainteresiran za vas."

"Zašto biste to učinili?"

"Zašto ne bih? Gospodine Zeigler, nekim ljudima slobodno možete vjerovati, znate." Dokono se osvrnuo oko sebe, kao da ne radi ništa drugo doli razgovara i ubija vrijeme.

„Je li još ondje?"

"Jest."

Marshall je kimnuo. "Sad ću ustati i krenuti prema vratima -"

"Izvršno", odgovorio je Gerrit Hoogstragten, "ja ću se pobrinuti da ga spriječim."

Oprostivši se, Marshall je ustao sa svog mjesta. Zatim je, ne ogledajući se, krenuo prema najbližem izlazu na Waterlooplein. Kad je ustao od stola, muškarac je krenuo za njime, prošavši mimo Gerrita Hoogstragtena koji je smjesta ispružio nogu. Spotaknuvši se, muškarac je pao, a Hoogstragten mu je tobože pomagao da ustane, no zapravo ga je zavlacio.

"*Zorgig!Zorgig!*" rekao je pokušavajući otresti prašinu s muškarca dok se on koprcalo da se istragne.

"Nosi se!" odgovorio je, otrgnuvši se i potrčavši prema najbližem izlazu.

Ali Gerrit Hoogstragten je vidio kako je Marshall pošao prema istom izlazu, a zatim u posljednji trenutak skrenuo. Uhvaćen na krivoj nozi, njegov progonitelj je istrčao i zastao, mahnito se ogledajući po uzbibanoj ulici, svjestan da je svoj plijen izgubio iz vida.

Slažući neko oprano rublje, Georgia je pogledala na kuhinjski sat, a zatim se okrenula Harryju.

"Ne ideš u teretanu večeras?"

Kimnuo je podižući torbu. "Da, samo kasnim. Osim ako ti ne želiš da odem. Mogao bih ostati doma -"

"A ne, nosi se van!" zadirivala ga je. "Ja sam svoju večer isplanirala. Kad sve ovo završim, okupat ću se, a onda pogledati neki DVD."

"Koji?"

"Ljubavni film, u kojemu ima muškaraca i žena. Kako govore o svojim osjećajima", rekla je sarkastično. "Ne bi ti se svidio."

Poljubio ju je u obraz. "Zaključat ćeš vrata kad izađem, je li tako?"

Mahnuvši, promatrala je Harryja kako odlazi, a onda navukla zasun. Načas je razmišljala da ponovno pokuša dobiti Marshalla na mobitel, ali shvatila je da bi samo gubila vrijeme. Već će joj on javiti. Samo je morala pričekati. Zamišljena, završila je sa slaganjem rublja, zatim ga složila u ormar pokraj bojlera da se dokraja osuši i pošla u spavaću sobu. Razodjenuvši se, napunila je kadu, ali shvatila je da je previše nemirna za dugo kupanje, pa je koju minutu poslije izašla. Obrisavši se, Georgia je proučavala svoj odraz u zrcalu, a zatim četkom počela raščešljavati kosu, poskočivši kad je netko pozvonio na ulaznim vratima.

Ušavši u predvorje, viknula je: "Eto, Harry, da mi nisi rekao da zaključam vrata, mogao si i sam ući", rekla je, povukavši zasun, nasmiješena. Ali umjesto Harryja na vratima su bila dvojica policajaca.

Čvrsto ovivši ogrtač oko sebe, Georgia je pomislila na Marshalla i znala da su vijesti loše. "Što je bilo?"

"Nažalost -"

"Što?!"

"Vašeg je muža udario auto -"

"Harry!" rekla je izlazeći na ulazne stube. "Gdje je on?"

"U bolnici *Chelsea and Westminster* -"

"U koliko je teškom stanju?" Nastala je dulja stanka. "Recite mi! Koliko teškom?"

"Nije dobro, gospodo Turner", rekao je jedan od policajaca nježno, te uzeo Georgiju za ruku i uveo je natrag u kuću. "Ako se odjenete, odvest ćemo vas u bolnicu."

Dvadeset minuta poslije, kose još vlažne od kupke, Georgia je stajala na odjelu intenzivne njege promatrajući tijelo na bolničkom krevetu. Rekli su joj da je vozač pobjegao s mjesta nesreće te da je moguće da je Harry zadobio teške ozljede mozga. Trudeći se ostati smirena, pomislila je na dijete koje nosi i zamolila da razgovara s liječnikom. Nakon što ga je morala čekati još pola sata, rekao joj je da su izgledi njezina muža slabi - ali da neke nade ipak ima. Više će znati ujutro...

Ispreplevši šake, Georgia je promatrala Harryja. Morali su joj reći da je to on zato što mu se lice od oteklina udvostručilo, a nos mu je bio potpuno razmrskan. Čak su mu i šake bile izgrebene ondje gdje je udario u cestu, kažiprst na desnoj ruci bio je napola razrezan duž posteljice nokta. Bio je u nesvjestici, disao uz pomoć aparata.

"Jeste li dobro?" pitala je sestra.

"Trudna sam."

"O", odgovorila je ona, "možda ćemo vas morati pregledati."

"Tko je to učinio?" upitala je Georgia, prekinuvši je.

"Policija je rekla da je počinitelj pobjegao. Nažalost, ne znaju tko je bio vozač."

"Zašto je vama žao? On nije vaš muž", odgovorila je Georgia dok joj se glas gasio.

Ukočena, nastavila je sjediti pokraj kreveta. Nepovezani prizori pred njom lebdjeli su poput suhih moljaca. Harry kako ulazi u svojim tenisicama, packa blato po podu predvorja; djeca u školi kako se igraju u dvorištu i viču iz svega glasa; i Marshall u pivnici, kako govori o pismima o Rembrandtu...

"Moj je otac ubijen, Georgia. Umoren je. A njegovi ubojice nisu dobili ono "sto su tražili. Neće sad prestati tražiti pisma... Moram doznati tko mi je ubio oca i želim biti siguran da se neće dokopati pisama... Ima nekih poštenih ljudi koji ne bi mogli preživjeti krvoproliće. Pisma o Rembrandtu ne smiju dospjeti u pogrešne ruke."

Georgia se i te kako dobro sjećala što je ona na to rekla.

"Pomoći ću ti kako god mogu. Ali neću reći Harryju ništa od ovoga. Ne želim ga upletati..."

O, ali *bio* je on upleten, pomislila je, usta suhih poput baruta dok ga je gledala. Vozač je pobjegao s mjesta nesreće. Pobjegao s mjesta nesreće. Jadni Harry, koji nikad nikomu nije učinio ništa nažao. Jadni Harry, žrtva nečega za što čak nije znao. Niti bi ga za to bilo briga. Rembrandt. Umjetnost - to njezinu mužu nije značilo ništa. Zašto bi onda njemu nanijeli zlo? *Zašto?* Georgia je zastala, svjesna odgovora. Da upozore nju - i da je natjeraju da shvati kako je sad sama. Trudna, ranjiva, nezaštićena.

Na dodir po lijevome ramenu Georgia se nervozno okrenula. Visoki, dobro građeni muškarac gledao ju je odozgo, plameno riđe brade, ozbiljnog izraza lica.

"Ja sam -"

"Teddy Jack."

Kimnuo je. "Kako ste znali?"

"Lani mi je Owen poslao nekoliko fotografija s otvorenja neke izložbe u galeriji. Vidjela sam vas na jednoj."

"Ne postavljajte nikakva pitanja i nemojte raditi scenu, molim vas, ali morate poći sa mnom -"

"Vi se šalite! Neću ostaviti svog muža!"

"Morate ga ostaviti", odgovorio je Teddy stežući stisak oko njezina ramena. "U opasnosti ste, Georgia. Marshall me zamolio da pazim na vas. Ali nijednomu od nas nije palo na pamet da će se okomiti na vašeg muža."

"Neću ostaviti Harryja", rekla je, odlučno promatrajući priliku na krevetu. "Nikoga se ne bojim -"

"Trebali biste se bojati", odgovorio je Teddy i privukao stolicu uz njezinu pokraj Harryjeva kreveta. "Neće više ništa učiniti vašemu mužu, njega su samo željeli skloniti s puta..."

Iz njezina je grla dopro prigušeni, tjeskobni zvuk.

"... Izloženi ste, Georgia, morate poći sa mnom. Mogu vas zaštititi. Morate to učiniti, obećao sam Marshallu -"

Oči su joj se raširile. "*On zna za Harryja?*"

"Ne, nismo razgovarali od jutros. Ne znam ni gdje je Marshall."

"Zašto jednostavno ne preda ta vražja pisma!" planula je. "Ništa nije vrijedno ovoga."

"Georgia, pođite sa mnom", ustrajao je Teddy. "Moram se pobrinuti za vas. Odvest ću vas nekamo gdje ćete biti sigurni. Nekamo gdje vas mogu imati na oku dok se sve ovo ne završi -"

"Što sve?!" prosiktala je. "Dokad? Dok Harry ne umre?"

"Neće umrijeti. Oporavit će se."

"A što je s Marshallom?" upitala je, a iz očiju joj je sukljao plamen. "Što ako ga se dočepaju? Hoće li ga samo ozlijediti ili ubiti? Koliko je to već sada, Teddy? Znam za četiri smrti, a sad i Harryjeva nesreća -"

"Zato ih nećemo mi dodavati", odgovorio je neumoljivim glasom. "Pođite sa mnom -"

"Odjebi!"

"Pođite sa mnom!" zapovjedio joj je Teddy. "Mislite da će pomoći to što ste ovdje uz svog muža? Ne možete ostati ovdje i ne možete se vratiti kući. Ne možete biti sami. U opasnosti ste. Zar vam to nije jasno?" Izraz njegova lica bio je krut. "Prestanite se zafrkavati i pomognite sebi. Tako ćete pomoći i svima drugima."

Polagano, Georgia je ustala, navukla kaput, a sestra je prišla krevetu. "Jeste li dobro?" "Jesam, samo sam umorna... Htjela sam otići kući malo se odmoriti."

"Pametno", odgovorila je sestra. "Stanje vašeg muža je stabilno. Možete se malo opustiti."

"Hoće li ga zadržati na respiratoru?"

"Dok ne počne sam disati, da."

"*A počet će disati sam, je li tako?*" upitala je Georgia uzdrhtalim glasom.

"Da, hoće. Napreduje on, vjerujte mi. Oporavit će se. Pazit ćemo na njega. Vi se sad samo trebate pobrinuti za sebe." Osmjehnula se da je ohrabri. "I za dijete." Bacila je pogled prema Teddyju. "Jeste li vi rodbina?"

"Bratić", slagao je, a sestra se nasmiješila kad je spazila riđu bradu i kosu. "Pa naravno... Ista nijansa."

Nespretno, Georgia je petljala oko torbice i zakopčala kaput. "Vratit ću se sutra -"

"Fino", odgovorila je sestra veselo. "Ali najprije se malo odmorite, može? Neće vaš muž nikamo."

Teddy i Georgia u tišini su niza stražnje stube sišli u hodnik koji je vodio prema bolničkom parkiralištu. On je hodao brzo, Georgia suzdržano, nesigurna u to kamo je vodi.

"Zašto ne mogu ostati kod kuće?"

"Rekao sam vam, nije sigurno", odgovorio je Teddy prilazeći svom kombiju, pa ga je otključao. "Možete mi vjerovati, Georgia, stvarno možete. Obećao sam Marshallu da ću vas čuvati."

Kimnuvši, kliznula je na suvozačko sjedalo, odjedanput joj je bilo hladno. Željela se, iznad svega, vratiti kući. Napraviti nešto za jelo, a onda sjesti i pogledati DVD koji si je obećala. Željela

je vidjeti Harryja i slušati ga kako joj priča o teretima, hvali se utezima koje je podignuo, a ponajviše se željela sklupčati uz svog muža u krevetu da se osjeti toplo i sigurno. A ne da sjedi u nekom neudobnom kombiju, na hladnom, plastičnom sjedalu, nakon što je Harryja netom ostavila na Intenzivnoj.

Nakon što su kratko svratili da Georgia može spakirati torbu, Teddy se izveo iz Londona i krenuo prema Sussexu. U tišini Georgia je sjedila pokraj njega, zureći u svoj odraz u prozoru. Kako su kilometri promicali, pomislila je da bi mogla zadrijemati, a onda shvatila da vjerojatno nikad više neće drijemati. Dok se to ne završi.

"Kamo idemo?"

"Poznajete Samuela Hemmingsa?"

"Povjesničara umjetnosti?" upitala je iznenađeno. "Owena mentora?"

"Da, njega. Idemo u njegovu kuću. Ondje vas oboje mogu držati na oku", odgovorio je Teddy vozeći oprezno kad su prešli na neosvijetljene ceste. Kombi se cimao preko neravne površine, a onda se cesta opet izgledala pa su ušli u selo.

"Što je s Marshallom?" iznenada je zapitala. "Gdje je on?"

"Ne znam."

"Tko onda čuva njega?"

"Nitko - trenutačno", odgovorio je Teddy očito razdražen. "Vaš bivši muž teško otkriva svoje nakane. U tome je na oca."

"Bili ste bliski s Owenom, je li tako?"

Kimnuvši, Teddy nije pomaknuo pogled s ceste jer je počelo kišiti. "Bio je dobar poslodavac, a onda je postao prijatelj. I prije nego što to izgovorim, već si predbacujem zbog onog što mu se dogodilo."

"Niste vi krivi."

"Nisam", odsjekao je Teddy, skrenuo na kolni prilaz pa automobil uveo u garažu pokraj velikog imanja. Isključio je motor i pogledao je prema Georgiji. "Ovdje je čovjek imenom Greg Horner. Privremeno stanuje iznad garaže, ali preselit će se u kuću. Prostora bome ima dovoljno. Neugodno se ponaša, ali sposoban je i dovoljno krupan pa se nitko neće zaletjeti -"

"Mislite da će netko doći ovamo?" upitala je, ustrašena.

"Ne", slagao je, "ali da netko i dođe, to sam riješio. Nećete biti sami, a neće ni Samuel."

Pogled je uprla u njega, netremice. "Mislite da će doći po mene -"

"Ma ja samo -"

"Mislite da će doći po mene", ponovila je, uvukavši dah. "E pa, iskreno se nadam da ste majstor svog zanata, Teddy Jack, zato što nemam namjeru umrijeti. A ni Harry ni naše dijete. Dakle, da ste dobro pazili na mene, jasno? Svojski pazite na mene zato što uopće nisam tražila da me u ovo upletu." Ljutita, pljusnula je rukama po komandnoj ploči, a glas joj je zadrhtao. "Ovo nije moja bitka, kvragu!" Polagano je pogledala prema Teddyju i udahnula. "Želim opet imati svoju obitelj i svoj život. Dakle, pobrinite se da ih i *dobijem*, jeste me čuli?"

Kimnuo je, blago se osmjehujući. "Čuo sam."

"A možete naći i Marshalla", dodala je. "Nađite ga - prije nego što ga oni pronađu."

*Kaznionica,
Gouda, 1653.*

Zima je stigla rano ili se možda samo tako činilo... Novosti su pristigle, stražar me pozvao iz ćelije, pa smo zajedno hodnikom otišli prema ludnici. Kaznionica. Ludnica. Tako blizu da bi lako mogle biti jedno te isto. Noću se čuju zvukovi žena kako laju poput pasa. Neke plaču, neke oponašaju pohotno seksualno cmakanje usnama, neke gaču poput ludih pataka na sitnu pačad... Lude, tužne. Drukčije. A iste. Poput mene....

Bog nas je takve stvorio, na Svoju sliku i priliku.

Stražar me otpratio do upraviteljeve sobe u kojoj je bilo sve mekano poput unutrašnjosti crvendaćeva jaja, sve u žumančasto žutoj tkanini, s radnim stolom crnim poput garava lica. I sa zrcalom što te iskrivljivalo, u trbuhu tijelo divovski povećalo, a glavu i noge smanjilo na mravlje. Ili sam možda tako izgledala nakon godina ovdje... On je zurio u mene i rekao da imam posjetitelja, a ja sam pomislila da bi to mogao biti van Rijn. No kad su me uveli u malenu prostoriju za posjete, ondje je bio on.

Kažu da ševe pjevaju kad vide raj. Nimalo u to ne sumnjam.

Carel. Carel, moj sin... Stajao je ondje, sa šešikom u rukama, sad nije bio prašnjav. Stariji, gotovo naočit, smješkajući se kao da mu je to teško. Ali bio je tako dobar i zamolio me da sjednem. Zamolio me, poslije je i sam sjeo. Kao da sam došla radi portreta... Nije mi padalo na pamet što bih mogla reći, podvukla sam šake pod sebe kao budala, a njegova se glava nagnula u stranu zato što mislim da se sažalio nada mnom.

Rekao je kako zna da sam mu ja majka.

Usnice su mi toliko osušile da su popucale kad sam pokušala odgovoriti. Popucale su, a malo mi je krvi zasolilo jezik... Rekao je kako se van Rijn istina omaknila kad je bio pijan. Kad ga je vino omekšalo pa je govorio o prošlosti i o tome kako katkad nije mogao spavati zbog zla koje je počinio... Ništa nisam rekla, čekala sam, čekala, ništa nisam željela dodati dok ne doznam što je moj sin učinio. Ali kad je Carel ponovno progovorio, o Rembrandtu je govorio kao o svom učitelju, svom mentoru - ne o svom ocu.

I tako je istina bila tek napola porođena, napola rođena na zadak, uglavljena u moju zdjelicu, parajući mi utrobu dok nisam osjetila kako trudovi vremena negdje zapinju, na pola puta. Rekao je kako mu je žao što nije bio bolji prema meni, a ja sam mu rekla da nikad i nije bio ništa drugo nego dobar. Ne poput Gerrita Dona s lasičjim licem, ili nezgrapnog Jana Victorsa. A potom je glavu pognuo poput djeteta koje je zakasnilo na ispovijed, uvjereno da će mu predbacivati. Prošaptao je za slike, a ja sam mu rekla da znam. Polagano je kimnuo, kao da i trebam znati. Rekla sam mu kako se sjećam da ga je Rembrandt zvao svojim Majmunom, a on se osmjehnuo. Rembrandtov Majmun. Da, rekao je Carel, bilo mu je milo što ga tako zove. Nekoć.

Pssst... Vani lupaju vrata. Pisat ću kad opet sve utihne. Sad je tišina na mene pala poput oderane kože... Kad me Carel posjetio onog dana, rekao mi je kako će poduzeti sve da me puste. Bilo mu je stalo, vidjela sam mu to u očima, i tako bi slatko bilo umrijeti u tom trenutku...

Uzela sam ga za ruku. Da, uzela sam ga ruku.

Rembrandt je bio nemilosrdan, rekao je Carel, govoreći o onome što su mi učinili. Potom mi je rekao kako je njega natjerao da nastavi raditi. Da slika portrete za Rembrandta, koji bi ih

potpisao, zatim proslijedio svom posredniku Hendricku van Uylenburghu da ih proda. Čovjeku hladnoga, blagoga glasa, čiji je šešir plavetno crnilo oplahnjivalo poput svračjeg krila... Gomilamo bogatstvo kao carevi, rekao je Rembrandt Carelu, šuti. Šuti. Za pamti, ja sam te stvorio, ja te mogu i uništiti... Šuti.

Sve te šutnje. Sve te tišine što činjenice zatomljuju poput zastora oko stare postelje... Onda je Carel rekao kako je upoznao Rembrandtovu ljubavnicu, Hendrickje Stoffels, a meni se srce stisnuto na to ime.

Idi, otiđi, rekla sam svom sinu. Napusti Delft, Nizozemsku. Otputuj u inozemstvo, otputuj u drugu zemlju... Pogurnula bih ga da sam mogla. Izvela bih ga u dvorište i molila se da mu se leđa izviju, a krila široka poput katedrale vinu u zrak i odnesu ga iz Amsterdama.

Povedi svoju ženu, svoju djecu, poticala sam ga. Povedi ih i idi dok možeš. Dok još stigneš... Meni ništa ne duguješ.

Uhvatila sam ga za ruke i ljubila ih. Pustio me. Poljubila sam ga što me nazvao majkom i za majku me priznao.

Bježi, rekla sam mu, bježi...

Na satu kaznionice u Goudi odbilo je sedam, zaorivši mrtve, mjedene tonove u nizinu. Kad je otišao, osvrnuo se na ulazu i podignuo ruku prema meni. Prsti su mu se jedan trenutak ocrtali na zalazećem suncu, a izgledali su poput žbica ognjenog kola.

Nakon što se riješio Dimitrija Kapinskog, Marshall je zamaknuo kroz vrata napuštene trgovine. Na izlozima su bile reklame za Moskovski državni cirkus i Rijksmuseum, a ispod, sitnijim je slovima neki šaljivac napisao - *disleksija je konza, žišku?*... Ponovno bacivši pogled oko sebe, Marshall je izvadio mobitel i zastao, a zatim otipkao londonski broj. Bio je to broj koji je znao već godinama; privatni broj koji je rijetko tko izvan umjetničkog svijeta imao. Broj koji je Owen Zeigler nazvao nekoliko puta.

"Halo?" javio se glas, istodobno ljutit i svadljiv.

"Tobar Manners?"

"Tko je to?"

"Marshall Zeigler", odgovorio je uvjeren kako osjeća uvlačenje zraka s druge strane. "Prevario si mog oca, gade, i poduzet ću sve da te unišrim."

"Ma slušaj -"

Zastavši, Marshall je osjećao bilo kako mu ruče u vratu. Zanemario je svaki oprez, pokušavajući ga navući na provokaciju. "Portreti koje prodaješ su krivotvoreni."

"Što?" prsnuo je Tobar, a zatim se pokušao uzbahatiti. "Čuj, Marshalle, možda sam loše postupio prema tvom ocu. Namjera nije bila -"

"Lažove smrdljivi!"

"No dobro, dobro", odgovorio je Tobar provlačeći slobodnu ruku kroz maslačke svoje kose. "Prevario sam ga. Dobro, ti dakle želiš istjerati pravdu, u redu, razumijem. Mogu ti platiti -" "Ne, ne možeš. Ne želim novac."

"Što onda želiš!"

"Želim te vidjeti osramoćenoga i bez imalo novca, eto što želim. A raspoložem sredstvima da to i učinim."

"Imaš pisma o Rembrandtu?" upitao je Tobar, gotovo pa šaptom. "*Ona postoje?*"

"I te kako."

"Slušaj, Marshalle -"

"Ne, Tobare, *ti* slušaj. Imam pisma i imam dokaz da su Rembrandti koji će se prodavati u New Yorku krivotvoreni."

"Hoćeš li ih raskrinkati?" upitao je on slabašnim glasom. "Hoću reći, ako to kaniš napraviti, zašto već nisi?" Samopouzdanje mu je živnulo. "*Nemaš ih ti, inače bi već nešto učinio. Blefiraš, Marshalle. Pripazi malo s kime se zafrkavaš, ovo nije noć amatera.*"

"Nakon četiri ubojstva, ne, ovdje nema amatera", odgovorio je Marshall provocirajući ga. "S kime surađuješ?"

"Isuse Bože!" eksplodirao je Tobar. "Ti misliš da sam ja ubio te ljude? Tvog oca? Ostale? Jesi li ti poludio?" Srušio se u stolicu i olabavio ovratnik. "Nisam imao veze s tim ubojstvima."

Marshall mu je bio sklon povjerovati. Ali nikad zapravo i nije mislio da je Tobar Manners upleten u ubojstva, samo se nadao da će stari poznanik njegova oca pronijeti glas. Kad je rekao Mannersu da ima pisma, Marshall je znao da će se to Londonom raširiti u roku od nekoliko sati. A

time što mu je rekao da ima dokaze da su portreti krivotvoreni, u načelu je sebe pretvorio u mamac. Pravi će se ubojica, dakle, zasigurno okomiti na njega.

Njega i nikoga više.

"Gdje si ti?"

Marshall se nasmijao. "Ti si prvi kojemu bih se povjerio, kako da ne. Kladim se da bi me prodao onomu tko ponudi najviše a da ni okom ne bi trepnuo -"

"Žao mi je zbog tvog oca." "Ne znaš ti što znači žaliti", odgovorio je Marshall. "AH doznat ćeš, Tobare. Kad se tvojim portretima svi slatko nasmiju. Kad budeš sretan da za njih umjesto 40 milijuna funta dobiješ 150 tisuća -"

"Marshalle, smiri se, možemo se nekako dogovoriti."

"Je li? Znaš tko stoji iza svega ovoga?"

"Ne", rekao je iskreno. "Ali nas dvojica, ti i ja, mogli bismo se nagoditi... Ne moraš objaviti pisma, Marshalle. Mogao bi lijepo pustiti da prodaja prođe, a poslije možemo podijeliti dobit. Pomisli samo što bi sve mogao s tolikim novcem."

"Što bi ti sa svojom polovicom, Tobare?"

Tobar je udahnuo te prešao jezikom preko suhих usnica. "Mogao bih spasiti svoj posao -"

"Svaka čast na tom poslu ako ti treba dvadeset milijuna da ga spasiš", odgovorio je Marshall. "Moj je otac svoju galeriju mogao spasiti sa samo pola milijuna. Moj je otac svoj posao mogao spasiti normalnim prihodima od prodaje vlastitog Rembrandta. Ali ti si ga prevario. A sad ću ja prevariti tebe -"

"Marshalle, razmisli! Razmisli o tome što bi to značilo. Potopio bi tržište umjetnina -"

"To sam shvatio."

"Malo bi tko preživio. Zar to želiš? A što je s pismima, Marshalle? Dokazom da je Rembrandt imao izvanbračnog sina koji je za njega krivotvorio. Izađe li ta otrovna mala tajna na vidjelo, potkopat će jednog od najvećih slikara u povijesti."

"Nije me briga. Neka svijet vidi Rembrandta u pravom svjetlu", odsjekao je Marshall. "Briga tebe za njegov karakter, tebi je samo do novca koji njegova djela zarađuju. Čak i u jeku globalne recesije, s njime promašiti ne možeš. Ljudi uvijek mogu računati na to da će Rembrandt izvući tržište. On je zlato, platina, bankovni trezor. Dolar i funta mogu se srušiti, ali Rembrandt neće. Dok god ima Rembrandta na prodaji, dotle je bogatstvo nadomak ruke."

Uznemiren, Tobar je počeo paničariti. "Kako znaš da pisma nisu falsifikati?"

"Autentičnost im je potvrdio Stefan van der Helde. Sjećaš se njega? On je bio prva žrtva ubojstva. Pisma su prava jer je netko zbog njih ubio. Zbog falsifikata se ne ubija, Tobare. Ne stavlja se sve na kocku zbog podvale. Pisma o Rembrandtu postoje i mogu te upropastiti. I tebe i taj tvoj ustani posao -"

"Zašto mi to onda govoriš?" rekao je ubojitim tonom. "Zašto mi to govoriš, Zeigleru? Želiš osvetiti svog oca, dobro, to mi je jasno. Ali zašto mi još to govoriš? Istražuješ me, je li tako? Da vidiš jesam li ja *stvarno* upleten, da vidiš dokle ću ići da te ušutkam i domognem se pisama?" Zastao je zureći ispred sebe, svjestan da gleda vlastitu sudbinu i da ga ona užasava. "Želiš se nagoditi."

"Ne, ja od tebe želim samo jedno, Tobare. Ono što ti najbolje ide od ruke - želim da govoriš."

Tračaš, pobrineš se da svi doznaju kako su pisma kod mene."

"Ne očekuješ valjda da svima kažem i kako su slike što se prodaju krivotvorene?"

Marshall je slegnuo ramenima. "Nema toga komu ti ne bi zabio nož u leđa, Tobare, ali sebi jamu nećeš iskopati."

"Ne smiješ razotkriti falsifikate!"

"Da, smijem. A smijem - i *hoću* - uništiti tebe."

"Ali što ako te netko spriječi, Marshalle?" rekao je Tobar podlo. "Što ako netko tvoj trbuh napuni kamenjem? Prospe ti utrobu? Oslijepi te? Želiš li biti neki jebeni mučenik? E, pa samo izvoli. Ali ja bih dobro o tome razmislio... Možeš me mrziti, možda to i zaslužujem, ali mogu ti pomoći. Mogu te zaštititi, zajamčiti ti sigurnost. Mogu od tebe stvoriti i teškog bogataša budeš li šutio o prodaji. Čuj, zadrži ta jebena pisma, ako želiš. Možeš ih prodati poslije. Zaraditi bogatstvo kad sve opet krene nabolje. Ili ih možeš iskoristiti za cjenjkanje, pa tržište umjetnina držati u šaci -"

"Kao sad tebe?"

Ugrizavši se za usnicu, Tobar je s mukom zadržao mir. "Ja poznajem ovaj svijet."

"Ja ne. Ali znam što je pošteno -" "Isuse, ne misliš valjda da ovime odaješ počast svom ocu?! Ili misliš? ... Bože, sve mi se čini da misliš." Gorko se nasmijao. "Owen Zeigler nije bio baš junak kakvim ga ti smatraš. Bio je on vrlo lukav na svoj način."

"Živio je za umjetnički svijet -"

"Zato što je naučio povlačiti konce. Njegovi su trikovi uvijek bili dojmiljivi. Čak utoliko više zato što nitko nije sumnjao u razmjere njegove domišljatosti."

"Nemoj tako o mom ocu!"

"Nisi ga dobro poznao! Trebao si ocu posvetiti više vremena dok je Owen bio živ. Pokojnici - čak i oni koji to ne zaslužuju - olako postaju junaci." Glas mu je ogrubio. "Ne znaš ti u što se upuštaš. Misliš da držiš adut u rukama? Nema nikakvih aduta. Tu samo ruka ruku mije. Uslugu učinimo, uslugu vratimo. Kažemo dobru riječ u pravo uho i poneku činjenicu zaboravimo. Stavljamo alarme po izlozima i vratima galerija da negativci ne mogu ući, ali zapravo im ne damo da izađu. Gotovo svaka galerija u ovim ulicama za sobom ima povijest ispraznih obećanja i laži. Svi mi punimo svoje mješine - ne onom nekolicinom krupnih, pravih prodaja - nego slabim, bezvrijednim jestivom napuhanih umjetnika i precijenjenih škotskih dvoraca. Na svakog Modiglianija dođe stotine prokletih jezerskih krajolika u viktorijanskim okvirima, ulaštenih i prožvakanih za lakovjernike. Vermeer? Jedanput u životu, ako ti se posreći. Ali osrednjih mrzovoljnih nizozemskih interijera i jebelih fratarskih portreta na bacanje." Počeo se smijati za sebe, gotovo mrzovoljno. "Ljudi mrze galeriste zato što smo pompozni i napuhani. Vide kako nas je recesija poharala i misle da smo dobili što smo i zaslužili. Zašto? Zato što smo elitisti, a često i banalni. I bogati - i predmet zavisti. Ali, svoj kruh bome krvavo zaradimo. Ja sam trosku prodavao pod dvadesetčetirikaratno zlato, a imitaciju pod platinu. Da bi bio galerist, potrebna je posebna vještina - lažljivost je preduvjet. Krivotvorine? *Svi* smo mi jebene krivotvorine." Zastao je i ublažio ton. "Trebaš razmisliti o ovome razgovoru, Marshalle. Jako dobro razmisli. Imaš ovaj broj, nazovi me poslije kad razmisliš o onome što sam rekao. Razmisli o tome što bi mogao s velikim novcem. Onda ćemo razgovarati... Ali ako mi kažeš da se ne možemo pogoditi -"

"Ne možemo se pogoditi."

"Onda počni bježati, Marshalle Zeigleru. I ne zaustavljaj se."

Zbog nevidenog zanimanja medija, govorkalo se da lokaciju za dražbu Rembrandtovih portreta namjeravaju premjestiti, međutim, umjesto toga potvrđeno je da će to biti Muzej čovječanstva u New Yorku. Vodit će je vodeća aukcijska kuća, a očekivalo se da troškovi police osiguranja i zaštitarske službe dosegnu stotine tisuća; prednji stakleni zid predvorja osnažen je još jednim zidom od pojačanog stakla. Slike su držali na tajnome mjestu, a stići su trebale tek na dan dražbe. Pod policijskom pratnjom, jet su prodaju pretjerano razglasili, ne samo zato da bi prikupili novac nego i oživili zanimanje za urušeno tržište umjetnina.

Novinari iz cijelog svijeta došli su intervjuirati upravitelja Muzeja čovječanstva i Tobaru Mannersa, posrednika pri prodaji. Vlasnik Rembrandta trebao je ostati anonimn, premda, kao što je to Manners više puta isticao, historijat djela nikad nije bio upitan. Pred kamerama se doimao poput otresitoga, lukavog čovjeka, vještoga na riječima i neočekivano šarmantnoga, blještavoga poput krijesnice. Nitko tko ga gleda ili sluša ne bi naslutio paniku iznutra, vječno prisutan strah da svakog trenutka slike mogu raskrinkati kao falsifikate. I to s dokazima.

Tobaru je trebalo samo pola sata da odluči što će nakon što je završio razgovor s Marshallom. Čekao je u klimavoj nadi da bi mu se Marshall mogao ponovno javiti, ali kad je trideset minuta prošlo, Tobar je podignuo slušalicu i počeo nazivati suradnike. Nije rekao ništa o Rembrandtima čija se prodaja spremala u New Yorku. Nije spomenuo da su krivotvoreni. Ali i te kako se pobrinuo za to da svi s kojima je razgovarao doznaju kako pisma o Rembrandtu postoje. Da je teorija, koju je Owen Zeigler toliko dugo imao, uistinu dokazana. Rembrandt je imao izvanbračnog sina koji je za njega krivotvorio. Rembrandtov sin kojega je rodila Geertje Dircx. Majmun je napokon pušten iz kaveza.

U nekim je krugovima vijest dočekana s nevjericom, ali budući da je ta glasina u posljednje vrijeme brzo kolala, gotovo je zavladao olakšanje što je postojanost pisama napokon potvrđena. Zatim su, nakon prvotnog opterećenja, do svijesti doprle činjenice. Bez iznimke, svi su spoznali važnost i opasnost pisama. Leon Williams posjetio je Rufusa Ariela, Tobar Manners im se pridružio nešto poslije, a svi su bili čudnovato suzdržani. Ubojstvo Stefana van der Heldea rasvijetljeno je kad se doznalo da je on potvrdio autentičnost pisama. Ubojstvo Charlotte Gorday također je privuklo pozornost zato što je bila ljubavnica Owena Zeiglera. A kad je netko spomenuo ubojstvo Nikolaja Kapinskog u New Yorku, nitko više nije nimalo sumnjao da su sva ubojstva povezana. Svjedočila su o Owenu Zeigleru i njegovoj teoriji. Svjedočila su o kolegi, nekadašnjem prijatelju, koji je našao eksplozivni dokaz pa ga prosljedio.

Na toj su bombi sad sjedili svi - a detonator je bio u rukama njegova sina.

Odgurnuvši vrata galerije Rufusa Ariela, Lillian Kauffman ušetala je u ured u stražnjem dijelu. Na licu joj je bio ratoboran izraz.

"Kad ste mi *točno* imali namjeru reći?"

"Ti si već znala za pisma", rekao je Tobar osorno.

"Nisam znala da su kod Marshalla", slagala je, sjela na počivaljku i prekrižila svoje kratke noge. Šminka joj je bila besprijekorna u osam i petnaest ujutro, a glas neumoljiv dok je proučavala Tobaru. "Zašto si doveo Marshalla u opasnost razglasivši to? Nisi li već nanio dovoljno zla toj obitelji?"

"On mi je rekao da svima kažem -"

"Da su pisma kod njega?"

"Da."

"Ali zašto? Tako bi samo postao meta." "Nisam pitao zašto", odgovorio je Tobar odbojno. "Samo me zamolio da prosljedim poruku. Što sam poslušno i učinio."

Promatrala ga je dug trenutak, registriravši kameno lice i bezizražajan glas. Je li lagao? Teško je bilo reći, ali ako je Marshall sam sebi želio namjestiti zamku, zašto? Igrajući se jednom od naušnica, Lillian je pogledala trojicu muškaraca; svi su pokazivali različite emocije. Tobar Manners, nedokučiv; Rufus Ariel, ružičast i sablastan; Leon Williams na rubu panike, mršave dugačke noge pružio je ispred sebe, zguren u stolici, sa želucem bolnim od viška kiseline.

"Možda je želio izmamiti ubojice", sugerirala je promatrajući kako su se svi okrenuli prema njoj. "Pa, i uspio bi, zar ne?"

"Stvarno misliš da je ubojica jedan od nas?"

"Ne, Rufuse, mislim da ste to možda sva *trojica* vas", odgovorila je veselo. "Uostalom, ubojstva imaju temu, oponašaju Rembrandtove slike. Ako to nije umjetnički, ne znam što jest."

"*To nisam znao!*" promrmljao je Leon, uznemiren dok se osvrnuo prema ostalim muškarcima. "Tko je znao za to?"

"Govorkalo se", odgovorio je Rufus. "Prilikom posljednjeg ubojstva Nikolaj Kapinski je oslijepjen -"

Osjećajući gađenje, Leon je skrenuo pogled, a Lillian nastavila prethodnu misao.

"Šalila sam se, dakako, ali opet, sva trojica *zaista* imate veze. Mogli biste štošta ugovoriti, unajmiti nekog drugog da ubojstva počini umjesto vas. Ne gledaj me tako, Leone! Sjećam se da je tvoj djed bio u zatvoru zbog prijevare. Mogao je steći neke korisne veze u Wormwood Scrubsu -"

"To je teška laž!" profrfljao je Leon. "Bio je nedužan."

Podigavši obrve, Rufus se okrenuo prema Lillian, a na njegovu djetinjem licu ogledala se zloća. "Što je s tobom, Lillian? Sve mi se čini da bi ti mogla biti smrtonosna poput Medeje."

"Ali zašto?" odgovorila je ona. "Obožavala sam Owena i ne bih naštetila Marshallu. Uostalom, ja ne trgujem djelima nizozemskih umjetnika."

"Ne bi se to odrazilo samo na nizozemsku umjetnost, potreslo bi cijelo tržište. Svi bismo stradali." "Svi smo stekli bogatstvo, zar vi niste ništa uštedjeli?" odgovorila je Lillian, vidjevši kako su razmijenili poglede. "Ajoj, ništa niste stavili u čarapu za crne dane? Pa čak ni za sive, po svemu sudeći." Zvučala je razgaljeno. "Recesija se nama nikad neće dogoditi, je li?"

"Ne moraš zbog toga toliko likovati, kvragu", rekao je Tobar mrko, a Lillian je bila neumoljiva.

"Naravno, oni Rembrandti što ih prodaju... Ako se dokaže da su lažni -"

"Odjebi, Lillian."

Ustala je, razveseljena, i otišla, prešla na suprotnu stranu i počela hodati prema galeriji Zeigler, kad joj se učinilo da vidi kretanje iza prozora. Znatiželjna, zavirila je unutra, zatim zacimala kvaku. Nitko nije odgovorio, ali Lillian nije bila zadovoljna pa se, odgurnuvši stražnja ulazna vrata, stubama spustila u podrum. Zakucavši na podrumka vrata, pričekala je, a onda glasno zalupala po staklu; odjek je bio zapovjednički.

Trenutak poslije krupna prilika Teddyja Jacka pomolila se na vidiku kad je otvorio vrata.

Kimnuo je, pa se odmaknuo da ona ude.

"Upravo sam vidjela Tobaru Mannersa i njegovu legiju", počela je Lillian ulazeći u podrumski prostor.

Nosači su odavno otišli, krvava se mrlja na podu sasušila u sirovu terakotu, prozor je bio popravljen. Polagano se osvrnula, a pogled joj se zaustavio na velikoj odvodnoj cijevi za koju je bio vezan Owen Zeigler. Na dnu cijevi bile su policijska vrpca i strugotina piljevine.

"Što trebate, gospodo Kauffman?"

"Možda bih ja tebe trebala pitati što ti tu radiš, Teddy?"

Slegnuvši ramenima, naslonio se na radni pult te zapalio cigaretu. "Nisam izdržao da ne dođem."

"Neki kažu da se ubojica uvijek vraća na mjesto zločina."

"Znači, to ste vi bili, je li?" upitao je podižući obrve. "Znate, još mi se ovdje pričinja Owen. Čini mi se da čujem njegove korake iznad glave ili telefon kako zvoni gore u galeriji."

"Bio si mu vrlo drag." Teddy je kimnuo. "Znam."

"Oslanjao se na tebe", nastavila je. "Ne zanimaju me pojedinosti, Teddy, ali znam da si za Owena obavljao neke neuobičajene poslove..."

On nije ništa rekao.

"... znam da Owen nikad nije bio indiskretan i nepromišljen što se pouzdanika tiče. A nije ni njegov sin."

"Nije."

"Zašto bi onda Marshall Zeigler iznenada objavio - posredništvom morskog mu Tobaru Mannersa - da su pisma o Rembrandtu kod njega?" Uspravila se na stolcu, dok su joj noge jedva doticale pod. "To je kao kad te medvjed uzme na zub."

"Što?"

"Pa ako kampiraš s obitelji, a medvjed nasrne iz šume - ako si hrabar i želiš zaštititi svoje voljene - pozornost bi privukao na sebe. Onda bi se medvjed okomio na tebe, a ne na tvoju obitelj." Zastala je: „Je li Marshall to zato učinio?"

"Naravno da je to razlog", složio se Teddy. "Nemojte ovo nikomu ponoviti, ali muža njegove bivše žene sinoć je udario automobil, a vozač je pobjegao -"

"Je li on dobro?"

"Harry Turner će preživjeti. Ali ne znam u kakvom stanju... Georgiju sam sklonio nekamo na sigurno, zajedno sa Samuelom Hemmingsom."

"Zna li Marshall?"

"Ne", odgovorio je Teddy duboko uvlačeći dim. "Marshall me zamolio da pripazim na Georgiju, ali kad je Harry stradao, postalo je očito da je moram skriti i pobrinuti se da i Samuel bude na sigurnome. Netko je sad s njima." Netremice je promatrao Lillian. "Problem je u tome što ne znam gdje je Marshall. Nemam čak ni broj na koji bih ga nazvao. Neprestano mijenja telefone... Imate li vi neki broj?"

Odmahnula je glavom. "Nemam."

"Nije vam rekao kamo ide?"

"Ni natuknuo."

"Mislite da bi mogao otići u New York?"

"Možda... Na prodaju."

"Gospodo Kauffman", počeo je Teddy smireno, "trebao bih vas upozoriti da ne govorite previše naokolo. Trebali biste bolje paziti što govorite - i komu to kažete."

"Ne bojim se ja!" otrešla se. "Uostalom, tko bi još vjerovao staroj židovskoj ženski kakva sam ja?"

Ustao je pitajući se kako bi najspretnije uobličio ono što kani reći. "Trebali biste neko vrijeme napustiti svoju galeriju. Dok se sve ovo ne smiri."

"Sve ovo?"

"Znate što hoću reći."

"Ne, Teddy, ne znam. I ne idem nikamo. Ja u galeriji živim. To je moj dom - i nitko me neće strahom iz njega istjerati." Potapšala ga je po nadlancu. "Imam alarmni sustav koji bi spržio svakog tko izloge samo pipne. Alarmni gumb mi je spojen izravno s policijom -"

"A za oboje je potrebna struja."

Probljedjela je. "Što?"

"Netko bi mogao presjeći žice, gospodo Kauffman, i onda biste bili bespomoćni." Zurio je u nju, ne trepćući. "Znate za pisma, izloženi ste. Dajte da vas sklonim nekamo na sigurno."

Brzo se dočekala na noge. "Rade li pištolji na struju?"

"Što?"

"Da, nisam ni mislila... Imam pištolj, Teddy, i slučajno sam vrlo dobar strijelac. Moj me pokojni muž naučio kako da se obranim. Vjeruj mi, pucala bih dok bi rekao keks." Osmjehnula se, ruž joj se žario. "Neću bježati. Nikad ni od čega nisam pobjegla."

"Ne mogu vas ovdje čuvati -"

"*Ne treba mene čuvati!* Čuvaj Georgiju, čuvaj Samuela Hemmingsa, nesretnik je u kolicima. A uostalom, on zna sve o pismima. Bio je Owenov mentor -"

"Ali on ih nije sva vidio."

Njezine su se nacrtane obrve podignule. "*Nije?*"

"Ne, nikad nije vidio popis krivotvorina." "Kako znaš?" upitala je sumnjičavim tonom.

"Marshall mi je rekao", odgovorio je Teddy gaseći cigaretu. "Kazao je da Samuelu Hemmingsu prijete manja opasnost zato što nema sve informacije. Vidite, *stvarno* su u opasnosti samo oni koji znaju sve." Gledao ju je netremice. "Jeste li vi vidjeli pisma i popis?"

"Nisam!" Lillian se nasmijala, iskreno razveseljena. "Godinama sam o njima slušala, ali nikad ih nisam vidjela. Iskreno, nikad nisam mislila da zaista postoje." Kliznula je sa stolca i uputila se prema stražnjim vratima, a onda se okrenula. "Hvala ti što se brineš za mene, ali pomoć sad treba Marshallu."

I nakon toga je izašla, a Teddy Jack je promatrao kako odlazi, dok su joj koraci postupno utihnuli po ulici.

"Ne mogu ostati tu vječno!" odgovorila je Georgia zastajući pokraj kamina u radnoj sobi Samuela Hemmingsa. "Želim vidjeti Harryja."

"Nazovi opet bolnicu", odgovorio je on, "izvijestit će te. Znaš što je Teddy Jack rekao, moramo ostati ovdje."

Uzdahnuvši, okrenula se prema starcu i sklopila ruke, promatrajući ga za njegovim radnim stolom. Proteklih je tjedana prilično ostario, napad angine dokazivao je kolikom je naporu izložen. Ruke mu se nisu tresle ništa više nego inače, ali koža je izgledala zategnuto, plave žile bile su vidljive. Kao da očajnički nečim želi zaokupiti um, Samuel se posvetio radu, tipkajući marljivo na računalu, dok mu je pogled neprestano šetao od tipkovnice do vrta, pa natrag. Svjesna koliko mu situacija zacijelo teško pada, Georgia je nastojala obuzdati svoj nemir. Ali makar je bolnicu taj dan nazvala tri puta, i oni su je uvjerovali da se njezin muž stabilno oporavlja, nije mogla prikriti nelagodu.

Nasreću, Samuel Hemmings Georgiji nije bio stranac. Sreli su se na njezinu i Marshallovu vjenčanju, i nekoliko puta poslije toga u galeriji Zeigler. No pronicav, oštrouman povjesničar kojega je pamtila sad je izgledao kao da je okopnio, sasušio se u otpali list.

Prišavši stolu, stala je i gledala reprodukcije koje je Samuel posložio.

"Što je to?" "Ništa važno."

"Da čujem."

"Tako su žrtve bile ubijene."

Izvukla je stolicu i sjela. "Hoćete reći da je svako ubojstvo oponašalo Rembrandtovu sliku?"

Kimnuo je. "Nikolaj Kapinski bio je posljednji. Njemu su iskopane oči - *Osljepljivanje Samsona*." Samuel je zastao, skinuo naočale i okrenuo se prema njoj. "Ne bi uopće trebala razmišljati o ovome. Teddy je rekao da si trudna. Trebala bi se odmarati -"

"A kako mogu?" odgovorila je privlačeći sebi reprodukciju *Osljepljivanja Samsona*. "Smrt svake žrtve prikazuje sliku?"

Kimnuo je.

"Kako teatralno", rekla je, iako je ruke zaštitnički omotala oko tijela.

Dijete se nije micalo i ona se zapitala, tjeskobno, bi li trauma naudila zametku. Pokušavajući smiriti disanje, Georgia je shvatila da će, ako ubiju nju, umrijeti i dijete... Misli su joj odlutale natrag na Charlotte Gorday, zatim na Owena Zeiglera, te se naposljetku skrasile na uspomeni na ljeto prije šest godina... Tad je još bila u braku s Marshallom i posvađali su se - tema nije bila važna - a ona se okrenula i otišla. Prkoseći, izbivala je dulje od šest sati, svjesna da će se on zabrinuti i svjesna da ga kažnjava. Baš kao što je kaznila svoju majku kad je bila dijete, neželjeno i srdito na onom romantičnom odmoru koji je Eve isplanirala s Phi lipom Gordayem...

Zureći u svoj trbuh, Georgia je obećala sebi da se, ako preživi, nikad više ni od koga i ničeg neće okrenuti i otići. Zato što je u tome bilo toliko pasivnog nasilja. Toliko nijeme agresije. Mogla je ona sebe zavaravati pa reći da izbjegava sukob, ali kad je otišla, znala je da će misli voljenoga ispuniti jezovitom tjeskobom... Kad ovo završi, kad se ponovno vrati kući, kad Harry ozdravi, dijete se rodi. Kad ponovno ovlada životom, nikad neće ničemu okrenuti leđa i otići. Kad sve opet bude normalno...

Misli joj je omela buka izvana, pa je Georgia pogledala prema Samuel. "Gdje je Teddy Jack?"

Uzdahnuvši, Samuel je podignuo pogled sa svojih knjiga i pokazao prema vrtu.

"Sad je otišao, ali ovdje su Greg Horner i jedan od ljudi Teddyja Jacka."

Znatiželjna, Georgia se primaknula prozoru. Vidjela je Homera kako pere automobil, podvio je rukave. Sapunao je prednja svjetla, trljajući krpom preko njih odsječnim, kružnim kretnjama, dok je njegova sjena oponašala postupak. Malo dalje, na suprotnoj strani vrta, Georgia je krajičkom oka uhvatila drugog muškarca, nekog kojega prije nije vidjela, mlađega, kratko ošišanog. Pomno je motrio, osvrćući se oko sebe, kuću, vrt, čak i Homera. Upravo je njegova budnost bila detalj koji ju je zabrinuo.

"Tko je on?"

"Jedan od ljudi Teddyja Jacka."

"Sa sjevera?"

"Ne znam."

"Jeste li razgovarali s njime?"

Samuel je podignuo pogled. "Nisam, zašto bih? Jutros sam ga vidio prvi put."

Navukavši jaknu preko ramena, Georgia je izašla iz kuće, zaobišla garažu i zaputila se preko tratine. Kiša je ponovno bila pala, cipele su joj se brzo zamrljale, potpetice utonule u travnjak kad je prišla neznancu. Vidjevši je, on se uspravio, izvadio ruke iz džepova. Zaudarao je po cigaretama i bilo je u njemu nečeg poznatog što Georgia nije mogla precizno odrediti. Pogled koji je vidjela na tuđem licu, odjek neke druge osobe.

"Zdravo", rekla je samo, vidjevši njegovo iznenađenje kad joj je kimnuo u znak pozdrava. "Jeste li za šalicu čaja? Ili kave?"

Zastao je. Oči su mu bile vrlo blijede, koža kozičava po vratu. "Kave."

"Niste Englez", tekla je smješkajući se. "Odakle ste?"

"Trebali biste se vratiti unutra -"

"Trebam malo zraka", nasmijala se Georgia, "moram protegnuti noge. Dosadno je vječno samo sjediti." "Gospodin Jack je rekao da ne smijem razgovarati s vama."

"Stvarno? Baš bezveze", rekla je lepršavo. "Dakle, kakav to naglasak imate? Ruski?" nagnula je glavu u stranu zadirkujući ga. "U svom razredu imam dvoje ruske djece."

"Ne, nije ruski."

"Aha, samo zvučite ruski", rekla je. "Želite li kavu sa šećerom?"

Trepnuo je. "Dvije žličice, molim."

"Što?"

"Dvije žličice, ako vam nije teško", ponovio je.

"Poljski."

Pogledao je u njezino otvoreno, inteligentno lice i slegnuo ramenima. "Poljski, da."

"To sam i mislila. Naglasci mi inače idu", odgovorila je Georgia nehajno. "Donijet ću vam sad tu kavu."

Vraćajući se prema kući, zastala je pokraj Grega Homera i, pazeći da je drugi muškarac ne vidi, kucnula ga po ramenu. Svoju je izduljenu vilicu okrenuo prema njoj.

"Ha?"

"Onaj novi. Poznajete li ga?"

"Ma kakvi, nikad ga prije nisam vidio."

"Znate li kako se zove?"

"Ma kakvi, gospodin Jack je samo rekao da je tu da mi pomogne. Da pazim na vas i gospodina Hemmingsa."

"Znači, ništa ne znate o njemu?"

Greg Horner je ocijedio krpu koju je držao i počeo laštiti prednja svjetla automobila. "Ama baš ništa. A gospodin Jack je rekao da neka tako i ostane. Da taj zna biti čudan, pa da se držim podalje. Ali, rekao je, u gužvi je dobar." Zastao je i uspravio se. "Dosađuje li vam?"

"Ne. Samo me zanima, ništa drugo. Poljak je."

"Pa eto onda zašto."

"Što zašto?"

"Zašto je čudan", odgovorio je Greg Horner, okrenuo se natrag prema automobilu i počeo laštiti odbojnik. Zamišljena, Georgia se vratila u kuću. Malo poslije nazvala je bolnicu pa su joj rekli da je Harryjevo stanje stabilno, a onda je nazvala galeriju Zeigler, unatoč tomu što je znala da se nitko neće javiti. Neaktivnost joj nije odgovarala, njezin je nemir privremeno nestao samo kad je kasno popodne odrijemala. Ali san joj je omeo prizor muškarca kratke kose kako se penje kroz prozor spavaće sobe, pa se probudila, u znoju, zureći u nepoznati strop, dišući ubrzano. Samotna jeza počela je poprimati obličje u njezinu umu, neka tanana naznaka strave... Čula je muhu kako zuji u navučenim zastorima, premda im nije bila sezona, i šljunak kako krcka dok netko hoda prilazom. Dan je polagano noći raspremao postelju, a svjetlo blijedjelo, dok se ona s mukom ustala i izašla na odmorište.

U prizemlju je čula gospodu McKendrick u kuhinji i sjetila se kako je kuhala Marshallu. A onda joj je na pamet pala druga prigoda, kad je promatrala konobarice kako se muče da pripreme hranu u skućenoj kuhinji uz galerijski prostor. Bilo je to u noći vernisaža, a ona je došla s Marshallom, prije nego što se odselio u Amsterdam. Owen je bio ondje, razgovarao s kolekcionarom, a još se neki čudan čovječuljak vrzmao oko njega. Bio je majušan, s naočalama, u jednoj je ruci držao *vol-au-vent*, a u drugoj čašu.

Owenov računovođa... Sažalivši se na njega, Georgia je počela razgovor i doznala da se zove Nikolaj Kapinski, računovođa Owena Zeiglera iz Poljske. Bio je zlovoljan, razdražen, pripovijedao joj o slomu koji je doživio. I o tome kako je dobar Owen bio prema njemu. Čak joj je povjerio nešto o bratu koji je nestao... Još je jedan prizor zatreperio pred Georgijom - blijede oči muškarca vani, toliko slične drugom paru blijedih očiju. Nikolaja Kapinskog, Owenova računovođe iz Poljske.

Ubrzano dišući, prisjetila se nedavnog razgovora koji je vodila s Philipom Gordayem, i toga kako joj je rekao za smrt Kapinskoga. Za nasilno računovođino ubojstvo u New Yorku. Iznenada je Georgia znala tko je muškarac vani. Instinktivno je znala da je to brat Nikolaja Kapinskog... Ali što je on radio tu? Zašto je čuvao njih kad je njegov brat ubijen?

Iz sobe je dopro zvuk zvonjave njezina mobitela, a Georgia je utrčala i šcepala ga. "Halo?"

"Georgia, jesi li dobro?"

"Marshalle!" rekla je užurbano. "Harry je nastradao -"

"Znam, upravo sam razgovarao s Teddyjem. Rekao mi je kamo te odveo. Rekao je da si na sigurnome, hvala Bogu. Jesi li dobro?"

Stisnula je telefon. "Ma jesam. Ali Teddy Jack sad nije ovdje."

"Nije?"

"Ne. Greg Horner je ovdje, a Teddy je doveo još jednog čovjeka. Nekoga koga poznaje. Nekoga tko radi za njega."

Na vezi je nastala stanka, Marshallov glas je zazvučao tjeskobno.

"Što je?"

"Podsjeća me na nekoga. Nije li Nikolaj Kapinski imao brata koji je nestao?"

Marshall je osjetio kako mu se usnice suše. "Što s njime?"

"Jesu li ga ikad našli?"

"Teddy Jack ga je našao", odgovorio je Marshall jedva dišući. "Zove se Dimitri Kapinski. Osuđeni je kriminalac i do danas me slijedio. Ali zameo sam trag... Ne znam gdje je sad."

"Ja znam", ispalila je Georgia. "Ovdje je."

KNJIGA PETA

Ponovno - dok je na letu s Heathrowa do zračne luke Kennedy prelazio Atlantik - Marshall je nazivao na mobitel Teddyja Jacka. Odgovora nije bilo, a svaki je put ostavio istu poruku - *Nazovi me. Hitno.* Promijenivši položaj u avionskom sjedalu, Marshall je osjetio kako mu se oči suše od pomanjkanja sna, a želudac mu je bio prazan. Bio je gladan, ali nije mogao jesti zbog tjeskobnoga grča u utrobi. Isprva je pomišljao da nazove policiju, ali zatim se primirio dovoljno da zaključi kako se Georgia možda vara. Na kraju krajeva, po malo je čemu Dimitrija Kapinskog bez ikakve sumnje mogla identificirati kao Nikolajeva brata. A opet, znao je da njegova bivša žena nije naivna, njezina je intuicija bila nepogrešiva. Dakle, zapitao se Marshall, ako je to *bio* Dimitri Kapinski, zašto je sad čuvao Georgiju i Samuela Hemmingsa?

Odbivši ponuđeno piće, Marshall je zurio u tamu izvan zrakoplova. Da mu je samo doći do Teddyja Jacka, on bi objasnio, rekao mu da je riječ o zabuni. Na kraju, zar nije obećao da će paziti na Georgiju? *Ali je li lagao?*... Marshall je sklopio oči, buka zrakoplovnog motora odjekivala mu je u sljepoočnicama. Spavat će, malo će odspavati. Ništa nije mogao poduzeti lebdeći u zraku iznad oceana, ništa nije mogao poduzeti dok ne stigne u New York.

Naposljetku su mu vjeđe otežale, popraćene znojnim snom, na što se Marshall naglo probudio i zatražio bocu vode. Misli su mu bile raštrkane, nejasne. Spavaj, prisiljavao je sebe, spavaj i mutež će se razbistriti. Naći će se objašnjenje. Teddy Jack bio je Owenova desna ruka, na kraju krajeva. Njegov mu otac nikad ne bi pustio da se tako približi da nije smatrao kako mu može vjerovati. Osim ako nije prevario Owena Zeiglera...

Uspravivši se, Marshall je ponovno otipkao broj Teddyja Jacka i začuo poznatu poruku na sekretarici... Zažmirivši, s mukom je disao, prsa su mu se stegnula, koža zasjala od znoja kad je pomislio na Georgiju.

"Jeste li dobro, gospodine?" upitala je stjuardesa saginjući se prema njemu.

"Jesam, dobro sam", odgovorio je Marshall, "samo sam umoran, to je sve."

Suosjećajno je kimnula. "Želite li još jedan pokrivač? Noću postane hladnije."

"Koliko još do New Yorka?"

Pogledavši na sat, odgovorila je. "Još tri sata, gospodine. Jeste li sigurni da vam ništa ne treba?"

"Ne, ništa", rekao je, a zatim se zgurio na svom sjedalu i sklopio oči, dok mu je desna ruka počivala na džepu jakne u kojem su bila pisma.

San je stigao, zajedno s uspomjenama. O podrumu galerije Zeigler i prizoru Charlotte Gorday kako krvari. Nakon toga Nikolaj Kapinski, kako jurca naokolo, uspaničen, raspitujući se za svog brata. I Teddy Jack, nasmiješen, kako mu govori da su našli Dimitrija. Napokon su ga našli... Probudivši se, Marshall je promijenio položaj i ponovno se prisilio zaspati. Ovaj je put sanjao pisma i Geertje Dirx. Bila je vrlo mršava, iscrpljena, njezine su mu ruke dodavale listove papira.

Ovo je priča o meni...

Ponovno se probudivši Marshall je osjetio gnusnu mučninu glavobolje kako navire i zatražio tablete. Onda je iznova okrenuo broj Teddyja Jacka i ostavio još jednu poruku. Ovaj put, kad je zaspao, naglavce je upao u san toliko živopisan da je oživio prošlost. Dječaka koji je rasturio hrbat Owenove skupe knjige; klinca koji je u British Museum išao s Timothyjem Parker-Rossom; mladića koji je pružio ruku Georgiji i prvi je put poljubio. "Volim te", rekla je, a kosa joj je pala preko čela.

"No, hajde, reci i ti meni!" "Volim te", odgovorio je on, napravivši grimasu zato što se u vlastitoj sreći osjećao nezgrapno.

S naglim se trzajem Marshall stresao u posve budno stanje. Glavobolja mu je prošla dok je spavao pa se osjećao odmorno, a glava mu se razbistrila. Osvrnuvši se po ostalim putnicima u zrakoplovu, privezao je pojas za slijetanje i isključio mobilni telefon. Uskoro će moći nešto poduzeti. Pogledom je obuhvatio putnike. Nitko se nije doimao pretjerano zainteresiranim za njega tijekom leta, možda im je na Heathrowu izmaknuo. Možda će u New Yorku imati malo vremena prije nego što ga sustignu... Nestrpljiv, snagom volje prizivao je kraj putovanja, dok su mu pisma bila na srcu. Obris ranog njujorškog obzora kao da se stvorio niotkuda, vidljiv kroz oblake, gotovo pošaklavši trbuh zrakoplova kad su nadletjeli kopno.

Budući da je u New York stigao dan prije, Tobar Manners odsjeo je u hotelu *Four Seasons*. Tužio se na poslugu u sobi i vratio vodu zato što je ustajala. Njegovo su mrzovoljno ponašanje samo pogoršali apsurdni komunikacijski rituali na kojima je prodavatelj inzistirao. Nije s Tobarom htio razgovarati izravno, nego preko posrednika, mršava Amerikanca odjevena u usko odijelo. Takvim je ponašanjem Tobar uspio utvrditi da su dva Rembrandtova portreta još u skladištu i da će u Muzej čovječanstva biti dostavljena sutradan, pod pratnjom, dva sata prije predviđenog početka dražbe.

Ne uspjevši se opustiti, posjetio je muzej i provjerio osiguranje, naljutio zaposlenike i stekao nenaklonost ravnatelja. Ali na Tobarovo silno zadovoljstvo, podignuli su visoku pozornicu na kojoj će dva portreta biti izložena u svom punom sjaju, odakle će ih moći fotografirati i televizijski prenijeti svijetu. Pa, pomislio je Tobar, možda ne baš svijetu - recesija je izbljedila glamur kulturnih priredbi - ali umjetnički će svijet svakako pratiti svaki trenutak.

Iako je navaljivao na Rosellu da ga prati, Tobar se iznenadio što je pristala. A onda joj je, za vrijeme jedne od svojih noćnih ispovijedi, rekao za pisma o Rembrandtu i za popis krivotvorina. "Jesu li autentična?" upitala je, ni s čime ne odajući da je već znala za njihovo postojanje.

"O da", odgovorio je Tobar, "kod Marshalla Zeiglera su."

"Ali zacijelo će", zastala je jer joj je glas zakriještao, "netko pokušati spriječiti njihovo objavljivanje?"

"Marshall je glavu stavio na panj pa se ne treba čuditi ako mu je netko odsiječe", odgovorio je Tobar i ovio mršave noge oko dugačkih udova svoje žene. "Ja sam mu pokušao pomoći."

Jesi!"

"Jesam", inzistirao je, tonom malo pretjerano sladunjavim. "Ali on mi nije vjerovao."

"Zašto nije? Što si mu ponudio da ćeš učiniti?"

"Povući Rembrandtove portrete s dražbe - ako su na popisu krivotvorina." Znala je da laže, osjetila je to u mraku. Laž toliko golemu da je bila poput još jedne osobe u prostoriji.

"Što je Marshall na to rekao?"

"Da me želi uništiti", odgovorio je Tobar, sa stopalima uz njezina. "Spreman je protiv mene reći sve. Poduzeti sve da ja dospijem na zao glas. Marshall Zeigler je čak sposoban ustvrditi da su portreti lažni samo da me upropasti."

"Ali nitko mu ne bi povjerovao, je li tako?" upitala je Rosella savršeno mednim tonom. "Ako Marshall nema popis. A ako mu pisma oduzmu, ne bi imao *nikakvog* dokaza. Moć ima onaj kod kojega su dokumenti."

Zadovoljan, Tobar se osmjehnuo u tami, zatim ustao i napustio njezin krevet. Opuštajući se shvatio je da je njegova žena promijenila stranu. Potencijalno bogatstvo razblažilo je njezino gađenje nad muževim postupkom prema Owenu Zeigleru, a potencijalni imetak od nje je stvorio saveznika.

Odabravši najveću banku na Manhattanu, Marshall je ušao unutra i zatražio upravitelja. Dobio je zamjenika upravitelja, muškarca s krupnom crvenom mrljom na vratu. "Jeste li dobro?" Čovjek je slegnuo ramenima. "Osinji ubod, boli kao sam vrag."

Marshall se suosjećajno osmjehnuo. "Zovem se Zeigler i želio bih otvoriti račun u vašoj banci. Moram nešto i ostaviti ovdje. Želim unajmiti sef", objasnio je slijedeći zamjenika upravitelja u jedan od ureda otraga. Sjevši, Marshall se netremice zagledao u muškarca. "Također trebam fotokopirku."

"Fotokopirku?"

Marshall je pokazao na svoju torbu. "Prevoditelj sam. Moram napraviti neke kopije onog što radim, a onda ovu torbu želim ostaviti kod vas."

"Pa najprije bismo morali provjeriti njezin sadržaj -"

"Možete ga vi provjeriti, svakako. Unutra je samo prijenosno računalo", rekao je Marshall gurajući torbu preko stola. Zagledao se u oteklinu na muškarčevu vratu. "Trebate na to staviti malo leda."

"Što?"

"Na osinji ubod. I provjeriti jeste li izvadili žalac, od njega vas boli."

Čovjek se lako nasmiješio, trljajući vrat. "Kukac je samo uletio i ubo me. Nikoga drugoga, kao da je samo mene ciljao."

Zastavši, Marshall je zurio u muškarca, dok se budila stara uspomena. Njegov je otac razgovarao s njime, pripovijedao mu o razlici između pčela i osa.

... Pčele te upozore prije nego što napadnu, pruže ti priliku. Ali ose ne. One samo izaberu žrtvu i usmjere se da je ubiju. Čuvaj se osa, Marshalle, pčele će izumrijeti mnogo prije njih...

"Boravit ćete u New Yorku?"

Marshall je kimnuo. "Nakratko."

"Znači, došli ste radi posla?" upitao je zamjenik upravitelja i proslijedio Marshallu formular za potpis.

"Da, radi posla."

Proučio je potpisani dokument, a onda ispružio ruku. "Ako mi sad možete dati torbu -"

"Najprije moram napraviti fotokopije", rekao je Marshall žustro. "Moram ih danas poslati izdavačima. Vole da im faksiram ono što napravim." Slegnuo je ramenima. "Čovjek bi očekivao da ih jednostavno mogu poslati elektronički, ali oni su staromodni."

"Nema valjda mnogo toga za fotokopiranje?"

"Ne, nema mnogo."

"Trebate li pomoć?" upitao je zamjenik upravitelja pokazujući prema fotokopirki u kutu ureda.

"Ne, mogu sam", odgovorio je Marshall okrećući prekidač da uključi aparat. "Brzo ću."

Promatrajući čovjeka kako odlazi, Marshall je pogledao kroz venecijanere u uredu, a zatim izvadio pisma iz džepa jakne. Polagano, odvagnuo ih je u ruci i shvatio da mu je vrijeme isteklo. Više

nije imao izbora. Nešto je morao poduzeti, brzo.. Ako se Marshall nadao da će izmamiti očeva ubojicu, razočarao se. Tko god da je odgovoran za ubojstva, nema se namjeru pomoliti iz sjene. Neće biti nikakvog raspleta, nikakvog upozorenja. Nitko mu neće pristupiti i progovoriti - a zašto i bi?, upitao se Marshall na trenutak posramljen vlastitom naivnošću. Zar je *uistinu* očekivao da ubojica postupi kao razuman čovjek? I otkrije karte?

Neće biti nikakve rasprave. Četvero je ljudi već umrlo zbog pisama, nitko se neće ustručavati dodati Marshalla kao petog. Bio je važan samo dok ima dokumente. Kad mu njih oduzmu, slijedit će smrt... Zastao je, naglo svjestan ranjivosti svog položaja. Bio je sam. U nepoznatom gradu. Da se Marshall čak i uspije domoći njujorških ulica, ne bi daleko stigao. Nadao se da će izdržati do dražbe, ali činilo mu se da su izgledi za to slabi. Nikomu nije mogao vjerovati. Svi su bili sumnjivi, a on nije više imao kamo. Krivotvorene će Rembrandte sutra na dražbi prodati za pravo bogatstvo - ako ih on ne razotkrije. Skupa s pismima i s istinom o Rembrandtovu Majmunu.

Marshall je znao što mora. Ne što želi ili čemu se nada, nego što *mora* učiniti... Pomno je napravio dvije kopije svakog pisma i dvije kopije popisa. Svaki put kad bi netko prošao pokraj uredskih vrata, napeo bi se, očekujući da ude. Cijeli proces kao da je satima trajao, svaka bi topla kopija tugaljivo kliznula u plastični pladanj sa strane. Marshall je kopirana pisma pedantno ugurao u omotnicu, jedno po jedno, rukujući njima oprezno zato što je papir bio tako izlizan. Reproducirana, izgledala su drukčije. Nije to više bila sepijina nijansa izvornika, nego oštra bjelina, sirovost - bezvrijedna na jeftinom papiru.

Radio je brzo zato što je znao da ima malo vremena i da ga vjerojatno promatraju. Tkogod ga je slijedio, znao bi da su pisma kod njega i vrebao priliku za napad. To što je bio usred najveće banke na Manhattanu donekle ga je štitilo, ali Marshall je znao da ga je dosad služila sreća. Pisma će u banci biti sigurna, ali on će morati otići... Ponovno prišavši prozoru, Marshall je pogledao kroz žaluzine, a pogled mu je pao na dvojicu muškaraca u predvorju. Upadali su u oči, a dok ih je Marshall promatrao, pitali su nešto jednu od službenica.

Žena se okrenula i pokazala prema stražnjem dijelu banke. Prema uredu u kojem je bio Marshall... Skupivši kopije, Marshall je izvadio dvije omotnice, stavio identične kopije pisama u svaku i adresirao ih. Jednu *New York Timesu*, a drugu *Timesu* u Londonu. Nije imao vremena napisati poruku, samo je zalijepio omotnice i obje ih gurnuo pod ruku. Potom, u žurbi, Marshall je uključio svoje prijenosno računalo. Otvorivši elektroničku poruku, učitao je kopiju pisama koju je prije napravio, zatim upisao adresu urednika *New York Timesa* i počeo pisati.

Pisma su autentična i dokazuju da su Rembrandtove slike što će se na prodaji pojaviti na sutrašnjoj dražbi lažne.

Zatim je stisnuo ŠALJI i promatrao. Postupak je počeo, a onda stao... Iznenaden, Marshall se zagledao u ekran baš u trenutku kad je netko pokucao na vrata.

"Tko je?"

"Gospodine Zeigler, upravitelj je."

"Samo malo."

Vrata su se otvorila, muškarac je ušao. Ali nije to bio muškarac s osinjim ubodom, to je bio stariji čovjek, neugodan, nabusit.

"Moram vas požuriti, gospodine. Možemo li sad uzeti vašu torbu?" Marshall je pogledao ekran računala. Poruka je zastala na ŠALJI. "Moram obaviti samo još nešto -"

"Trebam nam prostorija, gospodine", nastavio je muškarac. "Drugi klijent. A i nestalo je struje -"

"Trebam samo još nekoliko minuta", preklinjao je Marshall te pogledao preko muškarčeva ramena u banku iza njega. Instinkti su mu se izoštrili i osjetio je opasnost. "Dajte mi još samo koju minutu."

"Žalim, gospodine, trebamo ured", odgovorio je upravitelj odlučno "Želite li predati svoju torbu ili ne?"

Poražen, Marshall je isključio prijenosno računalo a poruku nije uspio poslati. Zatim je računalo stavio u torbu i dodao je upravitelju.

"Hvala vam, gospodine", rekao je upravitelj pružajući Marshallu ključ njegova sefa. "Veselim se vašem ponovnom dolasku."

Sumnjajući da je ometen namjerno, Marshall je izašao iz ureda i krenuo prema predvorju, a onda je primijetio onu dvojicu muškaraca kako se okreću u njegovu smjeru i obojica ga promatraju. Ogleđao se, ali postojao je samo jedan izlaz, a da do njega dođe, motao je proći pokraj njih. Uhvaćen u klopku, Marshall je osjetio istinsku paniku. Da je bar uspio poslati elektroničku poruku, da je bar... Pošao je naprijed, a ona su ga dvojica promatrala, čekajući, a Marshallovi su se koraci usporili... Ponovno je pred sobom ugledao očevo tijelo i odlučio da nikomu neće olakšati posao. Umjesto toga osvrnuo se, zatim zamijetio mladog zamjenika upravitelja i zaputio se prema njemu. Ona dvojica, iznenađena, prešla su preko predvorja, a Marshall je zamjenika upravitelja uhvatio za ruku.

"Morate izvaditi osinji žalac", rekao je gurajući unatrag čovjeka koji se spoticao. "Gdje je toalet?"

"Otraga", rekao je uznemireni zamjenik, dok ga je Marshall napola vukao, a napola tiskao između službeničkih stolova, pa kroz dvokrilna vrata otraga u hodnik. Vani, na odmorištu, uhvatio je muškarčevu ruku i uručio mu dvije omotnice. Glas mu je bio napet, očajnički. "Pošaljite ova pisma. *Molim vas*, pošaljite ih umjesto mene." Marshall je tad potrčao i trenutak poslije dvokrilna su vrata odletjela u stranu, a ona dvojica muškaraca pihitala za njime prema podrumu niza stube s oznakom IZLAZ. Smeten, zamjenik upravitelja promatrao ih je kako prolaze, zatim oteturao, smeten, natrag u banku. Sjevši, zagledao se, osupnut, u pisma koja mu je Marshall dao. Zatim je uzdahnuo i ispustio ih u košaru za otpatke pokraj svog stola.

Zadihan, Marshall je utrčao u Central Park, a onda izvadio mobitel i otipkao broj.

"Pa gdje si ti, vrag te odnio!" zarežao je u telefon kad se Teddy Jack napokon javio.

Teddyja se to nije dojmilo. "Baš sam te htio nazvati. Gdje si ti -"

"To nije važno! Što je s Georgijom? Gade jedan, zašto si angažirao Dimitrija Kapinskog?" rekao je Marshall s gnjevom koji je tjerao strah u kosti. "Ako se mojoj ženi išta dogodi -"

"Tvojoj *bivšoj* ženi", odgovorio je Teddy zaustavljajući kombi uz rub ceste, a zatim je isključio motor. "Georgia je na sigurnome -"

"S Dimitrijem Kapinskim?"

"Tvoj bi otac shvatio -"

"Ja ne razumijem!" obrecnuo se Marshall. "Prosvijetli me."

"Neka ti prijatelji budu blizu, a neprijatelji još bliže", odgovorio je Teddy. "Dimitri *i jest* radio za nekog drugog. Ima li boljeg načina da ga pridobijemo na našu stranu od toga da ga mi zaposlimo?"

Osvrnuvši se, Marshall je pokušao smiriti disanje. Bio je ljepljiv, čelo mu se presijavalo od znoja.

"Ne vjerujem ti. Zapravo, ne vjerujem ti ništa što kažeš -"

"Sjećaš se da sam ti rekao kako sam Dimitrija Kapinskog odavno pronašao? Tvoj mi je otac rekao da to učinim, za Nikolaja."

"Pa?"

"Rekao sam ti za Dimitrija. Ali nisam ti rekao sve. Baraba je, da. Zna biti nasilan, da. I lopov je, istina. Ali najviše od svega pohlepan je i odan onomu tko mu najviše plaća."

"A koliko mu ti plaćaš?"

"Dovoljno da ga zadržimo na svojoj strani."

"A odakle ti novac?"

"Imam ja novca."

"Ne bi se reklo po tvom stanu", odgovorio je Marshall. "Novac ti mora davati netko drugi."

"Lillian Kauffman."

"Lillian?"

"Rekao sam ti, Marshalle, željela ti je pomoći", odgovorio je Teddy otresito. "Ona mi je dala novac. Ako želiš provjeriti, nazovi je, ona će jamčiti za mene."

Bacivši pogled oko sebe, Marshall je sjeo. Od banke je dotrčao u Central Park, dan je bio sunčan, a gužva poprilična kad je prošao kroz maleni pothodnik i izašao na otvoreni prostor s jezerom. Sjevši na klupu što se naslanjala na kameni zid, osigurao se da mu nitko ne može doći straga, a vidio je svakog tko mu prilazi. Oko njega su hodale žene s djecom, skupina školaraca udarala je loptu za američki nogomet.

"Ne vjerujem ti."

"Što ne vjeruješ?"

"Ništa od toga", rekao je Marshall. "Znam da me Dimitri Kapinski *stvarno* slijedio -"

"Da, ja sam ga za to angažirao."

Izbačen iz ravnoteže, Marshall je zastao. "Ti si ga angažirao?"

"Da, a ti si mu u Amsterdamu uspio pobjeći!" odgovorio je Teddy smijući se. "Rekao sam ti, Marshalle, meni možeš vjerovati. Želio sam da mi kaže gdje si i što radiš. Kad te izgubio, tekao sam mu da se vrati u Englesku i poslao ga da ode u Sussex. Čuj, ne radim ja ovo samo zbog tebe, nego zbog tvog oca. Da sam bolje pazio na Owena, možda bi još bio živ... Neću te iznevjeriti. A ni Georgiju."

Sumnjičav, Marshall ga je provocirao. "Ako je to istina, zašto si se onda pretvarao da si iznenađen kad si mi rekao da me Dimitri Kapinski slijedi?"

"Želio sam steći tvoje povjerenje", njegova se vjerodostojnost nije dala pokolebati. "Bio si zabrinut za Georgiju, Marshalle, morao sam te primiriti -"

"Za koga je on radio?"

"Što?"

"Dimitri Kapinski. Prije nego što si ga ti angažirao, za koga je radio?"

"Ne znam."

"To mi je teško za povjerovati", odgovorio je Marshall ogledajući se. "Ako ti to mene zavaravaš -"

"Zvučiš uznemireno, koji se to vrug događa?"

Poljuljan, Marshall je odmahnuo glavom. "Samo se ti brini za Georgiju, to je sve što tražim. A ako išta znaš, Teddy, ako znaš tko stoji iza svega ovoga, sad mi reci. Ako si to ti, reci mi."

"Nisam ja."

"Dogodi li se Georgiji što, *stvarno* ću te ubiti -"

"Ništa joj se neće dogoditi... Jesi li ti u New Yorku?"

"Zar ne znaš?" odgovorio je Marshall sarkastično te se naslonio na klupu.

"Što si učinio?"

"Ono što sam morao."

"Jesi li u opasnosti?" upitao je Teddy tjeskobno.

"Jesam, ali to više i nije toliko važno."

"Marshalle, vrati se u London."

"Mislim da me neće pustiti", odgovorio je jednostavno.

"Tko neće?"

"Pa *ne* ti, je li tako, Teddy?" upitao je Marshall zanemarujući pitanje. "Hoću reći, znam da nisi sve ovo mogao sam isplanirati, znam da je sve morao razraditi netko drugi. Ali *mogao* si provoditi naredbe. A moj bi ti otac vjerovao. Bio si mu saveznik, ne bi posumnjao u tebe." Doimao se oprezno. "Nisi ti valjda ubio mog oca?"

"Nisam." "Tko jest?"

"Ne znam", odgovorio je Teddy. "Gdje su pisma?"

"Pisma... Nisi ih pročitao, je li tako?"

"Nisam."

"Šteta, dirnula bi te."

"Gdje su?"

"Je li to bila Charlotte Gorday?" pitao je Marshall. "Je li *ona* izdala mog oca?"

"Nije."

"Nikolaj Kapinski?"

"Nije."

"To mora biti netko iz umjetničkog svijeta. Mota biti netko tko zna kako taj svijet diše i kakvu bi štetu pisma mogla nanijeti. Netko tko je profinjen, tko se razumije u umjetnost. Netko okrutan. Netko ambiciozan, netko tko se razumije u Rembrandta... Vuče li tu konce Samuel Hemmings?"

"Ne znam."

"Nagađaj."

"Ne znam", rekao je Teddy nepokolebanim tonom. "Gdje su pisma?"

"Ondje gdje im je i mjesto... Je li to netko koga poznajem?" nije se dao Marshall. "Lillian Kauffman? Mogla bi biti ona, dovoljno je pametna i zna sve što se u tom poslu događa."

"Ona ti nastoji pomoći -"

I opet ga je Marshall ignorirao. "To je morao biti netko komu je moj otac vjerovao..." Marshall se nagnuo naprijed, promatrajući staze. Zrakoplov je zasjekao nebo, dok su se školarci svadali na travi, a sjenke se izduljivale i sukale ispod Sunca u pokretu. "Mislim da iz ovog neću izvući živu glavu."

"Nemoj tako -"

"Lagao si mi."

"Svi lažu, Marshalle."

"Ne, ne svi."

"Iznenadio bi se. Čak i ljudi koje misliš da poznaješ, kojima misliš da možeš vjerovati - čak i oni katkad lažu." "Što bi to trebalo značiti?"

"Jesi li znao da je Georgijina majka bila ljubavnica Philipa Gordaya?"

Marshall se lecnuo.

"... I da je tvoja bivša žena i dalje u kontaktu s Philipom Gordayem? Razgovarala je s njime prije nekoliko dana", nastavio je Teddy. "*Nisi znao*, je li tako? Bio si oženjen njome, a nikad ti to nije spomenula. Pa se ja pitam zašto. Georgia je poznavala i Charlotte Gorday -"

"Ne vjerujem ti."

"Ne lažem", odgovorio je Teddy. "Kao što sam rekao, nitko nije onakav kakvim se doima. Tvoj je otac to i te kako dobro znao. A onda je to jednog dana zaboravio... I to ga je ubilo."

"Ne mogu sjediti ovdje skrštenih ruku ni minute više", rekla je Georgia nestrpljivo. "I zašto Marshall nije nazvao?"

Pogled je skrenula na Samuela. Bezvoljno je čačkao po sendviču koji mu je napravila gospoda McKendrick, izvlačeći zelenu salatu, pa je slažući uz rub tanjura. Ruke su mu se micale vrlo sporo, naočale kliznule niz nos. S naporom ih je gurnuo na vrh glave, a zatim opet počeo čupkati po sendviču.

"Ako ne volite salatu, zašto joj ne kažete?" tekla je Georgia primičući se Samuelu i sjedajući pokraj njega. "Mogu vam ja pripremiti nešto drugo."

"Bit će ovo dobro", rekao je. "Jesi li ti pojela svoj ručak?"

Kimnula je te pogledala kroz prozor. Dan je bio na izdisaju kad je navukla zastore i uključila svjetiljke u radnoj sobi. Prostoriju je ovijala neka ljepljivost, pokrov tjeskobe koji nije ublažio ni nedavni telefonski poziv Teddyja Jacka. Kad ga je Georgia ispitivala o Dimitriju Kapinskom, rekao joj je ono što je kazao Marshallu, uvjeravajući je da su i ona i Samuel u dobrim rukama.

"New York."

Samuel je spustio svoj sendvič. "Što?"

"Marshall je vjerojatno otišao onamo na prodaju. Koliko je ondje sati?"

Žmirkajući, s mukom se uspravio u kolicima, sretan što na nešto može usredotočiti um. "Okolo četiri popodne", rekao je naposljetku. "Misliš da je onamo otišao?" "Da, mislim."

"Poznaje li Marshall ikog u New Yorku?"

"Ne, ali ja poznajem", odgovorila je Georgia, "poznajem nekog komu bi se mogao obratiti za pomoć. Od Teddyja Jacka dobila sam Marshallov novi broj mobitela."

"Ali ne javlja se?"

"Ne", rekla je nestrpljivo.

"Pa ostavi poruku."

"Jesam, nekoliko puta", priznala je, "ali nije mi se javio."

Georgia se nadala da njezin bivši muž nije s njom stupio u kontakt zato što se ljuti. A ne zato što je ne može nazvati. Na kraju, savjet da se obrati ni manje ni više nego Philipu Gordayu Marshall bi doživio kao šok. I te kako je lako mogla zamisliti što bi mu prošlo glavom. Zašto mu to nikad prije nije spomenula? I je li znala za Charlotte Gorday?... Grickajući nokat postrance, Georgia je zurila u mobitel u svojoj ruci. Odavno je trebala nešto reći. Marshall je sad vjerojatno sumnjičav, pita se *zašto* je tajila taj odnos. Pogotovo s obzirom na Charlottinu povezanost s Owenom i njihove isprepletene smrti.

Nazovi me, kvragu... Snagom volje tjerala je mobitel da zazvoni, pitajući se zašto nikad nije Marshallu rekla da poznaje Gordaye. Ruku na srce, nije željela razmišljati o svojoj prošlosti ni o prošlosti svoje majke, a ta tema nikad nije iskrsnula - sve dok Marshall nije doznao za Charlotte... Georgia je znala da je tada trebala priznati, nakon što je situaciju sagledala iz Marshallove perspektive i shvatila da će se on sada pitati što li još skriva...

Mučena grižnjom savjesti pomislila je na Harryja i prisjetila se što su joj rekli u bolnici. Svoju je odsutnost Georgia objasnila rekavši da ima problema zbog trudnoće i kako su joj savjetovali da

miruje. Srce ju je boljelo od te laži... Ali barem se Harry oporavljao, skinuli su ga s aparata, disao je sam. Nije se dao... Pomislila je na svog muža i osjetila - sa silnim pokajanjem - samo djelomično olakšanje. Pa valjda joj je Harry trebao biti na prvome mjestu? Njezina glavna briga? A Marshall ga je ipak prisvojio. Nije bila svjesna kako, a okolnosti su oživjele njezine osjećaje prema prvomu mužu. Srdito, Georgia je pročeprkala po vatri, raspalila plamenove, a zatim se vratila do stola i ponovno sjela.

"Moram nešto učiniti... *Mi moramo nešto učiniti*"

Kao da se budi iz dugog popodnevnog sna, Samuel je trome misli natjerao da se pokrenu. Zapravo, privremeno je posrnuo, obeshrabren sablasnom smrću Nikolaja Kapinskog i u strahu za sebe. Georgijin dolazak njegove strahove nije ublažio, nego uvećao. Zašto ih je Teddy Jack zbio na kup? Da se pobrine za njih? Ili da dobije veću metu?... Posramio se svojih sumnji. Nije li Teddy Jack samo slijedio Marshallove upute? Štitio ljude do kojih mu je stalo?

Alternativa je bila previše strašna da bi o njoj razmišljao. Prepušten sam sebi, čovjek u kolicima, u napuštenoj kući... Pogledao je prema Georgiji, sjetio se da je trudna, i stresao se da se trgne.

"Što *možemo* mi učiniti?"

"Ne znam", odgovorila je, a onda ga upitala: "Kako je Owen došao do pisama o Rembrandtu?"

"Nikad mi nije htio reći. Često sam ga ispitivao, ali nikad to nisam uspio izvući iz njega." Laž je bila spretna, uvjerljiva.

Cupkajući manšetu džempera, Samuel je izbjegavao Georgijin pogled, a misli su mu kliznule natrag na ljetni dan 1973. Owen se zažario, usplamtjevši poput vatrometa, njegovu je uobičajenu ugladenost smijenilo mahnito, naelektrizirano uzbuđenje. Samuel je poznao taj pogled; tu navalu gotovo erotske pobjede, i osjetio kako mu je srce zatreperilo od zavisti. *Owen Zeigler imao je pisma o Rembrandtu*, a Samuelova je jedina utjeha bila spoznaja da ih njegov štićenik nikad neće zlorabiti. Suhih usta, Samuel je proučavao Owena i ugledao cijeli svoj život kako se pred njim propinje poput jeftinog ponija. Njegovo učenje, njegovo podučavanje, njegove teorije, sve će to izbljedjeli u usporedbi s blještavilom otkrića njegova učenika. Degradirat će ga u status drugoga, vječnog doktora Watsona umjetničkog svijeta. I utrobom mu se gorčina rasplazila poput zmije. Gorčina koje se sramio. Gorčina koju nikad nikomu neće priznati.

"Ne vjerujem", rekla je Georgia i uplela se u Samuelovo prisjećanje. "Owen je morao reći *nešto* o tome kako je došao do pisama."

"Meni nije ništa rekao... Možda je rekao Marshallu?" odgovorio je Samuel oprezno ispipavajući teren, pitajući se koliko je Marshall povjerio svojoj bivšoj ženi. I je li Georgiju želio zaštititi time što ju je držao u neznanju.

"Marshall je o pismima šutio kao riba", bila je kratka. "Zašto vam Owen nije htio reći kako ih se domogao?"

"*Ne znani!*" odgovorio je Samuel osorno, što je iznenadilo Georgiju. "Oprosti, ali još me pogađa spoznaja da mi Owen nije vjerovao."

Nije lagao, *zaista* ga je pogodila, ali Samuelu je bilo jasno zašto. Bio je odveć lakom, odveć ambiciozan da bi dijelio. Njegova kazna nije bila u tome što su ga preduhitrili u tom povijesnom otkriću, nego u tome što je Owen pokazao svoje pravo lice. Sve te godine Samuel je bio uvjeren da

Owena Zeiglera vodi zaručicu - obrađujući ga i stvarajući od njega sebi saveznika za starost - njegov ga je štitićenik slušao i povjeravao mu se. Puštao je Samuela da živi u uvjerenju kako mu duguje zahvalnost i čast; dug koji zapravo nije postojao. Samuel je odavno dobio zadovoljštinu za sve znanje koje je kao mentor posredovao. Za svoje mentorstvo i zapažanja dobio je nagradu. Owen Zeigler u cijelosti je otplatio dug i tomu pridodao kamate svog šarma.

Ali svoje potpuno povjerenje? Nikada.

Uzevši list papira i kemijsku olovku s držača na Samuelovu stolu, Georgia se okrenula prema starcu. "Djeci koju podučavam govorim da zapisuju, rade popise. Bilježe na papir."

"Što, na primjer?"

"Na primjer, ono što se događa", rekla je odrješito zapisujući imena žrtava i načine na koje su umrli. "Mogu li vidjeti reprodukcije slika?"

Kimnuvši, Samuel joj je dodao knjigu s prikazom Rembrandtova *Kamenovanja sv. Stjepana*. "Stefana van der Heldea prisilili su da proguta kamenje. Udarili su ga na muke."

"Što je s Owenom?"

Samuel je prelistao nekoliko stranica, zaustavio se na *Satu anatomije doktora Joana Deymana*. "Smrt Owena Zeiglera bila je preslik ovoga."

"O, sranje."

"Mislim da ne bi trebala to raditi s obzirom na svoje stanje -"

Georgia je polagano odmjerila Samuela. "Moram to gledati. Mogla bih završiti tako. Mogli bi me ubiti - *vas* bi mogli ubiti."

"Ja sam star."

"E pa ja nisam", odbrusila je. "Moram pokušati odgonetnuti. Pokažite mi druge slike."

Nevoljko, Samuel je nastavio. "Ovo je *Lukrecijino samoubojstvo* -"

"Charlotte Gorday?"

"Da", složio se Samuel, prelistavši još desetak stranica i zaustavivši se na *Osljepljivanju Samsona*. "Nikolaju Kapinskom iskopali su oči."

Užasnuta, Georgia je privukla knjigu pred sebe. Na Rembrandtovoju slici svladanoga su Samsona prikovali za zemlju, dok je Dalila slavodobitno otrčala s njegovom ošišanom kosom. Ali to nije bilo sve. Nisu Samsona samo svladali, jedan od njegovih napadača zario mu je metalni šiljak u oko, jabučica se rasprsnula unutra, a krv šiknula iz rane.

"Ljudi su sliku smatrali melodramatičnom -"

"Pogotovo Samson", dovršila je Georgia sarkastično.

"Poslije ovog rada Rembrandt je razblažio svoje slikarske motive. Više nikad nije bio tako krvav."

Zapisujući i dalje, Georgia je bacila pogled na nijemi mobitel, a zatim se okrenula natrag Samuelu.

"Znamo da je ubojica - ili više njih - oponašao Rembrandtove slike."

"Da."

"Zašto?"

"Da nam pokaže da su povezane?"

"Dobro, to bi imalo smisla", složila se Georgia. "Ima li još koji razlog? Hoću reći, prate li kronološki redosljed?"

"Ne... Ali to *jest* način na koji bi se ubojica razmetao svojim znanjem."

"Zašto bi to bilo važno?"

"Bilo bi važno nekome profinjenomu. Bilo bi važno nekome tko je želio posjedovati pisma. Nekome tko je mislio kako ima *pravo* na njih."

"Mislite da ih ubojica samo želi posjedovati?" "Možda, ili se ta osoba možda želi osjećati bliskom Rembrandtu." Samuel je zastao, njegova se letargija raspršila, a mozak vratio u kolosijek svoje intelektualne oštine. "Ubojica bi mogao poručivati da je shvaćao Rembrandta. Da mu je ubojstvima odavao počast. Tako polaskao slikaru. Ili možda vjeruje da može zaštititi Rembrandtov dobar glas ako se domogne pisama."

"Zaštititi ga?"

"Znaš što je pisalo u pismima", rekao je Samuel i odmah nastavio. "Da ih objave, Rembrandta ne bi smatrali dobrodušnim starim genijem, nego nekakvom pakosnom, osvetoljubivom, pohlepnom gnjidom. Da je slikara netko obožavao, to bi mu bilo neprihvatljivo."

"Nitko zbog toga ne bi ubio!"

"Netko poremećen možda bi."

Zamislivši se, Georgia je položila bradu na šake. "Ali da je to istina, ubojica je Owenu mogao samo ukrasti pisma. Ili se nekako nagoditi s njime."

"Da ih otkupi? Ne, Owen Zeigler nikad ne bi prodao pisma."

Podignula je obrve. "Nikada?"

Trenutak je prošao, Samuelu je trebalo malo da odgovori.

"Inače bih odgovorio ne. Ali Owena je hvatao očaj. Posao mu je propadao, prijatelji su mu okrenuli leđa. Očajan čovjek može povući neočekivane poteze." Zastao je, a potom to odbacio slijeganjem ramena. "Ne, čak ni u situaciji kojoj se našao, ne mislim da bi Owen prodao pisma. To što ih je posjedovao nije se moglo mjeriti ni sa čime."

Georgia je kimnula.

"Znači, sve se svodi na pohlepu - ubojičinu pohlepu. Pisma želi upotrijebiti da bi nadzirao tržište. Ako on - i samo on - zna koji su Rembrandti lažni, moći će ucjenjivati kolekcionare, čak i galerije. Nitko ne bi želio da im degradiraju njihove skupocjene Rembrandte."

Naglo živnuvši Samuel je odgurnuo kolica i prišao najdaljoj polici s knjigama. Nakon što je trenutak promatrao, spustio je uski svezak i dokotrljao se natrag za stol. Bila je to evidencija svih slika pripisanih Rembrandtu.

"Jesi li vidjela popis krivotvorina, Georgia?" "Nisam."

"Što ako su slike koje se poklapaju s ubojstvima na tome popisu? Što ako pripadaju među one slike koje je naslikao Rembrandtov Majmun?"

Njezine su se obrve podignule.

"Ali nitko nije vidio popis - osim Marshalla... O Isuse, stvarno se uvalio, je li?"

Glas joj se spustio kad je ustala i otišla u predvorje. Otipkavši ponovno broj mobitela svog bivšeg muža, odslušala je snimljenu poruku, a zatim počela govoriti.

Marshalle, Georgia je.

Čuj, znam da si se sigurno šokirao kad si doznao da poznajem Gordaye, ali objasnit ću zašto ti nisam rekla kad sam te vidjela. A dotad, Philip Gorday ti može pomoći. Ostavila sam ti njegove podatke u svojoj prošloj poruci. Čeka da mu se javiš. Odvjetnik je i ima brojne veze. Nazovi ga - Ne! Nemoj zvati, idi k njemu doma... Molim te, obrati mu se za pomoć. Ne možeš ovo sam.

Prekinuvši vezu, pogledala je na sat te izračunala da je u New Yorku pola jedanaest navečer. Marshall je bio sam, usred njemu nepoznatoga grada. A dražba će se održati u deset sljedećeg jutra. Morao je izdržati jedanaest sati. Preživjeti jedanaest sati... Te je noći svijet bio zlokoban.

Ne mogavši usnuti, Lillian Kauffman izašla je iz kreveta i otišla u mini kuhinju u stanu iznad galerije. Skuhavši kavu bez kofeina, prešla je u prednju sobu s pogledom na Ulicu Albemarle. Ne upalivši svjetlo, sjedila je na prozorskoj klupi i gledala van, a pogled je usmjerila u neosvijetljenu galeriju Zeigler. U tom je kraju živjela dovoljno dugo da je pamti otkad je ondje bila kavana, pa tijekom godina koje su slijedile, kad nitko nije želio preuzeti lokal. Glasine o duhu neke su otjerale, baš kao i previsoka najamnina, ali bilo joj je drago kad je vidjela da je uglađeni Owen Zeigler došao. I ostao.

Bili su drugovi po piću. Lillian je oduvijek mogla popiti, a Owen je bio stalan potrošač. Ako su slavili transakciju ili krupnu prodaju, otvorili bi bocu šampanjca, ako su tračali, poredali bi nekoliko butelja vina, pa pili, i razgovarali, do kasno u noć. Lillian je prva čula za Owenove bračne planove, a poprilično su *chardonnaya* strusili kad se rodio Marshall. Nakon što je Owenova žena poginula, Lillian je sjedila sa svojim starim prijateljem pa su zajedno pili vinjak. U velikim količinama. I ostali vrlo trijezni.

Bili su bliski onako kao što samo samotnjaci mogu biti. Otvoreni i srdačni, ali uvijek uzmičući, ne dopuštajući da ih išta dotakne. Lillian nije iznenadilo što Owen nije bio prirodno nadaren za očinstvo ni što je bio toliko opsjednut svojom teorijom o Rembrandtu. Lillian je, međutim, iznenadila Marshallova spremnost da preuzme očevo mučeništvo. Nije to očekivala i bilo joj je žao zbog toga. Voljela bi da je Marshall Zeigler oplakao oca, a zatim se vratio vlastitom životu u Nizozemskoj.

Lillian se činilo kako *nitko* nije očekivao da će Marshall biti tako uporan. Da će mu biti toliko stalo. Možda su mislili da će spoznati svoje granice, prihvatiti izdaju Tobara Mannersa i Owenovo ubojstvo. Nitko - a Lillian je razgovarala s mnogima - pogotovo nije predvidio Marshallov grozničavi, gotovo mesijski, žar. Od jogunastog djeteta koje je preziralo umjetnost preobratio se i našao smisao u očevoj smrti. Privlačan i pametan prevoditelj slonovskog pamćenja pretvorio se u posve neprepoznatljivog čovjeka. Pogled joj se vratio natrag na praznu galeriju Zeigler. O da, pomislila je Lillian, bilo je tu duhova. A neki su od njih bili živi. To se vidjelo po Marshallu Zeigleru.

Uvukavši se kroz vrata stambene zgrade na 42. ulici, Marshall je otesao kišu s kaputa i kimnuo vrataru. Bacivši pogled iza sebe, primijetio je muškaraca na suprotnoj strani ulice i upitao se je li to isti onaj koji mu je ispremetao hotelsku sobu. Nakon što je napustio Central Park, Marshall se vratio u hotel, a zatim otišao na svoj kat. Zastao je kad je izašao iz dizala i primijetio da su vrata na njegovoj sobi otvorena. Vani nije bilo kolica, nikakvog čistačkog pribora, nikakvog razloga da itko bude u njegovoj sobi - osim ako u nju nije provalio.

Nije se dulje zadržavao. Pritisnuvši gumb za prizemlje, Marshall se u posljednji trenutak izvukao iz dizala i požarnim stubama zaputio dolje. Do ulice su bila dvadeset dva kata, a Marshall je stigao do dna i potom se spustio još jedan kat u podrum, pa se našao u hotelskoj praonici. Nekoliko Azijaca dobacilo mu je nezainteresiran pogled dok se brzo kretao kroz paru, u smjeru zadimljenog obrisu uličnog ulaza. Kad je tamo stigao, Marshall se osvrnuo i primijetio da je počela kiša.

Potegnuvši kaput preko glave, istrčao je na ulicu, pozvao prvi žuti taksi koji je spazio i bacio se na stražnje sjedalo. Tek je tad preslušao poruke na mobitelu - i zatekao one Georgijine. Umornom i sumnjičavom, prvi mu je instinkt bio da ih zanemari, ali posljednja poruka - s objašnjenjem o Philipu Gordayu - prevagnula je. Morao je prebroditi cijelu njujoršku noć, a znao je da to neće moći sam.

Nije se mogao vratiti u hotel, nije čak mogao do svoje odjeće. Sve što je imao nosio je na sebi - a pisma u džepu.

Položivši glavu na naslon automobilske sjedala, Marshall je na trenutak sklopio oči, zatim ih ponovno otvorio kad je vidio da ga vozač promatra. Promijenivši položaj, pomaknuo se izvan njegova vidokruga i kroz orošeni prozor zagledao u kišnu noć. Pokušao se utješiti činjenicom da su, iako nije uspio poslati elektroničku poruku, kopije pisama sad bile na putu za *New York Times* i *Times* u Londonu. Sjetio se zamjenika upravitelja, s ugrizom kukca na vratu, i kako je osupnuto izgledao kad mu je Marshall tutnuo pisma u ruke. Osupnuto, da, ali poslušno. Marshall je bio uvjeren u to. Na kraju, zašto *ne* bi poslao pisma? Ujutro će ih *New York Times* objaviti, a dražba s Rembrandtima doživjet će havariju. Nitko neće kupiti krivotvorine, ne nakon što pisma i popis dokažu da su to kopije... Pokušao se osmjehnuti, podignuti samopouzdanje. Kad se vijest pročuje, rekao je Marshall sebi, bit će siguran. Onda ga se nitko neće usuditi taknuti.

Ali večeras je bio sam. I u opasnosti.

Utipkavši broj koji mu je dala Georgia, Marshall je začuo kako se uspostavlja telefonska veza.

Odgovor je slijedio nakon trećeg zvona. "Halo?"

"Philip Gorday? Ovdje..." Marshall je zastao pa žustro nastavio. "Vaš prijatelj iz Londona."

"*Marshall*", odgovorio je Philip "ovamo dolazi. Što prije možeš."

"Stižem."

"Ne zaustavljaj se ni zbog čega i ni zbog koga", nastavio je Philip. "Gdje si?"

"Upravo sam izašao iz 42. ulice."

"Dobro, ubrzo bi trebao stići. Pozvoni i pustit ću te unutra." Zastao je. "Nosiš li pisma sa sobom?"

"Ne."

"Gdje su?" Marshall je uhvatio taksistov pogled i promijenio temu. "Uskoro dolazim."

"Jesu li pisma na sigurnome?"

"Jesu."

"U banci?"

Marshall je stao u nelagodi. "Ne čujem te, veza puca -"

"Pitao sam gdje su pisma", ponovio je Philip podižući glas.

"Na sigurnome", bilo je sve što je Marshall htio reći, dok je njegovo nepovjerenje raslo.

"Možeš mi vjerovati."

"Često to čujem u posljednje vrijeme."

"Istina je", uvjeravao ga je Philip. "Moraš mi reći sve kako bih ti mogao pomoći."

"Gubim signal", slagao je Marshall. "Ako me čuješ, uskoro dolazim", rekao je i prekinuo vezu.

"Treba vam neki bolji."

Marshall je pogledao u taksista u retrovizor. "*Što?*"

"Rekao sam - treba vam bolji mobitel. Signal je ovdje inače dobar."

Zanemarivši komentar, Marshall je upitao: "Koliko još donde?"

"Ne dugo."

"Kada dođemo, parkirajte malo dalje od kuće, molim vas."

"Platite mi pa hoću", odgovorio je taksist i nastavio voziti.

Vozili su se još nekoliko minuta, a taksist se napokon zaustavio uz rubnik i uhvatio Marshallov pogled.

"Stigli smo."

Bojažljiv, Marshall je pogledao na ulicu, ali nije vidio nikakve automobile da ih slijede ni ljude u njima. Plativši taksistu, izašao je van, a zatim se sagnuo kod vozačeva prozora.

"Čekajte me."

Slegnuvši ramenima, taksist je ubacio mjenjač u položaj za parkiranje i ostavio motor u praznom hodu. Kiša je stala, ulične su svjetiljke u lokvama oslikavale uzorke izlivena nafte, a neka je žena šetala svog psa kad je Marshall protrčao pokraj nje, pa uz prednje stubište kuće u nizu. U žurbi, pozvonio je na ulaznim vratima i pričekao. Nitko nije otvorio. Uznemiren, Marshall je ponovno pozvonio. Pa onda još jedanput, više puta zabijajući prst u zvonice i pitajući se zašto ga Philip Gorday neće pustiti unutra.

Zatim je odjedanput čuo kako se automobil zaustavlja uz pločnik tek koji metar od njega. Uspaničen, Marshall je pozvonio posljednji put. Odgovora nije bilo. Onda se okrenuo i počeo trčati prema taksiju što ga je čekao. Ali baš kad je stigao do njega, vozač je ubacio u brzinu i odvezao se ostavljajući Marshalla na pločniku - da stoji pod uličnom svjetiljkom, oči u oči s ljudima koji su jurili za njime.

*Kaznionica,
Gouda, 1665.*

Zima je bila paklenska. Dijelovi kanala smrznuti su se, djeca se sklizala ispod mostova, trgovci palili vatre na ledu. Pod nogama nije bilo ničeg doli mliječne bjeline sve do ožujka, kad je zajužilo, a djevojčica se utopila; tijelo joj je odnijela nemilosrdna plima. Sjećam se toga. Rembrandt je rekao da nikad više neće biti tako hladno, ali prevario se... Hladno je ovdje, hladnije nego da te potope pod vodu, hladno u plućima, hladno u žilama oko srca.

Imam trideset devet godina, gotovo četrdeset. Dobre su to godine za ženu, ili drolju. Osudili su me na dvanaest godina zatvora, na njegov zahtjev, ali kad je moj sin došao i nazvao me majkom, mogli su me osuditi i na dvadeset životnih vjekova u paklu, ja bih ih otrpjela.

Rekla sam Carelu da ode, da napusti Rembrandta i njegovu pohlepu, pokupi svoj talent i obitelj i otputuje... Daleko od Amsterdama. I svog oca. Željela sam to reći, ali nisam. Nisam mogla...

Carel se vratio i drugi put, ali bio je drukčiji. Doimao se višim, zamišljen poput volova koje sam jednom vidjela kako ih vuku po ledu na klanje. Kao da su svoju sudbinu znali i prije nego što su ugledali nož. Prije nego što su osjetili kako im oštrica presijeca grkljan... Carel mi je rekao za njihovu svađu, Rembrandt me nazvao prostitutkom, pijanicom. Razbludnom, rekao je, a Carel ga je udario.

Zbog mene... Udario ga je zbog mene.

Neko su vrijeme njih dvojica prekinuli vezu, a onda je Carelu ponovno pristupio Rembrandtov posrednik. Donijevši isprike, obećanja lagana poput zraka, napuhana poput naplavljenog mjuhura... Carel mi je to rekao, rekao mi je da je pristao ponovno raditi za Rembrandta, te je radio cijelu zimu, proizvodeći slike. Potpisujući ih i izdajući pod Rembrandtove. Ali ne sve. Ne ovaj put.

Psst... Netko kuca na vanjska vrata, a pas laje onim kreštavim lavežom razmažene, uhranjene životinje... Carel je krivotvorio slike, pa nakon toga mnoge prodao za sebe, isključujući Rembrandta i njegova posrednika. Potegnuvši im nožem preko grkljana. A nisu ni znali da krvare... Carel mi je sve to ispričovijedao, a ja sam osjetila kako oštrica prelazi preko moga grla, kao što je zacijelo osjetio i vol, od šoka su me izdale noge...

Zaradio sam mnogo, rekao je... Dok je voda još bila smrznuta pod mostovima na kanalima, i dok se još jedna djevojčica preko sve tanjeg leda sklizala prema sivom obzoru i odjeku zvona za zornicu...

A on je toliko nalikovao na svoga oca da sam pružila ruku da ga dotaknem i uvjerim se da to nije van Rijn... I pohlepa je majmun. Pohlepa se prilijepi za svoje žrtve i natovari se na grbaču droljama i lopovima...

Ali on je vidio što mislim i šapnuo mi u uho:

"Novac je za tebe." Zatim je njegova ruka uzela moju i u dlan mi utisnula vrećicu s kovanicama, toliko tešku da me zapešće zaboljelo... "Novcem se izbavi odavde. Novcem plati slobodu..."

A onda je ušao stražar... Gurnula sam vrećicu s novcem u rukav. Stražar je rekao mom sinu da ode. Dok sam promatrah kroz prozor ćelije, Carel se udaljio, a potom okrenuo i ponovno podignuo

ruku. Ali ovaj su mu put prsti bili stisnuti, čvrsto, ukrućeni poput trupla...

Sad spuštam papir. Večeras ne mogu više pisati...

Mislim da mi je danas rođendan, prijatelji su došli sa slatkim kruhom i staklenkom sleđeva. Ja bih znala pripremiti bolje, ali zahvalila sam im. Proučavali su me s onim izrazom koji ti govori da si izgubila svoju ljepotu. Ovdje nemamo zrcala... Noću ležim na vreći novca, osjećam je na svom kuku i sanjam o slobodi. Imam sredstva da kupim vrata u zidu; izlaz odavde.

Neko vrijeme dovoljna je samo ta spoznaja...

Počinjem smišljati plan. Počinjem zamišljati kako opet živim. Počinjem se nadati... Sanjam da odem u Delft i posjetim sina. I znam da nikad neću, ali stajat ću na uglu nasuprot i promatrati njegovu kuću. Njegovu ženu, njegovu djecu... Osjećam kovanice kako mi se utiskuju u kuk i pomišljam na svog brata, svog nećaka, susjede koji su svjedočili protiv mene, stali na stranu Rembrandta i njegove Stoffelsice...

I nastavljam pisati. Zato što sad znam da će te riječi netko pročitati. Kad kupim ona vrata u zidu, svijet će me saslušati...

New York

"Isuse!" rekao je Philip Gorday, pograbivši Marshalla za ruku i uvukavši ga u predvorje kuće u nizu. "Zaključaj ih! Zaključaj vrata!"

Marshall je to i učinio, prtljajući rukom po zasunu, a zatim se okrenuo natrag prema svom spasiocu. Samo koju sekundu prije bio je uvjeren da je žrtva namještaljke; muškarci su krenuli prema njemu upravo u trenutku kad je Philip sišao niz prednje stube i uhvatio ga za ruku, pa su obojica utrčala u kuću. Zapuhan, Philip ga je uveo u dnevni boravak i obojici im natočio piće.

"Zašto nisi otvorio kad sam pozvonio?!" planuo je Marshall te ispio vinjak.

"Nisam čuo, bio sam u podrumu."

"Znao si da dolazim -"

"Žao mi je, žao mi je", odgovorio je Philip sjedajući, no istodobno je pokušavao primiriti vlastite živce. "Tako si brzo stigao -"

"Sljedeći ću put najprije otrčati krug oko četvrti", rekao je Marshall jetko, zatim se zavalio u kauč i ublažio ton. "Hvala ti što si me primio."

"Rekao sam Georgiji da te pošalje ovamo." Marshall nije ništa rekao, samo je čekao da Philip ponovno progovori. "Jesi li gladan?"

"Ne znam... Jesam. Da, jesam." Kimnuvši, Philip je ušao u kuhinju i za nekoliko se minuta vratio sa sendvičima. Pas je odmah ustao sa svog kreveta i došao muškarcima te sjeo između njih.

"Nemoj ga hraniti, debeo je", rekao je Philip s blagim osmijehom. "Trebao bih ga izvesti u šetnju -"

"Ja ne bih."

"Ne, možda ne večeras", složio se. "Tko su bili oni ljudi?"

"Pojma nemam."

"Jesu li re slijedili?"

"Cijeli dan. U banku, moj hotel. Jedanput sam im pobjegao, ali sustigli su me ovdje." Marshall je zastao te se zagledao u Philipa Gordaya. "Moja bivši žena nikad mi nije rekla da se vi poznajete."

"Bio sam ljubavnik njezine majke - s prekidima - dosta godina."

"Nikad to nije spomenula."

"Georgia je spretna u skrivanju tajni", odgovorio je Philip, "barem je kao dijete bila. Bila je ona i zlopamtilo - ali jaka osoba koju se isplati imati na svojoj strani. Tvrd orah. Nažalost, nikad nije bila na mojoj strani. Zapravo, sve do neki dan nisam je čuo niti vidio, već godinama. Georgia je sa mnom u kontakt stupila zato što je mislila da bih ti mogao pomoći."

"Kako?"

"Znam za pisma."

"Normalno, bio si u braku s Charlotte -"

"Nije mi rekla moja pokojna žena. Rekao mi je Nikolaj Kapinski", odgovorio je Philip promatrajući Marshallovo iznenađenje. "Charlotte i ja bili smo bliski, ali njezin je život imao intimnu dimenziju."

"Mog oca?"

Kimnuo je. "To je bilo sporazumno. Ja sam imao svoje žene, a ona je imala Owena Zeiglera."

"Jesi li ikad upoznao mog oca?"

"Nisam, razgovarao sam s njime telefonski nekoliko puta, ali ne, nisam ga upoznao... Ali kad si me ti nazvao, pomislio sam koliko slično zvučite. A bio si obziran kad je Charlotte umrla, i to je bilo nalik na Owena." Marshall je zurio u starijeg muškarca. "Svi ste vi tako sofisticirani, zar ne? Sa svojim ljubavnicima i ljubavnicama, svojim spletkama skrivenim ispod pomno održavanog ugleda. Moram priznati", rekao je ne ustručavajući se, "da je Georgia našla ljubavnika, ja bih ga poželio ubiti."

Iznenaden, Philip se netremice zagledao u Marshalla. *"Ti još voliš svoju bivšu ženu, je li tako?"*

"Ne."

"Priznaj! Vidim ti to po licu. Previše si se unio da bi bio ravnodušan. Zašto ste se vas dvoje razišli?"

Na trenutak je nastala stanka prije nego što je Marshall odgovorio. "Nismo mogli živjeti skupa. Ne znam zašto. Jednostavno nije išlo. Voljeli smo se, ali svakodnevni život... Nije išlo i gotovo."

"Da, znam kako je to", rekao je Philip kimajući. "Zna li Georgia što osjećaš prema njoj?"

"Udana je za drugoga i trudna. Prekasno je za nas... Dakle, da odgovorim na tvoje pitanje, ne, ne zna što osjećam."

"Kladim se u što god hoćeš da zna", rekao je Philip uzdišući. "Tvoj otac nije bio strastven -"

"Osim kad je riječ bila o njegovu poslu", odgovorio je Marshall pokušavajući odmjeriti njegovanog muškarca pred sobom.

Procijenio je da Philip Gorday ima oko pedeset pet godina. Nije bio osobito naočit, ali bio je samouvjeren i karizmatičan. Muškarac uz kojeg se žena mogla osjećati sigurno. Muškarac koji se doimao vrlo racionalno i očito imućno. Dovršivši sendvič, Marshall je ispraznio čašu i osjetio kako mu se bilo usporava, srce mu se primirilo dok je iznad kamina promatrao portret Charlotte Gorday.

"Vrlo joj je nalik."

"To je tvoj otac organizirao, on je odabrao slikara."

"Tko ga je platio?"

Philip se nasmiješio, zanemarivši pitanje. "Georgia me zamolila da te zastupam budeš li trebao odvjetnika -"

"Nisam ništa učinio. Zasad."

"Pomišljaš li na to da nešto učiniš?" "Volio bih objesiti smeće koje mi je ubilo oca", nije se ustručavao reći.

"Ali ne znaš tko je to."

"Ne, ne znam", rekao je Marshall zatim se ustao i zagledao u Charlottin portret. "Jesi li ti našao njezino tijelo?"

"Jesam."

"A našao si i Nikolaja Kapinskog?"

"Nisam", odgovorio je Philip i ponovno im ulio piće. "Otišao sam u njegov hotel razgovarati s

njime, ali već je bio mrtav kad sam stigao."

"Jesi li vidio njegovo truplo?"

"Jesam. Nažalost, jesam."

Marshall je nastavio zuriti u portret mrtve žene. "Nikolaj Kapinski bio je sitan čovjek, mekan, nejak. Pretpostavljam da nikomu ne bi bilo teško svladati ga. Ali ne bi tek tako mirovao dok ga osljepljuju." Okrenuo se Philipu sa zagonetnim izrazom lica. "U tome sigurno nije sudjelovao samo jedan čovjek."

"Možda su ga omamili -"

"Za to bi bio potreban plan. Ubojica bi morao čekati da droga počne djelovati... Ne, mislim da Nikolaj nije bio omamljen. Taj ubija nasilno. Ne žuri se, otegne to, nemilosrdan je, osvetoljubiv." Marshall je zastao. "A i poznavali su ga."

"Kako si to zaključio?"

"Pustili su ga unutra. Čak i Nikolaj, sam usred New Yorka, u strahu za svoj život, vjerovao je osobi koja mu je došla na vrata. To je morao biti netko koga su poznavali." Marshall se okrenuo Philipu Gordayu s provokacijom u smislu. "Jesi li to bio ti?"

"Ja?!" rekao je Philip i nasmijao se, no onda je shvatio da Marshall ozbiljno misli. "Nije valjda da to misliš?"

"Moj te otac poznavao - makar izdaleka - godinama. Ne bi razmišljao hoće li te pustiti. Mogao je biti iznenađen, znatiželjan, ali bojao se ne bi." Marshall je zastao promatrajući čvrstog muškarca ispred sebe. "A Nikolaj ti se obratio za pomoć. Pa kad si mu došao u hotel, bio bi oduševljen što te vidi. Zapravo bi osjetio olakšanje."

"Ti bi bio loš odvjetnik." "Zašto?"

"Nema motiva."

"Ali motiv *postoji*, zar ne?" nastavio je Marshall. "Najstariji motiv na svijetu - zavist. Možda si na mog oca bio ljut godinama. Mogao si ga ubiti samo zbog toga -"

"Nisam ljubomoran."

"Silno se trudiš to objasniti", nastavio je Marshall. "E pa, seksualni bijes bio bi jedan motiv. Dakako, drugi je motiv jednostavan - želio si pisma o Rembrandtu. Možda si zatražio od Charlotte da ti ih nabavi. Možda je ona odbila, a ti planuo. Možda se prepala nakon što je moj otac ubijen -"

"Pa dotrčala kući k meni?"

"Možda nije znala da si to ti *dok* nije došla kući", rekao je Marshall, bacivši na brzinu pogled po sobi da pronade najbliži izlaz. "Možda si je ubio prije nego što je ikomu stigla reći."

"A Nikolaj Kapinski?" upitao je Philip i poslužio se još jednim pićem. "Zašto bih njega ubio?"

"Zbog istog razloga zbog kojeg bi ubio Stefana van der Heldea. Da ga ušutkaš. Nikolaj ti se obratio s pitanjem imaš li pisma - pa si tako doznao da ih on nema. Ali na sve se strane razbrbljao kako zna nekoga tko bi ih želio. Možda i kupio. A to nisi mogao dopustiti, je li tako? *Ti* si želio pisma -"

"Ali ja nemam pisma", odgovorio je Philip staloženo. "Odvjetnik sam, a ne galerist."

"Istina, ali profinjen si čovjek, a i pohlepan. Pismima bi mogao zgrnuti bogatstvo *i* istodobno se osvetiti ženinu ljubavniku. Znam da te umjetnički svijet odavno zanima. Poznaješ Lillian Kauffman -"

"A, Lillian... Je li ona čula tu tvoju suludu teoriju?"

"Nije", priznao je Marshall. "Nisam ni pomislio da si to ti sve do prije koji trenutak. A onda se sve posložilo. Činjenica da si poznavao Lillian. Da je Georgia poznavala tebe - i tvoju ženu. Činjenica da je u prošlosti bila povezana s tobom. To me kopkalo. Previše je tu slučajnosti."

"Ne misliš valjda da ti tvoja bivša žena želi nauditi?" "Ne, ne Georgia", rekao je Marshall primičući se još malo vratima. "Ali mislim da si je izmanipulirao, kao što si manipulirao svima, već dugo. Kad sam stigao, nisi vrata otvorio odmah, želio si me natjerati da se preznojim, da pomislim kako će me se oni ljudi domoći prije nego ti. To si učinio kako bih se pouzdao u tebe. Bezuvjetno ti povjerovao. Na kraju, tko *ne* bi imao povjerenja u onoga tko ga štiti?"

"To su gluposti -"

"Kad sam te nazvao iz taksija, pitao si me gdje su pisma", nastavio je Marshall. "Zašto bi to pitao da ti nisu važna?"

"Četvero je ljudi ubijeno zbog tih pisama. Između ostalih i moja žena! Izgledalo bi i te kako jebeno čudno da *nisam* pitao za njih." Philip je sjeo na klupu uz prozor, ton mu je bio nestrpljiv. "S ovim nemam ama baš nikakve veze. Nisam ubojica, nudim ti pomoć, za ime Boga!" Zurio je u Marshalla a zatim bacio katalog sutrašnje dražbe na kauč između njih. "Pozvan sam na prodaju Rembrandta, sudjelovati se može samo s privatnom pozivnicom. Mogu te uvesti sa sobom."

Marshall je zastao, ton mu je bio sumnjičav. "Zašto bih ja želio ići na dražbu?"

"Ne znam, ali očito želiš. Zašto bi inače riskirao dolazak u New York?" Philip je uzdahnuo i prekrizio ruke. "Tvom životu prijeti opasnost - ne s moje strane, ma što ti mislio. Volio bih ti pomoći, ali moram znati neke činjenice. Oni koji te progone žele pisma. *Jesu li kod tebe?*"

"Sljedeće pitanje."

"Dobro, ako pisma nisu kod tebe, vjerojatno si ih se riješio. Stavio ih na neko sigurno mjesto. U banku?"

"Reci ti meni."

"U redu, recimo da su pisma u banci, gdje nitko ne može do njih. Ali *ti* si na ulici, izazivaš vruga. A to znači", zastao je razmišljajući, "da si siguran u sebe. Da si, čak i ako ti nešto dogodi, siguran u sebe."

Marshall se nasmiješio za sebe. Philip Gorday je bio pametan, to je Georgia dobro rekla. Također se počeo pitati je li Gorday nedužan ili je samo dvostruko blefirao. Ako ostane s njime, hoće li preživjeti noć? Ali opet, pomislio je Marshall, da ode, kamo bi otišao?... Sjetio se pisama, na putu za *New York Times* i *Times* u Londonu. Ujutro će ta vijest biti na svim naslovnicama - u pravi trenutak za dražbu. U pravi trenutak da Rembrandtova tajna sabotira cijelu prodaju. A kad se istina proširi, Marshall će moći istupiti...

Morao je samo izdržati noć. Ali gdje? I s kime?

"*Stvarno* si siguran u sebe, je li tako?" upitao je Philip gotovo zadivljeno. "Što bi meni bio znak da misliš da su pisma u pravim rukama. Da su na sigurnome, da su, ako se tebi bilo što dogodi, zaštićena." Skrenuo je pogled, zamišljen. "Nikomu ti nisi sposoban vjerovati, Marshalle. To što mene optužuješ dokazuje koliko si sumnjičav, koliko zbunjen. U svakog pomalo sumnjaš, je li tako? Koga *bi*, dakle, smatrao sigurnim?... Moraš shvatiti da mi jako otežavaš da ti pomognem."

"Samo želim prenoćiti negdje."

"A sutra?" upitao je Philip. "Što sutra? Progone te, Marshalle, neće tek tako stati. Čak i da im dadeš pisma, ne bi bio na sigurnome. Zato što znaš što je u njima. Uostalom, mogao si napraviti kopije..." Glas mu je zamro dok je zurio u čovjeka ispred sebe. "*Obratio si se tisku, je li tako?* Tvoj otac to nikad ne bi učinio. Ali ti jesi, zar ne?"

Marshall nije rekao ništa, samo je promatrao kako je Philip odmaknuo zastor i spustio pogled na ulicu ispod.

"Neću ja riskirati svoju glavu zbog tamo nekog jebenog neznanca", rekao je hladno. "Ako želiš moje gostoprimstvo, moraš ga platiti. A time želim reći da mi moraš vjerovati." Nestrpljiv, okrenuo se natrag Marshallu. "Možeš ostati ovdje, dat ću ti sobu i zaštititi te. Ovi stanovi imaju dobro osiguranje, nitko ne može ući bez najave. Čak ću te sutra odvesti i na dražbu kao svoga gosta. Inače te neće pustiti, ulaz je samo s pozivnicom."

"Zašto bi to učinio?"

"A, ne radim ja to zbog tebe, Marshalle, imam za to svoje razloge. Jedan od njih je moja pokojna žena. Imao si pravo - *ja jesam* ljubomoran. Bio sam silno ljubomoran na tvog oca. Znao sam da će Charlotti on uvijek biti važniji. Ali meni pisma o Rembrandtu ništa ne znače -"

"To mi je teško povjerovati." "Nije me briga za nekog mrtvog umjetnika i za to hoće li se ispostaviti da je svaka njegova slika krivotvorena. Zašto bi mene za to bila briga? Umjetnički je svijet ionako iskvaren, oduvijek. Možda je vrijeme da dobiju što su i zaslužili."

Iznenaden, Marshall je zurio u njega. "*Pa* zašto mi onda pomažeš?"

"Zbog Georgije."

"Zato što si bio onakav prema njezinoj majci?"

"Isuse, i dalje ne shvaćaš, je li?" rekao je Philip i okrenuo se. "Georgia je moje dijete."

U sedam ujutro tanka, kolebljiva kišica zastrla je New York. Stigla je s rijeke i kliznula niz nebodere, sumorna i hladna poput mrtvačkog pokrova. Oblaci boje kamenica strugali su po uzanim potezima plavog neba, a Sunce se taj dan nije pojavilo. Bilo je jako hladno. Kako je temperatura pala, u stanu Philipa Gordaya uključilo se grijanje, a pas je zagrebao po vratima da ga puste van. Protrljavši vrat, Philip je nazvao vratara u prizemlju i zamolio ga da dođe gore po labradora, predao mu psa na vratima, pa ih zatim opet zaključao. Odjeven u ležernu vestu i traperice, prelistao je jutarnje novine i zagledao se dolje u ulicu.

Prethodne je noći malo spavao, često ustajao i odlazio do Marshallovih vrata da osluhne i vidi bdi je li i on. Ali njegov je posjetitelj spavao dobro, nesmetano, a iz gostinjske sobe nisu dopirali nikakvi zvukovi. Philip je doduše čuo kotlić kako se prazni rano ujutro, ali je poslije toga zavladała tišina. Dovoljno tišine da mu dade vremena razmišljati. A - između sna i jave - razmišljao je o svojoj avanturi s Eve i o Georgiji, svom djetetu. On i njegova ljubavnica dogovorili su se da će ona Georgiju pripisati svomu mužu. To bi bilo bolje za njih oboje, a spasilo bi oba braka, rekla je Eve. I on se složio, pa se avantura s prekidima nastavila.

Nikad jednostavno dijete, Georgiju je bilo teško upoznati, a vjerovala je da joj je otac bio Evein bivši muž. Kad je umro, Philip je bio u napasti da se otkrije, ali odolio je. Georgia je bila previše stara da shvati i oprost, a uostalom, ruku na srce, znao je da ga nikad neće prihvatiti. Georgiji je on bio samo jedan od majčinih ljubavnika, ništa više. I to ne jedan od njoj dragih, čak ga nije simpatizirala... Zadržavši istinu za sebe, Philip se nikad nije ni povjerio Charlotte, a kad je čuo da se Georgia udaje za sina Owena Zeiglera, ta ga ironija nije zaobišla.

Otvorivši hladnjak da uzme još voćnog soka, Philip se prisjetio Marshallove reakcije kad je sinoć priznao. Nije reagirao burno, samo je ustao s kauča na kojem je sjedio i zagledao se u starijeg muškarca.

"Trebam prenoćište za večeras."

Potučen, Philip ga je uveo u gostinjsku sobu, promatrao je Marshalla kako ulazi i zatim mu vrata zatvara pred nosom.

Vrata koja su još bila zatvorena, pomislio je Philip, zaustavio se pred gostinjskom sobom i pokucao. Pričekao je, a onda ušao. Krevet je bio namješten, zastori navučeni - ni po čemu se nije moglo naslutiti da je Marshall Zeigler ikad bio ondje. Mogao je otići nedugo nakon što se povukao na počinak ili tek prije pola sata. Ali otišao je.

Opsovavši, Philip se vratio u dnevni boravak i zagledao u novooslobođeni prostor na polici iznad kamina - pozivnica za aukcijsku vernisažu je nestala.

Stresavši se kad je telefon zazvonio, Georgia je posegnula za njime, glas joj je bio ošamućen.

"Halo?"

"Ja sam, Marshall."

Spavala je na pokrivačima, previše labilnih živaca da bi skinula odjeću i opustila se. Samuel je otišao rano na počinak, ali ona je zatekla sebe kako čita, radi sve i svašta u vezi s Rembrandtom i njegovom poviješću. Proučavanje je bilo besmisleno, znala je to, time je samo zaokupila misli, odbila strahove od sebe. Nekoliko je puta čula korake vani po šljunku i napela se, čekajući da netko provali. Ali nitko nije. Sati su vijugali, bezvoljni i zloćudni. Očito da ni Greg Horner nije imao mira,

i kao da je veći dio večeri proveo hodajući amo-tamo iz kuhinje do jedne od gostinjskih soba. A onda se, zbog nekoga razloga, oko dvanaest i trideset okupao. Taj je postupak Georgiju nekako čudno utješio pa je, napokon, utonula u san. Ali sad se razbudila. "Marshalle, jesi li dobro?"

"Dobro sam. Ne boj se zbog Dimitrija Kapinskog, on je u redu. Teddy Jack pazi na tebe, ništa se ne brini."

"Znam, dobila sam tvoje poruke."

"Kako je Harry?"

"Skinuli su ga s aparata za disanje, odlično napreduje. Sad je izvan opasnosti, hvala Bogu."

"Drago mi je... Nisam te uopće trebao upletati u sve ovo", rekao je Marshall tiho. "Strašno mi je žao. Stvarno, Georgia, strašno mi je žao. Znaš da ti nikad ne bih namjerno naudio."

Želudac joj se stisnuo.

"Marshalle, moraš potražiti neku pomoć. Jesi li otišao k Philipu Gordayu?"

To mu je ime izmamilo osmijeh. "Da, pomogao mi je koliko god je mogao."

"Izvuci se onda iz toga dok još možeš -"

"Prekasno je za to", odgovorio je Marshall. "Sad se ne mogu izvući ni da hoću. A neću. Samo sam želio provjeriti jesi li na sigurnome, to je sve. Ono, za slučaj da se meni nešto dogodi... Znalo je nama biti lijepo, zar nije?"

Stisnula je slušalicu. "Tako je. I bit će nam opet -"

"Neće, ne kao prije. Ti imaš obitelj, novi život... Živi ga, Georgia, i potrudi da ti uspije, dobro?"

"Isuse, zvučiš kao da se opraštaš! Jesi li u New Yorku?"

Osvrnuvši se oko sebe, Marshall je zastao prije nego što je odgovorio.

"Nije mi žao", rekao je iskrenim glasom. "Želim da to znaš, Georgia. Što god da mi se dogodi, drago mi je što sam se uhvatio ovoga. Dugo mi ni do čega nije bilo stalo - još otkad smo se mi razišli. Godilo mi je što u mom životu postoji nešto važno. Uostalom, želio sam da umjetnički svijet dobije po nosu, pogotovo Tobar Manners."

"Rekao si želio..." napela se. "Što si učinio?"

Marshall je ignorirao pitanje. "Bilo mi je žao Geertje Dirx. Kao običnog malog čovjeka kojega gaze moćniji pojedinci. Ona me natjerala da se zamislim nad svim povijestima koje sam izbrisao kako bih sačuvao ugled ili od nekog stvorio junaka. Ono što joj je Rembrandt učinio bilo je surovo, za to nema nikakve isprike. Čak ni ako si genij."

"Marshalle -"

"Čuj, ovako ili onako, sve će uskoro završiti."

"Dražba, misliš?"

"Da, dražba."

"Imaš li plan?"

"*Imao sam plan*", rekao je skrušeno. "Sad nemam nikakav."

"Strašiš me."

"Ti se nikad ne prestrašiš, prevelika si ti frajerica", rekao je zadirkujući je. "Volim te."

Prekinuvši vezu prije nego što je stigla odgovoriti, Marshall je ispustio mobitel u najbliži koš za

otpatke i krenuo dalje.

Iz stana Philipa Gordaya izašao je oko osam, došao je do predvorja i vidio muškarce kako ga promatraju izvana. Vrativši se u dizalo, Marshall je izašao na sljedećem katu, ali je stisnuo gumb za kat Philipa Gordaya, promatrajući dizalo kako se penje na dvadeset prvi kat. Zatim se stražnjim stubama spustio na ulicu i krenuo prema najbližem novinskom kiosku. Ščepavši primjerak *New York Timesa*, Marshall je iznenađeno pročitao naslovnicu, zatim, u panici, proletio ostatkom novina. Nigdje se nisu spominjala pisma o Rembrandtu. Ni riječi o krivotvorinama čija se prodaja spremala za dva sata.

Izgubio je... U tom je trenutku Marshall shvatio da zamjenik upravitelja u banci *nije* poslao njegova pisma. Riješio ih se, odbacio ih. Inkrimirajuća vijest još je bila skrivena, Rembrandtova tajna još nepoznata. Bacivši novine na ulicu, Marshall je počeo hodati prema Muzeju čovječanstva. Osjećao se prevareno, iznevjereno, izdano. Osjećao se i glupo, i nije ga bila briga slijede li ga.

Ljutito se progurao pokraj pješaka i zateturio preko ceste, sirene su u prometu zaječale, taksi skrenuo da ga izbjegne. Osjetila su mu se agresivno izoštrila, zurio je u ljude koji su prolazili mimo njega kao da se želi potući. Ili kao da je pijan još od prethodne noći. Vlažan od kiše, Marshall je stigao na ulaz Muzeja čovječanstva i upro pogled uvis u plakate - DRAŽBA REMBRANDTA. A na panou su bili prikazi portreta. Portreta koje Rembrandt nikad nije naslikao, portreta koje je stvorio Carel Fabritius, davno u Delftu.

Teturajući lagano od umora i očaja, Marshall se zablujio u transparente i prisjetio svog oca.

"Ne mogu to objasniti, Marshalle, prema ovom poslu strast osjećaš ili je ne osjećaš. Ovo je moja strast, za nju bih dao život."

A zatim se sjetio trupla Owena Zeiglera, svog masakriranog oca, čije su tijelo objesili na odvodnu cijev. Sjetio se kako je dotaknuo očevo lice, a onda pomislio na Tobaru Mannersa. Pomislio na njegov lažljivi glas, njegove prijetnje.

"- *Onda poeni bježati, Marshalle Zeigleru. I ne zaustavljaj se!*"

"Što da radim? Što da sad radim, jebemti?" izgovorio je naglas, a čovjek ga je zaobišao dok je Marshall stajao na kiši.

Nije imao izgleda i znao je to. U svakom su ga trenutku mogli zaustaviti, a on ne bi ni znao što ga je snašlo. Računao je na to da će se vijest pojaviti u tisku, inače nikad ne bi napustio sigurnost stana Philipa Gordaya i stajao - na otvorenome - na njujorškoj ulici. Srdito, Marshall je ispružio ruke na kiši.

"E pa dajte!" rekao je, zureći niz zloslutnu ulicu. "Dođite po mene!"

Ali ništa se nije dogodilo, a kiša je nastavila padati.

Smijući se sam sebi, Marshall je spustio ruke i uputio se do bočnog ulaza u muzej. Ondje je zastao na pragu. Njegov trenutak očaja je prestao; odjedanput se smirio i počeo smišljati plan. Bio je prisiljen, teško će uspjeti. Čak i ako uspije ući na dražbu - ali vrijedilo je pokušati... Posegnuvši u džep, Marshall je napipao pozivnicu za vernisažu, a onda shvatio da ga nitko neće pustiti unutra tako raščupanog. Morao se urediti, smiriti.

Prešavši na drugu stranu ulice u drogeriju, kupio je britvicu, a potom opet otišao iza muzeja, krećući se iza reda koševa za otpatke pod vanjskom ceradom. Trgnuvši se od oštine sječiva, Marshall se obrijao, iskoračio ispod cerade i pustio kiši da mu ispere lice. Zatim je kosu počesljao

prstima, svukao kaput i - udahnuvši - krenuo prema ulazu u Muzej čovječanstva. Kroz zaključana unutarnja vrata vidio je zaštitare kako se kreću okolo i osoblje muzeja kako se okuplja. Pripadnici osiguranja bili su naoružani. Da sad izađe, zaustavili bi ga, imao pozivnicu ili ne... Vrativši se, Marshall je istim putem pošao niz hodnik i preko nekoliko se uskih stuba uspeo na sljedeći kat. Prema njemu su bila okrenuta četvera vrata, a samo su jedna bila otvorena kad je Marshall ušao u pusti ured. Zakoračivši unutra, zaključao je vrata za sobom, a zatim stao, osvrćući se. Prostoriju su očito upotrebljavali kao skladište za kuhinjske potrepštine; vrata što su iz ostave vodila u glavni prostor muzeja bila su zaključana. Pribran, Marshall je pogledao na ručni sat. Ostao je jedan sat do dražbe. A on je bio u muzeju. Sad su između njega i Rembrandta stajala samo jedna vrata.

Uznemiren, Tobar Manners neprestano je zirkao oko sebe. Mnogi najveći galeristi iz Londona stigli su u New York; Rufus Ariel i Leon Williams bili su među prvima koji su stigli na dražbu, s pozivnicama u lepezi poput gejša. I London i New York brujili su od vijesti o pismima, ali budući da je dan dražbe osvanuo, a ništa nije objavljeno, Manners se malo-pomalo opustio. Zgrnut će on svoje vražje bogatstvo i ništa ga neće spriječiti - a pogotovo ne Marshall Zeigler. Koji je, čini se, nestao bez traga. I on i pisma. Ili su barem tako ljudi pretpostavljali, premda se pojavila još jedna glasina: da je Marshall došao u New York.

Tobar je priuštio sebi trenutak pobjede. Da je Marshall mogao zaustaviti dražbu, već bi to i učinio... Načas je Tobar uistinu uzeo u obzir mogućnost da je Marshall ubijen, kao i njegov otac, ali utješio se činjenicom da je netko morao pobijediti. Ako su pisma Marshalla Zeiglera stajala glave, to se Tobara nije ticalo. Bio je i te kako svjestan da bi ga Marshall upropastio a da ne bi ni okom trepnuo.

Zauzevši svoje mjesto, Leon Williams se okrenuo Rufusu Arielu. "To je morala biti podvala, sva ta gungula zbog pisama o Rembrandtu."

"Četvero je ljudi umrlo zbog te podvale", odgovorio je Rufus. "Ali opet, ljudi umiru svaki dan. Bacio je pogled prema podiju, zagledavši se u zaokupljenog čovjeka koji će voditi dražbu. Sumorno odjeven, ostavljao je dojam svećenika, s pravom dozom pompozne ozbiljnosti. Kao voditelju jedne od najvećih aukcijskih kuća na svijetu, Rufus je znao koliko mu ta prodaja znači. Ako ne dostigne minimalnu cijenu, to bi značilo da će tržište umjetnina potonuti još dublje. Ako najmanju cijenu premaši, umjetnički će svijet to protumačiti kao korak nabolje. Naznaku oporavka.

Budući da su mu prošli tjedan zaprijetili povećanjem najamnine, Rufus se nadao potonjem rezultatu. Bacivši pogled uokolo, zapazio je koncentraciju galerista koji su se iskreno pribojavali; prethodnih se tjedana s obiju strana Atlantika otvorila samo pokoja izložba. Uočivši poznato lice, Rufus je kimnuo Timothyju Parker-Rossu koji je upravo ušao u dvoranu. Pozornost je potom ponovno usmjerio prema dražbovatelju dok su dva Rembrandtova portreta unosili na podij i postavljali ih na dva pozlaćena, prenakićena štafelaja. Kolektivni je uzdisaj preletio po biranom skupu, zaštitari su zauzeli položaje s obiju strana pozornice i na svakim vratima. Prema dvorani i iz nje. Na studenoj rosi danjeg svjetla portreti su zračili hladnim magnetizmom, tamne su pozadine laskale modelima i isticale pjenu njihovih nabranih ovratnika, bijelih poput azaleja. I muški model i njegova supruga blistali su od slavodobitnosti. Bogati nizozemski trgovci, stekli su imetak, angažirali najvećeg slikara onog doba da ih ovjekovječi. Samodopadni u najvećoj mjeri.

U prostoriji je bilo možda samo dvjesto ljudi, svi su držali svoje pozivnice, svi sjedili ili u posljednji trenutak trčkarali prema svojim mjestima. I tad, točno kad je otkucalo deset, Marshall je

ušao kroz bočna vrata, pokazavši svoju pozivnicu jednom od zaštitara. Iznenaden, Leon Williams je laktom podbo Rufusa Ariela, a on je pogledao u smjeru kamo je Leon pokazivao.

"Sveca mu, Zeigler", rekao je iznenađeno.

Nije bio jedini koji je spazio kasnog pridošlicu. Tobar Manners vidio je Marshalla kako ulazi i, šokiran, osvrnuo se po okupljenima. Pogledom je prešao preko jednog po jednog zaštitara, tražeći nekog tko se ne uklapa, ili bilo koga sumnjivoga, a onda je ponovno pogledao prema Marshallu. A on je svoje mjesto zauzeo na kraju trećeg reda, izbjegavajući Tobarov pogled, zureći umjesto toga u slike.

Osjetivši kako mu je u ustima nestalo sline, Tobar je pokušao progutati kad ga je netko kvrcnuo po ramenu.

"Marshall Zeigler je ovdje -"

"Znam, vidio sam ga!" prosiktao je Tobar zauzvrat američkom galeristu.

"Treba petlje da samo tako baneš, s obzirom na sve te tračeve koji kolaju", nastavio je muškarac. "Što misliš, zašto je došao? Mislio sam da je otišao u ilegalu."

"Pa otkuda znam?" odgovorio je Tobar promatrajući zaštitare kako kreću prema vratima.

Na svome je sjedalu Marshall čuo kako se vrata zatvaraju i zaključavaju i osjetio vreli grč straha. Osim ako se ne okrene, nije mogao vidjeti tko je iza njega, a ispred su bila samo dva reda. *Bio je čista meta* - ali tko bi se usudio išta poduzeti usred dražbe? No koji će ga vrug odatle izvući poslije aukcije?... Zureći u svoj katalog, Marshall je osjećao govorkanje kako se prenosi prostorijom i trgnuo se kad je netko sjeo na stolicu pokraj njega.

"Pa dobar dan."

Skrenuo je pogled, a zatim se osmjehnuo od olakšanja. "Time... Kako si ti?"

"Dobro sam", rekao je Tim srdačno. "Što kažeš na slike?"

"Impresivno. Ali opet, što ja znam o umjetnosti?"

Tim se nasmijao, prekrživši noge, bezizražajna lica. "Žao mi je."

Marshall se okrenuo prema njemu, zbunjen. "Zbog čega?"

"Tvog oca."

"Znam, Time, već si mi rekao."

Tim je spustio glas, glavu prignuo k Marshallovoj. "Ovo ti ne može proći, znaš i sam", nasmiješio se, dobroćudno, s gotovo blesavim izrazom. "Moraš mi dati pisma. Odavde ne možeš izaći, a ja znam gdje je tvoja bivša žena."

Prostorija je nabreknula oko Marshalla, zidovi su pulsirali, strop se spustio na njega. Polagano, razgovori u sobi slili su se u bijeli šum, mnoštvo se zamutilo, samo su slike ostale vidljive, savršeno izoštrene. Šok je bio toliko silan da Marshall na trenutak nije mogao okrenuti glavu. Mogao je samo sjediti, ukrućen, u svojoj stolici, osjećajući toplinu tijela Timothyja Parker-Rossa pokraj svoga.

... Pitam se poznajem li toga. Je li to netko tko mi je drag, netko komu vjerujem...

Sjećao se svojih posjeta British Museumu s Timothyjem Parker-Rossom, neprilagođenim dugajlijom u sjeni karizmatičnog oca. Siroti izgubljeni dečko. Toliko je stršio da se morao sprijateljiti s klinkem mnogo mladim od sebe... Marshall je osjetio kako mu tlo izmiče ispod nogu, šok ga otupljuje i izaziva mu mučno zibanje u želucu... Od svih ljudi koje je poznavao, od svih

protagonista umjetničke scene, nikad nije posumnjao na Timothyja Parker-Rossa.

Ukočen, Marshall je promatrao dražbovatelja kako se uspinje na podij, a Timothy mu je lagano položio ruku na rukav.

"Gdje su pisma?"

"Spalio sam ih."

"Nisi, ne bi ti to učinio", odgovorio je Timothy. "Znam da ne bi."

Marshall je okrenuo glavu da pogleda starog prijatelja, s optužbom u glasu. "*Ti si ubio mog oca?*"

"Nisam to ja učinio -"

"Ali naredio si drugima?"

"Tvoj je otac bio dobar prema meni, nisam želio da se to dogodi", nastavio je Timothy glasom bez emocija. "Sve se tako zaplelo. Nisam mislio da će se bilo što od ovoga dogoditi. Owen mi je lijepo mogao dati pisma..."

Marshall je osjetio kako Timothy steže stisak oko njegove ruke. Iznenadila ga je njegova snaga, prsti što su mu se žarili u mišić.

"... Sad moraš šutjeti. Sve ćemo riješiti poslije dražbe. Žao mi je što si se umiješao, Marshalle. Ja sam samo htio pisma, to je sve. Nitko nije trebao stradati."

Naglo je zavladao muk. U dvorani je bilo napeto, svi su promatrali zbivanja na uzdignutoj platformi. A onda je u proceduri nastao nenadani zastoj, dražbovatelj je razgovarao s nekim pokraj podija, a Marshall se nije micao dok je Timothy nastavio govoriti. Svjesna da prodaja kasni, publika je počela mrmoriti među sobom pa je Timothyjev glas bio jedva čujan.

"S pismima ću postati netko i nešto... Ljudi će me ozbiljno shvaćati kad ih budem imao." Njegov je ton bio ulagivački, čudnovato dobrohotan. "Daj, Marshalle, možeš to shvatiti. Poznaješ me. Svi su mislili da sam budala. Ali kad se domognem pisama, umjetnički ću svijet držati u šaci."

"Moj ti je otac pomogao, bio si mu drag -"

"Znam, znam..." Tim je zastao, glas mu je bio kao u djeteta, zapinjavao na samoglasnicima. "Samo sam želio pisma, to je sve."

Marshall se nagnuo naprijed na stolici, a Tim mu je još čvršće stisnuo ruku. "Ništa ne možeš. Gotov si. A ako si *stvarno* pomišljao da bilo što poduzmeš, imaj na umu da ja znam gdje je tvoja bivša žena. A i trudna je, je li tako?"

S oštrim se pogledom Marshall okrenuo Timothyju, jedva suzdržavajući glas. "Platit ćeš ti meni za ovo -"

"Neću. Nemaš kamo. Ne možeš ništa -"

"Isuse, još si gluplji nego što sam mislio", rekao je Marshall prekidajući ga. "Gluplji nego što je *itko* mislio. Sažalijevao sam te zato što si bio izopćenik -"

Povrijeđen, Tim je spustio glas. "Marshalle, nemoj -"

"*Marshalle, nemoj*", oponašao je. "Jadniče jadni." Provocirao ga je i istodobno držao na oku podij i zauzetog dražbovatelja. Nešto se zakompliciralo, zastoj nastavio, a Marshall je virnuo ulijevo i shvatio da je najbliži zaštitar nekoliko metara dalje. "Pacijentu jebeni", nastavio je, a Timothy se zarumenio. "Kad sad o tome razmislim, sva ta ubojstva koja su se trebala podudarati s

Rembrandtovim slikama - *upravo* bi takvu nezrelu infantilnu cirkusariju ti smatrao sofisticiranom."

"Nemoj tako govoriti -"

"Mogu govoriti što hoću. Mene se nisi dojmio. Nikog se nisi dojmio. U tome je tvoj problem, Time, što god da učiniš, ljudi će ti se i dalje smijati."

"Kad budem imao pisma -" "Ljudi će se i dalje smijati. Zato što si smiješan *ti*, Time, a ruglo ćeš i dalje biti."

Krajičkom oka Marshall je vidio kako se zaštitar okrenuo da se obrati drugom kolegi i - u tome trenutku - iskoristio priliku.

Odgurnuvši Tima sa stolcem, Marshall je potrčao prema podiju. Teturajući uz onih nekoliko stuba do platforme, stigao je bliže slici i izvadio nožić iz džepa. Gotovo kao da presijeca životinjski grkljan, Marshall je prevukao oštricu preko platna i sliku rasjekao na dva dijela; bradatom je trgovcu po kratkom postupku glavu odrubio s njegova elegantno naslikanog ovratnika.

Prije nego što je stigao pobjeći, dvojica su ga zaštitara svladala, gotovo su slomila Marshallovu ruku dok su ga prisiljavala da baci nož. Izguravši ga iz aukcijske dvorane, Marshalla su napola nosili, a napola odvukli u predvorje. Kad je policija stigla koju minutu poslije, rekli su mu da je uhićen i da će ga odvesti u policijsku postaju i podnijeti prijavu protiv njega. On nije ništa rekao. Pogledavši preko ramena jednog od policajaca, Marshall je vidio šokirana lica oko sebe - među kojima je mnoga prepoznao - a dok su ga odvodili, spoznao je i da je, prvi put nakon mnogo dana, na sigurnome.

U policijskoj je postaji obavio jedan poziv - nazvao je svojeg odvjetnika Philipa Gordaya.

"Marshall je na sigurnome."

S olakšanjem, Georgia je uzdahnula u slušalicu. "Gdje je?"

"U zatvoru."

"O", rekla je sarkastično, "to je onda posve u redu."

"Uskoro ću ga izvući", nastavio je Philip. "Navodno je Marshall mislio da će pisma objaviti prije dražbe. Pokušao ih je poslati novinama - ali kad u vijestima nije bilo ničega, poduzeo je vlastite drastične mjere. O svemu ćeš tome čitati."

"Poštedi me neizvjesnosti. Što je učinio?"

"Tvoj bivši muž razrezao je jednu od Rembrandtovih slika."

"*Marshall?*" rekla je u nevjerici.

"Bila je lažna."

"Je li on to znao kad ju je razrezao?"

"Marshall jest. Galeristi nisu", skotrljalo se Philipu s jezika. "Zato je u zatvoru... Čudan je on čovjek."

"Je li ti dao pisma o Rembrandtu?"

"Jest", rekao je Philip, "a policija je uhitila Timothyja Parker-Rossa zbog ubojstva -"

"*Parker-Rossa?*" odgovorila je Georgia, osupnuta. "Ali on je jedan od Marshallovih najstarijih prijatelja! Isuse, Parker-Ross... Jesu li sigurni da je on?" "Navodno je priznao. Izgledao je poprilično ponosan onim što je učinio."

Philip je mogao naslutiti Georgijinu nevjericu. "Kakav je bio?"

"Nitko ga nije ozbiljno shvaćao. Doimao se blago, bezazleno. Ne bi ti na pamet palo da u njega posumnjaš..." Pogledala je prema Samuelu Hemmingsu, koji je sjedio pokraj vatre, slušajući razgovor. "Što je s Dimitrijem Kapinskim?"

"Koliko sam uspio shvatiti, Parker-Ross *jest* lani zaposlio Kapinskog, ali on je otišao. Parker-Ross je intenzivno putovao, čini se da je Kapinskog pokupio usput. Već je bio kriminalac, željan novca, a kad se preselio u London, Parker-Ross ga je vrbovao da radi za njega."

"Zašto je onda napustio Parker-Rossa? Zašto je promijenio stranu?"

"Zato što je upleten bio njegov brat", rekao je Philip kratko. "Kapinski je ipak imao savjesti i želio se povući kad je doznao da treba slijediti Nikolaja."

"Ali Parker-Ross ubojstva nije počinio sam?"

"Nije."

"Znači, morao je imati još jednog pomagača -" pogledala je prema Samuelu, uprijevši oči u njegove dok je izgovarala sljedeće riječi: "Je li to bio Teddy Jack?"

"Nije. Teddy Jack je cijelo vrijeme pomagao Marshallu. Teddy Jack je angažirao Kapinskog da ga drži na oku -"

"Dok je on na oku držao nas?"

"Aha."

"Pametno."

"Bome jest", složio se Philip. "Izjedalo ga je ono što se dogodilo Owenu Zeigleru i imao je iskrenu potrebu zaštititi Marshalla. Da se dokaže."

"I što će sad biti?"

"Pisma će objaviti, popis krivotvorina bit će poznat, a Marshallu će pokušati nametnuti kaznu za remećenje javnog reda i mira, ali nemaju osnove. Trebao bi se uskoro vratiti kući."

"Znači, još malo pa gotovo?"

Kuckajući prstima po stolu, Philip je zurio u novine ispred sebe. *Znači, još malo pa gotovo?...* Jedino što nikad nije povezivao s Georgijom bila je naivnost, ali eto je sad, nada se, ni manje ni više, da će se život vratiti u normalu... Philip je znao da nije tako. Znao je da reakcije tek počinju. Kad objave popis krivotvorina, dozvat će vruga. Galeristi će tvrditi da su pisma o Rembrandtu bila lažna; zahtijevat će potvrde - mnogobrojne - kako bi slučaj održali otvorenim i odugovlačili. Zavrtjet će se novac za vještake koji će prisegnuti da su pisma krivotvorena. Ali na kraju, dokazat će se da su autentična.

A zatim će se tržište, na ionako klimavim nogama, zatresti. Zbirke, muzeji, privatni vlasnici, svi će posumnjati u svoje Rembrandte. One s popisa prozvat će i raskrinkati, umjetnička djela praktički bez cijene otpisati kao jeftine falsifikate. A ruku pod ruku s viješću o krivotvorinama razotkrit će se i Rembrandtova tajna. Rembrandtov Majmun. Tajna o Carelu Fabritiusu, Rembrandtovu izvanbračnom sinu kojega je rodila Geertje Dirckx. Vrlo će brzo revalorizirati ne samo Rembrandtove slike nego i njegov karakter... Ne, pomislio je Philip u sebi, nije gotovo i neće biti još godinama.

"Nije to tako lako", rekao je naposljetku. "Marshall će steći mnoge neprijatelje."

Sjetio se razgovora s Marshallom i prigušene radosti svog klijenta jer je degradirao Rembrandte koje je Tobar Manners tako očajnički želio prodati. Vidjevši kako mu imetak doslovce paraju pred očima, Manners je na svojoj koži osjetio i osvetu. Prestrašen, vratio se u London, pa otamo produžio, nitko nije znao kamo. Čak ni Rosella.

"Nitko ne može Marshallu ništa zamjeriti", nastavila je Georgia. "Pisma su govorila istinu -"

"Ne pucajte u glasnika?"

"No dobro, što je drugo *mogao* učiniti? Umrijeti zbog njih? Kakva korist od toga?"

"Ama baš nikakva. Ali možda je", rekao je Philip lukavo, "Marshall o svemu ovome mogao malo bolje promisliti. *Mogao* je uništiti pisma odmah kad je došao do njih. Četvero je ljudi umrlo -"

"A njemu je malo nedostajalo da bude peti!" odrezala je. "Ti si takav licemjer, Philipe. Sjećam se kad si mojoj majci rekao kako je istina u zakonu - i životu - sve. Kako istina uvijek ispliva. Kako tako i *treba* biti... I što se promijenilo?" provocirala ga je. "Ono što je Rembrandt bio i što je radio u tim je pismima. A sad će ih svijet pročitati. Žena koju je mučio čut će, a njegov izvanbračni sin priznati. Istina će se saznati -"

Philip se odsutno osmjehnuo. "Jedan mi je klijent jednom rekao da je *apsolutna istina instrument kojim može rukovati jedino stručnjak.*"

"Što se dogodilo s njime?"

"Savjetovao sam mu da počne lagati."

Pokrivši oči rukom, Marshall se spustio na ležaj u ćeliji, pokušavajući zaspati. Nadugačko i

naširoko razgovarao je s Philipom Gordayem i čekao da ga puste, da stražar dođe i kaže mu da slobodno može otići kući. Aukcijska je kuća željela podnijeti prijavu, rekao je Philip, ali kad se istina pročula, Marshallov nepromišljeni potez nestao je negdje između šoka zbog štete i objavljivanja pisama. Mediji su se trgali za intervjuje s Marshallom, no Philip ih je držao na uzdi i uporno tvrdio da će Marshall Zeigler dati izjavu - ali ne još.

Iscrpljen, Marshall je nastavio žmiriti, prisjetivši se izraza na licu Tobar Mannersa kad je razrezao sliku. Marshalla su svladali tako brzo da nije uspio vidjeti nikoga drugoga, samo Mannersa. A pogled nije micao s njega ni kad su mu policajci stavili lisičine i cimnuli ga da ustane. Njegov je izraz sve govorio, Tobar Manners zaobišao je mnoštvo i nestao kroz stražnji dio prostorije za dražbe. Poražen... Postavljajući ga na noge, Marshalla su izveli van. Prolazeći kroz gomilu, krajičkom oka spazio je Rufusa Ariela i okrenuo glavu da potraži Timothyja Parker-Rossa - ali njegovo je mjesto bilo prazno.

Uprijevši pogled u vis, Marshall je pomislio na Parker-Rossa. Nikad nije posumnjao u njega, nije ga čak ni uzeo u obzir. Sumnjao je u svakog prepredenjaka i lukavca s kojim je njegov otac ikad imao posla - ali u dobrodušnu budalu nije...

U mislima je odlutao u mladost, na njih dvojicu kako uskakuju u londonske autobuse. Zatim se sjetio posljednje prilike kad je vidio Timothyja Parker-Rossa, tobože zabrinutog kad je svratio u galeriju. "Što te muči?"

"Nisam rekao da išta ne valja"

"Nisi, ali poznajem te otkad smo bili djeca. Uvijek znam kad si zabrinut"

Marshall se trgnuo kad se prisjetio ostalih razgovora.

"... *Ti si poput mene. Umjetnički te svijet nikad nije baš zanimao. Ali s druge strane, ti si se izvukao, izgradio sebi drugu karijeru. Ja nikad nisam imao mozga da se uhvatim ičega drugoga...*"

"*Ja sam budala, svi to znaju...*"

Budala. Zla budala. Zanemarena, podcijenjena. U čijoj je prirodi bilo da godinama razmišlja kako su ga zlostavljali. Budala javno, nasilnik privatno. Marshall je prstima protrljao sljepoočnice, pokušavajući shvatiti. Kako je *moguće* da je Timothy Parker-Ross ubojica?, pomislio je tupo. Ili je možda ubojstva obavio netko drugi. Možda se Tim usredotočio na pisma, umorstva odbacio kao neugodnu nužnost. Na kraju, pisma su mu se zacijelo činila kao jedina nada. Jedino što bi mu zajamčilo status u svijetu koji mu se izrugivao. Možda je, pomislio je Marshall, njegova žudnja za moći izbrisala sve ostalo. Čak i smrt čovjeka koji mu je pomagao i štitio ga... Marshall je progutao. Morao je znati je li Parker-Ross bio prisutan na ubojstvima. Morao je znati je li njegov stari prijatelj promatrao kako Owena Zeiglera muče i vade mu utrobu. Je li vidio kako Stefana van der Heldea sodomiziraju i prisiljavaju da progura kamenje. Je li gledao kako se nož zariva u Charlotte Gorday i raskoljuje joj srce. Je li stajao u onoj tmurnoj hotelskoj sobi i gledao Nikolaja Kapinskog prikovanog za pod, iskopanih očiju, kako ga krv guši dok umire...

Je li on to vidio? Isuse Bože, *je li?*

U jednome je Marshall imao pravo - sve su ga žrtve pustile unutra. Svi su poznavali Timothyja Parker-Rossa i nikad ga se ne bi bojali. Van der Helde, Owen, Charlotte Gorday, Nikolaj Kapinski: oni bi u njemu vidjeli nekoga iz svog svijeta. Nekoga od koga nitko nije strahovao. Naravno da bi Owen pustio Parker-Rossa u galeriju, u podrum.. Marshall je to sasvim lako sebi mogao predočiti,

svog oca kako razgovara s čovjekom kojega je smatrao drugim sinom. Možda je Parker-Ross od njega zatražio pisma o Rembrandtu, pokušao sklopiti nekakvu pogodbu. Marshall je znao da ga njegov otac ne bi ozbiljno shvatio; nasmijao bi mu se u lice.

Pisma, rekao bi Owen, kakva pisma, Time?

Pogledao bi ga i osmjehnuo se, misleći kako bi od svih mogućih ljudi Timothy Parker-Ross imao najmanje utjecaja da se uhvati ukoštac s nečim što je toliko važno. Ne, rekao bi Owen, nema nikakvih pisama... Stresavši se, Marshall se zapitao kad je njegov otac shvatio tko je zapravo Parker-Ross. Kad ga se počeo bojati? Je li prvi udarac zadao Parker-Ross? Ili njegov pomagač? Tim zacijelo nije. Uvijek se silno bojao krvi, okretao glavu u stranu ako se itko posjekao... Kad je, dakle, okrenuo glavu od Owena Zeiglera? U kojem se trenutku udaljio od te smrti i svih smrti što su slijedile?

Začuvši lupanje, Marshall je otvorio oči i pogledao prema vratima, čekajući da se otvore. Ali ostala su zatvorena, zaključana. Uzdahnuvši, nastavio je zuriti u strop. Tražit će da razgovara s Timothyjem Parker-Rossom zato što ga je želio mrziti. Želio je doznati više. Zato što je Parker-Ross i dalje jednim dijelom bio drug u igri iz Marshallova djetinjstva. Previše dobroćudan da bi izazvao strah... A onda je Marshallu glavom prošlo da će Parker-Rossa svi tako doživjeti. Da ga je spretan odvjetnik mogao osloboditi pozivanjem na neuračunljivost. Reciklirati odgoj u privatnoj školi, nasilne vršnjake, antipatiju prema superiornim uglednicima iz umjetničkog svijeta; ljudima koji su se toliko divili njegovu ocu i utoliko više sažalijevali sina. Umjetničkom će svijetu pod nos gurnuti zrcalo; izvući na vidjelo sve njegove sitne pakosti. Siroti Timothy, ustvrdit će, imao je novac, ali ništa drugo. Ni pažnje ni ljubavi. Odsječen, svijetom je lutao kao izopćenik, a potom, opsesivno i kompulzivno, misli usredotočio na pisma o Rembrandtu. Na mogućnost da, napokon, stekne ugled.

Svatko je to mogao shvatiti, zar ne?... Ne, pomislio je Marshall, on se morao pobrinuti da nitko *nikad ne* shvati što je Parker-Ross učinio.

Uzdahnuvši, uspravio se na ležaju i prišao vratima te uzviknuo: "Hej, moram razgovarati sa svojim odvjetnikom."

Stražar se spustio hodnikom i zastao pred njegovom ćelijom. "Trebate nešto?" "Svog odvjetnika. Philipa Gordaya. Želim ga vidjeti", nastavio je Marshall. "Već sam trebao izaći odavde -"

"Ama je li?"

"Ama jest", uzvratilo je Marshall. "Molim te, možeš li mi ga nazvati?"

"Gorday, kažete?"

"Philip Gorday."

"Ostavio vam je poruku", nastavio je stražar. "Rekao je da vam prenesem da će se brzo vratiti."

"Što? Kamo je otišao?"

"U London -"

"*London!*" ispalio je Marshallu u nevjerici. "Nije valjda! Ne može me ostaviti ovdje."

"Može i jest -"

"Pustite me van!"

"Gospodine Zeigler, sigurno znate da ne mogu... Smirite se", odgovorio je stražar te slegnuo ramenima. "Vratit će se vaš odvjetnik -"

"Je li rekao kada?"

"Nije, tekao je samo da će se brzo vratiti."

"Mogu li telefonirati?"

"Od telefonirali ste svoje."

"Mogu li poslati poruku?"

"Je l' vam ja izgledam kao posrani golub?" odsjekao je stražar. "Ne ostaje vam ništa drugo nego čekati. Dakle, čekajte."

*Kaznionica,
Gouda, 1654.*

Danima se već nisam uhvatila pera. Njegov je šiljak bio težak koliko i vjedro vode...

Nitko u Delfin nije ništa znao. To nazivaju " 't Sekreet van Hollandt", nizozemskom tajnom. Tolike tajne... Bio je dvanaesti listopada, deset i trideset izjutra. Bilo je toplo, ništa neobično, mirno, bez kiše, čak is malo sunca... Kažu da se zatreslo sve do otoka Texela na kranjem sjeveru.

Nitko nije znao... Bila je to tajna, skladište baruta skriveno iza stabala i pod grmljem, ispod zelenila kojemu zimi nikad ne opadne lišće, tu je spoznaju zadržalo za sebe. Bio je to skladišni bunker do kojeg nitko nije mogao doći pješice. Zato nitko za njega i nije znao. A pogotovo ne od grmlja i stabala. .. Kažu da je to bila zgrada na zemljištu gdje se nekoć uzdizao samostan klarisa, blizu mjesta gdje su nekoć uvježbavali schutterij - građansku gardu... Kažu da se eksplozija čula daleko na sjever.

Kad je barut odletio u zrak, s njime je odletio i grad, ostao je krater u zemlji poput prazne plitice, spremne da hvata kišnicu. Stabla su bila unakažena, od njih su ostali batrljci... Mnoge stotine zgrada bile su uništene, uključujući Oude Doelen. Mnogi su ljudi stradali.

Ali samo je Carel poginuo.

Psst, ispred prozora se nešto miče, a stražari vire unutra, promatraju me. Pitaju se zašto se više ne krećem. Barem ne posljednjih dana... Čula sam ih kako spominju samoubojstvo. Zašto bih to učinila? pitaju se. Ne mogu sebi priuštiti da me prepuste smrti. Da umrem, više im od van Rijna ne bi pritjecao novac... Promatraj je, kažu, motri je... Promatraj ludu drolju.

Prijatelji su mi rekli vijest o eksploziji u Delftu. Izvijestili su me o smrti Carela Fabritiusa zato što su mislili da bi me to moglo zanimati, ne zato što su znali moju prošlost. Ne zato što mi je on bio rod po krvi, mrtvo dijete...

Nije li on bio Rembrandtov šegrt? pitali su me. Tužno što je poginuo, a s njime i sva njegova djela...

Sva njegova djela u atelijeru, njegove slike, isparile su u ništavilo. Svi njegovi oteži, njegova ulja i pigmenti, njegova umješnost i slike koje je stvorio za sebe - kao Carel Fabritius, ne kao Rembrandtov Majmun.

Rekli su mi da nije ništa ostalo. Da je umjetnik raznesen u komade, zavitlalo ga je u zrak, s bojama i kistovima raspršilo diljem Nizozemske.

Njegova je obitelj preživjela...

Sama, plakala sam za njime. Plakala, s vrećom kovanica priljubljenom uz trbuh, gdje je nekoć počivao u mojoj maternici. I znala sam da je i Rembrandt čuo tu vijest, u svojoj kući, sa svojom ljubavnicom, sa Saskijinim portretom što promatra sa zida... Žalovat će za svojim učenicom, svojim pomagačem. Ali za svojim djetetom? U to sumnjam. Žalovat će za svojim prihodom, svojim partnerom, krivotvoriteljem. Ali za svojim izvanbračnim sinom?...

Ako kupim slobodu, podmitim da odavde izađem, kamo bih otišla? Koji bi grad mene želio? Koji me čovjek zaposlio? Kakva budućnost mamila? Gdje li bi mi se na ovome svijetu razveselili?... Pa ću zato ostati ovdje. I nastaviti pisati, skrivajući pisma, dopunjujući ih, održavajući svoju prisegu. Ostati iza brave, gdje se u poodmaklim mjesecima podigne vlaga, a zahod dovabi muhe kad se primakne svibanj. Zima će mi rastakati dušu, a led se hvatati na

kanalima, i još će volova, izokrenuvši bjeloočnice od jeze, pasti pod nož. U daljini crkvena će se zvona mrgoditi prema nebu i izvrtati vrane iz njihovih gnijezda. A ja ću i dalje biti ovdje...

Eksplzija je otela moj posljednji doticaj s Rembrandtom van Rijnom. Otela mi je dijete, mojeg sina, mojeg druga... Učinila mi je rupu u srcu.

A vrata u zidu zalupila su mi se u lice.

Dva tjedna poslije objave pisama o Rembrandtu, Rufus Ariel prodao je svoju galeriju s gubitkom, a Leon Williams pokušao počinuti samoubojstvo. Suočen s raspadom svog posla, Williams se trebao suočiti sa zelenašima koji su željeli da im vrati zajmove. A nije bilo novca da ih podmiri, niti je bilo izgledno da će ga smoći dok se tržište ne oporavi. I nitko nije znao koliko će dugo to trajati.

Diljem svijeta svaki je Rembrandt podvrgnut provjeri. Najslavniji stari majstor na svijetu uživao je u drugom valu slave dok su u svakoj galeriji, muzeju i privatnoj zbirci slike uspoređivali s optuživačkim popisom. Unatoč stotini pravnih argumenata za odgodu odluke, dokazano je, dvostruko, da su pisma i popis autentični. Unatoč proturječnim nalazima grafoloških vještaka i povjesničara umjetnosti, nitko nije mogao diskreditirati pisma o Rembrandtu. Tijekom prvog mjeseca 37 slika, za koje se prethodno smatralo da pripadaju Rembrandtu, pripisana su Carelu Fabritiusu. Tijekom drugog mjeseca za još 14 utvrđeno je da su krivotvorene.

Tržište se urušilo.

Već sumnjičavi, kolekcionari su se povukli iz kulturološkog krvoprolića. Pad Rembrandta za sobom je povukao lavinu ponovnih procjena. Na kraju, objašnjavali su galeristi, popis možda nije potpun. Geertje Dirx nije bila stalno prisutna u Rembrandtovu atelijeru i morala se osloniti na zapise svog sina - moguće je da griješi. Možda su neki od diskreditiranih Rembrandta ipak pravi. Možda su drugi - koji nisu na popisu - lažni? Taj bi argument mogao biti uvjerljiv u drugom, poticajnijem, okružju. Ali u najgoroj recesiji od 1930-ih doživjeli su ga kao samo jedan u nizu manevara. Jedan u nizu umjetničkih prevara.

A zatim je tržištu sinulo da bi, ako se jedno od najvećih umjetničkih imena može tako srozati, drugi slikari lako mogli stradati od domino-efekta. Glasine - lakomislene i nepotkrijepljene - počele su kolati. Jesu li zaista postojali tajni dokumenti o Ticijanu? Hoće li on biti sljedeća žrtva? Nagadanja su bila apsurdna, ali dolila su ulje na vatru panike. A galeristi su tražili žrtvenog jarca.

Začudo, to nije bio Timothy Parker-Ross. Na kraju je uspio postići ono za čime je oduvijek čeznuo - prihvaćanje. Tržište umjetnina moglo ga je prezirati zbog njegovih zločina, ali on je bio jedan od njih - što Marshall Zeigler nikad nije bio. Odmah nakon uhićenja Parker-Rossa, njegov odvjetnički tim zatražio je da mu se sudi u Londonu, ali zahtjev je odbijen, pa je zadržan u New Yorku. Njegovo se zdravstveno stanje u zatvoru brzo pogoršalo; počeo je halucinirati, postao nasilan i napao stražara. Nakon što su mu počeli davati lijekove, Parker-Rossa proglasili su psihopatom i premjestili u duševnu bolnicu, gdje su ga držali na sedativima kako bi ga spriječili da naštetiti sebi ili komu drugomu. Premda je neprestano govorio o pismima, kad su njegova suradnika napokon uhvatili u Marseilleu, nije mogao prepoznati čak ni čovjeka kojega je zaposlio - i podučio - da ubija.

"A ti si mene ostavio ovdje dva tjedna dok se sve to događalo?" rekao je Marshall ogorčeno dok je Philip sjedio nasuprot njemu za zatvorskim stolom u sobi za posjetitelje.

"Prijetila ti je opasnost. Morao sam znati da si negdje gdje nitko ne može do tebe."

"Zašto mi nisi rekao?"

"Bi li pristao na to?"

"Ne."

"Zato ti nisam rekao", odgovorio je Philip ironično. "Ali danas možeš otići." Kimnuvši,

Marshall je zurio u odvjetnika. Pomislio je, kad je Philip tako naglo otišao u London, da ga je prevario. Da će se pokazati kako je Gorday cijelo vrijeme bio upleten. Ali tu se Marshall prevario. Umjesto da ga izda, Philip Gorday je svojoj kćeri obećao da će zaštititi Marshalla i održao riječ. Nesiguran u to što će se dalje događati - a ne želeći da njegov klijent iz pritvora izađe prije nego što nadu Parker-Rossova suradnika - Philip je iz New Yorka otišao u London. Kad je stigao, stupio je u kontakt s Lillian Kauffman. A preko nje otkrio je potpune razmjere štete nastale objavom pisama.

Uhvativši se ukoštac s kataklizmom, Lillian je učinila što i uvijek: stegnula svoj *Hermesov* remen nekoliko rupica čvršće i odlučila se zainatiti. Uz kavu i pola kutije cigareta pobrojala je žrtve i rekla Philipu da je Tobar Manners nestao.

"Nestao?" rekao je Marshall kad mu je Philip prenio vijest. "Kamo?"

"Ispario. Nitko ne zna kamo."

U nevjerici, Marshall je zurio u odvjetnika. "Morao je ostaviti trag."

"Nije ništa ponio. Odzvonilo mu je. Dobio si što si želio."

"Misliš sam ja *to* želio?" pobunio se Marshall. "Misliš da je meni drago zbog svega toga?"

"Želio si osvetu -"

"Za smrt svog oca. Ostalo nisam želio."

"Tebe okrivljuju", rekao je Philip ravnodušno. "To moram istaknuti, Marshalle. Ti si žrtveni jarac. Moraš biti, nisi jedan od njih."

"Moj je otac bio."

"Ti nisi tvoj otac, a uostalom, galeristi znaju da tvoj otac ne bi objavio pisma."

"Možda i bi da ga nisu ubili. Mog je oca gadno stisnulo, sam Bog zna, možda bi na to bio prisiljen."

Philip je slegnuo ramenima. "Ali nije. Ti jesi."

"I on je mrtav, a ja sam živ. Bih li se zbog toga trebao kajati?" upitao je Marshall jetko. "Nisam imao druge mogućnosti nego da objavim pisma. Parker-Ross mi je rekao da će napasti Georgiju. Već je bio ubio četvero ljudi, zašto mu ne bih povjerovao? I zašto bih, za ime Boga, ja mislio da su ikakva vražja pisma vrijedna još jedne smrti? Pogotovo njezine?" Zurio je preko stola u Philipa Gordaya. "Ta su pisma istina - o Rembrandtu i njegovim slikama. Nisam želio razoriti tržište umjetnina -"

"E pa to ti je bome pošlo za rukom", odgovorio je Philip sarkastično. "Poenta je, Marshalle, da nećeš moći živjeti kao što si dosad."

"Što?"

"Ljudi te poznaju, a ono što si učinio u svim je medijima. Onaj tvoj postupak kad si razrezao sliku, to je bilo dostojno Indiane Jonesa. Neko sam vrijeme tisak i televiziju držao podalje, ali žele razgovarati s tobom. Za njih ti si junak. Osvetio si očevu smrt i sam se obračunao s tržištem umjetnina." Zastao je, gotovo se smijući. "Feministice te obožavaju."

"*Feministice? Zašto?*"

"Jer si objavio pripovijest Geertje Dirx. Time si stekao veliku popularnost među ženama. *Slavni slikar zatvorio ljubavnicu u ludnicu* - to je dobar naslov i u 15. i u 21. stoljeću. Nimalo ne sumnjam da će Oprah htjeti intervju s tobom." Stao je, zagledavši se Marshallu ravno u oči.

"Zahvalan sam ti. Što si doznao tko mi je ubio ženu."

"Znači, nećeš mi naplatiti usluge?"

Philip se osmjehnuo i ustao.

"Ti i Georgia ste stvoreni jedno za drugo." Ispružio je ruku te pretresao Marshallovu. "Parker-Ross je bio lud. Nažalost, imao je osobnost i novac da svojoj opsesiji može dati oduška."

"U prijevodu?"

"Da ćeš ti odsad uvijek biti *persona non grata* u umjetničkom svijetu."

Marshall je kimnuo. "Nemam ništa protiv. Ionako ću prodati galeriju."

"Vraćaš se prevođenju?"

"Ne bih rekao, mislim to više ne bi bilo dovoljno. Ne mogu sebe više zamisliti u zanosu nad bilo kakvim mrtvim pjesnicima. Ne mogu se zamisliti kako iz dana u dan sjedim, buljim u knjige." Pogledao je prema Philipu. "Sad mogu ustati i išetati kroz ta vrata. Jednostavno išetati i vratiti se u svijet. Geertje Dirx to nije mogla. Nije mogla pobjeći, mogla je samo slušati kako joj život trga, komadić po komadić. A bila je bespomoćna." "Svi čitaju njezina pisma, razgovaraju o njima", rekao je Philip. "Originali su sad u Rijksmuseumu, kao što si tražio."

"Neka", uzvratio je Marshall iskreno. "Geertje je bila Nizozemka, pisma trebaju biti u njezinoj zemlji, trebaju ih čitati na njezinu jeziku."

"Hoćeš li ih prevesti? Objaviti na engleskom?"

Odmahnuvši glavom, Marshall je podignuo ruke.

"Ne, ne ja. To je posao za nekog drugog. Za mene će njezine riječi uvijek biti onakve kakve je ona zapisala, na nizozemskom. Zapamtio sam svaku riječ iz pisama i popratnog popisa. Svaku riječ koju je Geertje napisala ja sam upamtio. Svaki dio njezina života, njezinu nesreću, *vječno* ću pamtiti." Kvrnuo se po čelu. "Ušlo je i pustilo korijen. Vidio sam što i ona, osjećao što i ona. Ništa od toga ne moram zapisati."

"Na kraju se uspjela osvetiti, zar ne?" rekao je Philip primičući se vratima s Marshallom. "Uništila je Rembrandta. I usput mu upropastila dobar glas."

"Genija ne možeš upropastiti."

"Samo osramotiti."

"Znaš tko mene zanima?" rekao je Marshall radoznalim tonom. "Carel Fabritius, Rembrandtov izvanbračni sin, njegov Majmun. A ako imalo poznajem umjetnički svijet, mislim da će nakon nekog vremena - kad se prašina slegne - galeristi razmotriti Fabritiusa i zaključiti kako je bio vrlo nadaren slikar kojega su za njegova života podcjenjivali." Marshall se skrušeno osmjehnuo. "Sumnjam da ćemo mi to doživjeti, ali uz publicitet, dovoljno novca i potrebu da se popuni nezgodna rupa na tržištu, Carel Fabritius jednog bi dana mogao zasjeniti Rembrandta. *To* bi bila najbolja osveta."

*Kaznionica,
Gouda, 1656.*

Čuvar koji je nada mnogim stražarima od prvog dana kako su me doveli ovamo sinoć je umro. Rekli su mi to poslije, kad su doveli mlađeg muškarca, s bradom poput pjene i bez prednjeg zuba. Oči su mu bile strelovite i pune zlobe, a kad je poslije prošao, zasiktao je kroz prozorčić u vratima i zazveketao ključevima da me razdraži.

Istopila sam se kad je Carel poginuo. Smršavjela sam u rukama i nogama. A mišići koji su toliko dugo tako naporno radili ispraznili su se u nabore suhe kože... Oslabljenju, svrbi me od stjenka koje me grizu oko intimnih dijelova i od buha što se gnijezde u vlasima u mom pazuhu, njušeći nejakost. Kažu da kukci osjete miris smrti...

Jela sam i povraćala hranu na piljevinu i piljila ispod vjeđa što su često bile suhe. Starjela sam promatrajući svoje šake, s plavo nabreklih žilama, staračkim pjegama što tvore smeđe otoke boje na pepeljastoj koži... Pokušala sam prestati živjeti, ali u proljeće su krave počele mukati dok su telile svoju telad, a gačac se, krila otvorenih prema Suncu, spustio na stabla u počinku. Nešto je u tome danu, toj prvoj ptici, odjeknulo poput crkvenog sata što poziva na molitvu. A nada se pokrenula između mojih rebara i zatreperila pod mojim usporenim srcem...

A onda sam se sjetila... Pipala sam da nađem kovanice koje sam toliko dugo nosila uza se, i prebrojila ih, i znala da ih je i više nego dovoljno. Kad su moji prijatelji došli, rekla sam im da se obrate stražaru.

"Idite novome, pohlepan je..."

Pohlepu sam poznavala, na koži sam je osjećala poput vrućine.

"... Idite stražaru i podmitite ga..." Željela sam kupiti vrata u zidu. Željela onu pticu ugledati iznad svoje slobodne glave i pješaćiti prema svojem rodnom gradu.

"... Idite stražaru", ponovila sam, i polovicu im kovanica utisnula u šaku.

Kad mi je stražar došao reći da će me prijaviti što ga pokušavam podmititi, provukla sam ruku kroz rešetke na vratima i pružila mu još jednu kovanicu. Stao je, crkveni je sat otkucao sedam, moji su prijatelji otišli, preko polja, sažalijevajući ludu drolju ostarjelu u ludnici.

"Uzmi", rekla sam stražaru, a on je svoj pogled prikovao za moj i ja sam ga pročitala. Onu podlu pohlepu kojoj ništa nije sveto...

Povukao je zasun, otvorio vrata, uzeo kovanicu koju sam ponudila.

"Zadnja mi je", rekla sam i znala da on neće mariti. Zato što sam bila bolesna i stara, zato što je već smislio neku ispriku za moj bijeg...

Pustio me, a onda iznova zaključao vrata. Pustio me i promatrao, u to sam uvjerena, dok sam preko sve mračnijeg dvorišta prelazila prema zidu. Zidu koji je bio otvor s vratima, vratima koja su govorila: slijedi me, slijedi me... I ja sam pošla prema otvorenim vratima izvuku morskih ptica i mukanju krava i blagoj jeci broda na pučini.

Hodala sam sve dok sam mogla hodati, a onda legla na leđa u polju, licem prema ravnom, bijelom dlanu Mjeseca. A on mi se nasmiješio kad sam lukavo otvorila šaku i pokazala mu posljednju kovanicu. Onu koju sam skrila, kovanicu koju mi je davno dao moj sin.

Nešto poslije ustala sam, gurnula zadnju kovanicu duboko u prednji dio haljine, a zatim

napipala pisma na svom srcu...

Sutra ću naći starog svećenika kojeg sam otprije poznavala i predati mu pisma. On će ih pročitati i s njima učiniti što ga volja. Njihovu ću sudbinu prepustiti njemu, njegovoj savjesti i njegovu Bogu... A sada, dosta. Dosta... Nitko ne osluškujе dok pišem ove posljednje riječi. Nema nikoga od koga bih skrivala papire. Nikoga da kaže: "Geertje Dircx, slikareva drolja, Rembrandtova, poludjela od mržnje." Tu je samo Mjesec i usnule krave i dan što će svanuti nad nizina?na. Samo okretanje vjetrenjače i gibanje mlade trave. A na obzoru obris vodeničkoga kola pod kojim se voda pjени u zoru...

Ovo je bila priča o meni.

Šest mjeseci poslije, London

Prekriživši ruke, Georgia je promatrala svoje učenike na igralištu, sve ubundane pred prosinačkom cičom zimom, u osnovnim bojama, crvene kape, zeleni i žuti šalovi, plavi kaputi, sudarali su se poput jeftinog ljetnog cvijeća poslije grmljavinske oluje. A opet, bližio se Božić, unutarnje strane prozora bile su oblijepljene bijelom vatom, u predvorju božićno drvce, jasle ispod njega. Baš kako i treba biti, pomislila je Georgia, okrenula se, pa ušla u razred i sjela za svoj stol u praznoj učionici.

Potrajalo je dva mjeseca, ali Harry se potpuno oporavio i vratio kući. Ali nije se vratio u kuću koju je ostavio, u kojoj je bila njegova trudna žena. Kuća je bila ista, ali Georgia je izgubila dijete na kraju četvrtog mjeseca. Stres, tekli su liječnici. A kako ne bi razmišljala o onome što je trebalo biti, Georgia je Harryja njegovala dok nije do kraja ozdravio i trudila se glumiti - kao i on - da se ništa nije promijenilo. Svatko je mijenu u osjećajima pripisivao drugim razlozima. Harry je mislio kako je to zbog njegove nesreće i dugotrajnog oporavka, koji ga je od muža pretvorio u rekonvalescenta. Aktivni, zdravi muškarac osjećao se sputan svojim stanjem, a kad je Georgia izgubila njihovo dijete, jedan trenutak osjetio je olakšanje. Sramio se, ali ga je ipak osjetio. A što se Georgije tiče, ona nije prestala voljeti Harryja, nije joj prestao biti drag - to bi bilo prelagano. Izgubila je njihovu sponu - a to je na dušu stavljala Marshallu... Harry nikad nije doznao da njegovu nesreću nije skrivio obični vozač koji je pobjegao. Policija nikad nije otkrila tko je to učinio, a Harry se s time pomirio. Jedna od onih neosnovanih životnih nesreća. To je mogao biti on ili bilo tko tko je taj trenutak prelazio ulicu. I Georgiji je to rekao i ona ga nije razuvjerila zato što nije mogla. Osim istine, nikakvu drugu priču nije mogla ispričovijedati, a Georgia je odavno zaključila da je za njezina muža bolje da nikad ne dozna kako je meta bio on. Zato što bi onda počela pitanja.

Zašto se uplela? Zašto mu se nije povjerila? Zašto je riskirala njihov život, život njihova nerođenog djeteta, zbog svog bivšeg muža?

Pa je tako Georgia šutjela.

Kad se pročula vijest za pisma o Rembrandtu, skupa s događajima u New Yorku, Harry ju je pitao je li znala za to, a ona je slegnula ramenima. Ne, rekla mu je, Owen je vječno govorio o nekakvim dokumentima, ali ona to nikad nije shvaćala ozbiljno. I time se nije svrstala uz Harryja, nego uz Marshalla. Mogla je to pripisati tuži zbog gubitka djeteta, ali znala je da to nije sve. Marshall Zeigler za kojega se udala bio je jedan čovjek, a Marshall Zeigler koji je sebe doveo u opasnost zbog pisama o Rembrandtu netko posve drukčiji. Možda je to skrivila žalost. Svakako je šok od očeve smrti i toga što je našao Owenovo tijelo izazvao promjenu u Marshallu - ali u tome je trenutku on mogao odustati. Činjenica da nije, da je tako spremno stavio sebe na kocku, u njezinim ga je očima zauvijek izmijenila.

Pitala je Marshalla o smrti njegova oca - sa željom da govori o tome - ali on nikad nije htio. A dok su njezini osjećaji prema Harryju blijedjeli, Marshall se vratio u Amsterdam. Raskid je bio neočekivan i potpun. Vrtoglavi dani lova i izigravanja mamca bili su gotovi. Marshall će se vratiti svom starom životu. A ona svomu...

"Volim te."

Te joj je riječi rekao noć prije dražbe. Kad se mogao oprostiti. Ali umjesto toga rekao je *Volim*

te. Da je te noći poginuo, Georgia bi se tih riječi uhvatila i one bi postale njihov epitaf. Ali život je rijetko kad tako nježan. Umjesto toga, kad je ponovno razgovarala s Marshallom, on je bio suzdržan, gotovo posramljen.

"Svaka čast", zadirivala ga je. "U novinama je bila tvoja karikatura kako se bacaš na Rembrandta s nožem kao pravi luđak... Vraćaš li se u London?"

"Još neko vrijeme ne", odgovorio je. "Jako mi je žao zbog svih problema koje sam ti prouzročio. A i djetetu -"

"Nisi ti kriv", odgovorila je tiho i promijenila temu. "Vidjela sam te u svim novinama, fotogeničan si. Ali nikad te nisam doživljavala kao akcijskog junaka, Marshall. Što ćeš sada raditi?"

Što ćeš sada raditi? Svi su mu postavljali isto pitanje. U intervjuima, na televiziji, radiju. Što će sada? Napisati knjigu? Prevesti pisma? Marshall nikad nije odgovorio. Umjesto toga je oklijevao, ispričavao se, rekao da će morati razmisliti o budućnosti. S vremenom će donijeti odluku. S vremenom...

Prateći olovkom povučenu crtu niz hrbat svog bloka, Georgia je zurila ispred sebe. Nekada davno mogla bi se osloniti na Marshallovo nepoljuljano prijateljstvo i savjete, ali to se promijenilo. Promijenilo se kad je spoznala da je Marshall još voli - jednako onoliko koliko ona voli njega... Zagledana u blok, Georgia je shvatila da se on ne namjerava očitovati. Barem ne još. Možda, kad vidi da je njezin brak gotov, možda onda. Možda za još mjesec dana, još jednu godinu.

Možda kad se gubitak njegova oca, trauma zbog njegovih postupaka, kad se cijela ta mahnita halabuka njegova razrušenog života stiša - možda onda. Da, pomislila je Georgia, možda onda.

Zapalivši cigaretu, Lillian Kauffman je stajala na pragu i preko Ulice Albemarle gledala u galeriju Zeigler. Prozori su bili skoreni od prljavštine, boja na vratima počela se ljuštiti oko kvake, natpis ZATVORENO bio je konačan i ucviljen poput nadgrobnog spomenika. Pogled joj se popeo prema stanu iznad, zatim prema uredu na vrhu gdje je nekad radio Nikolaj Kapinski. Uzdahnuvši, Lillian je zurila u podrumске stube i prisjetila se kako su bile opasane policijskom vrpcom. Prisjetila se i nosača, bivših vojnika, i Owena. Uvijek Owena.

"Trebali ste me?" rekao je Teddy Jack ulazeći.

"Nisi se bome žurio", odgovorila je Lillian, trznuvši glavom prema galeriji Zeigler. "Je li Marshall već odlučio što će s njome?"

"Pa voditi je ne može, je li tako?"

"Ne ako ne želi mačja govna u poštanskom sandučiću svako jutro", odgovorila je ona. "Morao bi nekog uvesti da je vodi umjesto njega."

"Recimo, vas?"

"Isuse, ti se šališ!" zafrktala je. "Ja sad jedva ovo ovdje održavam na životu. Uostalom, te su prostorije uklete. Moj pokojni muž je tako govorio i imao je pravo."

"Dakle, zašto ste me trebali?"

"Da malo popričamo, Teddy", odgovorila je i ulila mu kavu, pa sjela.

Kava se dugo filtrirala i bila je gorka, Teddy se trgnuo kad je otpio. Vidjevši njegovu reakciju, Lillian mu je ponudila vrčić s mlijekom, ali bilo je podgrijano, pa se na površini uhvatila kožica.

"Ne, hvala."

"Kako te volja", rekla je ravnodušno. "VidaŠ li Marshalla u posljednje vrijeme?"

"Ne, nisam već nekoliko tjedana. Putuje."

"I što radi?"

"Pojma nemam. Imao je nekog posla s Rijksmuseumom zbog pisama, ali odnedavno mi ne odgovara na pozive." Teddy je oprezno otpio kavu. "Vidjet ću se s njime prije nego što odem kući."

"Kući?"

"Na sjever. Ono, ako ću već biti siromašan, siromašan mogu biti i kod kuće", rekao je sarkastično. "Ondje poznajem ljude, možemo siromašni biti zajedno."

"Nikad ti nećeš ostati! Nedostajat će ti London. Nedostajat će ti sve one tvoje mutne avanturice." Lillian je zastala, zureći u njega, napetog izraza lica. "Znaš, Teddy, još me nešto muči."

"A da? Što?" "Zašto je Owen svima rekao za pisma o Rembrandtu?"

Njegovo je iznenađenje bilo neglumljeno. "Otkud ja znam, kvragu?"

"Nije on bio nemaran tip, ne Owen. Bio je previše spretan, previše lukav da bi to tekao. Zašto je to onda učinio? Zato što je znao u kakvo će osinje gnijezdo dirnuti. Možda je čak mogao predvidjeti da bi to bilo opasno. Zašto bi onda pametan čovjek postupio kao budala?"

"Pitate drugu budalu. A od dvije budale nikad mudrog čovjeka."

"Jebi se, Teddy", rekla je prijezirno. "Nisi ti uopće budala. Znao si sve o Owenu Zeigleru. Znao si za pisma, za umiješanost Samuela Hemmingsa, za brata Nikolaja Kapinskog. Pa ti si *uposlio* Dimitrija Kapinskog, za Boga miloga."

"Da ga imam na oku. Bilo je bolje da je uz nas."

"Na čijoj je strani sad, ha?" upitala je Lillian. "Ili možda ne znaš? Ili si ti platio Kapinskom da nestane?"

"Cime? Buhama?"

"Ja sam ti dala novac, Teddy, novac da pomogneš Marshallu."

"Potrošio sam ga."

"Mogu misliti." Otišla je otraga pa se vratila s još kave. "Neću nuditi da ti dolijem, vidim da ti se ne sviđa."

"Pa i vola bi ubila."

Ona se nasmijala, petljajući po jednoj od svojih naušnica, biser razmetljiv između njezinih jagodica.

"Dođi raditi za mene."

"Što to?"

"Umjetnički je svijet sav uskomešan, ljudi su u panici. Francuzi misle da će se posao vratiti k njima, ali neće. Neki će otići u Ujedinjene Emirate, neki na Daleki istok, ali neki će ostati ovdje, u Londonu." Zurila je u Teddyja pogledom bez takta. "Čula sam neke zanimljive podatke. Da nitko ne zna, Tobar Manners se vratio i pokušao isprazniti ono što mu je ostalo na bankovnom računu, ali Rosella ga se domogla prva. Propao je, s konja na magarca. A njegovu je galeriju preuzela banka."

"Manners je od uvijek bio podlo smeće." "Ti to najbolje znaš, radio si za njega prije nego što si radio za Owena, je li tako?"

"Ne dugo. Otpustio me."

"Jesi li za njega obavljao kakve poslice slične onima koje si obavljao za Owena?" upitala je, podigavši obrve. "Hoću reći, ovo je svijet koje se ponosi time što je podao. Ljudi u ovom kraju imaju mnoga lica. Od prijevare se trude stvoriti vrlinu."

Njegov je izraz bio neshvatljiv. "Kamo sve ovo vodi?"

"Lukav čovjek - vrlo strpljiv - mogao bi izvesti itekakav pothvat. Kakav su bila pisma o Rembrandtu." Lillian je zastala, čupnuvši kožicu s mlijeka i lecnuvši se. "Netko je ta pisma mogao imati dugo i čekati savršen trenutak da ih objavi -"

"Timothy Parker-Ross nije bio toliko pametan."

"Owen Zeigler jest."

Iznenaden, Teddy se zagledao u nju. Bila je smirena, u očima su joj se presijavale inteligencija i pronicavost, leda su joj bila ravna poput daske kad se uspravila na rubu pozlaćene stolice. Galerija je bila jako tiha, kao i većina njih. Njima se nisu vrzmali kupci, nisu dolazili kolekcionari iz Sjedinjenih Država ili Europe, s namjerom da kupuju. Umjesto toga ulica i većina galerija u njoj bile su prazne, u očajničkoj želji da trguju. A od trgovine ništa. Rijetko je tko sad vjerovao u podrijetlo bilo kojeg starog majstora, a onima za koje se dokazalo da su autentični nije se trgovalo. Suvremena je umjetnost već samoj sebi iskopala grob, ali sad se sumnjalo i na prethodno nedodirljive umjetničke genije.

"Ja sam priprost čovjek, gospodo Kauffman, ne razumijem o čemu govorite."

"Razmisli", rekla je Lillian nepokolebljivo. "Zamisli samo ovaj scenarij - Owen Zeigler je imao teoriju, a poslije je imao i pisma o Rembrandtu koja su njegovu teoriju *dokazala*. O tome je godinama govorio - nije bila tajna da Owen vjeruje kako je Rembrandt imao izvanbračnog sina - ali s pismima je dobio sredstvo da to *dokaže*"

"Velike je koristi od toga imao. Ubili su ga -" Uzdahnula je teatralno.

"Dopusti da dovršim. Owen je bio složen čovjek koji je volio imati tajne. Znao je ispričovijedati krasnu priču i dati joj krasan kraj. A onda bi ti istu tu pripovijest ispričao godinu dana poslije, s drukčijim rezultatom. .. Pretpostavimo, dakle, da je on sve ovo isplanirao..."

"Ma vi se to šalite?"

"... Možda je Owen pisma dugo imao, pa čekao najbolju priliku da ih objavi -"

"U recesiji?"

"Da ih objavi u recesiji, nanio bi najviše štete."

"Ali on je volio umjetnički svijet."

Jest", složila se Lillian, "dok se nije okrenuo protiv njega. Owen se zadužio, nije mogao poslovati kao što je naviknuo. Njegov status i njegov ugled - ono što je najviše cijenio - postali su upitni. Ljudi su čuli da ima problema i okrenuli mu leda. Zatim ga je Tobar Manners prevario pri prodaji Rembrandta. Kleo se svim i svačim da je lažan - i to je Owenu otvorilo oči da shvati kakav je zapravo umjetnički svijet. Znao je da je slika originalna - ali bio je u tolikoj stisci da isplati vjerovnike da je Mannersu dopustio da ga prevari."

Teddy Jack je odmahnuo glavom. "Ne, to nema smisla. Owen je pisma mogao prodati i tako otplatiti dugove -"

"To bi učinio samo u krajnjoj nuždi. Ta su pisma Owenu Zeigleru bila polica osiguranja. Mislim da je o njima govorio kako bi ljudima ostala na pameti, pa kad ih *zaista* objavi, da već ima pripremljen teren. Potaknuo je zanimanje, godinama ga poticao kako bi njegov pothvat bio još krupniji. Sve je to isplanirao." Zastala je i spustila šalicu s kavom. "Ali onda je sve pošlo po zlu. Kad je ubijen Stefan van der Helde, Owen i ja smo o tome razgovarali. Nisam znala da je Stefan potvrdio autentičnost pisama, ali Owen je bio potresen, inzistirao je na tome da je ubijen zato što je homoseksualac. Kad se sad toga prisjetim, vrlo je odlučno to tvrdio. Rekao da je van der Helde uvijek bio promiskuitetan. Owen je dugo bio tankih živaca poslije ubojstva u Nizozemskoj."

"Što nema nikakve veze sa mnom." "A tko je rekao da ima?" odgovorila je Lillian i nastavila. "Kako rekoh, Owen se dugo osjećao nelagodno, ali kad se ništa više nije dogodilo, opustio se... Nažalost, u Londonu je tonuo sve dublje i dublje u krizu. Posao mu je propadao, banka prijetila ovrhom, refinancirao je hipoteku na ladanjsku kuću. Bio je u dugovima do grla... To znaš, Teddy, ne poriči."

"Kao što ste sami rekli, gospodo Kauffman, gospodin Zeigler nikad nikomu nije ispriповijedao sve. Čak ni meni."

"Mislim da je tebi rekao više nego ikomu", rekla je jednostavno. "Zapravo, sigurna sam da jest. I mislim da je, kako je propadao sve dublje u dugove, Owen shvatio da postoji samo jedno rješenje. Da proda pisma o Rembrandtu. Mislim da Owen nikad nije imao namjeru upropastiti Rembrandtov ugled i presuditi umjetničkom svijetu. Mislim da se to dogodilo tek kad je vidio kako mu okreću leđa, a zatim doživio - iako je bio u stisci - da ga prevari najstariji prijatelj. Mislim da je *tada* Owen zaključio da će, ako već on tone, za sobom povući sve ostale. Mislim da su očaj i šok potaknuli njegov potez. Da je barem jedan galerist Owenu pomogao, vjerujem da pisma nikad ne bi bila objavljena."

Nijem, Teddy je slegnuo ramenima, a Lillian se zavalila u stolicu, hladnokrvno samosvjesna. "Promatrala sam te kako ulaziš u tu galeriju i izlaziš iz nje. U svako doba dana. Uvijek si podnosio izvještaje Owenu, uvijek zauzet. Za neke sam poslove znala - recimo Dimitrija Kapinskog. Owenu je bio drag njegov mali računovođa i želio mu je učiniti neko dobro. Pretpostavljam da ti je, nakon što si našao Dimitrija, bio samo plus kad si otkrio da je kriminalac? Netko koga možeš iskoristiti nekad poslije... Ti i Owen ste bili vrlo slični, Teddy. Obojica ste malene otoke svog života tajili od drugih."

"To su gluposti -"

"Nisu, dapače", odgovorila je Lillian. "Moj mozak i te kako dobro radi, a u podlosti se mogu mjeriti s najboljima. A Owena sam poznavala mnogo dulje nego ti. Pretpostavljam da je Owen svoj pothvat dugo pripremao, *ali ti si postao nestrpljiv*. Kad je počela recesija, uočio si priliku da napuniš džepove, brzo. Jebeš umjetnički svijet i Rembrandtov ugled - to možda zanima Owena, ali tebe ne. Jesi li ga pokušao uvjeriti, Teddy? Je li to bilo prije ili nakon što si našao kupca za pisma?"

Probljedio je, jetko se nasmiješivši kad je okrenuo glavu od nje. "Imate živu maštu."

"A nasreću, i nesanicu." Pokazala je prema prozoru. "Godinama sam promatrala tko se kuda kreće po Ulici Albemarle i vidjela tebe kako dovodiš Timothyja Parker-Rossa Owenu u posjet. Ne jedanput, mnogo puta." Slegnula je ramenima. "Naravno, Owen mu je bi mentor, pa njegovi posjeti nisu bili neuobičajeni. Ali neuobičajena *jest bila* prepirka koju sam čula noć prije nego što sam otišla na godišnji -"

"To ništa ne znači."

"Sama za sebe, ne. Ali u kontekstu svih ostalih pokazatelja, svakog bi natjerala da se zamisli." Podignula je obrve. "Znaš, čula sam kako te Owen otpustio, Teddy. Čula sam ga kako ti govori da se izgubiš i nikad više ne vratiš... A zašto bi to učinio svom najbližijem savezniku? *Osim ako ti više nije vjerovao!*"

"Jebeno mi je malo nedostajalo da me ubiju zbog tih pisama!"

"Naravno da jest. Iznevjerio si one koji su ih željeli! Kakve je koristi nakon toga itko mogao imati od tebe? Imao si sreće što je naišao Marshall i našao te one noći, inače bi i ti bio mrtav."

Prekrižila je ruke, s lakiranim noktima narančastim na crnilu strukiranog sakoa, a iz stražnje se sobe pojavio muškarac i ušetao. Iznenaden, Teddy je promatrao Marshalla kako prilazi, lica skamenjenog kad je pogledao prema sitnoj ženi na pozlaćenoj stolici.

"Hvala, Lillian."

"Bilo mi je zadovoljstvo", rekla je jednostavno. "Rekla sam ti da ću biti dobra pomagačica."

Kimnuvši, Marshall se okrenuo licem prema Teddyju Jacku.

"Je li tad sve puknulo po šavovima?" upitao je hladnim glasom. "Timothy Parker-Ross nije bio naivčina kakvom su ga svi smatrali, a kad je spazio svoju osobnu Valhallu, ti si ispao iz igre. Htio je doći do tih pisama, po svaku cijenu. *I nitko* mu se ne bi isprijedio." Zastao je. "Nadigrali su te, Teddy, i znao si to. Ruku na srce -"

"Marshalle, slušaj me -"

"Ne, ne zanima me", odsjekao je. "Tjednima sam razmišljao o svemu tome, pokušavajući pronaći logiku. Zatim sam razgovarao s Lillian i, napokon, sjelo je na svoje mjesto. *Morao* si mi pomoći nakon što sam ti spasio život, inače bi bio sumnjiv. Osim toga, bio si stvarno uzdrman, potresen. Pretpostavljam da nikad nisi pomislio da bi ti mogao postati žrtva, je li?"

"Nisam želio da se tvom ocu bilo što dogodi."

"To vjerujem", rekao je Marshall iskreno. "*Stvarno* mislim da te pekla savjest, do neke mjere. Na kraju, nisi znao kolika će opasnost zaprijetiti. Nisi bio svjestan da će ljude ubijati, a znam da ti je moj otac bio drag. Ali bio si bez novca, Teddy, ništa nisi imao. Bez novca, s policijskim dosjeom, bez izgleda da nađeš posao s dobrom plaćom. Nisi imao osobit izbor, a onda ti je, odjedanput, ta prilika pala s neba." Stao je, zamišljen. "Kladim se da nisi mogao razumjeti zašto moj otac ne želi objaviti pisma. To ne bi imalo smisla, ama baš nikakvog. *Prodaj ih i otpisi gubitak*. Jesi li mu to savjetovao? A kad nije, posvađao si se s njime. A onda si se zamislio - ako Owen Zeigler već ima namjeru propustiti idealnu priliku, *ti si do tih pisama želio doći radi sebe*."

"Nisam imao novca -"

"Razumijem. Bio si bez novca i srdit", rekao je Marshall kimajući. "I što si onda učinio? Moj je otac bio mrtav, morao si se držati mene da doznaš gdje su pisma. Morao si biti moj saveznik da bi sebi osigurao priliku."

Promijenivši položaj, Teddy je spustio pogled u svoje krupne šake.

"Nikomu nisam učinio ništa nažao."

"Ne, nisi", složio se Marshall. "Iskoristili su te, Teddy. Nažalost, iskoristili su te i moj otac i Timothy Parker-Ross. Kad je sve ovo počelo, netko mi je rekao... *Ovaj svijet ne možeš shvatiti zato*

što mu ne pripadaš. Zatvoren je to svijet, s vlastitim pravilima i kaznama. Netko izvana nikad ne može prodrijeti u njega - i imao je pravo. Owen Zeigler mi je bio otac, a ja se svejedno nisam mogao ubaciti unutra." Pogledao je u Teddyja s ravnodušnim izrazom. "Nisi namjerno pustio unutra ubojicu mog oca -"

Glava mu je poletjela uvis. "Nikad! Mislio sam da će mu Parker-Ross pomoći zato što je imao novca, a osim toga, tvoj se otac uvijek brinuo o njemu. Parker-Ross je izgledao kao da bi mogao biti diskretan, staroga kova." U nevjerici, Teddy je odmahnuo glavom. "Samo sam želio da Owen proda pisma i izvuče se iz neprilike. Strašno je paničario, trabunjao o umjetničkom svijetu i o tome kako ga je iznevjerio. Svi oni prijatelji koji su mu se godinama dodvoravali, okrenuli su mu leđa. Nitko nije ponudio pomoć... Nikad tvog oca nisam vidio takvoga, da toliko divlja. Mislio sam da mu radim uslugu, kunem se da jesam. Čak sam mu ponudio da sredim stvar s Tobarom Mannersom. Mogao sam tog Rembrandta vratiti - ali tvoj mi otac nije dopustio. Rekao je da će Mannersa stići njegova kazna." Pognuo je glavu, shrvan. "Kad je sve propalo, ostalo mi je samo da tebi čuvam leđa. Ništa se ne bi dogodilo ni tebi, ni Samuelu Hemmingsu ni tvojoj bivšoj ženi. Života mi, nikad ne bih dopustio da se tebi išta dogodi... Znaš to valjda? Toliko ti dugujem."

Nijem, Marshall je kimnuo, dok ga je Teddy netremice promatrao.

"Što želiš od mene?"

"Ništa."

"Ništa?"

"Ne, samo sam želio doznati istinu, to je sve", rekao je Marshall tiho. "Idi kući, Teddy, vrati se gore na sjever. Ovdje si izvan svog elementa, a ako ćemo iskreno, nije vrijedno truda."

Sussex, Engleska

Ožalošćena, gospoda McKendrick osvrnula se po radnoj sobi Samuela Hemmingsa, razmišljajući o starcu. Umro je prije dva dana, a njoj su zadali da počisti kuću i pripremi je dražbovateljima da mogu odnijeti namještaj i da prodaju najbolje komade. Zadovoljna naslijedom, gospoda McKendrick svog se zadatka uhvatila s poletom i najprije je počistila spavaću sobu Samuela Hemmingsa. Osjetila je iskrenu tugu kad je pokraj kreveta vidjela njegove naočale za čitanje. Uz njih je bila monografija Giorgioneovih slika i stari novinski članak Bernarda Berensona.

Prešavši u kupaonicu, ispraznila je ormariće i odgurnula kolica u stranu dok se vraćala u hodnik. Dani zabava i gostiju davno su prošli, ali ona ih je pamtila, kad je kuća bila puna većinom vikenda, a u ljetnim bi se noćima višak ljudi prelio u vrt. No posljednjih nekoliko godina bilo je malo posjetitelja, samo privremeni gosti koji bi ostali nekoliko noći i Samuelov odvjetnik, koji je dolazio unijeti izmjene u njegovu oporuku... Punih ruku posla, niz hodnik je krenula natrag u radnu sobu, uzdahnuvši na kupove knjiga i časopisa nagomilanih pokraj kaminskog okvira i s obiju strana starog stola. Zatim je pogledom okrnula pasji krevet i sjetila se labradora koji je ondje prospavao tolike godine, odmahujući glavom na živost uspomene.

Predviđen je bio relativno masovan pogreb. Njezin je poslodavac bio dobro znan i omiljen, a premda je većina njegovih suvremenika već bila mrtva, bilo ih je još mnogo - iz drugih generacija - koji su željeli odati počast. Osmrtnice u novinama bile su velikodušne; Samuela Hemmingsa spominjali su kao oštrog, ali pronicavoga, uvijek smjeloga. Čovjeka koji je ostao provokativan sve do svog devetog desetljeća. Spominjali su i njegovu invalidnost, hendikepirajući artritis koji ga je posljednjih deset godina njegova života natjerao u kolica. Neki su aludirali na to da je prije svoje bolesti Samuel Hemmings bio spretan, iako amaterski, umjetnik. Gospoda McKendrick to nije znala, i pitala se zašto nijedan rad njezina pokojnog poslodavca nije visio u kući. Možda su, pomislila je, poput toliko drugih darovitosti, s vremenom potonuli u zaborav.

Bacivši neke požutjele novine u crnu vreću za smeće, podignula je otrcani tartanski prekrivač koji je Samuel Hemmings uvijek prebacivao preko nogu. Trebalo bi ga baciti, prošlo joj je glavom, a opet, znala je da će ga odnijeti kući. Složiti, staviti u stranu, ali svejedno zadržati... Prišavši stolu, pogledala je na podložak s bugačicom i vidjela tri pisma. Jedno adresirano na nju, jedno na njegova odvjetnika, i jedno na Marshalla Zeiglera. Otvorivši svoje pismo, pročitala je:

Draga gospodo McKendrick,

hvala Vam što ste svih ovih godina bili susretljivi i odani. Iskreno se nadam da ćete prihvatiti svoje malo nasljedstvo i uživati u njemu. Zaista ste se jako lijepo o meni brinuli i život mi učinili mnogo ugodnijim nego što je mogao biti - pogotovo tijekom mojih posljednjih, sporijih godina.

Najsrdčajnije Vas pozdravlja i zahvaljuje Vam,

Samuel Hemmings

P. S. Kao posljednji zadatak, molim Vas, pobrinite se da moj odvjetnik i gospodin Marshall Zeigler prime svoja pisma.

Bacivši pogled na ostale dvije poruke, gospoda McKendrick ih je tutnula u svoju košaru. Kad je naposljetku izašla iz kuće, satima nakon toga, zastala je kod poštanskog sandučića u selu i poslala oba pisma, oprezno ih gurnuvši kroz prorez, pa je osluškivala dok ih, zadovoljna, nije čula kako potmulo

udaraju u dno sandučića.

Marshall je pisao bilješke, pognute glave, usredotočivši svu svoju pozornost na posao pred sobom. Mediji su ga se zasitili, ali umjetnički svijet nije, pa kad je prije taj tjedan svratio u galeriju Zeigler, netko je bacio kamen sprijeda kroz izlog. Pao mu je pred noge, glatki sivi oblutak prijezira. Oguglavši na svoju neočekivanu slavu, Marshall je otišao do vrata i pogledao van, ali nitko nije istupio, pa se trenutak poslije vratio unutra.

Nakon što ga je ispitala policija s obiju strana Atlantika, Marshalla su naposljetku oslobodili svih optužbi, pa se vratio u London da nadzire prodaju galerije. Zbog svoje je zloglasnosti u nekim krugovi ma bio tražen, ali svojom ih je suzdržanošću odbio. Smrt njegova oca i spoznaja koliko je slabo poznao Owena Zeiglera u Marshallu su izazvali promjenu. Pretvorili ga u pronicaviju osobu. I nepovjerljiviju. A postao je i nezadovoljan svojim životom. Smireno zvanje prevoditelja izgubilo je svoju draž, sati rada u tišini više Marshallu nisu odgovarali. Zatekao je sebe kako gubi koncentraciju, misli su mu se vraćale na Samuela Hemmingsa, Teddyja Jacka i Nikolaja Kapinskog. Zaključio je, na svoje silno iznenađenje, da su mu nedostajali ti dani, nedostajao mu je život u kojem nije znao što ga dalje čeka... Često u mislima na Georgiju, Marshall je prisiljavao sebe da upamti kako je ona udana za Harryja. Iako je čuo za pobačaj, držao se podalje, tješeći je telefonski, ali u posjet nije došao. Oboje su znali da bi to bilo opasno.

I tako, u stanju intelektualne napetosti - koja nije prestajala kako su tjedni odmicali - Marshall Zeigler prebirao je po pošti koja se nakupila protekli mjeseca. Mnoga su pisma još bila adresirana na Owena, mnogi računi također, ali ponešto je pošte bilo naslovljeno na Marshalla Zeiglera, n/r galerija Zeigler. A jedno konkretno pismo zapelo mu je za oko. Odgurnuvši ostatak hrpe, Marshall se zagledao u omotnicu i prepoznao rukopis Samuela Hemmingsa. Znao je za njegovu smrt i namjeravao je doći na pogreb, ali pismo ga je svejedno iznenadilo.

Sjednuvši, Marshall je otvorio omotnicu i izvadio nekoliko savijenih listova papira, ispisanih onim baroknim rukopisom za koji je znao da je Samuelov. Jedan trenutak prisjetio se starca i ladanjske kuće, razgovora koje su vodili i pogleda u vrt otraga. Obuzeo ga je, na trenutak, osjećaj atmosfere u toj radnoj sobi; poredane knjige, pohabani kauč ispred vatre, sunce koje je izbljedjelo rubove zastora. I Marshallu se u djeliću sekunde učinilo da čuje zvuk povjesničarovih kolica kako se kotrljaju preko dasaka.

Ganut, Marshall se posvetio pismu i počeo čitati.

Dragi moj Marshalle,

naravno da sam, ako ovo čitaš, ja pokojni. Možda uspijem vidjeti tvoju reakciju, a možda ne. Nikad nisam pretjerano vjerovao u život poslije smrti, ali opet, ne bi bilo prvi put da sam se prevario. Zahvalan sam ti na onome "sto si za mene potkraj učinio, Marshalle. Nisam imao svoje obitelji i tvoja je briga bila dirljiva. Pomogla mi je kad je dane ispunjavala silna bol, a noći silno kajanje. Ali pitam se - da si imalo slutio ono što ću ti sada reći - bi li se toliko trudio oko moje sigurnosti?

Da se razumijemo - tvoj mi je otac bio drag i divio sam mu se. Već pri prvom našem susretu uočio sam njegovu inteligenciju i spretnost. Imao je sve potencijale da postane veliki galerist, čak i stručnjak. Intelekta mu nije manjkalo, no oskudijevao je u karakteru...

Marshall je prestao čitati, osupnut riječima, pa je napravio dugu stanku prije nego što se vratio

pismu.

... Manjkalo mu je discipline. A što je najgore od svega, manjkalo mu je povjerenja. Tvoj je otac imao šarma u izobilju, ali nimalo dara za prijateljstva. Moj je šarm bio ograničen, ali bio sam velik prijatelj onima koje sam uzeo pod zaštitu. Davno, Owena Zeiglera su upoznali sa mnom i on je želio učiti. Bio je željan doznati sve što je mogao o nizozemskim slikarima. Obožavao je velike umjetnike iz Nizozemske. Vermeera, Fransa Halsa i Rembrandta. Volio je hladne tonove, tmurno nizozemsko nebo i tijestasta lica njihovih modela. Njegovo se zanimanje za to razdoblje povećalo kad je otkrio, i kupio, malenog Rembrandta koji mu je toliko prirastao srcu. Rembrandta o kojem je Tobar Manners lagao. Rembrandta koji je bio stopostotan original.

Moraš shvatiti svog oca, Marshalle, da bi ti išta od ovog imalo smisla. Moraš također shvatiti i mene, i umjetnički svijet. Galeristi, stručnjaci, trgovci, dražbovatelji i povjesničari žive za neko monumentalno otkriće. O tome sanjaju kao što drugi muškarci sanjaju o ženama. Zato što im spoznaje - dotad nepoznate, koje su samo oni razotkrili - donose status. I skrivenu, voajersku slutnju veličine. Svi mi znamo da smo patuljci u usporedbi s Rembrandtom, Leonardom i Tizianom, ali svi žudimo da kradom bacimo pogled u živote velikana.

Takav sam i ja bio. Cijeli sam život težio tomu da otkrijem nešto važno. Što i jesam; lucidno sam pisao o Goyi i nizozemskim slikarima. Osparavao sam atribucije i izrugivao se britanskoj umjetnosti Britartu. Predvidio sam pad suvremenog realizma i - još davne 1940. - znao da će Caravaggio zavesti novi naraštaj sljedbenika. Ali skrećem s priče, moram se držati činjenica. A evo koje su to. Vjerojatno se ne sjećaš svog djeda, Nevillea Zeiglera. On je bio jako tajnovita osoba. Kao židovski izbjeglica imao je svako pravo sumnjati u ljude i njihove motive, ali taj je oprez - i slabost - prenio na svog sina. Nasreću, Neville Zeigler bio je i lukav. Znao je da su mu ambicije ograničene statusom stranca i vremenima u kojima je živio, ali Owen je bio drukčiji. Njegove ambicije za sina bile su bezgranične. Dok je Neville vrlo naporno radio po tržnicama, a poslije u mrkoj trgovinici svaštarijama na East Endu, dječaka Owena podučavao je o povijesti umjetnosti. Vukao ga je po galerijama i izložbama, a nagrada mu je bila sinova prirodna inteligencija i žar prema toj temi. Tko zna kakva je bila prošlost Nevillea Zeiglera? Ja nikad nisam doznao, ali njegova energija i vještina morale su korijen imati u nekom izvoru manira i kultiviranosti. Do puberteta Owen je već briljirao, a Neville, dalek poput duha, poticao je zvijezdu od svog djeteta.

Dakako da je dobio obilatu zadovoljštinu. Doživio je da Owen upiše fakultet te naposljetku sklizne u ljepljivu utrobu umjetničkog svijeta. Otac i sin razlikovali su se, no po koječemu drugome bili su slični. Obojica su čuvali tajne. Neville je svoje tajne čuvao vrlo pomno. Možda i odveć pomno... Nakon što sam tvog oca poznao dvije godine, upoznao me s Nevilleom, koji me zaintrigirao, a čak smo se i sprijateljili. Govorio je o svojim željama za sina jedinca, ali neprestano se brinuo zbog novca. Čini mi se da je Neville pretrpio velik gubitak kad je došao u ovu zemlju prije rata, i njegova ga je neimaština izjedala. Čak i kad bi nešto dobro prodao, brinuo se koliko će novac potrajati, i imao je običaj govoriti o umjetničkom svijetu i univerzalnoj pohlepi galerista.

To nisam mogao osporiti.

A Neville je želio - jedna od rijetkih želja koju mi je ikad povjerio - da Owenu može ostaviti naslijeđe. Da bi, dakle, štogod da se dogodi u budućnosti, njegov sin uvijek imao sigurnost.

Čeznuo je za time da nade nešto vrijedno, neku sliku ili umjetninu. Nije bio zanesenjak, ali znao sam da o tome sanjari. Uvidjevši Owenov potencijal, oduvijek sam mu žarko želio biti mentor, a Neville je bio zahvalan, znajući da će moje ime njegova sina pogurnuti još dalje. Owen i ja smo se zbližili, dva čovjeka različita po godinama, ali istovjetna po interesima i ambiciji. A razgovarali smo o onoj omiljenoj temi umjetničkog svijeta - teoriji. Teorije niču poput gljiva u ovome svijetu. Tvoj otac i ja često smo o tome raspravljali, i jednog dana; tad sam ga poznao već dvije godine, Owen je rekao kako vjeruje da je Rembrandt imao izvanbračnog sina. Rekao je da je Geertje Dircx Rembrandtu mogla roditi dijete dok su oboje bili mladi. Dijete koje je za naknadu dano drugoj obitelji - dijete imenom Carel Fabritius. Naposljetku, nastavio je tvoj otac, Dircxova je sigurno radila za Rembrandta, a poslana je u ludnicu. Nije li to previše surova kazna za ženu u koju je on jednostavno prestao biti zaljubljen? Zašto bi se Rembrandt trudio u ludnicu strpati bivšu ljubavnicu?

Osim ako ona nije znala nešto toliko pogubno da su je morali strpati iza rešetaka i ušutkati.

Znaš priču, Marshalle, pročitao si pisma o Rembrandtu, čuo si historijat Geertje Dircx. Pa se sada pitaš: što li ću reći dalje? Pogodi, Marshalle, pokušaj pogoditi prije nego što pročitaš sljedeće retke. Ili možda želiš baciti ovo pismo i nikad ne doznati odgovor. Možeš izabrati. Ali pazi, ako nastaviš čitati, dobit ćeš neke informacije koje će promijeniti i tebe i tvoj život. Informacije koje će od tebe zahtijevati da se aktiviraš. Ili ne. Ali u svakom slučaju da izabereš.

Mislim da obojica znamo da si se promijenio. Sad više ne možeš okrenuti glavu na drugu stranu, je li tako?

To je trebala biti samo šala.

Bilo je to u 60-ima, Neville je bio na dražbi u Amsterdamu. U sinagogi je buknuo požar, a vlasti su nastojale prikupiti novac za obnovu prodajom svega što su uspjeli spasiti. Budući da su predmeti bili vjerski židovski artefakti, tvoj se djed razumljivo zainteresirao. Kupio je nekoliko predmeta, a onda spasio kasetu, dosta nagorjelu. Pomislivši kako je može popraviti i potom prodati kao kutiju za nakit, s razočaranjem je zaključio da ne može otvoriti bravu. Kasetu se svinula u požaru i od starosti, pa ju je on ostavio sebi. Držao ju je u svom uredu, gdje sam je jednog dana ja uočio i shvatio koliko je zapravo stara.

"Petnaesto stoljeće", rekao sam mu. "Vrijedi li mnogo?"

"Ne, ako je ne možete otvoriti."

Tad mi je ta pomisao pala na pamet. Upitavši mogu li seja okušati u otključavanju brave, odnio sam kasetu kući. Trebalo je truda, ali ipak sam je otvorio i bila je prazna. Ali ne zadugo. Kad sam kasetu vratio Nevilleu, slagao sam; rekao sam mu da je nisam uspio otvoriti, ali neka on pokušava i dalje. I onda sam čekao. Znao sam da će se, sljedeći put kad se Neville uhvati brave, ona otvoriti, a on će naći stare papire koje sam kriomice stavio unutra. Pisma o Rembrandtu. Da, Marshalle, ja sam skrio pisma o Rembrandtu u kutiju Nevillea Zeiglera.

Naime, pisma sam napisao ja.

Marshall se trznuo, ponovno čitajući riječi, jedva ih poimajući. Samuel Hemmings je napisao pisma? Kako je to moguće? Ne, to nije moglo biti... Dok mu je ruka drhtala, Marshall je nastavio čitati.

Ali dani su prolazili, a Neville nije ništa govorio. Prošli su tjedni, potom mjeseci, ali nijedne jedine riječi. Jedino što se promijenilo bilo je Nevilleovo držanje. Povukao se, zahladio prema meni. Ispričavao se da ima posla kad bih ja svratio u trgovinu, a lake je duše razgovarati mogao samo o Owenovu napretku. Dapače, postao je još uvjereniji u sinov uspjeh; gotovo obijestan, kao da se osjećao sigurno poput ljudi imaju zalede. Kad misle da su bogati.

I tad mi je sinulo. Neville jest našao pisama, ali svoje otkriće nije namjeravao podijeliti sa mnom. Na kraju, ja nisam znao ništa o njegovu uspjehu, je li tako? Neville nije znao da sam ja pisma podmetnuo onamo. Rekao sam mu da kutiju nisam uspio otvoriti, pa kako bih onda znao za bilo kakve dokumente? ... Neko sam se vrijeme pitao bih li trebao priznati, ali kopkala me Nevilleova promišljena odluka da o svom otkriću ne progovori. Kako se usuđuje?, mislio sam. Zar nismo prijatelji? Zar nisam godinama mentor njegovu sinu? Kako licemjerno od Nevillea Zeiglera da me isključi iz svog blagostanja, iz oslobođenja od tiranije svog siromaštva. Želio je otkriće, a ja sam mu ga dao.

Da, znam što misliš, Marshalle, kako sam se usudio ljutiti na Nevillea? O, ali jesam... Vrijeme je odmicalo, a on pisma nikad ni riječju nije spomenuo. Možda je znao da sam ih ja podmetnuo i čekao da priznam. Glumio ne bi li mi vratio milo za drago... Ali sumnjam u to. Vjerujem kako je mislio da je našao svoju zlatnu koku, a kad bi natuknuo, s vremena na vrijeme, da ima neku tajnu, meni bi došlo da se nasmijem, da mu kažem istinu. Ali kako su godine odmicale, moja je osveta bila da promatram kako Neville Zeigler misli da me nadmudrio. Samuela Hemmingsa, uglednog, bogatog povjesničara umjetnosti, nadigrao je osiromašeni izbjeglica. To sam sebi govorio kad je Neville umro, a on pisma o Rembrandtu proslijedio svom sinu - što je bilo i razumljivo, dakako, nije li oduvijek sanjao o tome da Owenu ostavi naslijede? - tad bi bio trenutak da kažem istinu. Moj štitićenik i ja mogli smo se tomu smijati. Tada.

Ili sam barem tako mislio.

Godine 1973., kad je Neville umro, tvoj mi je otac rekao da mu je ostavio neka pisma u vezi s Rembrandtom. Nasmiješio sam se preko telefona i zamolio ga da mi ih donese pokazati. Ali umjesto da trenutak svog ushita poželi podijeliti s mentorom, Owen je oklijevao. Njegovo me nepovjerenje povrijedilo. Tad ga je za promjenu njegova uglađenost iznevjerila, pa je izmucio ispriku. Rekao je da ne okoliša, ali da želi potvrditi autentičnost pisama prije nego što mi ih pokaže. Od svih ljudi - meni! Meni, čovjeku koji ga je podučavao! Meni, prijatelju i mentoru! Meni, koji sam mu povjerio svoje znanje i naklonost!

Otkriće pisama o Rembrandtu tvog je oca promijenilo ili je možda njegova sumnjičava crta - koju je naslijedio od Nevillea - toliko uzela maha dok mu nije progutala razum. Ali kao i uvijek, moju je pomoć odmah prihvatio. Na moju preporuku pisma je na provjeru odnio Stefanu van der Heldeu - no kad se tvoj otac vratio u London opet je bio prevrtljiv, neprepoznatljiv. Pa, rekao je Owen, van der Helde je potvrdio autentičnost, ali trebao bi potražiti drugo mišljenje.

Ponudio sam mu svoje. Odbio ga je objašnjavajući da smo previše bliski, da bih bio pristran. Da bih mu očito želio udovoljiti potvrdom autentičnosti otkrića. Kako bi me mogao dovesti u tako nezgodan položaj?, pitao je Owen. Bili smo prijatelji, vrlo bliski prijatelji, tražio bi od mene da na kocku stavim svoj ugled. Ugled koji sam godinama stvarao... No istina je bila da mi nije vjerovao. Mislio je da ću pisma objaviti sam, prisvojiti pobjedu za sebe. I ti si pomislio isto, Marshalle. Ali obojica ste se prevarili.

Bit ću iskren prema tebi. Bio sam ljubomoran čovjek, sklon nadmetanju. Da, katkad bih zavidio drugima na pobjedi, ali nikad nisam uzeo ništa što nije bih moje. Nikad drugomu nisam preoteo pobjedu ili njihov rad. Nisam morao, moje je ime govorilo samo za sebe. Cijeli sam život drage volje svoje znanje dijelio s drugima; otvarao dom i srce ljudima jednako zanesenima poput mene. Jednako željnima da uče i dijele. Ali tvoj otac nije znao dijeliti. Kad je naslijedio pisma o Rembrandtu, prigrabio ih je sebi. Od početka sam znao da nikad svijetu neće dopustiti da uživa u njima.

Ponovno sam zatražio da ih vidim i, konačno, on mi ih je posudio. Pisma o Rembrandtu, koja nose toliku osudu - kao što si i doznao. Ali tvoj mi otac nije dao da pročitam sva pisma, zadržao je jedno, i popis krivotvorina. Ja sam ih napisao. Znao sam da pisma nemaju smisla bez tog zadnjeg... Ali Owen je namjestio svoj smiješak za društvo iz kluba i mislio da me prevario. Pa ipak sam ja bio starac, bilo me lako prevariti. A nije morao riskirati da dobijem sve informacije. Da sam imao popis krivotvorina, znao bih koliko i on - a Owen tu pomisao nije mogao podnijeti. Morao je biti jedini na svijetu koji je pročitao sva pisma o Rembrandtu. I posjedovao ih.

Bio je jako vruć dan kad me posjetio. Razgovarali smo u vrtu, a ja sam promatrao tog svog surogatnog sina - kojega sam toliko silno volio i kojim sam se silno ponosio - kako mi laže. Znaš, mislio sam da će popustiti i podijeliti pisma sa mnom. Ali nije. A moja se ljubav prema njemu pretvorila u mržnju.

Kao i njegov otac, Owen je svoje blago prigrabio za sebe. Pretpostavljam da bi umro i dalje tajeći pisma o Rembrandtu, da mu se financije nisu naglo počele istapati. Tvoj je otac bio previše siguran u sebe i kockao se na sve slabijem tržištu...

Tijekom godina često je spominjao svoju teoriju o Rembrandtu, ali nikad nije dao naslutiti kako bi mogao imati dokaz da je potkrijepi. Kad je umjetnički svijet spoznao da Owen Zeigler ima mogućnosti izazvati kataklizmu, sudbina mu je bila zapečaćena. Ironično je što je katalizator bio udarac koji mu je zadao Tobar Manners. Kad je Manners prevario tvog oca pri prodaji Rembrandta, Owen je shvatio koliko je točno nemilosrdan umjetnički svijet. Nije imao pravih saveznika, iskrenih prijatelja, imao je samo pisma.

A ispostavilo se da su mu ona presudila, umjesto da ga spase.

Moram reći da nisam vjerovao - ni trenutak - da će kazna tvog oca bila toliko teška. Nikad nisam mislio da će biti smrti i moj mi je kukavičluk zavezao jezik. Kažu da onog koga žele uništiti bogovi najprije tjeraju u ludilo. E, pa ja sam neko vrijeme proveo u svom ludilu od grižnje savjesti. Pošalica je s godinama istrunula i pretvorila se u čir što će nas sve izjesti.

Naravno da želiš dokaze, je li tako, Marshalle? Hoću reći, mogu ja kazati da sam krivotvorio pisma o Rembrandtu, ali to bi mogao reći bilo tko. Zato ću ti reći kako sam to učinio. Upotrijebio sam papir iz antiknih knjiga koje sam prikupio, napisanih otprilike u Rembrandtovo doba, a tintu sam pripremio sam. Proučavao sam kaligrafiju i namučio se da oponašam nizozemski jezik, napravivši mnoge kopije zato što su mi se katkad tresle ruke. Ali rekao sam sebi da nema veze što je rukopis mjestimice nesiguran. Geertje Dircx je bila slabo školovana, a svoju je pripovijest zapisivala u teškim uvjetima.

Papir koji sam uzeo potječe iz predlista knjiga i savršeno je izgubio boju. Katkad bih znao pogledati u to što sam napisao i sam bih u to povjerovao. Dugo sam znao za Geertje Dircx. Nije mi bilo teško uživjeti se u ulogu nekoga tko je osjećao da su ga izdali i uskratili mu povjerenje. I tako

sam uzeo njezinu priču, sudske zapise, glasine da su učenici krivotvorili Rembrandtove slike, i isprepleo ih u uvjerljivu teoriju. Trebala je to biti pripovijest u koju bi Neville spremno povjerovao... Kad sam tek napisao pisma, nisam ni slutio da će tvom ocu postati opsesija. U koju nikad nije posumnjao. Za ostalo se pobrinula njegova bahatost. Kako bi se on mogao prevariti?

Namjeravao sam mu reći istinu. Da je to bila samo zamršena smicalica koju sam želio podmetnuti njegovu ocu. Ali ovaj sam put šutio ja. Kad sam vidio kako se moj štićenik naokolo pravi važan s tim dokumentima, ništa nisam rekao. Često sam nabacivao aluzije, ali Owen nikad nije želio čuti ni riječi protiv pisama. Jedanput sam ga čak pitao, otvoreno, vjeruje li da su prava. A on me polagano odmjerio prije nego što je odgovorio. Nije znao da sam ih ja krivotvorio, ali podsvjesno mu je sinulo da možda i nisu prava, no to više nije bilo važno.

Bio je silno tašt.

I opet ti kažem da sam šutio samo zato da bih tvog oca naučio pameti. Pokazao mu da je njegov stari mentor veći mudrac i lija od njega. Da ga još mogu naučiti ponekom triku... Ali baš kao i njegov otac, Owen se udaljio od mene, a njegovo me odbijanje zapeklo. Čuo sam da se počeo više kockati na prodajama. Upuštati u nepromišljene rizike.

Valjda se zbog pisama osjećao nepobjedivo; kao da u svakom trenutku može iz šešira izvući tog nizozemskog zeca i spasiti se.

I tako, Marshalle, sad znaš istinu. Ti trebaš odlučiti što ćeš učiniti. Smicalicu možeš razotkriti i pokušati popraviti štetu koju su pisma nanijela. Ili šutjeti i nikad ne reći svijetu kako su ti oca prevarili. A opet, možeš raskrinkati mene i pustiti da se moj ugled pretvori u prah i pepeo. Prokazati me kao ljubomornu, kukavičku sitnu dušu kakva sam i bio... Oduvijek si mrzio umjetničku scenu, zašto bi se ti zamarao time što je taj svijet dobio što je i zaslužio? Što su Tobar Manners i njemu slični propali? U zatvorenom svijetu tajni, kakvu težinu uopće ima jedna više?

Pitam se koju ćeš mogućnost izabrati. Vratiti Rembrandtu van Rijnu dobar glas? Ili svojeg oca pustiti da zadrži svoj?

Tvoj,

Samuel Hemmings

U mjesecima što su slijedili Georgijin se brak raspao, a Harry je napustio kuću u Claphamu. Marshall je nazvao i iz daljine izrazio sućut, ali nije joj rekao da je Samuel Hemmings priznao da je krivotvorio pisma o Rembrandtu. Umjesto toga Marshall je putovao, nemiran, nikako nije mogao donijeti odluku. Putovanja su ga vodila po Europi, a u glavi je neprestano vrtio događaje; uspomena na oca pretapala se u uspomenu na sebe kako uništava Rembrandtovu sliku u New Yorku. Koja, ako je povjerovati Samuelu Hemmingsu, ipak nije bila krivotvorina... Marshall se mogao sjetiti - bez imalo napora - svojih mnogobrojnih intervjuua u medijima i svog ponosa kad su pisma o Rembrandtu napokon izložena u Rijksmuseumu. Ozloglašenog Marshalla izopćili su iz umjetničke Svete Stolice - ali to je njemu samo bila potvrda je ispravno postupio.

Zatim bi se Marshall prisjetio pisma Samuela Hemmingsa i osjetio kako mu izmiče tlo pod nogama... Ako je vjerovati verziji događaja starog povjesničara, Marshall je razrezao remek-djelo vrijedno milijune.

Ali to je bila povjesničarova verzija. A, kako je vrijeme prolazilo, Marshall je poprimio i proširio jednu od obiteljskih crta - sumnjičavost. Stalno je razmišljao o onome što je znao o Samuelu Hemmingsu, o onome što su mu rekli i što je sam uočio tijekom desetljeća. Unatoč dobrohotnosti, postojala je u Samuelu Hemmingsu primjesa nečega oporoga, dovoljno zlobe da krivotvori pisma - te da potom riskira da ih Marshall razotkrije i upropasti mu ugled. Ali i opet, *bi* li to osramotilo njegovu uspomenu? Desetljećima je Samuel Hemmings bio trn u oku umjetničkog svijeta. Bio je provokativan, svadljiv, prkosan - možda bi, nakon smrti, želio da ga pamte kao čovjeka koji je srušio umjetnički svijet i Rembrandtov ugled s prijestolja. Možda bi to godilo njegovu egu, tom golemom intelektu i taštini koje su u tolikoj mjeri pokretali njegov rad. Možda je, mrtav i izvan dosega, Samuel Hemmings *želio* izvesti najveću namještaljku svojeg života.

Ali za to mu je bio potreban Marshall. Trebao je mladićevu srdžbu i želju da osveti mrtvog oca.

Prethodnih je mjeseci Marshall Zeigler naučio mnogo toga što nije bilo u skladu s njegovom prirodom, i usvojio karakterne osobine koje su mu bile nužne da preživi. Recimo, kako da se pritaji, kako da bude lukav, kako da bude sumnjičav prema svima. Owen Zeigler nikad nije do kraja povjerovao svojem mentoru, a nije ni njegov sin...

Kad je Marshall tek pročitao ispovijest, nagonski je poželio razotkriti Hemmingsa, riskirajući očev ugled kako bi razotkrio prijevaru koja je, nenamjerno, izazvala četiri smrti. Ali što je Marshall više razmišljao o ispovijesti, to se više kočio. Je li mogao otići u Rijksmuseum i reći im da su pisma krivotvorena? A popis, sve one slike, degradirane, bezvrijedne u usporedbi s Rembrandtom? Sve one navodne krivotvorine koje su unijele takvu pomutnju u umjetnički svijet? Je li zaista mogao istupiti i reći:

Moj otac, i ostali, umrli su zbog tih pisama. Vjerovali su u njih. Ali sve su nas prevarili. Nijedna riječ nije istinita. Ogorčeni, zavidni starac falsificirao ih je da se osveti.

Neodlučan, Marshall je nastavio putovati. U Italiji je razmišljao o tome da uništi ispovijest Samuela Hemmingsa. U Francuskoj je osjetio potrebu da prizna, da izda uspomenu na oca radi općeg dobra. Tjedni su prolazili, stigla je vijest da je Teddy Jack u Manchesteru uhićen zbog krade i da je Lillian Kauffman dala ponudu za galeriju Zeigler. Koju je Marshall odbio. U New Yorku je Philip Gorday nastavio raditi kao odvjetnik i povremeno održavao kontakt s Marshallom. Proslijedio mu je

vijest da se duševno zdravlje Timothyja Parker-Rossa pogoršalo, a da je njegov pomagač - čovjek koji je zapravo počinio ubojstva - osuđen na doživotni zatvor.

Nedugo nakon što je Parker-Ross zatvoren, Marshall ga je posjetio - ali bilo je to uzaludno putovanje. Vozio se pola dana da stigne do duševne bolnice i čekao u zatvorenoj sobi da dovedu Parker-Rossa. Budući da je susret planirao - i opsesivno razmišljao o tome što će reći - Marshalla je potreslo kad su uveli, i njemu nasuprot posjeli, teturavog čovjeka predoziranog sedativima, u kojem nije bilo ni truna prepoznavanja. Ništa nije ostalo od mladića kojega je nekoć smatrao prijateljem. Ništa. Umjesto toga, to je bio samo pacijent u prevelikoj bolničkoj odjeći, kojemu u očima nije ostalo ništa.

Naučivši lekciju, Marshall se vratio svojim putovanjima. Njegovi su se kontakti s Georgijom pojačali, a kad ga je zamolila da se vrati u London, bio je u napasti, ali nikako se nije mogao vratiti kući dok ne donese konačnu odluku. Nastavio je putovati.

Stigavši u Berlin, Marshall je nemirno lutao ulicama, a zatim, iznenada, posjetio Gemaldegalerie i stao ispred Rembrandtove slike *Suzana i starješine*. Prikaz za koji je pozirala Geertje Dirx. Znatiželjan, Marshall je promatrao sliku, staru stoljećima, s likom davno mrtve žene... U agoniji zbog ispovijesti Samuela Hemmingsa, Marshall je nepomično stajao ispred slike i dugo gledao u pametno lice Geertje Dirx.

I tad je, napokon, odlučio.

Nije izabrao nijednu od mogućnosti koje mu je Hemmings tako pomno izložio. Marshall - ni bilo tko drugi - nikad neće znati jesu li pisma o Rembrandtu prava ili krivotvorena, a to mu više nije bilo važno. Budući da nije odlučio zaštititi očev ugled niti osvetiti se Samuelu Hemmingsu, Marshall je shvatio da je obzir najviše zaslužila Geertje Dirx. Ona je *zaista* bila Rembrandtova ljubavnica, *zaista* ju je odbacio i slomio. *Zaista* su joj oduzeli slobodu, njezin status, njezin trun moći. Pakost bivšeg ljubavnika, izdaja obitelji, utamničenje, sve je to bila istina. Sve je to bilo zapisano u spisima. Kad su je odveli u kaznionicu u Goudi, bila je gotovo pa životinja. Zatvorenoj i zaboravljenoj, bilo joj je namijenjeno umrijeti u tišini.

S olakšanjem Marshall je zurio u nedokučivi pogled Geertje Dirx. U njezinim je očima vidio oči svojega oca, Charlotte Gorday, Nikolaja Kapinskog. I vidio je u njoj pripovijest koja zavrjeđuje da je ispričaju. Njezino je lice bilo lice svake žene; svakoga ljudskog bića koje je ikad imalo što ispričovijedati. Ako je ispovijest djelomice bila pogrešna, bila je djelomice i točna.

Marshall se okrenuo da se vrati kući. Uništiti će priznanje Samuela Hemmingsa i sačuvati vjerodostojnost pisama o Rembrandtu. Kao posljednje, i konačno, svjedočanstvo o Geertje Dirx.

Epilog

Povijest Geertje Dircx dokumentirana je i istinita.

Bila je Rembrandtova ljubavnica i dadilja njegovu sinu Titusu. Rembrandt ju je volio dovoljno da joj da dio nakita svoje pokojne žene, ali pala je u slikarovu nemilost. Čini se vrlo vjerojatnim da ju je istisnula njegova sljedeća ljubavnica Hendrickje Stoffels. Odvukavši Rembrandta na sud, Geertje je umjetnika tužila zbog prekršenog obećanja, tvrdeći da ju je zaprosio i dao joj prsten.

Počela je duga bitka. Rembrandt je zanijekao da je obećao oženiti se s Geertje i ponudio joj novac da se udalji iz njegove kuće i života. Geertje nije pristala i izazvala je scenu na sudu. Neugodna i naporna, Rembrandtu je postala breme. U smišljenom i osvetoljubivom činu, uvjerio je njezina brata, nećaka i susjede da svjedoče protiv Geertje, kako bi dokazao da je ona promiskuitetna splektarošica.

Inkriminirajuće je svjedočanstvo Geertje Dircx odvelo u tamnicu kaznionice u Goudi, zatvor i ludnicu. Osuđena je na dvanaest godina prisilnog rada.

(Ove su činjenice istinite, ostalo je podložno interpretaciji.)

Bibliografija

Christopher Brown: *Rembrandt, The Master and his Workshop*, Yale University Press

Hubert von Sonnenburg: *Rembrandt/Not Rembrandt in the Metropolitan Museum: Aspects of Connoisseurship*, Metropolitan Museum of Art

W. G. Constable: *The Painter's Workshop*, Dover Publications

Claude Esteban: *Rembrandt*, Ferndale Editions

Abraham Bredius: *The paintings of Rembrandt*, Phaidon

Julia Lloyd Williams: *Rembrandt's Women*, Prestel

K. G Boon: *Rembrandt: the complete etchings*, Abrams

Bilješka: Detalji o samostanu iz H. C. Brouwe: *Stedebouwkundige veranderingen...* u kat. *De Stad Delft, cultuur en maatschappij van 1572.-1667-*, svezak I., str. 37-38. Museum Prinsenhof Delft, 1981.

Za izdavača
Martina Zužul

Urednice
Emica Calogjera Rogić
Diana Matulić

Grafički urednik
Ivanka Janjić

Lektura
Ivana Ujević

Korektura
Krasanka Kakaš

Tisak
Grafički zavod Hrvatske, d.o.o., Zagreb

Tiskanje završeno u svibnju 2013.

ISBN 978-953-7829-14-8 (meki uvez) CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 844022.

ISBN 978-953-7829-15-5 (tvrđi uvez) CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 844024.